Милован (Раде) Бјелица – Цицко

РОМАНИЈСКА СТВАРНОСТ

1990-2008

Соколац, 2008.

Милован (Раде) Бјелица – Цицко
РОМАНИЈСКА СТВАРНОСТ
1990 – 2008

Издавач:
АУТОР

Штампа:
Штампарија Соколац

Лектор:
Снежана Солдар

Технички уредник:
Дарко Боровчанин

Тираж:
1000 ком

ПРЕДГОВОР

Доста тога је написано о Отаџбинском рату, о мукама из којих је рођена Република Српска. Добронамјерни спаситељи, људи који страсно љубе истину, ма из ког народа долазили, покушавали су зауставити лавину лажи која се обрушавала на српски народ из важних и мање важних центара моћи. Нажалост, обмане су остале и до дана данашњег. Још увијек је истина под земљом, у дубокој тајности када је ријеч о борби српског народа за слободу. Лажи су и даље јаче од истинољубља, вапаји праведника далеко су од оних који одлучују о судбини «малих народа».

Ова књига поштовани читаоци, нема претензија да остави дубље трагове у књижевности, да очара књижевне критичаре. Она је ту, пред вама, како би гласно саопштила дио истине о праведној борби српског народа на тлу Босне и Херцеговине. На њеним страницама су ријечи исписане истином, догађаји које сам лично проживио на Романији и око ње, оно што сам рекао хашким судијама на суђењу Момчилу Крајишнику, као и много другог што ће, вјерујем, освијетлити нашу блиску прошлост, помоћи да се реално сагледају дешавања у грађанском рату и донесе праведан суд о њима. Њен садржај одговара на безочност напада муслиманског народа, посебно његове централе из Сарајева, на моју Романију, која је увијек била на страни правде, у редовима оних који су се борили за слободу. Жртве у минулим временима о томе свједоче. Гласно сам стао, у свом писању, у одбрану Републике Српске. То је света дужност сваког Србина, ма гдје се налазио. Међутим, оваква одбрана нема у себи мржње према непријатељу, већ намјеру да га уразуми, да прихвати чињеницу да је и мој народ страдалник у минулим ратним временима. Настојим да то схвати због будућности, због оних који долазе, али и због оних који се налазе у вјечним почивалиштима. Јер, како рече Миодраг Попов, „сузе су исте вјере“.

Оно што није записано, то је и заборављено. Ове ријечи дуго живе и неће умријети. И ја сам се прихватио тешког посла да забиљежим дио историје убијеђен да ће оно што сам написао бити од користи хроничарима, па и обичном човјеку жељном истине. Нисам могао дозволити да народ слободарских и истинских хришћанских традиција буде понижен, попљуван и анатемисан од оних који су вијековима били на страни освајача.

У књизи су имена људи који су у једном тешком и пресудном времену стали на браник Отаџбине. Потомци су то јунака из давних ратова за слободу. Срећан сам што су, у том невремену, заједно били партизански и четнички синови, што су заборавили на кобне подјеле у Другом свјетском рату, што је стао брат уз брата. О том братском загрљају говори ова књига. Тај загрљај најбољих синова спасио је и Романију од погрома, од јама и кама. Помињем, нажалост, имена само једног броја родољуба. Све их није могуће поменути у књизи оваквог обима. За тако нешто потребни су томови књига.

У мом свједочењу пренесеном на папир је и разочарење због поратног времена, због нових заблуда које притишћу мој народ. Крварим душом због ниподиштавања оног што су истински родољуби урадили. Заборав је тежи од рана, а заборавити племенита дјела, жртве у Отаџбинском рату гријех је и према Богу. Болне су нове подјеле. Оне одгађају долазак будућности. Због тога подсјећам на херојска времена и људе у тим историјским догађајима, тужан што у томе нема истинског заједништва у Републици Српској.

Како рекох, нисам биљежник за усхићење, за књижевне критике, већ човјек који покушава избрисати трагове заборава који лагано покривају блиску прошлост. Читаоче, пресуди да ли сам у томе успио.

Аутор

I дио

МОЈЕ СВЈЕДОЧЕЊЕ

МОЈЕ СВЈЕДОЧЕЊЕ

Ово моје свједочење нема ни политичких ни научноистраживачких претензија. Трудио сам се да у Хашком трибуналу изнесем своје лично виђење догађаја и људи са сарајевско- романијског простора приликом свједочења у предмету Крајишник Момчило на његов позив. У судници Хашког трибунала могао сам одговорити само на постављена питања судског вијећа, тужилаштва и одбране. Због ограниченог времена, и питања на суђењу г. Крајишнику нисам имао прилику да у потпуности изложим своје виђење дешавања на нашим просторима у кризном периоду те ћу покушати да употпуним слику овим свједочењем.

Наравно, кад се нечему тако приступи, може неко рећи да сам пристрастан. Ако тога има, не могу мимо својих увјерења, мада сам свјестан да овакво свједочење неће промијенити слику људи и догађаје. Овдје свједочим о једном времену испуњеном драматичним догађајима који су прерасли у један од најкрваијих грађанских ратова новијег времена. Ово свједочење везује се за један ужи простор на коме сам се затекао, а то је подручје општине Соколац и сарајевско – романијске регије. Цијену тих догађаја платили су сви народи који су живјели на просторима бивше СФРЈ, а најкрвавију Срби, посебно Срби у Сарајеву. Ово свједочење почиње од оснивања СДС-а. Оно што се дешавало на овим просторима од избијања ратних сукоба, затим ужас тих сукоба, оставили су у мени неизбрисиве трагове који ме тјерају да о њима свједочим.

Било је неколико мотива да учествујем у овим догађајима. Прво, што сам се затекао на овим просторима. Друго, што сам увидио да се српском народу, чији сам дио, припрема нови геноцид. Треће, што се на рушевинама друге Југославије у којој је српски народ живио заједно са другим народима и за коју је дао преко милион живота, формира спрски дух и осјећање за које су у Првом и Другом свјетском рату гинули и наши очеви, дједови. У све ово укључује се неизбјежна успомена на оне људе са којима сам сарађивао, људе који су имали кључну улогу у спашавању спрског

народа. Уз то иду и велике жртве за слободу Романије, Српског Сарајева и Републике Српске које су српски борци с Романије у том рату поднијели. О тој борби и заслугама писаће историја, а имена великих жртава већ се исписују у нашим православним храмовима.

Српско Војничко гробље у Сокоцу – МАЛИ ЗЕЛТИНЛИК

Оно што је превагнуло да говорим о протеклим збивањима јесте заслуга Српске демократске странке, која је имала у том времену, а и данас, не само политичко, национално, већ и божије послање у српском народу у цјелини. На овим просторима она је значила спас. Да је среће, не би ни требало данас говорити о резултатима које је СДС постигла, јер су они толико познати и видљиви да за њих зна цјелокупно Српство. Српска демократска странка прогласила је деветог јануара 1992. године Српску Републику. Догађа се нешто што ни један од чланова Странке ни у сну не би могао помислити, а то је да се на њу обруше Срби којима је спасила животе, достојанство и част. Нападају је они чије је српство сумњиво, који су се у том периоду поприлично обогатили, који послије свих искушења не желе да прихвате јединство српског народа. Њима се толико и не чудим нити им замјерам, али не могу да схватим да бивши чланови Српске демократске странке који су је

напустили из разних разлога и један број који је данас формално остао у Странци, блате Српску демократску странку која их је учинила људима и довела их на наијстакнутије положаје. Та кампања у облику медијске сатанизације једне странке, њених оснивача и чланова, истовремено обухвата и блаћење цјелокупног српског народа.

Међународној заједници не треба бољи аргумент да оправда све оно што је учинила српском народу од ове кампање коју сами Срби воде против Српске демократске странке. Од самог почетка жељело се свјетском јавном мњењу приказати да је та странка злочиначка, расистичка, ратнохушкачка и да је произвела све невоље у некадашњој БиХ.

Да ли су они који то чине свјесни чињенице да таквом кампањом скрнаве оно што је најсветије, а то су жртве уложене за одбрану народа и стварање Републике Српске? Знају ли они да су наши младићи гинули и остајали без дијелова свога тијела под заставом која их је ујединила, а то је застава Српске демократске странке? Наравно да не знају шта чине јер су заслијепљени жељом за влашћу и оптерећени својом прошлошћу.

Оспораван допринос Српској демократској странци у спашавању српског народа и буђењу спрског духа, затим њено блаћење, доживио сам толико болно да о томе морам говорити, најмање због себе и онога што је преживјела моја породица, а највише због оних које је њен програм привукао и иза кога је стао скоро цио српски народ у некадашњој БиХ. Ко то смије да ради? Ако немају образа, боје ли се Бога? Ако ни њега не познају ни поштују, морали би искусити срџбу оних који су настрадали за програм СДС-а у коме је осмишљено све оно што смо великом патњом створили.

Моја лична искуства са муслиманима до 1990. године, морам признати, нису имала никаквог оптерећења. Коректно су се према мени односили они са којима сам највише контактирао. Све се то промијенуло када је код обичног муслиманског човјека и њихове интелигенције до врха власти у БиХ, овладала жеља и воља да се СФРЈ разбије и да се на њеној рушевини створи независна БиХ.

Муслимани и Хрвати су највећим дијелом били припадници Хитлерове коалиције и највјернији савезници до посљедњег дана.

Срби су били изненађени ставом Хрвата и муслимана према СФРЈ која их је амнестирала великих злочина које су над Србима и Јеврејима починили као активни припадници хитлеровске коалиције. Нису осјећали никакву обавезу према тој држави која их је пред свијетом спасила колективне осуде и срама.

СДС, њено руководство и чланство борили су се за опстанак Југославије јер су знали да је спрски народ за њен распад неспреман и да ће то донијети катастрофу. Хрвати и Словенци имали су други правац, антикомунистички и антијугословенски. Успјели су убиједити неке владе великих сила да су Срби ти који чувају комунизам и све негативности СФРЈ. Уз помоћ католичких елемената, сталном пропагандом убиједили су Запад да су Срби непријатељи њихове цивилизације. Уз безброј разлога Срби су се нашли потпуно неспремни за распад Југославије у којој је, ипак, био окупљен сав Српски народ што је била једина вриједност. Било је и наших грешака. Истрајавали смо на комунизму, на вјери у Совјетски Савез и систем који је у њему владао, а није био ништа бољи него у Југославији. Вјеровали смо у самоуправљање, у борачке пензије, у Југославију и Југословенску народну армију.

1990. године муслимани су развили турске барјаке под којима су петсто година Срби робовали на својој земљи. На промоцији Странке демократске акције стварала се велика жеља за турском власти и то у свим и најгорим облицима. Промовише се исламска декларација којом се жели застрашити српски народ. Да би још јаче истакли тај пркос, они заједно са Хрватима вежу заставе и величају НДХ и усташки покрет. Свакодневно провоцирају инциденте са ЈНА. Нападају на војне објекте, старјешине ЈНА, малтретирају њихове породице, на зидовима српских кућа и станова освићу графити са пријетњама и увредама. Једном ријечју, Сарајево, Горажде, Мостар, Тузла, Зеница и други градови претварају се у пакао за Србе Српски народ је збуњен. Догађа му се оно што се већ догодило да замркне у својој држави а осване у туђој гдје му се припрема нова погибија.

Српском народу у тадашњој БиХ било је јасно пред каквом се опасношћу налази. На Петровдан 12 јула 1990. године др Радован Караџић, са групом блиских сарадника, формирао је у Сарајеву Српску демократску странку као одговор милитантима и

шовинистичким странакама ХДЗ и СДА које су већ раније формиране.

Формирање СДС-а дочекано је с општом радошћу и надом у српском народу. Она је настала из нужне потребе а не из каприца или борбе за власт. Та вијест муњевито је облетјела Романију, улетјела у сваку српску кућу с радошћу. Ја сам приступио СДС-у БиХ 12. јула 1990. године у Сарајеву на Оснивачкој скупштини у Скендерији. На том скупу присуствовало је још десетак Сокочана. Одмах послије Петровданске скупштине састали су се у кући Милана Станића, званог Џими они који су били у Сарајеву и основали Иницијативни одбор СДС-а за Романију и Гласинац.

У том Иницијативном одбору били су:

Милан – Џими (С) Станић

Драган – Пићи (Ј) Боровчанин

Слободан – Бобан (М) Кезуновић

Душко (С) Јоловић

Драган (С) Јоловић

Драженко (М) Ђурковић

Слободан (Ђ) Косорић

Зоран (М) Цвијетић

Милован (Р) Бјелица

Зоран (Р) Мачар

Драган Подинић

Радан (Г) Тошић

Будимир (Д) Мијатовић

Предраг Дуле (Б) Биљић

Срђан (Љ) Косорић

Илија (М) Паунић

Нажалост, једном дијелу српског кадра није ни 1990. године било јасно, или нису хтјели да схвате, да би требало да буду уз свој народ па су и даље истрајавали на свом неизљечивом комунизму, а један број српских кадрова био је прагматичнији па се опредијелио за странку реформиста тадашњег предсједника Савезне владе Анте Марковића.

На стадиону „Бара“ у Сокоцу 11. августа 1990. године основана је Српска демократска странка за просторе Романије и Гласинца у

присуству око седам хиљада људи са наше и сусједних општина. Скупу су се обратили др Јован Рашковић, предсједник СДС-а за Хрватску, др Радован Караџић, предсједник СДС-а за БиХ, др Милан Бабић и Душан Зеленбаба из Книна, Момчило Крајишник, Војислав Максимовић, Велибор Остојић, Јован Тинтор, Данило Веселиновић, Милосав Мићевић, Петко Чанчар, представници Српске православне цркве, Просвете, чланови главног одбора СДС-а БиХ и предсједници до тада формираних општинских одбора СДС-а.

За предсједника је изабран Стево Јанковић, дипломирани економиста из Сокоца, који је годинама радио у Сарајеву и Њемачкој и већ је 1990. године био пензионисан и са супругом Стојом дошао да пензионерске дане проводи у свом родном мјесту. Овај човјек постаје први национални радник на Романији.

Др Радован Караџић, предсједник СДС-а за БиХ, Соколац 11.08. 1990. год

Притом, број чланства се невјероватном брзином повећава. Чланове Странке и скоро цио Српски народ захватио је невиђени ентузијазам. Ради се данонoћно са народом, објашњава се суштина програма Странке и тако се отварају видици народу и даје нада да постоји снага која ће заштитити народне интересе. Кључна питања у програму странке за која се српски народ мора борити јесу: очување Југославије као државе без које ће Српски народ бити незаштићен, очување ЈНА као гаранта мира, обнова српског духа и културе. У свим селима и мјесним заједницама формирају се мјесни одбори гдје посебно морам поменути један број људи – националних подстрекача који су чинили Општински одбор и Скупштину СДС-а Соколац 1990. године.

Мјесне одборе смо оснивали у објектима које ћу навести редом:

У Крушевцима код Рибњака.
У Мангурићима у кући Рада Вишњића и Новака Боровчанина.
У Драпнићима код куће Вишњића.
У Бабинама код Батинића.
У Кнежини у школи и кући Драгана Кременовића.
У Ћаваринама у школи.
У Бјелосављевићима у задружном дому.
У Подроманији у кући Славка Дебелногића.
На Равној Романији у школи.
У Барама испред продавнице.
У Каљини у кући Душана Нешковића.
У Жуновима код школе.
У Шахбеговићима у школи и укући Софрена Крсмановића.
У Соколовићима код Часлава Планинчића.
У Калиманићима у продавници.
У Жљебовима у кући Сава Тошића.
У Маргетићима у дому.
У Кусачама у кући Ивана Башевића.
У Газиводама код Ђурковића
У Сокоцу у Библиотеци, Тргопромету и хотелу “Романија”.

Први активисти СДС-а били су:

1. Стево Јанковић
2. Будимир Мијатовић
3. Марко Симић
4. Милован Бјелица
5. Милан Тупајић
6. Радан Тошић
7. Слободан Кезуновић
8. Слободан (Ђ) Косорић
9. Милан (С) Станић
10. Драженко (М) Ђурковић
11. Раде (Н) Ђурковић
12. Зоран (Р) Мачар
13. Предраг Биљић – Дуле
14. Драган (С) Јоловић
15. Драган Подинић
16. Младен (М) Симић
17. Зоран Цвијетић
18. Момир (А) Јанковић
19. Мирко Маловић
20. Милада Јањић
21. Боро Паунић
22. Мирољуб Крунић
23. Обрад Ећимовић
24. Миле (К) Копривица
25. Данко (З) Шука
26. Обрад Тошић
27. Бране (В) Шука
28. Милош Паунић
29. Ненад Дундић
30. Драган (Ј) Боровчанин – Пићи
31. Драгомир – Драгиша Лиздек
32. Саво Јоловић – Саја
33. Вељко Башевић
34. Милован Башевић
35. Гојко Рајић
36. Весна Вишњић
37. Нешо Боровчанин
38. Миланко Боровчанин – Ромсок
39. Зоран Бартула - Баћа
40. Рајко Ћајић
41. Ратко Зорановић
42. Славиша Мачар
43. Нађо Шутановић
44. Зоран Поповић
45. Ненад Пржуљ
46. Богољуб Делић
47. Слободан Станић
48. Мићо Ђокић
49. Радомир Станар
50. Сретен Врбарац
51. Ненад Вучак
52. Раде Грујић
53. Ненад Добриловић
54. Миладинко Лопатић
55. Зоран Градинац
56. Предраг Јанковић
57. Дејан Савчић - Шецо
58. Јеленко Витомир - Пајо
59. Добро Нинковић
60. Михајло Ђурковић
61. Мишо Марковић
62. Илија Паунић
63. Илија Самарџија
64. Маринко Реновица
65. Милорад Савчић
66. Зоран Копривица
67. Анђелко Мачар
68. Мићо Вуковић
69. Ненад Табаковић
70. Раде Драгичевић
71. Будимир Бајагић
72. Тимош Маловић
73. Свеомир Соколовић
74. Сретен Арбиња
75. Миленко Рајић – Војко

76. Милија Максимовић
77. Рајко Бајагић
78. Предраг Зорановић – Мена
79. Предраг Самарџија – Драган
80. Јован Бартула
81. Младен Ерић
82. Бранислав Гордић
83. Александар Цвијетић
84. Дејан Јанковић
85. Добро Нинковић
86. Огњен Мимић
87. Душко Косорић
88. Миодраг Шаренац
89. Ђоко Шалић
90. Ненад Ђерић
91. Влајко Марић
92. Раде (Ј) Реновица
93. Мишо Паунић
94. Раде Паунић
95. Ненад Подинић
96. Родољуб Николић
97. Ђорђо Ћајић
98. Ђишо Ћајић
99. Никола (М) Копривица
100. Момчило Пајић
101. Митар Крсмановић
102. Драгомир Копривица
103. Бранислав Шиљак
104. Милош Добриловић
105. Миле Ћајић
106. Миланко Мрдић
107. Ненад Марковић
108. Вељко Боровина
109. Огњен Нешковић
110. Звонко Пржуљ
111. Срђан Јоловић
112. Митар Јоловић
113. Горан Ђуревић
114. Зоран Сташевић
115. Миломир Пређа
116. Мирко Паунић
117. Предраг Братула
118. Милан Витомир
119. Будимир Ковачевић
120. Млађен Грујић
121. Горан Живковић
122. Жељко Племић
123. Перо Говедарица
124. Миле Бартула
125. Илија Бартула
126. Милорад Боровчанин
127. Љубо Кезуновић
128. Раде Рајак
129. Здравко Косорић
130. Др Милош Ђурковић
131. Вељко Реновица
132. Предраг Перовић
133. Ненад Перовић
134. Миодраг Бјелица
135. Љубомир Перовић
136. Ђорђе Гавриловић
137. Драган Гавриловић
138. Ранко Цицмил
139. Јован – Јово Табаковић
140. Данило Секулић
141. Данко Вучетић
142. Данко Арбиња
143. Ненад Ступарушић
144. Миломир Цицмил
145. Предраг Тошић
146. Радивоје Јањуш
147. Владан (Р) Јањуш
148. Влајко Реновица
149. Деливоје Форцан
150. Милан Реновица
151. Раде Дубовина
152. Перо Дубовна
153. Мирко Дубовина

154. Миломир Вучетић
155. Крсто Лиздек
156. Буцко Сорак
157. Жарко Ковачевић
158. Миломир Батинић
159. Слободан Грујић
160. Милан Марић
161. Горан Дангубић
162. Њего Јанковић
163. Драган Којић
164. Ранко Гуњевић
165. Раде (К) Станић
166. Коста Станић
167. Дарко Станић
168. Горан Паунић
169. Миланко Делић
170. Славиша Делић
171. Раде Зечевић
172. Саво Копривица
173. Драгиша Делић
174. Драгиша Зечевић
175. Милорад Савић
176. Небојша (Ш) Ерић
177. Раде Петровић
178. Раде Зорановић
179. Жељко Пајић

11. август слави се као дан Странке. Од 2001. године прослава се обиљежава код храма Св. великомученика Георгија на Равној Романији. Број гостију је сваке године све већи, тако да је прослава постала једна од највећих у Републици.

Подршку овој манифестацији и народу Романије пружају и еминентни умјетници из Србије који долазе 11. августа у срце Републике Српске да својим умијећем увеличају овај дан и покажу, по ко зна који пут, да Срби Романије нису сами у очувању српске културне традиције.

Јелена Жигон, Миодраг Попов и Светлана Петрушић на Романија

Принц Александар и принцеза Јелисавета у храму Св. Георгија

Монахиње у цркви у Озерковићима

Свештеник Билбија Војо са гусламана на којим су потписи српских хашких оптуженика

Милован Бјелица у храму Св. Георгија

На парламентарним и локалним изборима од 1996. до данас СДС је редовно побјеђивала на овим просторима. Сваке године смо имали задовољство да са својим народом прославимо побједу.

Дворана «Лименка», предизборна трибина СДС-а

Велемир Вело Боровчанин

Велемир је био члан СДС-а од њеног оснивања. Био је предсједник МО и члан Општинског одбора Соколац. Учествовао је и у свим пословима који су били најтежи и најопаснији, а то је припремање народа за оружани отпор. Никада није одбио ни један задатак. Када је рат почео, Вело Боровчанин је стао на прву борбену линију. Погинуо је на трновском ратишту и тако српски народ задужио као и све друге жртве које су пале за Републику Српску. Није био ожењен. Остали су родитељи, брат и сестра.

Саво Марић

Саво је био члан СДС-а од њеног оснивања. Био је предсједник МО Ћаварине и члан Општинског одбора СДС-а Соколац. Учествовао је у свим пословима који су били одговорни, а посебно на припреми народа за оружани отпор. Када је рат почео, Саво Марић је стао на прву борбену линију. Свој млади живот положио је за одбрану српства далеко од своје куће на крајинском ратишту, заједно са својим саборцем Предрагом Подинићем. Њихове породице дужи временски период нису могле доћи до њихових тијела. Тек послије рата су пронађени и достојно сахрањени у својим породичним гробљима. Саво је био неожењен, а иза Подинића је остао малодобни син. Они ће остати у трајном сјећању српског народа.

Радивоје (Софрена) Крсмановић

Радивоје је био активиста Српске демократске странке од њеног оснивања. Потиче из домаћинске породице. Дипломирани је економиста и руководилац у Психијатријској болници. Био је предсједник МО Каљина и члан Општинског одбора. Када се учланио у Странку, учланио је и своје двије кћерке које нису биле пошле ни у основну школу. Погинуо је бранећи своје село и свој народ од непријатеља.

Био је командир и савјесно обављао ту дужност до погибије. Био је искрен, принципијелан и добронамјеран човјек. Отац му је убијен од стране муслиманских терориста приликом убирања љетине као цивил. Иза њега су остали супруга Гордана, двије кћерке, мајка и брат са својом породицом.

Милан (Радисава) Радовић

Милан је био активиста Српске демократске странке и члан Општинског одбора СДС-а Соколац, заједно са својим рођацима Браном, Андријом и Драгишом Радовићем. Милан је без поговора извршавао све задатке СДС-а. Повјеравани су му веома тешки и ризични задаци. Своје родољубље доказао је са пушком у руци и свој живот положио у одбрани српског народа на трновском ратишту. Био је млад момак, неожењен. Иза њега су остали родитељи и брат Видосав.

Нећо Јовановић

Спада у ред најзаслужијих људи у припремању за оружани отпор непријатељу. Био је активиста Српске демократске странке. Пресједник МО Кнежина и члан Општинског одбора Соколац. Био је командир, у свим акцијама истицао се храброшћу и одлучношћу. Погинуо је на оловском ратишту и тако српски народ и државу трајно задужио. Иза њега су тада остали родитељи, супруга Сојка, двоје дјеце и сестра са породицом.

Обрад (Бошка) Бартула

Обрад такође потиче из једне домаћинске породице. Од првог дана, иако веома млад, прикључује се Српској демократској странци и постаје један од њених најактивнијих чланова. Био је члан Одбора и на листи за одборнике у СО Соколац испред СДС-а. Јуначки је погинуо бранећи своју отаџбину и свој народ од непријатеља. Није био ожењен. Иза њега су остали родитељи, брат и сестра. Обрад ће остати запамћен као неустрашиви тенкиста, тамо гдје је живот близу смрти. Један је од оних који нису знали за страх. Неустрашиво је јуришао на непријатеља. Да није било таквих бораца, српска слобода би била недосањан сан.

Радиша Абазовић

Радиша Абазовић из Сијерака истакнути је активиста Српске демократске странке од њеног оснивања. Био ј предсједник МО и члан Општинског одбора СДС-а Соколац. Активно је учествовао у свим националним пословима. Сваки задатак који му је Странка поставила извршавао је без двоумљења, одлучно и храбро. Кад је рат избио, Радиша је отишао на ратиште. Погинуо је на мајевичком ратишту и тако српски народ и РС трајно задужио. Када су команданти српске војске тражили добровољце за одлазак тамо гдје је било најтеже, редовно се јављао Радиша. За њега је морало бити мјеста међу онима који, због војничких задатака и одбране Српства, нису мислили о свом животу. Небројено пута је то Радиша урадио у минулом ратном времену. Ови редови су прескроман дуг према њему, али намјера ми је да се овакви примјери јунаштва не забораве, да се, бар на овакав начин, сјетимо људи који се нису бојали смрти; да се будуће генерације надахњују дјелима својих предака. Вјечнаја памјат, Радиша, и нека ти је мирна душа у рајским дворовима. Иза њега су остали: супруга која је преминула, син, три кћерке и сестра.

Зоран Цвијетић

Зоран Цвијетић је један из најужег круга оснивача Српске демократске странке Романије и Гласинца. Био је члан Иницијативног одбора, касније члан првог Општинског одбора Српске демократске странке и потпредсједник Општинског обора. Кад се на овакав начин говори о људима, тешко је избјећи пропусте јер је немогуће рећи све о људима какав је био Зоран Цвијетић. Сви они заслужују и веће и мудрије ријечи. О њима се може писати тачније, паметније од мене, али с већим поштовањем не може. Зоран Цвијетић је за свој народ и његову слободу жртвовао живот.

У нашим споровима с муслиманима истицао се вјештином и принципијелношћу. Радио је активно на припремању српског народа у политичким борбама а и касније у припреми за оружани отпор против непријатеља.

Био је једно вријеме начелник СЈБ Соколац, касније министар унутрашњих послова САО Романије, те начелник Центра служби безбједности Сарајево који је тада покривао подручје од Србиња, Вишеграда, Зворника све до Бијељине. Савјесно је обављао ту дужност до погибије. Био је ожењен и иза њега су остали супруга Бранка и син Сергеј који данас живе у Београду, мајка Милева (која је преминула послије рата) и три брата који живе у Републици Српској.

Зоран Цвијетић заслужује већи простор у некој књизи коју би неко морао написати. Одликован је орденом Карађорђеве звијезде.

Драган (Јанко) Боровчанин – Пићи

Један од оснивача и најистакнутијих националних радника на Романији и Гласинцу јесте Пићи. Члан је Иницијативног одбора за оснивање Српске демократске странке на Романији и Гласинцу. Члан је првог Општинског одбора Српске демократске странке. Радећи с њим, упознао сам га добро и као човјека и националног радника. Пићи је један од оних људи са којима је пријатно и лако радити и

живјети. Није било страначког посла у којем Пиђи није учествовао. Много је помогао Српској демократској странци у организационом и материјалном погледу. Нарочито се истицао у припремемању првих избора, референдума и учествовао на промоцијама Странке на митинзима које је и сам организовао ангажујући и свог оца Јанка.

Учествовао је и у оним пословима који су били најтежи и најопаснији, а то је припремање народа за оружани отпор. Своје родољубље је доказао у рату гдје се с пушком у руци борио у Дринском корпусу и свој живот положио на крајишком ратишту 1995. године. Иза њега су остали супруга Јелена, два сина, брат, мајка и отац који је преминуо послије рата. Посмртно га је одликовао Предсједник Републике.

Драгољуб (Милорад) Мачар – Драго

Спада у ред најзаслужнијих људи у припремању српског народа за оружани отпор непријатељу. Повјерени су му веома тешки, ризични и одговорни задаци. Без поговора их је извршавао. Био је резервни капетан ЈНА. Своје родољубље доказао је у рату када је стао на чело војске и с пушком у руци, на горажданском ратишту, положио свој живот за одбрану српског народа и стварање Републике Српксе. Одликован је од стране Предсједништва Републике Орденом Немањића и Орденом Обилића. Иза себе је оставио супругу Савку – Славицу, сина, кћерку, сестру, оца и мајку. Отац и мајка су преминули послије његове погибије. Пред своју смрт, његов отац Мића и његов син Младен поклонили су земљиште у Драговом родном селу Озерковићи Српској православној цркви за градњу манастирског комплекса. Да њих није било, данас не би било цркве ни конака који се гради у Озерковићима.

За спас српског народа од припремљеног геноцида по трећи пут, веома је заслужан Драгољуб – Драго Мачар. Не смијемо заборавити да је Драго пао у првим данима рата, да је, као старјешина, показао како се брани слобода. Није се двоумио у тим тешким временима. Отишао је тамо гдје одлазе истински родољуби, тамо гдје могу само они који су спремни смрти гледати у лице. Показао је многима који су се скривали од рата, да је кукавичлук тежи од смрти. Часно је и тихо живио, безгласно испољавао своје невоље. С осмјехом је у смрт отишао.

Озерковићи

Милорад, његов покојни отац, достојанствено се држао у тренутцима када је јединца у вјечно почивалиште испраћао. Пожелио је тада, у великом болу, да се српско ратно умирање заустави на његовом сину. Те велике ријечи очеве остаће да се памте и препричавају на романијским просторима. Заборавити их је преголем гријех.

Слободан Батинић

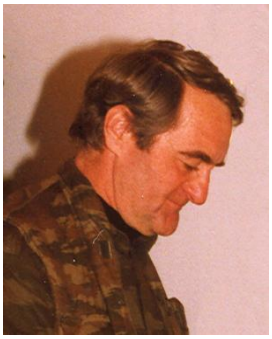

Слободан Батинић, командант Територијалне одбране Сокоца, мајор Југословенске народне армије, спада у ред најзаслужнијих људи у припремању српског народа за оружани отпор непријатељу. Повјерени су му најтежи и најопаснији задаци. Без поговора је ступио у службу Српске демократске странке да би се народ припремио и одупро злу. Лично сам му захвалан у име српског народа за све што је учинио и осјећам дио одговорности и за све опасности којима смо га тада излагали. Свој патриотизам доказао је у рату командујући јединицама ВРС којој је остао вјеран до своје заслужене мировине. Ожењен је, има двоје одрасле дјеце и четворо унучади.

Милован Ћеранић – Миле

Миле је обављао дужност секретара за одбрану у општини Соколац. По чину је био резервни капетан ЈНА. Није било посла у којем Миле није учествовао по питању одбране нашег народа. Веома је способан, стручно и на вријеме је обављао послове. Сјећам се добро да је наше Министарство одбране редовно добијало похвале од стране претпостављених због степена мобилизације људства и техничких средстава као и редовног достављања тражених аката из Општине. То је заслуга Милована Ћеранића.

Драгомир Обрадовић – Драган

Драган је обављао дужност командира и начелника СЈБ Соколац. Није било посла у којем Драган није учествовао кад је у питању заштита народа и територије општине Соколац. Сарађивали смо без икаквих несугласица. Драган је толерантан и добронамјеран човјек. Својим радом задужио је српски народ на Романији. Драган је данас у заслуженој мировини. Живи са супругом и два сина.

Драган Војиновић

Истакнути је национални радник. Од првог дана био је у служби српског народа. Пошто су официјелне власти у Сарајеву држале све у својим рукама, па тако и телефонски саобраћај и медије које су нам почели искључивати и прислушкивати, морали смо организовати свој систем везе. За то је био задужен Драган. Израдио је шему и планове обавјештавања. Драган је водио радио-аматере који су одиграли значајну улогу у спајању породица и тражењу несталих. Захваљујем Драгану на свему што је учинио за свој народ.

Јован Грујић

Када је требало повезати покидане везе на простору гдје се налазила српска војска, Јован је дошао из Београда. Као официр ЈНА, оставио је удобност великог града, дошао на своју Романију да својим знањем пружи неопходну помоћ везистима. Само они који се разумију у тај озбиљан посао, могу рећи довољно колике су заслуге Јованове за стварање Републике Српске. Данас је пензионер и најчешће је на својој Романији. Живи скромно. Не истиче, као искрени хришћанин, своја дјела. Често заборављамо на такве људе. Ови редови су захвалност за оно што је Јован урадио за свој народ и своју Републику Српску.

Раде Биљић

Раде Биљић је такође један од националних радника. Обављао је дужност начелника СЈБ Соколац. Радио је активно на припремама српског народа у политичким борбама а такође и припреми за оружани отпор. Морам да истакнем своју личну захвалност њему на помоћи коју ми је пружао у савјетима о људима и појавама које нисам довољно познавао. То није користило само мени већ и Странци у цјелини. Раде данас живи у Сокоцу са супругом Биљаном, синовима, снахама, унучадима и родитељима.

Раде Савић

Раде Савић је обављао дужност директора Филијале службе платног промета Соколац. Одмах се ставио у службу српског народа и стварању Републике Српске. Био је први гувернер Народне банке Српске Републике БиХ, успоставио је платни промет са Београдом, учестовао у формирању Службе платног промета РС. Пред сам почетак рата обезбиједио је значајна финансијска средства за привреду која је радила током кризног преиода. Захваљујући његовој способности, наша Општина је обезбиједила значајне залихе основних животних намирница. Својим радом задужио је српски народ.

Мирко Пандуревић

Мирко је такође један од оснивача Српске демократске странке. Био је ангажован у припреми изградње Републике Српске. Сједиште предузећа у коме је радио било је у Сарајеву. Морали смо организовати предузеће за изградњу и одржавање путева. За то је задужен Мирко. Брзо је организовао предузеће «Романијапутеви» са својим колегама Србима који су радили у Сарајеву и Горажду. Захваљујући тим људима, на челу са Мирком, поправљени су многи порушени мостови, путеви и изграђени нови. Мирко је добро сарађивао са свима без икаквих несугласица. Веома је толерантан и добронамјеран човјек. У времену када се рушило и умирало, Мирко је са својим сарадницима градио фирму „Романијапутеви“. Са ледине је почео. Од профитера је отимао државну имовину и стављао је у службу одбране Републике Српске. Са својим неимарима, на првим борбеним линијама, градио је путеве који су неријетко били путеви до слободе и ослобађања појединих мјеста на ширем простору сарајевско-романијске и дринске регије, Бирача и других српских подручја.

Др Драган Ћајић

Нарочито је имао значајну и видну улогу у организовању здравствене заштите на општини Соколац. Због своје стручности, одлучности, организаторских способности, додијељена му је функција директора Дома здравља Соколац. Пошто су нас на старту удаљили од здравствених уставнова у Сарајеву, Дом здравља Соколац било је једина могућност за пружање здравствених потреба домицилном и избјеглом становништву. Дом здравља Соколац је функционисао као мини клинички центар. Лично сам му у име српског народа захвалан за све што је чинио на организовању здравствене заштите на Сокоцу. За пружање квалитетне здравствене заштите на Сокоцу велике заслуге имају тадашњи координатор за здравство на нашој регији др Јанковић Момир, др Томо Таушан са особљем болнице ГШ ВРС те доктори: Љубо Ћеранић, Борко

Мимић, Млађо Ђурђић, Мирјана Ђерић, Снежана Марић, Милорад Шупић, Слободан Ђокић.

Недељко Лајић – Нећо

Нећо је обављао дужност министра саобраћаја и веза у Влади РС. Са те позиције помагао је да се развије предузеће «Романијапутеви», донио је Одлуку о почетку изградње аеродрома на Сокоцу и Одлуку о формирању ПТТ Српске Републике, а за првог директора тог предузећа именована је Драгана Бјелица која је ту дужност обављала до изласка српског кадра поште из Сарајева.

Драган Подинић

Драган Подинић је један из најужег круга оснивача Српске демократске странке Романије и Гласинца. Био је члан Иницијативног одбора, касније члан првог Општинског одбора Српске демократске странке и потпредсједник Општинског обора.

Марко Симић

Припадао је кругу активиста Српске демократске странке који су се ангажовали од првог дана за спас српског народа на Романији. Био је члан Општинског одбора, предсједник Скупштине општине Соколац и народни посланик. Одликован је Орденом Немањића од стране предсједника Републике.

Гојко Симовић

Домаћин Гојко Симовић са Равне Романије и његова три сина су такође истакнути страначки активисти. Били су од велике користи у стварању територијалне одбране и у припреми српског народа за одбрану од непријатеља. Гојка је одликовао Предсједник Републике Медаљом заслуга за народ.

Предузећа: Романија, Шумарство, Романинка, Клаоница и прерада меса, Врело биоштице, Фатес, Пољопривредник, Електродистрибуција, приватна предузећа и радње, Средња и Основна школа, Мљекара, Радио Романија дала су велики допринос функционисању општине Соколац у ратним условима.

Морам поменути **Борку Новосел** из Газивода која је у току рата испоручила преко тридесет хиљада литара млијека Војној болници без надокнаде.

Раде Ћајић

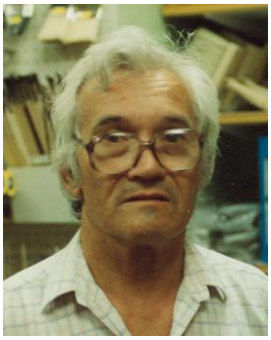

Раде Ћајић потиче из једне домаћинске српске породице са Сокоца. Већ дуже вријеме живи у Њемачкој гдје је стекао и мировину. Са осталим нашим људима који живе и раде у иностранству дао је велики допринос нашој праведној борби за слободу и стварање РС. Од првих кризних дана организовао је акције хуманитарне помоћи у храни, лијековима, медецинским апаратима и другим потребама Српском народу у РС. Због свега тога Раде и остали који су помогли, остаће српском народу у трајном сјећању.

Од наших људи који живе и раде у Србији морам посебно захвалити гасподину Мирку Боровчанину, Грују Шуки који је био активни официр, Тому Мијатовићу - пензионисаном пуковнику ЈНА, Будимиру Божићу, Анђелку Станићу, Луки Шушићу, Немањи Шушићу, Слободану Ђурковићу и још једанпут иако сам га у претходном тексту поменуо, др Љубу Ћеранићу. Др Љубо Ћеранић је толико задужио овај крај да би требало једној улици у Сокоцу дати његово име.

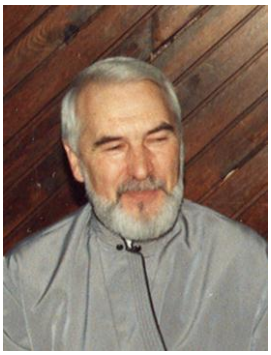

Прота Милорад (Гојка) Љубинац

Отац Милорад био нам је духовни учитељ. Срби Романије и Гласинца можда не знају довољно за његове заслуге за национални покрет, па нека му ови редови буду захвалност за све што је учинио за свој народ.

Славко Фурдуловић

Славко је истакнути национални радник. Својим политичким ангажманом допринио је одбрани српског народа на Романији. Обављао је дужност директора Хотела «Романија» Соколац. 1991. године посебно се истакао у прихвату српског народа из Хрватске, стављајући све расположиве капацитете предузећа за смјештај жена, дјеце и стараца који су избјегли испред усташког ножа.

Поред радне обавезе коју је имао у свом предузећу, са групом својих пријатеља одазвао се на позив ЈНА и кренуо у одбрану српског народа у Вуковару и сарајевском подручју. У току рата основао је Радикалну странку на Сокоцу. Веома смо добро сарађивали и никаквих неспоразума нисмо имали. Преминуо је након дуже и тешке болести 1997. године. Иза њега су остали сурпуга Рада, ћерка Биљана, родитељи и брат са породицом. На крају, никада не би смјело да се заборави оно што је покојни Славко урадио за свој народ.

Пуковник ВРС Деливоје (Перо) Тошић - професор

Истакнути друштвено -политички радник прије рата. Деливоје Тошић је и национални радник. Ангажовао се за националну ствар, прво у штабу Територијалне одбране Соколац, а затим у ВРС. Дао је велики допринос у формирању Друге романијске бригаде и својим савјетима је помагао у политичкој борби за права српског народа. Због своје одлучности организаторских способности, изабран је за члана команде Друге романијске моторизоване бригаде. Сарађивали смо без икаквих несугласица. Био је толерантан и високоморалан човјек. Највише се истицао у рјешавању неспоразума и несугласица које су настајале на релацији команде бригаде и Кризног штаба Општине Соколац. Савјесно је обављао све постављене задатке од надлежне команде. Цијели рат провео је у ВРС са своја два сина. Његови синови Душко и Владо тешко су рањени на оловском ратишту. Данас је Деливоје у мировини, живи у Сокоцу са супругом, синовима, снахама и унучадима.

Саво Јоловић – Саја

Господин Саја Јоловић један је од најистакнутијих активиста Српске демократске странке у Сокоцу и један од њених оснивача. Заслужан је за буђење националне свијести српског народа и припреме за отпор непријатељу. Његова кућа у Сокоцу била је повремени штаб Странке, ту смо се знали окупити и размијенити мишљење. Његова супруга Слободанка, чија је породица пострадала у Другом свјетском рату, максимално се укључила у националне послове. Касније, кад је рат почео, Саја је узео пушку у руке и ратовао до краја заједно са своја два сина - Душком и Драганом. На трновском ратишту, борећи се поред оца Саје и Драган бива тешко рањен и данас је тешки ратни војни инвалид. Саја живи у Сокоцу са супругом Слободанком. У Сокоцу живе његови синови Драган и Душко са својим породицама. За спас српског народа од припремљеног геноцида веома је заслужна породица Јоловић.

Саја Јоловић у кругу породице

Богдан Маричић

Припадао је уском кругу друштвено - поличких радника прије рата на подручју општине Соколац. Потицао је из једне скромне породице на Романији. Прије рата се посебно истицао у рјешавању инфраструктурних потреба становништва своје општине. Своје лично родољубље је у највишем степену испољио на почетку наше национално политичке борбе. Све је ставио у службу свога народа - своје интелектуалне способности и физичку снагу. Био је веома скроман човјек. Никада није постављао питање коју ће функцију обављати, већ како ће је обавити. У току рата погоршало му се здравствено стање и са тешком болести борио се цијелу деценију. На крају, никада не би смјели да заборавимо оно што је Богдан урадио за своју општину.

Будимир (Душана) Мијатовић

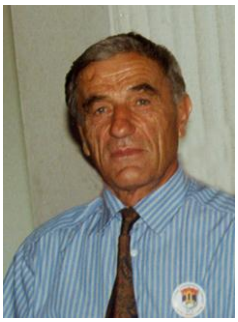

Буде је један од организатора оснивања Српске демократске странке. Члан је свих општинских одбора од оснивања до данас. Носилац је листе Српске демократске странке за општинске изборе 1990. године. Његово поријекло утицало је на формирање јаке националне свијести коју је као млад човјек, спортиста, домаћин, син, супруг, родитељ, данас и дјед, испољавао на сваком мјесту. Није било страначког посла у којем Буде није учествовао. Учествовао је у свим политичким и оперативним пословима на терену. Учествовао је у оним пословима који су били најтежи и најопаснији, а то је припремање народа за оружани отпор. Буде се одазвао на позив ЈНА и у касним годинама отишао у Хрватску да помогне нашем угроженом народу. Својим радом задужио је Српску демократску странку на Романији.

Његова породица страдала је од 1941–1945. године па и касније послије завршетка Другог свјетског рата.

Отац Душан страдао је као припадник Равногорског покрета и командир чете. Из породице Мијатовића, којој припада Буде, мученички су пострадали свештеници Велемир и Војислав.

Душан Мијатовић Велемир Мијатовић

Велемир Мијатовић, као парох Кошутички у архирејском надмјесништву рогатичком, протјеран је за вријеме Другог свјетског рата у Србију. Марта 1945. године стријељали су га партизани.

Војислав Мијатовић је такође завршио Богословију у Сарајеву. За свештеника у Сарајеву 1928. године рукоположио га је Митрополит Петар Зимоњић. Нестао је 1947. године у Тузли.

Милан Тупајић

Милан Тупајић је један из најужег круга оснивача Српске демократске странке Романије и Гласинца. Чињеница да је поријеклом из Кнежине, села са великим бројем муслиманског становништва, додатно је утицала на формирање сопствене националне свијести коју је, као образован човјек испољавао на сваком мјесту. Обављајући дужност посланика у Народној скупштини, свима ће остати у сјећању његова борба за интерес српског народа. Одликован је Орденом Његоша првог реда.

Зоран Мачар

Послије одржане Скупштине СДС за БиХ, иницирао је и одржао прву сједницу заинтересованих активиста за организовање и формирање Општинске организације СДС-а Соколац.

Милена Марић

Жене су одиграле веома важну улогу у националним пословима. Без њих се доста тога не би могло учинити. Дио жена био је укључен у Црвени крст и Коло српских сестара. Ипак, једна жена се веома активно укључила и њу морам поменути. То је госпођа Милена Марић.

Драгана Бјелица

Како моја супруга Драгана тако и супруге свих активиста Српске демократске странке одиграле су веома важну улогу у националном покрету. Њихове куће биле су прави штабови Српске демократске странке. У те домове се свакодневно долазило. Оне су Странци ставиле на располагање своје куће, слободно вријеме и моралну снагу, а себе и дјецу излагале великим искушењима.

Јелена Дундић

Карактеристика њеног рада је у истицању оних вриједности што боље и јасније показују карактер српске народности. Јелена настоји да оживи традиционалне форме народног просвјетитеља. Те активности проводи кроз разне састанке, академије, приредбе, народне зборове и друга дружења. Од свих дружења најважнија и најпопуларнија су: "Госпојинске вечери" на Романији, "Ђурђевдански уранак", Видовдан, Никољдан и Савиндан. Све приредбе припреми на вријеме прилагођавајући их Романијским приликама. Јелена данас обавља дужност директора Центра за културу Општине Соколац са значајним резултаима. Уз помоћ Општине Соколац и једног броја невладиних организација, извршила је адаптацију кино сале и осталих пратећих садржаја, првенствено из домена културе. Поред низа активнсоти које води, организује бројне курсеве као на примјер: курс за фризере, курсеве енглеског језика, информатике итд.

Остварила је добру сарадњу са домаћим и међународним невладиним организацијама помоћу којих настоји представити све позитивне вриједности наше општине.

Госпођа Јелена Дундић много времена и енергије уложила је у градњу манастира "Соколица" на Романији. Гледајући у њој модерну жену која у зрелим годинама постиже велике резултате, многи јој се

диве, а у исто вријеме и завиде због постигнутих резултата. Јелена има своју породицу. Њене двије кћерке, Ирена и Сузана, стекле су високо образовање. За све што је у животу постигла, морала је сама да се избори, непрестано се доказујући и себи и другима. Јелена је жена јаких емоција, дубоко везана за историју, културу и традицију српског народа.

Захваљујући његовом **Високом преосвештенсту г. Николају** имали смо част и задовољство да у нашој Општини дочекујемо црквене великодостојнике: Патријарха Московског и цијеле Русије Г. Алексеја II, Патријарха српског г. Павла и већину Архијереја Српске православне Цркве, г. Амфилохија Радовића, г. Атанасија Јефтића, г. Иринеја Буловића, г. Јована Митрополита загребачко - љубљанског, г. Саву Шумадијског, г. Василија Качавенду, г. Лонгина, г. Лукијана, г. Пахомија, г. Филарета, г. Јоаникија, г. Данила Будимског, г. Стефана Жичког, г. Григорија и друге архијереје, монахе и монахиње, професоре Богословског факултета, духовне академије, те Великодостојнике Грчке православне цркве и Свете Горе.

Одлуком Његовог Високопревосветенства Митроплоита Николаја и уз благослов Његове Светости Патријарха српског Павла, 11. августа 2005. храм Св. великомученика Георгија је проглашен манастиром

Обновитељска скупштина Српског Сокола одржана је 1991. године у кино сали у Сокоцу у присуству око двије стотине присутних.

Српско Соколско друштво «Гласинац» формирано је 1911. године на Сокоцу.

Повјереник за Соколац испред Српског Сокола Београд, Српске организације "Народна одбрана" (оснивање у Београду за вријеме анексионе кризе), организације "Уједињење или смрт" (тајна официрска организација основана 1911. године у Београду) које су се припремале за ослобођење и уједињење српског народа био је Симо Беговић.

Симо Беговић, протојереј

Рођен је у селу Дробњићи код Рогатице 1873. године. Богословију је завршио 1898. године у Београду. За вријеме школовања пребацивао је пропагандни материјал у наше крајеве. Био је парох у Сокоцу, Палама и Блажују као и у другим крајевима. На бањалучком велеиздајничком процесу аустријски суд га је осудио на срмт. Пресуду је примио хладно и достојанствено. Касније је пресуда преиначена на доживотну робију. Прота Симо је дочекао и Други свјетски рат у ком је изгубио и сина и кћерку. После рата биран је у уставотворену скупштину. Умро је 1952. године у Сарајеву.

У то вријеме чланови Српског Соколског друштва Гласинац Соколац били су Стојан Капетановић, Симо Томић, Јоксим Марковић, Патрикије Павић, Јован Шобић и Перо Ђуровић. Сви ови чланови Српског Соколског друштва Гласинац Соколац били су добороољци у првом свјетском рату.

На обновитељској скупштини у Сокоцу 1991. године установљено је Српско Соколско друштво "Дели Радивоје" Соколац које је регистровано код Суда у Сарајеву под регистарским бројем Р-II-50/91. За старјешину је именован Мирко Маловић а за замјеника старјешине Српских Соколова Милован Бјелица.

Славко (Перо) Мијатовић, рођен је 1930. године у засеоку Решетница, село Газиводе, општина Соколац. Отац Перо и мајка Тарса, рођена Копривица, изродили су петоро дјеце: Милку, Славка, Добру, Здравка и Брану. Перо је живио у свом родном селу до 17.10.1943. године, када гине од усташке руке, заједно са братом Миланом, његовим сино Рајком од 17 година и њиховим братићем од пет мјесеци, у непосредној близини цркве Светог пророка Илије у Сокоцу.

Славко посједује природни дар за историју. Добро познаје ратне догађаје и оно што се дешавало са српским народом у прошлости. Радни вијек провео је у ШИПАД „Романији“ Соколац, као металски радник. Ожењен је и има троје дјеце – два сина и кћерку.

Славко је обезбиједио биографске податке о Арсу Копривици, човјеку чије је дјело заслужило да се помене у овој књизи ратних сјећања. Због тога му поклањамо наредне редове.

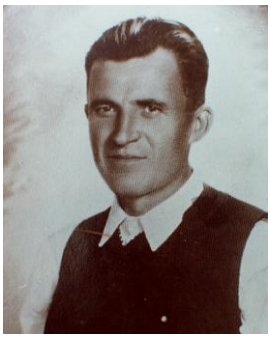

Арсо Копривица, од оца Јована и мајке Албе, рођене Ђорић, инжењер агрономије, рођен је 5. маја 1895. године, а погинуо у августу 1944. године.

Падом Краљевине Југославије, Арсо је, са члановима југословенске владе покушао бјекство у Енглеску. То се десило у априлу 1941. године. За њега није било мјеста у авиону који је полетио из Никшића. Вратио се у Београд, гдје је живио до јуна 1943. године, када га је открио Гестапо. Због тога је био приморан да се врати у своје родно село Бандин Оџак код Сокоца.

Због обрачуна радикала и тежака, у вријеме Краљевине Југославије, Радикална странка га као једног од лидера Тежачке странке проглашава припадником комунистичког покрета, како би се са њим могла лакше обрачунати у парламентарној борби, иако се знало да он никада није био комуниста.

Арсо је био ученик Богословије. Након Првог свјетског рата, Краљевина Југославија тражила је кандидате разних занимања и нудила им стипендије и одлазак на студије у Прагу. Копривица напушта Богословију и одлази у Чехословачку, на студије агрономије. Након двије године проведене на високошколској установи у Прагу, држава му, као и осталим студентима, отказује стипендију. Тада се Арсо посвећује политици и страначкој борби, како би окончао студије. У финансирању школовања помажу му родитељи и шураци Чубриловићи, припадници покрета Млада Босна.

Послије завршетка студија, доласком у Југославију, постаје члан Тежачке странке и у њеном руководству остаје до краја живота. Као агитатор ради на простору Романије. Својом струком се није бавио.

Оженио се од Чубриловића и није имао дјеце. Неријетко је говорио да би му дјеца била на удару политичких противника. Поред грађанског одијела, често је знао обући народну ношњу са Гласинца. Тако обучен, свраћао је у главну сарајевску пошту, гдје су, због ношње, службеници знали помислити да не зна ни да се потпише.

Брат Арса Копривице, **Раде Копривица**, био је комуниста. Раде је у Сарајеву завршио студије права и 1941. године, пред сам почетак другог свјетског рата, наименован за судију у Мостару, одакле убрзо одлази у Србију. Раде је погинуо 1942. године у Србији, у мјесту Бијела Брда, између Вишеграда и Ужица, од стране четника.

Брат му Арсо је погинуо у августу 1944. године у мјесту Тишћа, између Власенице и Шековића, од стране комуниста са којима се није политички слагао. Убио га је Херцеговац (познатог имена). Арсо је проглашаван комунистом, иако то није био. Изузетно образован и способан, велики ауторитет, сметао је каријеристима. Зато је на мучки начин уклоњен.

Многи Романијци, вјерујем, нису знали за живот и дјело Арса Копривице. То се, на вјешт начин, скривало од јавности. Због тога сам одлучио да дио његове биографије уврстим у ова свједочанства. Надам се да нисам погријешио.

О себи

У свом досадашњем раду сарађивао сам са многим људима и стекао знатан број пријатеља који су истински цијенили мој труд и несебичну преданост борби за национално ослобођење. Нажалост, поједини чланови Странке, и не само странке, су своју активност усмјерили искључиво ка остварењу материјалне користи, јер су сматрали да ће се рушењем претходног, социјалистичког система, на једноставан и брз начин обогатити. Такви људи, увијек незадовољни постојећим стањем, нашли су, или још траже, нове опције да дођу до циља. Они би, умјесто што мијењају партије требало да промијене сопствени начин размишљања и дјеловања и да већим залагањем и радом допринесу побољшању општих животних услова. Тада би сигурно били задовољнији.

Ја вјерујем у судбину која погађа људе ако они ништа позитивно не предузимају. Највиши светови резервисани су за оне чија се стрпљивост уздижеизнад срџбе. Због преступа не треба губити вријеме, него учинити једно добро дјело више.

Нисам сматрао да је уздржљивост у говору слабост, а покушај предвиђања дангуба. Према манама сарадника имам уно разумјевања, али поступам тако да не дођем у ситуацију да молим за опроштај. Треба схватити да не вриједи журити ако се иде у погрешном смијеру. Кретање према правом циљу јесте оно што живот чини сношљивим.

Моја породица крајем шесдесетих

Од раног дјетињства сам васпитаван да само предан и поштен рад човјека могу довести до остварења сопствених циљева. Ту мисао сам слиједио у свом каснијем животу и сваком послу сам приступао савјесно, озбиљно, максимално улажући свој труд. Како некада, тако и сада, снагу највише црпим из породице која ми ни једног момента није дозволила да поклекнем и која је увијек била уз мене дајући ми подстрек да пребродим и највеће тешкоће, којих није било мало.

Моја породица данас

„Покољења дјела суде што је чије дајем свима“ (Његош)

Колико сам у свом раду успио цијенит ће моји савременици,а посемно моји блиски сарадници. За свој досадашњи рад добио сам низ признања од којих ћу овдје издвојити само нека.

Уручење Ордена Светог Саве

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
ДОДЕЉУЈЕ

Господину МИЛОВАНУ БИЈЕЛИЦИ

ВИСОКО ОДЛИКОВАЊЕ
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

ОРДЕН СВЕТОГА САВЕ

ДРУГОГ СТЕПЕНА

У знак признања за велики труд, уложен у изградњу храма Светог Великомученика Георгија, на Равној Романији.

Дано у Патријаршији српској у Београду,

Дана 03. јула 2002. г.

Син. број 1984 / зап.896

БОЖИЈОМ МИЛОШЋУ
АЕМ и ПАТРИЈАРХ СРПСКИ

+ Павле

РЕПУБЛИКА СРПСКА

Председник Републике Српске

ОДЛИКУЈЕ

Пигована Тјешу

Орденом Немањина

Сарајево,

30. 05. 1996.

Др Радован Караџић

МОСКОВСКИЙ ПАТРИАРХАТ
КАФЕДРАЛЬНЫЙ СОБОРНЫЙ
ХРАМ ХРИСТА СПАСИТЕЛЯ

Благолюбивый
Милован
Бјелица

Сердечно Вас благодарим за Ваши пожертвования на благоукрашение святыни Отечества нашего – Храма ХРИСТА СПАСИТЕЛЯ.

Ваши имена, занесенные в церковную книгу, будут поминаться за богослужением.

Да спасет и помилует Вас Господь, да даруст Он Свое благословение Вашим трудам на пользу Святой Православной Церкви и во славу Отечества.

Будем рады помолиться с Вами
в нашем возрожденном Храме!

Ключарь Храма
Христа Спасителя
протоиерей

Михаил Рязанцев
2.08.2002г.

РЕПУБЛИКА СРПСКА
СКУПШТИНА ОПШТИНЕ СОКОЛАЦ

СОКОЛАЦ

СОКОЛАЦ

ДОДЈЕЉУЈЕ

ПОВЈЕЉУ

Миловану (Раде) Вјелици

ЗА РАД И ДЈЕЛА У ОБЛАСТИ СТВАРАЛАШТВА И РАДА ОД ОПШТЕГ ЗНАЧАЈА ЗА

ОПШТИНУ СОКОЛАЦ

СОКОЛАЦ,
ДАН 27.10.2004.Г.
Бр. 01-052-140/2

РЕПУБЛИКА СРПСКА СКУПШТИНА ОПШТИНЕ СОКОЛАЦ СОКОЛАЦ

ПРЕДСЈЕДНИК
СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ

Мира Сарић

1950
РЕПУБЛИКА СРПСКА
УНИВЕРЗИТЕТ У СРПСКОМ САРАЈЕВУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
додјељује
ПОВЕЉУ
госп. Миловану Бјелици
за допринос у изградњи
Филозофског факултета
декан
Пале, 21. мај 2004. год.
проф. др Милован Р. П е ц е љ

Функционери СДС-а на републичком нивоу испред Општинског одбора Соколац

Извршни одбор главног одбора СДС-а РС,
Милован Бјелица

Чланови ГО СДС РС из Сокоца:
Милован Бјелица – директор дирекције
Милан Тупајић
Зоран Мачар
Сњежана Божић

Надзорни одбор СДС РС,
Саво Крунић – предсједник

Скупштина Градске организације СДС-а Српско Сарајево,
Милован Бјелица – предсједник

Градски одбор СДС Српско Сарајево
Сњежана Божић – предсједник

Функционери СДС-а

Предсједници Општинског одбора:
Стево Јанковић 1990. године – 1991.
Мирко Маловић мај, 1991 – јануара 1992.
Милован Бјелица, јануар 1992 – март 2003.
Сњежана Божић, март 2003.

Предсједник Омладинске организације СДС-а Соколац,
Љиљана Копривица

Посланици СДС Соколац у Народној скупштини РС
Марко Симић од 1990 – 1996.
Милан Тупајић од 1996 – 2004.
Сњежана Божић од 2006.

Предсједници СО Соколац и начелници Општине испред СДС-а Соколац:
Марко Симић, новембар 1990 - август 1991.
Милан Тупајић август 1991 – мај 1997.
Ерић Љубомир 1997 – јун 2004.
Сњежана Божић 2000 – 2007.
Драган Цвијетић 2004.
Мира Сарић
Петко Вукојичић

Предсједници ИО од 1990 – 2000. године:

Драган Подинић
Ненад Самарџија
Мирољуб Крунић
Миломир Грајић
Радан Тошић
Шолаја Милорад

Члан Повјереништва града Српско Сарајево,
Милован Бјелица од 1996 – 1998. године

Предсједник Скупштине града Српско Сарајево
Милован Бјелица од 2000 – 2003.
Драгомир Косорић од 2003 – 2004. (замјеник градоначелника града Српско Сарајево)

Остали функционери у Општини Соколац и Скупштини града Српско Сарајево од 1990.

Миланка Грујић
Нађо Шутановић
Радомир Шука
Весна Вишњић
Милован Ћеранић
Јелена Витомир
Деливоје Тошић
Љубомир Савчић
Миле Косорић
Драго Мачар
Драгана Кезуновић
Милада Радовић
Никола Јовановић
Сњежана Бјелаковић
Слободан Крсмановић
Вељко Ђурковић
Нешо Боровчанин
Нађо Ђуровић
Јован Каповић
Милорад Лимић
Миодраг Дупљанин
Миланко Витомир
Миливоје Бајагић
Бране (Ж) Витомир
Душан Ковачевић
Зоран Нешковић
Ратко Ковачевић
Славица Ећимовић
Сандо Раденко
Добрила Говедарица
Борка Крсмановић
Ненад Савчић – Срча
Недељка Вуковић
Велемир Крсмановић
Радивоје Грубачић
Деливоје Подинић
Миланко Пилиндавић

Општински одбор СДС-а Соколац од 1990. године је подржао сљедећа лица на функцијама од Општине до Предсједништва РС.

Нека лица нису била чланови СДС-а, већ симпатизери или ванстраначке личности:

Предсједништво РС

Миланко (С) Реновица – савјетник предсједника РС. Ванстраначка личност, човјек који је много урадио за своју општину и народ Романије.

Народна скупштина РС

Милан Тупајић, предсједник Клуба посланик СДС-а у НС РС

Влада РС

Министри у Влади РС:

Недељко Лајић
Слободан Ећимовић
Драган Подинић
Сњежана Божић

Замјеници и помоћници министра у Влади РС и Савјету министара БиХ:

Ненад Самарџија
Слободан Ећимовић
Горан (Р) Мачар
Љубиша Боровчанин
Драган (С) Кезуновић
Милош Зубан
Спасоје Орашанин
Момчило Ковачевић
Бранислав Жугић
Мирољуб Крунић
Ненад (Ј) Пандуревић
Миломир Амовић

Директори републичких предузећа:

Раде Савић – СПП у оснивању
Драгана Бјелица – ПТТ у оснивању
Саво Крунић – Српске шуме
Драган Тупајић – Цивилна заштита
Момир Тошић – Шипад
Деливоје Тошић – Шипад

Руководиоци сектора и служби у Шипаду:

Милош Голишевић
Будимир Тупајић
Миломир Вучетић
Гојко Радовић
Симо Живановић
Нада Амовић – Мачар
Предраг Тошић

Ресор државне безбједности РС:

Миле Реновица, руководилац ресора

Одјељење Ресора државне безбједности:

Томо Пухалац
Предраг Ћајић
Милан Војиновић
Драгослав Рубеж
Спасоје Бакмаз
Небојша Марковић
Бране (В) Шука
Здравко Вукојичић
Душко (С) Јоловић
Војислав Косорић
Бране (Л) Кезуновић
Зоран Самарџић
Зоран (Милорада) Боровчанин

Начелници Центра служби безбједности Српско Сарајево:

Зоран (М) Цвијетић
Горан (Р) Мачар
Жељко (С) Марковић
Вељко (Ј) Боровчанин

Начелници СЈБ Соколац:

Зоран (М) Цвијетић
Раде (М)Биљић
Предраг Крсмановић
Драган Обрадовић
Миланко – Мишо Боровчанин

Командири ЦЈБ Саобраћајне полиције:

Драган Обрадовић
Боро Паунић
Добро Јовичић
Жељко (Б) Маричић
Горан Беатовић
Жељко (В) Башевић
Мишо (В) Реновица

Руководиоци Крим службе у Сокоцу:

Вељко (Ј) Боровчанин
Миодраг Боровчанин
Љубиша Боровчанин
Рајко Каповић
Жељко (Б) Маричић
Данко (Р) Шука

Начелник инспекцијске службе града Српско Сарајево,
Сњежана Бјелаковић рођ. Ђерић од 2001. године

Руководиоци регионалних предузећа

Мирко Пандуревић – «Романијапутеви»
Миле Јанквоић – Телеком С. Сарајево
Жељко Лалић – Поште С. Сарајево
Тошић Деливоје – Цивилна заштита С. Сарајево
Миломир Грајић – Министарство одбране С.Сарајево
Ранко Реновица – СОД «Јахорина»

Извршни директори у Српским шумама РС:

Ненад Самарџија
Милорад Шолаја
Миладин Јефтић
Слободан Форцан

Аеродром Соколац у изградњи,

Милан Тупајић, директор

Финансијска полиција.

Љубо Голијан, руководилац Филијале

ДИРЕКТОРИ И РУКОВОДИОЦИ ПРЕДУЗЕЋА И УСТАНОВА У СОКОЦУ

Шумско газдинство «Романија» Соколац:

Ђорђе Бечановић – директор
Рајко Булајић – технички директор
Саво Крунић – директор
Горан Станић - технички директор
Гора Станић - директор
Горан Галавић – технички директор

Шумско газдинство «Романија» Соколац и Дрвна индустрија «Романија» Соколац – руководиоци Р.Ј. и служби:

Влајко Секулић
Драган Видојевић
Славиша Лиздек
Рајко Булајић
Миладин Јефтић
Ненад Биљић
Драгомир Косорић
Миленко Боровчанин
Жељко Башевић
Димитрије Марић
Миле Мрдић
Љубомир Ерић
Вељко Шиљак
Жељко Радијељац
Анђа Лучић
Обрад Ећимовић
Зоран Копривица
Миле Шуђур

Милан Мирјанић
Жељко Ивковић
Данијела Ристовић
Вела Тошић
Илија Бартула
Нада Галавић
Милица Мрдић
Вела Вучетић

А.Д. «Романија» Соколац:
Слободан Форцан, директор
Ненад Самарџија, директор
Петко Вукојичић, директор
Милован Стојић, директор
Оливера Паунић, директор
Миломир Вучетић, директор

А.Д. «Фатес» Соколац:
Стево Јовановић, директор
Драган Тупајић, директор
Миодра Дупљанин, г. директор

А.Д. «Унис» Соколац:
Миломир Амовић, директор
Жарко Крсмановић, директор

А.Д. «Романинка-спринд» Соколац:
Радомир Делић директор
Драган Цвијетић директор

А.Д. Клаоница и прерада меса Соколац:
Миломир Цвијетић, директор
Радивоје Јашаревић, директор
Стојанка Крсмановић, директор
Бране Пушоња, директор

Ј.П. «Врело Биоштице» Соколац,
Митар Одовић, директор

А.Д. «Божур» Соколац,
Горан Васиљевић, директор

Ј.П. Радио Романија Соколац,
Елез Велемир, директор

Средња школа Соколац:
Миломир Ногоштић, директор

Ратко Одовић, директор
Стака Боровчанин, директор
Петра Делић, директор
Жарко Ковачевић, директор

Основна школа Соколац:
Влајко Марић, директор
Марко Јовановић, директор
Славиша Марић, директор

Установа за предшколсско васпитање и образовање Соколац:
Жарко Ковачевић, директор
Биљана Ђокић, директор
Биљана Косорић, директор

Центар за културу Соколац,
Дундић Јелен,а директор

Народна библиотека Соколац,
Ненад Пржуљ, директор

Ветеринарска станица Соколац,
Јадранка Станишић

А.Д. «Пољопривредник» Соколац:
Ненад Пандуревић, директор
Зоран Вуковић, директор

ЗЗ Соколац:
Ненад Крсмановић, директор
Славко Добриловић, директор
Ненад Павловић, директор

Институт за унапређење пољопривредне производње у брдско планинским подручјима Соколац:
Драган Петровић, директор
Зоран Вуковић, директор

А.Д. «Ромасок» Соколац,
Саша Косорић, директор

«Тргопромет» Соколац
Нешо Боровчанин, директор
Снежана Бјелаковић, директор
Радмила Бартула, директор
Бране Кезуновић, директор

«Фам-инекс» Соколац,
Милан Томић, директор

Електродистрибуција Соколац:
Богдан Томић, руководилац пословнице
Љубомир Маловић, руководилац пословнице

Основни суд Соколац:
Небојша Шупић, предсједник
Драган Подинић, предсједник
Самојко Ђорда, предсједник
Гордана Турунташ, судија
Радан Ковачевић, судија
Ранкица Мумовић, судија
Драган Боровчанин, судија
Милана Гавриловић, судија

Основно јавно тужилаштво Соколац:
Весна Тупајић – Шкиљевић
Нађо Шутановић
Рената Станић

Општински суд Соколац:
Весна Тупајић Шкиљевић
Нађо Шутановић
Милада Мумовић

Судије и тужиоци Војног суда и тужилаштва РС:
Небојша Шупић
Лука Боровчанин
Миланко – Мића Реновица

Психијатријска болница Соколац:
Др Војислав Кековић, директор
Др Слободан Ђокић, директор
Др Момир Јанковић, директор
Др Мирјана Ђерић, директор

Дом здравља Соколац:
Др Милован Ритан, директор
Др Драган Ћајић, директор
Др Бранислав Галовић, директор
Др Милада Јањић, директор
Нада Мачар – Амовић директор – дипл.ецц.

Апотека Соколац:
Славица Марић, директор
Драган Ћућуло, директор

КТК Соколац:
Нађо Ђерић, директор
Милоје Нешковић, директор
Мирко Цвијетић, директор
Драгутин Субашић, директор

БОРС Соколац:
Момир Томић, предсједник одбора РВИ
Раде Ђурковић, предсједник
Миломир Грајић, предсједник
Милош Делић, предсједник
Драган Цуревић, предсједник Предсједништва

Црвени крст Соколац
Проф. Влајко Марић, предсједник (човјек који је својом спсообношћу и ауторитетом обезбјеђивао значајне количине хране, лијекова, одјеће и медецинске опреме за потребе становништва и Војске Републике Српске.)

Комесаријат за избјеглице сарајевско романијске регије:
Слободан Ећимовић
Драган Зорановић
Срђан Јоловић
Марко Дебелногић

СУБНОР Соколац:
Лазо Цвијетић, предсједник
Миле Субашић, предсједник

Удружење пензионера Соколац:
Новак Бојовић, предсједник
Миланко Томић, предсједник

А.Д. «Романијапревоз» Соколац:
Томо Шћекић, директор
Драган Булошчић, директор

Ј.П. «Топлане» Соколац:
Милорад Солдар, директор
Драган Гојковић, директор

Привредна банка С.С.:
Милан Бјелаковић, директор
Радомир Тошић, директор

Развојна банка Соколац,
Нешо Боровчанин, директор

СОД «Јахорина» Соколац:
Душан Ковачевић, директор
Здравко Реновица, директор

Царинска испостава Соколац,
Славко Копривица, управник

Мљекара Соколац,
Славиша Пандуревић, директор

А.Д. Угоститељство и туризам Соколац:
Славко Фурдуловић, директор
Драган Тупајић, директор
Милорад Јефтић, директор
Славиша Савчић, (остао да води бригу о имовини предузећа и статусу радника)

Ј.П. Штампа Соколац
Стјепан Плакаловић, директор

«Шамот» Р.С. Соколац:
Миленка Ковач, директор
Драган (П) Крунић, директор
Видосав Цвијетић, директор

Српска демократска странка и њен кадар успоставили су политички амбијент на подоручју општине Соколац за развој приватног предузетништва. Данас егзистира око 500 приватних субјеката на територији општине Соколац.

Навешћу само један број предузећа која запошљавају већи број радника.

«Подроманија» Соколац
«Чајевић комерц» Соколац
«Караван» Соколац
«Креатор» Соколац
«ИМЧ» Соколац
«Бартула» Соколац
«Оногошт» Соколац
«Дуга» Соколац
«Диабло» Соколац
«Боржуно» Соколац

«Средњетранс» Соколац
«БМТ» Соколац
«Равна Романија» Соколац
«Матпан» Соколац
«Девис» Соколац
«Тробок промет« Соколац
«ББиГО – комерц» Соколац
«Крем комерц» Соколац
«Дамјановић» Соколац
«Рајић» Соколац

Функционери СДС-а Соколац од 2002 – 2005. године

Представници у Скупштини општинске организације СДС Соколац

1. Амовић Миломир
2. Антонић Рајко
3. Абазовић Радивоје
4. Божић Сњежана
5. Бартула Зоран
6. Боровчанин Томислав
7. Бјелица Милован
8. Боровчанин Нешо
9. Бјелаковић Сњежана
10. Бартула Предраг
11. Боровчанин Миланко
12. Бартула Јован
13. Биљић Душан
14. Беатовић Жељко
15. Беатовић Велемир
16. Бакмаз Радован
17. Бартула Јелена
18. Башевић Предраг
19. Боровчанин Радивоје
20. Бошковић Невена
21. Боровчанин Славко
22. Бакмаз Радивоје
23. Бартула Владан
24. Вучетић Миломир
25. Витомир Илија
26. Витомир Миломир
27. Војиновић Новак
28. Гордић Милан
29. Грујић Миле
30. Гајевић Бранко
31. Грајић Миломир
32. Глуховић Драган
33. Дупљанин Миодраг
34. Добриловић Мишо
35. Добриловић Момир
36. Дубовина Велиборка
37. Добриловић Бране
38. Дамјановић Адријана
39. Дебелногић Жарко
40. Врбарац Данко
41. Дрињак Блашко
42. Делић Тања
43. Ђурковић Драган
44. Ђокић Ивана
45. Ђуревић Данило
46. Ђуревић Симо
47. Ђерић Манојле
48. Ђерић Ивана
49. Ерић Љубомир
50. Ерић Миодраг
51. Ећимовић Обрад
52. Елез Велемир
53. Ећимовић Слободан
54. Жугић Веселин
55. Зубан Владимир
56. Ивановић Слободан
57. Јанковић Миле
58. Јоловић Саво

59. Јовановић Јово
60. Јовановић Славко
61. Кнежевић Милован
62. Косорић Драгомир
63. Копривица Љиљана
64. Комленовић Митар
65. Крсмановић Гордана
66. Кезуновић Милорад
67. Каваз Мирослав
68. Којић Драган
69. Лалић Жељко
70. Лопатић Драган
71. Лиздек Драго
72. Мачар Зоран
73. Мијатовић Будимир
74. Марић Сњежана
75. Мачар Тања
76. Марић Драгомир
77. Мирковић Грујо
78. Мачар Драгана
79. Марић Лука
80. Вишњић Љубешко
81. Нинковић Добро
82. Нађић Слободан
83. Новосел Љубан
84. Одовић Младен
85. Парлић Радомир
86. Паунић Боро
87. Подинић Драган
88. Подинић Бранко
89. Петрушић Свјетлана
90. Пржуљ Његош
91. Подинић Огњен
92. Подинић Мирослав
93. Плакаловић Богољуб
94. Пандуревић Мирко
95. Поповић Далиборка
96. Петрушић Бранка
97. Пржуљ Ненад
98. Крунић Саво
99. Радић Мирјана
100. Радјељац Љубо
101. Рундић Светозар
102. Радовић Предраг
103. Радовић Војислав
104. Радовић Радислав
105. Косановић Велемир
106. Радовић Милада
107. Вишњић Јелена
108. Станић Горан
109. Сарић Мира
110. Самарџија Ненад
111. Субашић Драгутин
112. Субашић Слободанка
113. Стојић Милован
114. Драгић Дејан
115. Скоко Александар
116. Крсмановић Драгица
117. Ђурковић Вељко
118. Тупајић Драган
119. Тупајић Милан
120. Тошић Обрад
121. Томић Петко
122. Тошић Радан
123. Томић Момир
124. Тошић Јован
125. Тошић Митар
126. Симовић Здравко
127. Марковић Никола
128. Станић Јакша
129. Каповић Јован
130. Тошић Бојан
131. Трифуновић Љиљана
132. Форцан Деливоје
133. Цвијетић Горан
134. Цуревић Драган
135. Цвијетић Драган
136. Тешановић Вида

137. Ћајић Рајко
138. Ћајић Миланко
139. Чолаковић Милан
140. Цвијетић Милисав
141. Планинчић Часлав
142. Чолаковић Новица
143. Чобовић Вељко
144. Шупић Милорад
145. Шука Бране
146. Чајевић Радивоје
147. Шолаја Милорад
148. Беатовић Љупко
149. Биљић Милада
150. Витомир Ж.Бране

Општински одбор СДС-а Соколац (изабрани 11. јануара 2002. године):

1. Бјелица Милован
2. Божић Сњежана
3. Крунић Саво
4. Тупајић Милан
5. Цуровић Драган
6. Бјелаковић Сњежана
7. Станић Горан
8. Шолаја Милорад
9. Боровчанин Нешо
10. Ерић Љубомир
11. Мачар Зоран
12. Самарџија Ненад
13. МијатовићБудимир
14. Цвијетић горан
15. Форцан Деливоје
16. Елез Велемир
17. Копривица Љиљана
18. Бартула Предраг
19. Марић Лука
20. Глуховић Драган
21. Кнежевић Милован
22. Грајић Миломир
23. Тошић Радан
24. Бартула Јелена
25. Беатовић Жељко
26. Бошковић Невена
27. Дупљанин Миодраг
28. Пржуљ Ненад
29. Гордић Милан
30. Јанковић Миле
31. Боровчанин Миланко
32. Ђерић Манојле
33. Парлић Радомир
34. Милада Биљић
35. Ивановић Слободан
36. Подинић Драган
37. Каваз Мирослав
38. Стојић Милован
39. Радовић Предраг
40. Косорић Драган
41. Ећимовић Слободан
42. Ђурковић Драган

Функционери СДС-а Соколац од 2005. године:

1. Абазовић Горан
2. Аничић Сњежана
3. Аничић Огњен
4. Антонић Рајко
5. Антонић Петар
6. Амовић Жељко
7. Божић Сњежана
8. Бабовић Свјетлана
9. Бартула Предраг
10. Бартула Бране
11. Башевић Милан
12. Башевић Предраг

13. Бакмаз Огњен
14. Боровчанин Нешо
15. Боровчанин Лука
16. Боровчанин Миланко – Ромсок
17. Боровчанин Миланко
18. Боровчанин Даворин
19. Боровчанин Радивоје
20. Боровчанин Славко
21. Боровчанин Борислав
22. Божић Зоран
23. Бјелаковић Сњежана
24. Беатовић Жељко
25. Беатовић Велемир
26. Беатовић Љубомир
27. Беатовић Биљана
28. Биљић Милада
29. Биљић Александар
30. Војиновић Зоран
31. Вишњић Игор
32. Вишњић Глигор
33. Витомир Славко
34. Витомир Илија
35. Витомир Миломир
36. Вучетић Деливоје
37. Врбарац Данко
38. Врбарац Ристо
39. Галовић Бранислав
40. Гајевић Бранко
41. Гордић Милан
42. Гошић Добро
43. Грујић Бране
44. Грујић Радивоје
45. Глуховић Драган
46. Дамјановић Андријана
47. Дамјановић Ратко
48. Добриловић Бојан
49. Добриловић Миломир
50. Добриловић Бране
51. Добриловић Јово
52. Дупљанин Миодраг
53. Дебелногић Жарко
54. Делипара Милорад
55. Делипара Драган
56. Ђерић Манојле
57. Ђерић Бојан
58. Ђерић Живко
59. Ђуровић Данило
60. Ђуровић Нађо
61. Ђуревић Симо
62. Ђукић Стјепан
63. Ђерић Јелена
64. Ђерић Ненад
65. Ећимовић Огњен
66. Ећимовић Слободан
67. Елез Велемир
68. Зорановић Раде
69. Зорановић Миломир
70. Ивановић Слободан
71. Јанковић Миле
72. Јанковић Раденко
73. Јовановић Марко
74. Јовановић Десимир
75. Јовановић Јово
76. Јоловић Саво
77. Јоловић Митар
78. Јовић Сретен
79. Копривица Љиљана
80. Каваз Мирослав
81. Каповић Јован
82. Косановић Милан
83. Косорић Саша
84. Косорић Драгомир
85. Кнежевић Милован
86. Кезуновић Милорад
87. Којић Драган
88. Ковачевић Жарко
89. Ковачевић Стево

90. Ковачевић Петар
91. Ковачвић Жељко
92. Кусмук Здравко
93. Крајнишник Душко
94. Лалић Жељко
95. Лазаревић Веселин
96. Лопатић Драган
97. Лиздек Момчило
98. Лиздек Миле
99. Лиздек Велинка
100. Мајесковић Драгљуб
101. Марић Лука
102. Мачар Зоран
103. Мачар Горан
104. Маловић Драган – Жљебови
105. Маловић Драган
106. Маловић Милорад
107. Марковић Младен
108. Марковић Дражен
109. Марковић Никола
110. Марић Славко
111. Максимовић Самојко
112. Млинаревић Сњежана
113. Млинаревић Славојка
114. Мијатовић Будимир
115. Мирковић Грујо
116. Мирковић Владан
117. Нинковић Добро
118. Новосел Бернард
119. Новосел Славиша
120. Нађић Слободан
121. Нешковић Милојка
122. Нешковић Данислав
123. Николић Ново
124. Николић Огњенка
125. Орашанин Ђоко
126. Орашанин Вељко
127. Одовић Младен
128. Папић Жељко
129. Парлић Радомир
130. Пајдаковић Гојко
131. Пандуревић Мирко
132. Пржуљ Ненад
133. Пржуљ Митар
134. Пржуљ Милијана
135. Пржуљ Љубомир
136. Петрушић Васо
137. Петрушић Свјетлана
138. Планинчић Часлав
139. Плакаловић Богољуб
140. Подинић Огњен
141. Перић Миливоје
142. Савчић Миле
143. Рајић Јелена
144. Радовић Предраг
145. Радовић Милада
146. Радовић Видосав
147. Радовић Андрија
148. Радовић Спасоје
149. Раковић Јово
150. Радијељац Љубо
151. Сарић Мира
152. Савић Жељко
153. Савчић Момир
154. Самарџија Ненад
155. Станић Горан
156. Станић Јакша
157. Станић Јелена
158. Станар Радомир
159. Станишић Ново
160. Симовић Ранко
161. Симовић Здравко
162. Секулић Ненад
163. Табаковић Миле
164. Томић Момир
165. Томић Михајло
166. Томчић Жељко

167. Тошић Радан
168. Тошић Јован
169. Тошић Жељко
170. Тошић Митар
171. Тодоровић Немања
172. Топаловић Блаженко
173. Трифуновић Новица
174. Трифуновић Владе
175. Терзић Војко
176. Тешановић Славиша
177. Тупајић Буде
178. Ћајић Миланко
179. Форцан Деливоје
180. Цвијетић Драган
181. Цуровић Драган
182. Цвијетић Горан
183. Цвијетић Милисав
184. Цвиејтић Жељко
185. Цвијетић Ненад
186. Чобовић Раде
187. Чолаковић Милан
188. Шупић Милорад
189. Шолаја Милорад
190. Шкиљевић Драго

Општински одбор СДС-а Соколац од 2005. године:

1. Божић Сњежана
2. Цвијетић Драган
3. Шупић Милорад
4. Бјелаковић Сњежана
5. Копривица Љиљана
6. Шолаја Милорад
7. Смарџија Ненад
8. Биљић Милада
9. Мачар Зоран
10. Станић Горан
11. Јанковић Миле
12. Тошић Радан
13. Елез Велемир
14. Боровчанин Нешо
15. Гајевић Бранко
16. Добриловић Бојан
17. Аничић Сњежана
18. Цуревић Драган
19. Ећимовић Огњен
20. Кнежевић Милован
21. Грујић Бране
22. Марић Лука
23. Лалић Жељко
24. Форцан Деливоје
25. Тодоровић Немања
26. Ђерић Јелена
27. Бартула Предраг
28. Беатовић Жељко
29. Глуховић Драган
30. Парлић Радомир
31. Аничић Огњен
32. Сарић Мира
33. Гордић Милан
34. Боровчанин Миланко
35. Ећимовић Слободан
36. Мијатовић Будимир
37. Маловић Драган
38. Башевић Милан
39. Дупљанин Миодраг
40. Каваз Мирослав
41. Косорић Саша
42. Мијатовић Вера
43. Ећимовић Обрад
44. Бакмаз Огњен
45. Дамјановић Адријана
46. Кусмук Здравко
47. Шкиљевић Драго
48. Ивановић Слободан

49. Радовић Предраг
50. Пржуљ Ненад
51. Томић Момир
52. Млинаревић Сњежана
53. Пржуљ Митар
54. Лазаревић Веслин

Предсједништво Општинског одбора СДС-а Соколац:

1. Божић Сњежана
2. Цвијетић Драган
3. Шолаја Милорад
4. Бјелаковић Сњежана
5. Мачар Зоран
6. Јанковић Миле
7. Добриловић Бојан
8. Копривица Љиљана

Листа кандидата Српске демократске странке БиХ Општинског одбора Соколац за избор одборника у Скупштину општине Соколац 18. новембра 1990. године

1. Будимир Мијатовић
2. Марко Симић
3. Милован Бјелица
4. Милан Тупајић
5. Радан Тошић
6. Драган Подинић
7. Др Љубомир Ђерић
8. Зоран Цвијетић
9. Момир А. Јанковић
10. Мирко Маловић
11. Милада Јањић
12. Боро Паунић
13. Мирољуб Крунић
14. Јован Каповић
15. Смиљка Батинић
16. Обрад Ећимовић
17. Миле к. Копривица – Јаро
18. Владимир Пилиндавић
19. Раде Мијатовић
20. Душко Јоловић
21. Момир Ђуревић
22. Данко (З) Шука
23. Обрад Тошић
24. Бране (Д) Шука
25. Драган (Ј) Боровчанин – Пићи
26. Бранко Радовић
27. Драгомир Цуревић
28. Душан Нешковић
29. Лазар Чолаковић
30. Крсто Печеница
31. Милош Паунић
32. Драомир Лиздек – Драгиша
33. Бране (Ж) Витомир
34. Михаило Ћеранић
35. Десимир Подинић
36. Сретен Мирјанић
37. Саво Јоловић – Саја
38. Миладин Гашевић - Ћирко
39. Радован Бакмаз - Чела
40. Војислав Боровчанин

41. Радиша Абазовић
42. Добро Радић
43. ЉубанЧоловић
44. Спасоје Радовић
45. Драгомир Вукосављевић
46. Петар Боровчанин
47. Новак Зорановић
48. Милан Маричић
49. Радислав Ђерић
50. Обрад Бартула

Листа кандидата Српске демократске странке РС Општинског одбора Соколац за избор одборника у Скупштини општине Соколац 1997. године:

1. Љубомир Ерић
2. Саво Крунић
3. Миломир Грајић
4. Нешо Боровчанин
5. Радан Тошић
6. Момир Томић
7. Др Сњежана Марић
8. Здравко Вукојичић
9. Велемир Елез
10. Добрила Абазовић
11. Зоран Мачар
12. Миломир Амовић
13. Неад Самарџија
14. Мира Сарић
15. Горан СТанић
16. Драгомир Цуревић
17. Радомир Парлић
18. Слободан Ивановић
19. Милорад Шолаја
20. Славко Добриловић
21. Душко Јоловић
22. Вељко Ђурковић
23. Бранко Радовић
24. Мирослав Копривица
25. Миломир Вучетић
26. Миодраг Дупљанин
27. Мирко Пандуревић
28. Јелена Витомир
29. Миланко Боровчанин - Ромсок
30. Драго Мачар
31. Лука Марић
32. Петко Томић
33. Милован Кнежевић
34. Бране (Ж) Витомир
35. Ранко Гуњевић

Одборници у Скупштини града Српско Сарајево:

1. Милован Бјелица - предсједник
2. Љубомир Ерић
3. Велемир Елез
4. Миломир Грајић

Листа кандидата Српске демократске странке РС Општинског одбора Соколац за избор одборника у Скупштини општине Соколац 2000. године:

1. Љубомир Ерић
2. Саво Крунић
3. Сњежана Божић
4. Миломир Грајић
5. Милорад Шолаја
6. Др Сњежана Марић
7. Драган Цуревић
8. Миле Јанковић
9. Сњежана Бјелаковић
10. Мирко Пандуревић
11. Љиљана Копривица
12. Драган Тупајић
13. Ненад Самарџија
14. Др Милорад Шупић
15. Велемир Елез
16. Милован Кнежевић
17. Мира Сарић
18. Славојка Милинковић
19. Јелена Витомир
20. Горан Станић
21. Лука Марић

Одборници у Скупштини града Српско Сарајево

1. Милован Бјелица
2. Снежана Божић
3. Милорад Шолаја
4. Ненад Самарџија
5. Драган Подинић

Листа кандидата Српске демократске странке Општинског одбора Соколац за избор одборника у Скупштини општине Соколац 2004. године

1. Сњежана Божић
2. Милорад Шолаја
3. Ненад Самарџија
4. Др Милорад Шупић
5. Др Јадранка Станишић
6. Милада Биљић
7. Драгомир Цуровић
8. Лука Марић
9. Бојан Добриловић
10. Љиљана Копривица
11. Огњен Ећимовић
12. Жељко Беатовић
13. Сњежана Аничић
14. Љубомир Маловић
15. Митар Тошић
16. Милијана Пржуљ
17. Михајло Томић
18. Јелена Рајић
19. Јово Јовановић
20. Данислав Нешковић
21. Мира Сарић
22. Предраг Радовић
23. Рајко Антонић

Одборници у Скупштини града Источно Сарајево

1. Шолаја Милорад
2. Самарџија Ненад
3. Др Шупић Милорад

Јединице Војске Републике Српске које су егзистирале на територији општине Соколац, и њихови команданти.

Штаб територијалне одбране:

Слободан Батинић, мајор
Драгољуб Драго Мачар, капетан I класе

216. Брдска бригада ЈНА а формирањем ВРС преименована у I романијску бригаду:

Генерал Драгомир Милошевић, командант
Генерал Владо Лиздек, командант

Мјешовити артиљеријски оклопни пут:

пук. Јован Бартула, командант
пук. Миломир Грајић, командант

II романијска бригада:

пук. Вељко Босанац, командант
ген. Радислав Крстић, командант
пук. Радован Видовић, командант
пук. Милош Зекић, командант

Ракетни пук

пук. Бачановић, командант

Болница Г.Ш. ВРС:

пук. Томо Таушан, начелник
пук Сњежана Марић, начелник

Позадинска база ВРС,

пук. Марко Шаркановић командант

Главни штаб ВРС:

ген. Винко Пандуревић, замјеник команданта
ген. Миломир Савчић, члан главног штаба
ген. Владо Лиздек, члан главног штаба
ген. Миле Реновица, члан главног штаба

Сарајевско романијски корпус:

ген. Томо Шипчић, командант
ген. Станислав Галић, командант
ген. Драгомир Милошевић, командант

Дрински корпус:

генарал Миленко Живановић, командант
генерал Радислав Крстић, командант

V корпус ВРС:

ген. Драган Јосиповић	командант
ген. Радислав Крстић	“
ген. Светозар Андрић	“
ген. Драган Лаловић	“
ген. Новак Паприца	“
пук. Рајко Крсмановић	нач. штаба
пук. Мирослав Цвиејтић	члан команде

Активисти Српске демократске странке Соколац по Мјесним одборима од 1990. године

Каљина:

1. Мрдић Остоја
2. Мрдић Јово
3. Тешановић Здравко
4. Тешановић Мирко
5. Тешановић Душан
6. Тешановић Видак
7. Тешановић Милинко
8. Тешановић Бојо
9. Секулић Самојко
10. Секулић Марко
11. Секулић Радомир
12. Секулић Јован
13. Секулић Рајко
14. Секулић Милан
15. Комленовић Милија
16. Комленовић Слободан
17. Секулић Ненад
18. Комленовић Велемир
19. Грујић Раско
20. Грујић Миле
21. Грујић Радивоје
22. Грујић Марко

23. Грујић Милан
24. Делић Миле
25. Мухаремовић Павле
26. Комленовић Митар
27. Пеић Жарко
28. Ђурић Продан
29. Нешковић Ненад
30. Нешковић Ђуро
31. Нешковић Рацо
32. Нешковић Јовица
33. Нешковић Душан
34. Нешковић томислав
35. Нешковић Момо
36. Нешковић Драго
37. Нешковић Горан
38. Нешковић Тодор
39. Нешковић Бошко
40. Нешковић Ратко
41. Нешковић Бранислав
42. Нешковић Раде
43. Нешковић Крсто
44. Нешковић Марјан
45. Нешковић Анђелко
46. Нешковић Милоје
47. Жугић Панто
48. Божић Петко
49. Божић Петар
50. Комленовић Максим
51. Комленовић Марко

Жунови:

1. Боровчанин Слободан
2. Боровчанин Горан
3. Боровчанин Војислав
4. Боровчанин Момир
5. Боровчанин Пајо
6. Боровчанин Будиша
7. Боровчанин Десимир
8. Боровчанин Љубо
9. Боровчанин Ратко
10. Боровчанин Данило
11. Боровчанин Миладин
12. Боровчанин Саво
13. Боровчанин Ђорђе
14. Боровчанин Миливоје
15. Боровчанин Добро

Шареново поље:

1. Боровчанин Перо
2. Булајић Миланко
3. Булајић Богдан
4. Булајић Никола
5. Булајић Алекса
6. Боровчанин Бранко
7. Боровчанин Војо
8. Боровчанин Војин
9. Булајић Миломир

Медојевићи:

1. Чолаковић Горан
2. Чолаковић Нђо
3. Чолаковић Радивоје
4. Чолаковић Новица
5. Чолаковић Перо
6. Чолаковић Ристо
7. Јовић Сретен
8. Комленовић Милан
9. Боровчанин Милан
10. Чолаковић Лазар

Јабука:

1. Плакаловић Драган
2. Плакаловић Драгомир
3. Плакаловић Будимир
4. Плакаловић Ратко
5. Савић Горан
6. Савић Зоран
7. Савић Борко
8. Савић Радислав
9. Булајић Гојко
10. Булајић Ранко
11. Нинковић Миломир
12. Нинковић Раде
13. Нинковић Микаило
14. Нинковић Млађен
15. Секулић Секула
16. Савић Жељко

Милетине:

1. Савчић Јован
2. Делић Перо
3. Делић Мирко
4. ДелићМилован
5. Делић Јово
6. Делић Деливоје
7. Тодоровић Рајко

Мјесни одбор Бијела Вода:

1. Крсмановић Радивоје
2. Крсмановић Крсман
3. Крсмановић Рајко
4. Красмановић Данило
5. Крсмановић Драган
6. Крсмановић Софрен
7. Крсмановић Жарко
8. Крсмановић Ратко
9. Крсмановић Ненад

Подружница Добродоли:

1. Којић Миломир
2. Којић Горан
3. Којић Влајан
4. Којић Јездимир
5. Зорановић Мирослав

Подружница Бујеч:

1. Којић Вукан
2. Дубочанин Слободан
3. Делић Мирко

Подружница Педише:

1. Радијељац Вељко
2. Радијељац Благоје
3. Радијељац Радислав
4. Делић Драган

Подружница Нехорићи

1. Цуца Зоран
2. Боровчанин Милан
3. Крсмановић (Љ) Ратко
4. Крсмановић (Р) Драган

Подружница Пањеви:

1. Крсмановић Љубан
2. Крсмановић Васо
3. Крсмановић Станко

Подружница Загаје:

1. Крсмановић Славко
2. Крсмановић Миле
3. Крсмановић Крсто
4. Цуца (Душан) Момирка
5. Крсмановић Обрен
6. Крсмановић Драго
7. Крсмановић Г. Ратко
8. Крсмановић Г. Тоша

Подружница Поткрајеви:

1. Ерић Буде
2. Ерић Сретен
3. Мимић Борко

Сјерци, Јасик, Долови, Кусаче:

1. Шука Саво
2. Шука Добривоје - Миле
3. Шука (В) Милун
4. Шука (Р) Нешо
5. Абазовић Радиша
6. Караџић Митар
7. Иван Башевић
8. Вељко (Б) Башевић
9. Саво Башевић
10. Пандуревић Јован
11. Каностревац Никодин
12. Каностревац (Ј) Миланко
13. Јоковић Десеимир и синови
14. Зорановић Нешо
15. Боровина Саво
16. Боровина Нађо
17. Боровина Бојо
18. Боровина Владо
19. Шука (М) Горан
20. Шука (Б) Ранко
21. Шука Бојо
22. Шука (Б) Рајко
23. Шука Млађен
24. Томовић Ненад
25. Поповић Млађен
26. Млинаревић Саво
27. Пандуревић Милош
28. Зорановић Милад
29. Поповић Небојко
30. Поповић Илија
31. Поповић Светозар – Драго
32. Шука Деливоје
33. Башевић Драго
34. Башевић Миленко
35. Башевић Данко
36. Башевић Жарко
37. Башевић Ранко
38. Шука Славко
39. Шука Борис
40. Шука Војо
41. Шука Драго
42. Шука Јадранко
43. Башевић Миодраг
44. Башевић Милош
45. Башевић Нађо

46. Солдар Драган
47. Новосел Миле
48. Новосел Митар
49. Јанковић Чедо
50. Башевић (Љ) Жељко
51. Шалић Милорад
52. Шалић (М) Милош

Мјесни одбор Ћаварине:

1. Ђуровић Симо
2. Марић Саво
3. Ђуровић Данко
4. Пржуљ Љупко
5. Караџић Јанко
6. Ковачевић Раде
7. Беатовић Љубомир
8. Јоловић Зоран
9. Амовић Здравко
10. Мирковић Саво
11. Марић Милош
12. Марић Димитрије
13. Живановић Душан
14. Амовић Жељко
15. Ђуровић Славко
16. Јоловић Милован
17. Амовић Миле
18. Амовић Ристо
19. Беатовић Жељко
20. Беатовић Славко
21. Галавић Никола
22. Караџић Милош
23. Марић Деливоје
24. Марић Зоран
25. Марковић Радомир
26. Марковић Милорад
27. Живановић Ранко
28. Пајић Дарко
29. Ковачевић Божо
30. Ковачевић Мирко
31. Марић Миодраг
32. Живановић Раде
33. Ђуровић Раде
34. Марић Јово
35. Марић Драган
36. Веатовић Бранко
37. Караџић Илија
38. Марић Небојша
39. Живковић Мићко
40. Марић Лука
41. Пајић Ацо
42. Беатовић Велемир
43. Беатовић Душан
44. Караџић Тошо
45. Караџић Митар

Мјесни одбор Видрићи и Маргетићи:

1. Гашевић Миладин - Ћирко
2. Каповић Јован
3. Гашевић Слободан
4. Гашевић Милан
5. Гашевић Жељко
6. Дупљанин Богдан
7. Кезуновић Душан
8. Мемедовић Драгутин
9. Кезуновић Момир
10. Кезуновић Саша
11. Кезуновић Слободан
12. Дрљић Слободан
13. Бјелаковић Ненад
14. Фурдуловић Милутин
15. Гавриловић Томислав

16. Станић Радомир
17. Дрљић Марко
18. Станић Миле
19. Станић Јакша
20. Станић Новак
21. Пурковић Бранко
22. Марић Гавро
23. Марковић Добривоје
24. Марковић Миливоје
25. Марковић Перо
26. Марковић Никола
27. Марковић Славиша
28. Бјелаковић Никола
29. Бјелаковић Недељко
30. Савић Душко
31. Новосел Вељко
32. Фурдуловић Милорад
33. Фурдуловић Радомир
34. Бјелаковић Богољуб
35. Кезуновић Аћим
36. Кезуновић Бранислав
37. Савчић Ненад
38. Савчић Рајко
39. Станић Богдан
40. Новосел Славиша
41. Новосел Бернард
42. Новосел Стјепан
43. Новосел Десимир
44. Гавриловић Горан
45. Бабић Богољуб
46. Голубовић Момир
47. Крунић Ћиро
48. Крунић Мићо
49. Крунић Ненад
50. Крунић Слободан
51. Крунић Крсто
52. Дрљић Миливоје
53. Дрљић Војин
54. Маловић Раде
55. Маловић Драган
56. Маловић Млађен
57. Марковић Љубиша
58. Марковић Радислав
59. Марковић Милорад
60. Новосел Раде
61. Марић Митар
62. Станић Жељко
63. Савчић Момир
64. Мирјанић Душан

Мјесни одбор Соколовићи:

1. Печеница Крсто
2. Планинчић Часлав
3. Маловић Мирко
4. Самарџија Сретен
5. Самарџија Милан
6. Матић Јован
7. Бакмаз Радован
8. Вукојичић Здравко
9. Планинчић Ненад
10. Ђерић Бранислав
11. Маловић (А) Илија
12. Витомир (Ж) Бране
13. Самарџија Ненад
14. Бартула Бошко
15. Ћеранић Михајло
16. Цвиејтић Драгомир
17. Ћеранић Тимош
18. Крунић Мирољуб
19. Цвијетић Радмила - Црна
20. Ђерић Бранислав
21. Симић Десимир
22. Савић Милош
23. Симић Велемир

24. Цвијетић Јово
25. Планинчић Зоран
26. Бакмаз Данило
27. Бартула Раде
28. Матић Драго
29. Добриловић Томо
30. Ђерић Милан – Брђо
31. Кнежевић Милорад
32. Ђерић Ненад
33. Бакмаз Момчило
34. Буква Јован
35. Симић Миломир
36. Симић Рајко
37. Симић Душан
38. Лалић Божо
39. ДелићМитар
40. Бартула Иван
41. Гордић Стеван
42. Самарџија Софрен
43. Самарџија Душан
44. Самарџија Слободан
45. Самарџија Љубиша
46. Самарџија Љубе
47. Самарџија Момир
48. Самарџија Саво
49. Самарџија Рајко
50. Попадић Жељко
51. Планинчић Ратко
52. Цвијетић Нешо
53. Цвијетић Митар
54. Печеница Драгомир
55. Печеница Војко
56. Печеница Мирко
57. Петрушић Тимо
58. Петрушић Бојо
59. Петрушић Грујо
60. Планинчић Јово
61. Пушоња Жарко

Мјесни одбор Брдо:

1. Петрушић Данило
2. Делић Драго
3. Добриловић Бране
4. Гавриловић Драган
5. Вукојичић Драган
6. Петрушић Богослав
7. Бартула Бране
8. Делић Вељо
9. Зорановић Нешо
10. Ћеранић Цицко
11. Башевић Данко
12. Станишић Зоран
13. Ђерић Здравко
14. Одовић Миле
15. ПлакаловићМилоје
16. Вукојичић Митар
17. Добриловић Војко
18. Јанковић Милан
19. Цвијетић Радивоје
20. Бјелица Мића
21. Папић Вељко
22. Пандуревић Мирко
23. Томић Предраг
24. Ђеревић Данило
25. Самарџија Славиша
26. Шука Новак
27. Кнежевић Јован
28. Чолаковић Милан
29. Чолаковић Ненад
30. Бјелица Миланко
31. Бјелица Момчило
32. Ђерић Миланко
33. Шобић Данко
34. Цвијетић Горан
35. Маловић Рајко
36. Добриловић Мишо

37. Цвијетић Мишо
38. Косорић Здравко
39. Ђерић Стево
40. Томић Пане
41. Вељовић Ранко
42. Вукичевић Бошко
43. Кнежевић Милован
44. Газија Милад
45. Поповић Недељко
46. Витомир Милисав
47. Цвијетић Миленко
48. Дупљанин Жељко
49. Ђаковић Славиша
50. Кусмук Раде
51. Радијељац Радомир
52. КрунићМитар
53. Шука Ненад
54. Грујић Раде
55. Башевић Деливоје
56. Ђуревић Раде
57. Орашанин Драго
58. Шука Никола
59. Марковић Миломир
60. Арбиња Јефто
61. Чобовић Жељко
62. Папић Новак
63. Папић Жељко
64. Маловић Мића
65. Пржуљ Миломир
66. Пржуљ Томо
67. Паунић Илија
68. Паунић Војкан
69. Арбиња Славољуб
70. Арбиња Марко
71. Цвијетић Милисав
72. Вељовић Бранко
73. Јашаревић Никола
74. Бакмаз Миливоје – Миле
75. Боровина Томо
76. Бартула Милан
77. Хршум Славиша

Списак активиста у Грбићима и Точионику:

1. Вукојичић Вељко
2. Ђерић Душан
3. Ђерић Ненад
4. Ђерић Божо
5. Крунић Славко
6. Ђерић Милан
7. Ђерић Драгомир
8. Ђерић Новица
9. Ђерић Драган
10. Ђерић Бранислав
11. Кнежевић Момир
12. Кнежевић Радомир
13. Бартула Ранко
14. Марић Радисав
15. Бартула Радивоје
16. Јанковић Будимир

Списак активиста на Лазама:

1. Батинић Игор
2. Милидраговић Миле
3. Дупљанин Синиша
4. Бановић Раденко
5. Нинковић Рајко
6. Топић Марко
7. Боровчанин Милован
8. Ерић Радомир
9. Биљић Илија
10. Боровчанин Предраг
11. Делић Милован
12. Боровчанин Стево

13. Ерић Милан
14. Боровчанин Војислав
15. Боровина Велемир
16. Боровчанин Сретен
17. Паунић Драган
18. Паунић Рајко

Списак активиста у Жљебовима:

1. Тошић Обрад
2. Тошић Јован
3. Тошић (Б) Раде
4. Тошић (М) Раде
5. Тошић Видоје
6. Тошић Горан
7. Ђерић Никола
8. Ђерић Манојле
9. Ђерић (С) Горан
10. Ђерић Саво
11. Маловић Никола
12. Маловић Радован
13. Маловић Новак
14. Маловић Филип
15. Маловић (Ђ) Драган
16. Петрушић Перо
17. ПетрушићМилан
18. Ашоња Бране
19. Шолаја Миливоје
20. МатићОбрен
21. Матић Млађен
22. Кусмук Бране
23. Кусмук Петар
24. Кусмук Ненад
25. Ђерић Живко
26. Вукосављевић Митар
27. Вукосављевић Драгослав
28. Вукосављевић Миле
29. Вукосављевић Горан
30. Вукосављевић Гојко
31. Вукосављевић Раденко
32. Мијатовић Слободан
33. Мијатовић Бошко
34. Мијатовић Обрад
35. Крунић Рајко
36. Крунић Саво
37. Ђерић (А) Драган
38. Тошић Илија
39. Савчић Милорад
40. СавчићМиле
41. Савчић Ненад
42. Мијатовић Небојша
43. Вукосављевић Милан
44. Вукосављевић Драгомир
45. Орашанин Здравко
46. Орашанин Рајко
47. Орашанин Славко
48. Орашанин Будимир
49. Орашанин Војин
50. Орашанин Љубо
51. Тошић Миле
52. Тошић Зоран
53. Тошић Миланко
54. Тошић Мирко
55. Кочевић Ратко
56. Кочевић Миланко
57. Кочевић Миле
58. Шобић Милан
59. Пајевић Милорад
60. Шобић Радомир
61. Јањић Перо
62. Пајевић Ненад
63. Тошић Митар
64. Тошић Рајко
65. Тошић Машан
66. Тошић Новак
67. Тошић Мило

68. Вукосављевић Милан
69. Лакић Ненад
70. Лакић Предраг
71. Лакић Драго
72. Џикић Будимир
73. Ђерић Чедо
74. Цвијетић Јоле
75. Кусмук Здравко
76. Тошић Бране
77. Тошић Мишо
78. Тошић (М) Зоран
79. Тошић Миломир
80. Пејановић Миленко

Активисти СДС-а на Романији:

1. Лиздек Драго
2. Лиздек Миле
3. Лиздек Момчило
4. Симовић Гојко
5. Симовић Златомир
6. Симовић Драган
7. Симовић Ранко
8. Симовић Здравко
9. Симовић Владимир
10. Лопатић Новица
11. Лопатић Зоран
12. Лопатић Жељко
13. Лопатић Стјепан
14. Лопатић Рајко
15. Лопатић Мијат
16. Лопатић Горан
17. Лопатић Миле
18. Пурковић Миро
19. Антонић Рајко
20. Антонић Петар
21. Антонић Момир
22. Антонић Божо
23. Антонић Милош
24. Томић Петко
25. Томић Мијат
26. Лопатић Вуле
27. Матић Милан
28. Михић Бошко
29. Јокић Рајко
30. Петровић Ђорђо
31. Петровић Стојан
32. Ђукић Ристо
33. Војиновић Гавро
34. Војиновић Новица
35. Војиновић Митар
36. Војиновић Драг
37. Стојић Зоран
38. Вучићевић Миле
39. Кнежевић Мирко
40. Кнежевић Тривко
41. Кнежвић Петар
42. Марић Вељко
43. Марић Момир
44. Ђаковић Петар
45. Ђаковић Сретен
46. Томић Чедо

Активисти СДС-а у Балтићима:

1. Ђурковић (Б) Ратко
2. Ђурковић Раде
3. Ђурђић Ратко
4. Ђурђић Драган
5. Шутановић Душко
6. Мачар Горан
7. Мачар Рајко
8. Мачар Рајко
9. Мачар Радивоје
10. Мачар Јанко

11. Мачар Раде
12. Мачар Слободан
13. Мачар Владан
14. Ерић Слободан
15. Ерић Сладо
16. Ерић Горан
17. Ковачевић Милан
18. Ковачевић Миле
19. Ковачевић Данко
20. Боровчанин (Л) Миломир
21. Боровчанин (Л) Ненад
22. Максимовић Момчо
23. Максимовић Данило
24. Максимовић Рајко
25. Томић Миломир
26. Ћивша Радислав
27. Орашанин Раде
28. Орашанин Ђоко
29. Орашанин Вељко
30. Лиздек Рајко
31. Копривица Ненад
32. Косорић Војислав
33. Самарџија Љупко
34. Елез Милутин
35. Ковчевић Марко
36. Тодоровић Радомир
37. Вучетић Деливоје
38. Батула Љубан
39. Поповић Ненад
40. Мачар Радан
41. Лиздек Драгомир – Драгиша
42. Табаковић Ненад
43. Бјелица Милован
44. Подинић Драган
45. Зорановић Миломир
46. Цуревић Жарко
47. Косорић Миле
48. Ећимовић Миленко
49. Марић Милан
50. Елез Новица
51. Копривица Рељa
52. Гајевић Раде
53. Шаренац Ненад

Активисти СДС-а Соколачке њиве и Ново Село

1. Боровчанин Лука
2. Ђоројевић Виде
3. Ђоројевић Нешо
4. Нинковић Вељо
5. Маричић Сретен
6. Нерић Ранко
7. Нерић Бранко
8. Бекић Десимир
9. Зорановић Раде
10. ТодоровићИлија
11. Боровчанин Драган
12. Ерић Милош
13. Делић Славиша
14. Ећимовић Обрад
15. Јанковић Ацо
16. Вукојичић Деливоје
17. Тешановић Петко
18. Лалић Жељко
19. Делић Крсман
20. Ђуревић Зоран
21. Зорановић Данило
22. Јанковић Драган
23. Јанковић Миломир

Активисти СДС-а Крушевци и Мангруђи:

1. Радовић (С) Бранко
2. Вишњић Стеван
3. Радовић Андрија
4. Радовић Драгиша
5. Радовић Милан
6. Радовић Радислав
7. Радовић Виде
8. Радовић Спасоје
9. Радовић Иван
10. Радовић Данко
11. Радовић Станко
12. Радовић Небојша
13. Радовић Зоран
14. Радовић Милован
15. Радовић Марјан
16. Радовић Славиша
17. Радовић Милорад
18. Радовић Ђорђо
19. Радовић Жељко
20. Радовић Драгослав
21. Радовић Милутин
22. Радовић Миливоје
23. Радовић Јован
24. Радовић Томо
25. Радовић Павле
26. Радовић Гојко
27. Радовић Мишо
28. Радовић Обрад
29. Радовић Младен
30. Радовић Богољуб
31. Радовић Бранислав
32. Радовић Ранко
33. Радовић Томислав
34. Радовић Славко
35. Радовић Радивоје
36. Радовић Радомир
37. Радовић Жарко
38. Радовић Горан
39. Радовић Бранислав
40. Крунић Радислав
41. Крунић Војин
42. Крунић Саво
43. Крунић Лука
44. Батовац Милинко
45. Батовац Лазо
46. Лукић Никола
47. Боровчанин Новак
48. Боровчанин Јован
49. Вишњић Раде

Кнежина, Врапци, Бабине, Драпнићи, Жуљ, Буковик:

1. Радић Добро
2. Пилиндавић Зоран
3. Кременовић Драган
4. Јовановић Миланко
5. Јовановић Перо
6. Јовановић Славко
7. Пилиндавић Владимир
8. Пилиндавић Раде
9. Пилиндавић Миле
10. Вишњић Глигор
11. Раковић Рајко
12. Раковић Добривоје
13. Рундић Ратко
14. Рундић Драган
15. Рундић Зоран
16. Рундић Горан
17. Рундић Рајко
18. Рундић Божидар
19. Зубан Митар
20. Ивановић Милета
21. Ивановић Јоле
22. Ивановић Слободан

23. Новосел Богдан
24. Новосел Томо
25. Шутановић Нађо
26. Пољарац Љубомир
27. Бајић Милко
28. Батинић Миломир
29. Батинић Богдан
30. Батинић Мићо
31. Станимировић Боро
32. Ивановић Митар
33. Јовановић Нађо
34. Тупајић Милан
35. Тупајић Будимир
36. Зубан Владо
37. Зубан Јован
38. Зубан Љиља
39. Рундић Светозар
40. Пољарац Сретенко
41. Батинић Војислав
42. Раковић Јово
43. Косановић Милан
44. Абазовић Ратко
45. Вишњић Љубиша
46. Вишњић Синиша
47. Пилиндавић Лука
48. Радић Драго
49. Ковачевић Нађо
50. Мумовић Миле
51. Мумовић Ненад
52. Мумовић Бране
53. Мумовић Радислав
54. Боровчанин Богдан
55. Боровчанин Недељко
56. Боровчанин Зоран
57. Боровчанин Милован
58. Боровчанин Мирко
59. Боровчанин Раденко
60. Боровчанин Алекса
61. Боровчанин Обрен
62. Боровчанин Бранко
63. Боровчанин Добро
64. Боровчанин Ненад
65. Боровчанин Миломир
66. Боровчанин Недељко
67. Боровчанин Милан
68. Боровчанин Благоје
69. Абазовић Милан
70. Абазовић Љубо
71. Булошчић Драган
72. Крсмановић Ђорђо
73. Крсмановић Драган
74. Петровић Горан
75. Петровић Драган
76. Петровић Милорад
77. Петровић Љубо
78. Петровић Дамјан
79. Пилиндавић Манојле

Бјелосављевићи:

1. Цуревић Драган
2. Подинић Огњен
3. Подинић Миро
4. Подинић Предраг
5. Подинић Момчило
6. Подинић Милош
7. Ђуревић Момир
8. Мачар Мића
9. Подинић Десимир
10. Чоловић Љубан
11. Ђуревић Жарко
12. Ђуревић Жељко
13. Зековић Властимир
14. Цуревић Љубо
15. Дубовина Раде
16. Батинић Сретен
17. Елез Жарко
18. Шиљак Вељко
19. Врбарац Душан
20. Бољанић Богдан

21. Томовић Миладин
22. Ћајић Миланко
23. Живковић Томо
24. Витомир Миломир
25. Новосел Љубан
26. Батинић Драгомир
27. Јоловић Небојша
28. Ћајић Радомир
29. Батинић ненад
30. Ћајић Мирко
31. Зековић Момир

Подроманија:

1. Мијатовић Раде
2. Дебелногић Славко
3. Дебелногић Жарко
4. Дебелногић Мића
5. Мирјанић Сретен
6. Томић Михајло
7. Тошић Гаја
8. Тошић Недељко – Нешо
9. Чајевић Радивоје
10. Батинић Драган
11. Абазовић Радивоје
12. Гошић Добро
13. Гошић Анђелко
14. Ђукић Славиша
15. Маричић Милан
16. Зечевић Радомир
17. Којић Миломир
18. Абазовић Раде
19. Глуховић Драган
20. Глуховић Војин
21. Тошић Ненад
22. Вујичић Небојша
23. Вујичић Миломир
24. Војиновић Ненад
25. Радијељац Љубо
26. Војиновић Ново

Баре – Калаузовићи:

1. Рајић Тадија
2. Рајић Гојко
3. Милинковић Радомир
4. Плакаловић Стјепан
5. Мићић Ненад
6. Рајић Миланко
7. Парлић Радомир
8. Делипара Момчило
9. Грујић Будимир
10. Топаловић Блаженко
11. Грујић Жељко
12. Грујић Српко
13. Грујић Мирослав
14. Грујић Срђан
15. Рајић Гојко
16. Милинковић Микаило
17. Рајић Жељко
18. Рајић Љубомир
19. Грујић Ратко
20. Плакаловић Зоран
21. Плакаловић Радоје
22. Плакаловић Богољуб
23. Грујић (Н) Бране
24. Милинковић Славојка
25. Делипара Милорад
26. Дрињак Блашко
27. Грујић Миломир
28. Парлић Бошко
29. Рајић Далибор
30. Делипара Драган
31. Делипара Илија
32. Милинковић Љубо
33. Мићић Ратко
34. Делипара Веселин

II дио

ПРИПРЕМЕ МУСЛИМАНА И ХРВАТА У БиХ ЗА НАСИЛНО ОТЦЈЕПЉЕЊЕ ОД СФРЈ

ПАТРИОТСКА ЛИГА•

• Овај документ је предат Хашком трибуналу

ПРИПРЕМЕ МУСЛИМАНА И ХРВАТА У БиХ ЗА НАСИЛНО ОТЦЈЕПЉЕЊЕ ОД СФРЈ

ПАТРИОТСКА ЛИГА

Амандмани на Устав СР Босне и Херцеговине донијети у љето 1990. године. По амадману LXIX тач. 7. забрањено је (поред осталог) политичко организовање и дјеловање усмјерено на угрожавање територијалне цјелокупности СФРЈ. Ово је било сагласно са Уставом СФРЈ.

Супротно изнијетој уставној забрани, муслимани у БиХ, заједно са Хрватима, припремали су се политички и војно за насилно отцјепљење БиХ од СФРЈ.

Муслиманска Странка демократске акције формирала је Патриотску лигу као своје војно крило. Формирање Патриотске лиге, као илегалне војне организације, почело је у априлу 1991. године. По властитој изјави ("Ослобођење" од 4.9.1992. године), Муниб Бисић, тада помоћник министра одбране БиХ, са Сулејманом Врањом и још неким муслиманима, направио је Упутство о организацији и дјеловању на терену, ослањајући се, углавном, на људе из Странке демократске акције, а у мају 1991. године организација је добила назив Патриотска лига. У њеном оснивању и организовању учествовали су и Сефер Халиловић (касније начелник Генералштаба армије БиХ) и Русмир Махмутћехајић "политичко-идеолошки пројектант" СДА.

По изјави Алије Изетбеговића за лист "Љиљан" од 14.12.1994. године, јуна 1991. године, уочи почетка рата у Словенији и Хрватској, СДА је организовала велики скуп "одговорних људи" на коме је формиран Савјет за националну одбрану који је руководио радом Патриотске лиге.

Др Сафет Халиловић у својству предсједника Градског одбора СДА Сарајево изјавио је у листу "Љиљан" од 15.06.1994. године: "СДА је створила Патриотску лигу и друге формације које су послужиле као језгро будуће државне војске. У свему, улогу

предсједника Алије Изетбеговића и његових најближих сарадника била је у свим фазама одлучујућа – од организације, наоружавања, међународне подршке и помоћи".

У својој књизи "Лукава стратегија" Сефер Халиловић наводи да је у октобру 1991. године Патриотска лига формирала регионални војни штаб Патриотске лиге сарајевске регије, општинске војне штабове, просторне, маневарске, специјалне, диверзантске и противдиверзантске јединице, јединице родова, логистичке базе.

Политичким штабом Партиотске лиге руководили су Омер Бехмен и Ејуб Ганић, а војним – Сефер Халиловић. Они су били у тијесној вези са Алијом Изетбеговићем и другим највишим руководиоцима СДА.

Почетком љета 1991. године Патриотска лига је на подручју Мостара и Херцеговине организовала тајно наоружавање муслимана у координацији са илегалном војном организацијом на Читлуку, у оквиру које је дјеловала група херцеговачких Хрвата. Наоружавање је до јесени 1991. године обухватило цијелу БиХ, а оружје је стизало разним каналима, највише из Хрватске.

Патриотска лига организвала је у тајности одлазак муслимана из неких мјеста у БиХ – на школовање у МУП Хрватске у Кумровец, Лучко и Ракитје, а од јесени 1991. године окупљала је и муслимански стратешки кадар који је дезертирао из ЈНА. У периоду од априла до септембра 1991. године из Сарајева су 3-4 пута послате групе од 15-20 младића на обуку терориста у Либију.

Патриотска лига имала је кризни штаб који је сачинио шему штабова по регионима и општинама са инструкцијама о саставу, средствима, начину везе и основним активностима. Шема и дате инструкције прилагођене су за илегално дјеловање. Истовремено су основане и специјалне јединице Патриотске лиге.

Унутар свог војног састава Патриотска лига имала је различите јединице: "Зелене беретке" (којима је руководио Емин Швракић), добровољачке јединице "муџахира", специјалне, позадинске, санитетске и друге намјенске јединице, војну организацију "Босна" (под руководством Керима Лучаревића) и друге.

Руководство и припадници Патриотске лиге приликом ступања у ову организацију били су дужни да положе "заклетву муслиманском народу". За команданте и извршиоце војних задатака на терену, у Патриотској лиги постављени су и познати предратни

криминалци, међу којима су Јусуф – Јука Празина, Рамиз Делалић и др. Патриотска лига постигла је висок степен војне организованости и по изјави Сефера Халиловића, начелника Главног штаба Армије БиХ за лист "Наши дани" од 25.9.1992. године, рат је затекао Патриотску лигу са 9 регионалних и 103 општинска штаба и 98.000 бораца (Република БиХ имала је укупно 109 општина).

Организовање и дјеловање Патриотске лиге и њених војних формација прије избијања рата у БиХ потврђује се и и тиме што се по окончању рата, при рјешавању статуса припадника оружаних снага, поставило и питање доказивања "учешћа у одбрани земље прије проглашења ратног стања".

У мају и јуну 1991. године у Сарајеву се једна јединица "зелених беретки", у то вријеме још у цивилној одјећи, обучавала у руковању оружјем у биоскопској сали Дома културе Бистрик (ул. Драгице Правице). Вјежбе су вршене у тајности, у вечерњим часовима, при чему су строго пазили да у салу не уђе неко непозван.

По изјави Муниба Бистића, јадног од оснивача Патриотске лиге, за лист "Ослобођење" од 14.09.1992. године, Патриотска лига је предлагала да се отпочне рат у БиХ оног момента када се разбуктао рат у Хрватској. Приједлог је укључивао и рушење мостова на Дрини, али "политика" ово није дозволила "јер Босна није била спремна ни војнички, ни политички, ни психолошки за рат". Почетком 1992. године Патриотска лига је "изашла са планом блокирања комуникација и касарни како би се спријечила стратегијска операција извлачења ЈНА на борбене пложаје", али "политика" није дала "зелено свјетло" остварењу овог плана "не желећи конфликт са ЈНА". На крају Бисић је изнио мишљење да је "Изетбеговићева варијанта" била мудрија.

Из наведеног јасно произилази да је план Патриотске лиге, тада илегалне организације, био противуставно одцјепљење БиХ од СФРЈ употребом силе и да је у остварење тог циља био укључен и политички врх муслимана и Хрвата у Босни и Херцеговини, укључујући и Алију Изетбеговића, предсједника муслиманске Странке демократске акције и актуелног предсједника Предсједништва БиХ. Изетбеговић је био само "мудрији" у избору времена и метода за разбијање СФРЈ.

Улица Хасана Бркића, једна од највећих сарајевских улица, недавано је добила ново име и сада се зове Ул. Патриотске лиге.

Даље припрема за насилно отцјепљење БиХ и почеци геноцида према Србима у Сарајеву

Још прије почетка ратних сукоба муслимани и хрватски представници власти у Сарајеву и илегалне војне организације дјеловали су усклађено у припремању насилног противуставног отцјепљења БиХ од СФРЈ. Заједно су отпочели и са злочинима према Србима као сметњи остварењу својих политичких циљева. Већ је поменуто да је муслиманска СДС, као странка на власти, формирала илегалну војну организацију Патриотску лигу и да је један од оснивача те организација био Муниб Бисић, тада помоћник министра одбран БиХ, као и да је своје учешће у организовању Патриотске лиге потврдио и Алија Изетбеговић.

Иако је Министарство унутрашњих послова БиХ формално било јединствен државни орган, његов рад је био подређен интересима муслиманско – хрватске опције. На чело МУП-а, као министар, постављен је Алија Делимустафић који је раније био милиционар и због малверзација избачен из службе. Са својом браћом основао је фирму "Ценекс" која се бавила шверцом алкохола, кафе и девиза, а преко ње је вршен илегални увоз оружја за муслимане. Као утјеривач дугова у фирми "Ценекс" Делимустафић је ангажовао криминалце Јусуфа Празину који је био ослобођен даљег издржавања казне и Исмета Бајрамовића. Делимустафић ј дао велики новчани прилог за СДА и Изетбеговић га је, када је преузео власт, поставио на положај министра унутрашњих послова.

Замјеник министра унутрашњих послова Витомир Жепинић, Србин, није имао никаквог утицаја на рад МУП-а, поготово што је на положају подсекретара за државну безбједност био С. Шкипина.

Начелник Центра службе безбједности града Сарајева био је Бакир Алиспахић, човјек близак Алији Изетбеговићу.

Мунир Алибабић био је начелник Државне безбједности у Центру Сарајева, Мирсад Сребрениковић – помоћник министра унутрашњих посова, Јусуф Пушина – помоћник министра за јавну безбједност (после Делимустафића постављен на положај министра унутрашњих послова) и Авдо Хабиб – помоћник министра за полицију.

Послије избијања ратних сукоба, на мјесто начелника Управе за кадровске послове МУП-а БиХ постављен је Хилмо Селимовић који је био у директној вези са Алијом Изетбеговићем.

Селимовић је по хитном поступку отпуштао из МУП-а кадар српске националности и без икаквог поступка на руководећа мјеста постављао кадар СДА.

Крајем 1991. године и почетком 1992. године, у вријеме када је Алија Делимустафић био министар унутрашњих послова БиХ, забрањен је рад на откривању и пријављивању криминалних дјелатности које су везане за СДА и ХДЗ.

У другој половини 1991. године једно приватно предузеће у Сарајеву, под видом прикупљања уплата за аутомобиле, на преваран начин прибавило је од грађана износ од око 6 милиона ДМ и овај новац уступило Странци демократске акције за куповину оружја у Словенији. За ову криминалну дјелатност није ни поднијета кривична пријава надлежном јавном тужилаштву и оперативни рад органа унутрашњих послова је прекинут.

И Муниб Алибабић, као руководилац Службе државне безбједности, заустављао је активности органа унутрашњих послова усмјерене на откривању криминалних дјелатности у корист СДА, а нарочито илегалног набављања оружја. Неки учесници у илегалном набављању оружја били су откривени и ухапшени, али су одмах пуштени на слободу.

Знатно прије међународног признања БиХ, припадници “Зелених беретки” преузели су обезбјеђење највиших државних органа у БиХ: Скупштине, Предсједништва, Владе и Министарства унутрашњих послова, као и Радио-телевизије и других организација јавног информисања у Сарајеву.

Почетком јануара 1992. године, под видом обезбјеђења, припаданици “зелених беретки”, заузели су просторије РТВ Сарајево (послове обезбјеђења до тада је обављао МУП). Претресали су људе, правили листе непожељних Срба и малтретирали их.

Тако је РТВ Сарајево постала средство муслиманске пропаганде у припремању насилног отцјепљења од СФРЈ и стварању самосталне државе, сагласно политици СДА.

Томе је покушао да се супротстави Здравко Шипка, шеф обезбјеђења РТВ, и у прољеће 1992. године био је ликвидиран од стране припадника “Зелених беретки”.

У то вријеме Сарајево је било преплављено људима у униформама “зелених беретки”, као и цивилима – муслиманима и мањем броју Хрвата – са оружјем које су носили јавно. Они заустављају возила, врше легитимисање и претресе.

Окосницу “Зелених беретки” чинили су предратни криминалци, од којих су неки били ослобођени издржавања казни непосредно пред рат.

Тако је марта 1992. године Есад Османбеговић, управник Централног затвора у Сарајеву, пустио на слободу 69 затвореника муслимана и подијелио им пушке из затворског магацина.

На састанку Колегијума војне области и чланова Предсједништва БиХ 20.01.1992. године у Сарајеву, представник Команде упознао је чланове Предсједништва о формирању војне области и указао на дужност војске да брани СФРЈ, наглашавајући да ЈНА не прихвата насиље и да о будућности земље треба да одлуче пилитичари.

Тај став наишао је на жестоку реакцију чланова Предсједништва из редова Хрвата и муслимана. Алија Изетбеговић је рекао да он не прихвата Југославију “јер ње више нема”. (Ово је било знатно прије референдума о отцјепљењу БиХ од СФРЈ који је одржан 29.02. и 01.03.1992. године и међународног признања БиХ – 06.04.1992. године).

На дан 01.03.1992. године, када је одржан референдум за тзв. “независну и суверену” БиХ (у коме су учествовали само муслимани и Хрвати у БиХ), убијен је први Србин у Сарајеву од стране припадника илегалне муслиманске војне формације “Зелених беретки”.

Тога дана Никола Гардовић женио је сина Милана и када су сватови послије вјенчања у цркви кренули на ручак, у близини Вијећнице, у центру Сарајева, били су нападнути од стране наоружаних муслимана који су покушали да им отму заставу завијену око јарбола. Један од нападача испалио је четири хица у свештеника Раденка Мировића, а Рамиз Делалић, зв. “Ћело”, предратни криминалац, један од вођа “Зелених беретки, пуцао је у

Никола Гардовић

Николу Гардовића који је убрзо издахнуо. Неко од нападача рекао је присутним Србима: “Све ћемо вас побити”.

Неки од Срба потрчали су за Делалићем и другим нападачима, али их је зауставио један униформисани полицајац са аутоматском пушком, умјесто да сам предузме мјере ради хапшења учинилаца злочина.

Иако је догађај изазвао велику узнемиреност Срба у Сарајеву, ниједан од нападача није ухапшен ради вођења кривичног поступка, а Гардовићев убица – Делалић, касније војни командант у Армији БиХ, пред камерама ТВ Сарајево хвали се овим убиством.

Из наведених околности јасно произилази да се ради о смишљеном злочиначком акту чији циљ је застрашивање Срба, у препремању насилног противуставног отцјепљења БиХ од СФРЈ.

По поузданим сазнањима свједока, било је планирано да се ноћу између 3. и 4. марта 1992. године изврши покољ Срба у Сарајеву.

Када је Алији Изетбеговићу од стране представника Команде ЈНА у Сарајеву стављено до знања да Команда располаже информацијама о таквом плану, исте ноћи дошло је до заједничког обраћања становништву од стране Изетбеговића, Караџића и генерала Кукањца – путем телевизије, с позивом на мир и ред.

Ноћу између 4. и 5. априла 1992. године око 24 часа шифрант у центру везе МУП-а БиХ Мустафа Фејзић емитовао је специјалну депешу станицама јавне безбједности у Сарајеву, по наредби Авде Хебиба, помоћника министра унутрашњих послова.

Непосредно послије емитовања депеше у Станици јавне безједности Сарајево Ново убијен је милиционар Станице милиције Кошево, Србин Перо Петровић који се случајно затекао у тој станици (привео је малољетника заточеног у крађи).

У току исте ноћи у Станици хитне помоћи око 150 припадника “Зелених беретки” примило је наоружање и униформу.

На организованост муслиманских акција и њихово припремање за напад на Србе упућује и чињеница да је 6.4.1992. године пред зградом МУП-а БиХ у улици Борише Ковачевића у Сарајеву јавно дијељено оружје муслиманима, уз личну карту (на основу које је могло да се види ко је муслиман).

Истог дана промијењене су легитимације Министарства унутрашњих послова. Муслиманима у овој служби већ су били подјељени беџеви на којима је било написано име. Србима који су били у овој служби, припадници “Зелених беретки” онемогућавали су улаз у зграду.

Припаданици “Зелених беретки” понашали су се на сличан начин и у другим институцијама: 12.4.1992. године разоружали су Србина – високог финкционера у Скупштини БиХ док је излазио из канцеларије, везали му очи и одвели га у неку затвор у коме су га држали четири дана; 17.4.1992. године улазна врата на кабинету потпредсједника Владе Србина Миодрага Симовића изрешетана су мецима, у кабинету је испретурана и дјелимично однијета документација.

Дана 15.4.1992. године у име Предсједништва БиХ упућена је директива свим општинским и окружним штабовима територијалне одбране о нападима на ЈНА и војне објекте. Умјесто Алије Изетбеговића, директиву је потписао командант територијалне одбране Хасан Ефендић. У тој директиви, поред осталог, стоји: “Одмах извршити заузимање складишта, наоружања и муниције и блокирање касарни, њихово заузимање и заробљавање припадника ЈНА на територији БиХ”.

На сједници Предсједништва БиХ од 17.4.1992. године представник ЈНА затражио је објашњење у вези са слањем ове директиве, али одговор није добио, иако постојање директиве није оспоравано.

Из овога се јасно види да врх муслиманско – хрватске власти у БиХ није био спреман на мирно рјешење проблема повлачења ЈНА их БиХ.

Умјесто мирног рјешења, припадници муслиманско – хрватских војних формација нападали су јединице и објекте ЈНА,

као и насеља у Сарајеву у којима су претежно живјели Срби. Дана 22.4.1992. године извршен је оружани напад јединице "Зелених беретки" на Илиџи, као и на војну команду ЈНА у Сарајеву.

На дан 26.4.1992. године одржан је састанак у Скопљу на коме су се представници Југославије Бранко Костић и генерал Аџић договорили са Алијом Изетбеговићем о мирном изласку ЈНА из БиХ.

На дан 02.05.1992. године на састанку у Лисабону Алија Изетбеговић потписао је споразум о будућем уређењу БиХ, тзв. Кутиљеров план, али је одмах по повратку у Сарајево одустао од тог споразума, остајући при ратној опцији.

Другог маја 1992. године вршени су интензивни напади на објекте ЈНА у Сарајеву: Дом ЈНА, комплекс зграда Команде области и касарне "Маршал Тито", "Виктор Бубањ" и "Јусуф Ђонлић".

Дана 03.05.1992. године, посредством представника међународне заједнице (генерала Мекензија и Колома Дојла) постигнут је договор о мирном изласку из Сарајева људства из команде Друге војне области ЈНА, али упркос гаранцијама добијеним од стране представника међународне заједнице, муслиманско-хрватска страна је прекршила дато обећање и њене војне јединице пресјекле су колону ЈНА у Добровољачкој улици. Разоружавале су и убијале припаднике ЈНА.

Војним јединицама које су извршиле напад командовали су Ејуп Ганић, Исмет Бајрамовић, Јован Дивјак, Хасан Ефендић, Фикрет Муслимовић, Зоран Чегар, а при томе, посебну улогу је имао Јусуф Празина.

Учешће муслиманских оружаних формација у злочинима према Србима у Сарајеву у вријеме ратних сукоба

У времену почетка ратних сукоба муслимани и Хрвати у Сарајеву били су спремни за рат и предстојеће масовне злочине према Србима: полицијске снаге биле су скоро потпуно очишћене од припадника српске националности (поготову њихов руководећи дио), а ојачале су илегалне војне формације у оквиру Патриотске лиге ("зелене беретке и др.). Постојале су и самосталне оружане јединице у оквиру Територијалне одбране и резервног састава полиције које су од почетка ратних сукоба вршиле масовне злочине према Србима.

На чело ових оружаних формација и група стајали су најчешће предратни криминалци. Сви дијелови Сарајева под муслиманско – хрватском влашћу били су под контролом поменутих војних формација и наоружаних група које су формирале логоре у којима су Срби били изложени убијању и различитим видовима физичког и психичког мучења и понижавања. Срби су убијани и мучени и приликом принудног копања ровова и тунела и на другим мјестима, а нарочито на локалитетима испод планине Требевић.

Најистакнутији челници муслиманских војних формација и група у Сарајеву били су: Јусуф Празина, зв. "Јука", Исмет Бајрамовић, зв. "Ћело", Мушан Топаловић, зв. "Цацо", Самир Кахфеџић, зв. "Крушко", Исмет Хаџић, Рамиз Делалић, зв. "Ћело 2" и др.

По неким сазнањима, у Сарајеву су била 52 штаба војске и полиције са логорима и у сваком од њих убијено је много Срба. По неким процјенама, у Сарајеву је убијено око 7.000 Срба.

Међутим значајно је да је Предсједништво БиХ донијело одлуку о "преподчињавању" и резервног састава МУП-а Главном штабу оружаних снага БиХ и да је та одлука објављена у "Службеном листу РБиХ" број 8/92. Према томе не може се говорити о постојању "неконтролисаних група", јер су све оружане снаге, како у Сарајеву, тако и на цијелој територији коју су контролисали муслимани и Хрвати била под командом Армије БиХ.

Јусуф Празина, познати криминалац из Сарајева, на почетку рата имао је формирану јединицу "Зелених беретки" која је под његовом командом 2. и 3. маја 1992. године учествовала и у нападу на објекте и колону ЈНА, при изласку припадника ЈНА из Сарајева. У Добровољачкој улици је прекршен договор о мирном пролазу колоне и извршени су злочини према припадницима ЈНА.

У 1992. години јединица Јусуфа Празине бројала је око 2.300 наоружаних људи и имала је у граду 35 база са логорима, међу којима су "Стела" на Отоци, у просторијама жељезничко-индустријске школе, просторијама Школе за ментално ретардиране, просторијама обданишта "Драгица Правица", просторијама обданишта "Искрица" у улици Хасана Бркића, просторијама ресторана "Американац", (у близини Централног затвора), просторијама Стоматолошког факултета итд.

Празина је држао под контролом општину Центар и још нека насеља.

У логорима под контролом Јусуфа Празине вршена су масовна убијања Срба и други злочини према њима. Тако је само Сенад Џанановић, зв. “Главогуз”, командант логора “Стела”, убио око 60 Срба.

Главни штаб Јусуфа Празине налазио се у почетку у просторијама дјечијег обданишта “Искрица” у улици Хасана Бркића, а у процторијама Стоматолошког факултета била је стационирана војна формација Аднана Солаковића, предратног криминалца, који је био помоћник Јусуфа Празине. Ту је била муџахединска јединица.

Највише злочина у логору у просторијама обданишта “Искрица” извршио је Нервин Узуновић, зв. “Шок”.

Простор Храсно држао је Фикрет Бахтић, зв. “Фића” бивши фудбалер “Жељезничара” који је био под командом Јусуфа Празине, а његов штаб налази се у просторијама школе за ментално ретардирану дјецу.

Замјеник Јусуфа Празине био је Самир Кахфеџић, зв. “Крушко”, и под контролом његове јединице били су затвори у просторијама ресторана “Борсалино” на Тргу Завнобиха, у складишном простору самопослуге до ресторана и у просторијама ресторана “Нови Град.

Крајем јула или почетком августа 1992. године Празина је именован за члана Главног штаба оружаних снага БиХ. Акт о именовању потписали су: Јерко Доко – министар одбране, Сефер Халиловић – начелник Главног штаба и Јусуф Пушина – министар унутрашњих послова БиХ (сви потписи на лијевој страни акта) и Алија Изетбеговић (потпис на десној страни акта).

Послије овог именовања Празина је добио две службене просторије у згради Предсједништва БиХ, гдје је боравио са личним обезбјеђењем.

Формацијама Празине припадао је и Давор Матић који је са својом јединицом ХОС-а 22.04.1992. године похватао 8 припадника ЈНА који су се налазили у транспортеру, који се код аеродрома покварио и све их поубијао.

Исмет Бајрамовић, зв. “Ћело” (рођен 26.04.1966. у Сарајеву), у другој половини осамдесетих година осуђен је на вишегодишњу

казну затвора због кривичних дјела силовања, крађе и разбојништва. Казну је издржавао у Казнено-поправном дому Зеница, гдје правио нереде, тукао друге осуђенике, вређао особље Дома и покушао да организује побуну. Прије избијања ратних сукоба, помиловањем од стране Алије Изетбеговића, ослобођен је даљег издржавања казне. За његово помиловање заложио се министар унутрашњих послова Алија Делимустафић, комеје постао телохранитељ.

Бајрамовић је војну активност отпочео одмах послије референдума о отцјепљењу БиХ и већ 03.03.1992. године дјелио је оружје муслиманима у Ливањској улици.

Априла 1992. године Бајрамовић је имао формирану своју оружану групу, састављену углавном од криминалаца, беспосличара и наркомана, која је прерасла у војну јединицу. Штаб му је био у просторијама студентског дома "Младен Стојановић", у близини Централног затвора. Под његовом контролом били су дијелови општина Центар и Ново Сарајево – Кошевско Брдо, Циглана и дио Велешића.

У саставу Бајрамовићеве јединице био је тзв. "летећи батаљон", састављен од најекстремнијих муслимана.

У Бајрамовићевом штабу били су: Фахрудин Алић, зв. "Пуковник" (учествовао у хапшењу и злостављању многих Срба, као и силовању ухапшених жена – Српкиња), Славко Ерцег (познати криминалац), Фахрија Кахрим (адвокат, Бајрамовићев савјетник), Аско Омербашић (раније радио у МУП) и Џевад Топић (Бајрамовићев замјеник, сада у Загребу као војни аташе у амбасади БиХ).

Крајем априла или почетком маја 1992. године Бајрамовић је постављен од стране званичних органа за начелника војне полиције за општине Центар и Ново Сарајево, а од 03.05.1992. године - за управника тзв. Војног затвора на петом спрату зграде Централног затвора.

У Централном затвору вршена су мучења и убијања затворених Срба (идентификовано је најмање 17 убијених).

Велики број злочина према Србима извршен је у логору у просторијама бивше војне касарне "Виктор Бубањ". Овај логор, у коме је убијено или нестало најмање 64-воро Срба, био је под контролом Исмета Бајрамовића.

Кад је Бајрамовић био тешко рањен у обрачуну између муслимана по налогу Алије Изетбеговића, хеликоптером је пребачен у иностранство на лијечење.

Мушан Топаловић, зв. "Цацо", је од почетка рата држао под својом контролом лијеву обалу Миљацке на територији општине Стари Град.

Касније је постао командант Десете брдске бригаде Армије БиХ.

Припадници Топаловићеве јединице вршили су масовна убиства Срба цивила на локалитетима Бистрички поток, Попов гај и Казани на падинама Требевића. Тијела жртава бацали су најчешће у јаме.

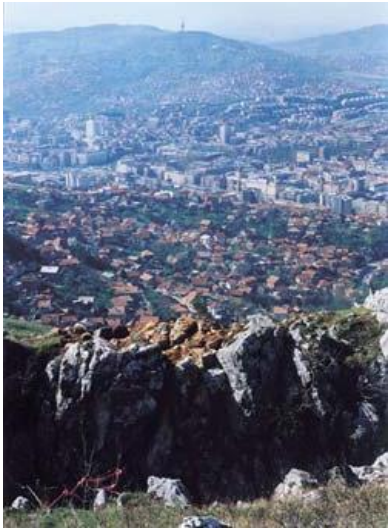

Казани

Након распада јединице Јусуфа Празине неки командири из те јединице приступили су јединици Мушана Топаловића. Топаловић је одржавао присне односе са генералом Сефером Халиловићем, начелником Генерал-штаба Арбије БиХ.

У току 1992. године Халиловић је често долазио у Топаловићев штаб.

Масовни злочини војне јединице Мушана Топаловића према Србима били су очигледни и општепознати и вршени су са знањем муслиманско-хрватске војне и цивилне власти у Сарајеву.

Умјесто да му буде суђено, убијен је да би се уклонио као непожељан свједок.

Рамиз Делалић, зв. "Ћело 2", један од заповједника у илегалној војној формацији "Зелених беретки", убиством Николе Гардовића 01.03.1992. године, на дан одржавања референдума за отцјепљење БиХ од СФРЈ, отпочео је злочине према Србима у Сарајеву још прије избијања ратних сукоба.

Једно вријеме био је командант Девете брдске бригаде Армије БиХ.

Припадници Делалићеве војне јединице вршили су бројне злочине према Србима – цивилима у Сарајеву. Учествовали су и у убијању Срба на локалитетима испод Требевића заједно са припадницима јединице Мушана Топаловића.

Октобра 1993. године Делалић је смијењен са дужности, али му ни формално није суђено због злочина према Србима.

На подручју мјесне заједнице "Иван Крндељ" била је смјештена команда Шесте муслиманске бригаде чији командант је био Адем Алијагић, његов замјеник – Фахрудин Фазлић и помоћници– Анте Марјановић и Енвер Зорнић.

У зони одговорности ове бригаде вршена су бројна убиства Срба – цивила.

Тако је у кући Гавра Ћеранића у Вараждинској улици број 24 убијено троје Срба – цивила (Сретен Николић, Јагода Јанковић и Јово Поповић) чија тијела су запаљена.

У дјечијем обданишту "Разиграни дани", била је смјештена команда цивилне заштите на челу са Мухамедом Поплатом, бившим милиционаром. Ова цивилна заштита претворена је у муслиманску војно-полицијску формацију "Зелених беретки" која је држала под контролом мјесну заједницу "Кошево II" до насеља Циглане.

Припадници ове једнице вршили су претресања станова Срба и њихово хапшење. Овом војном јединицом командовао је Хускић Албин звани "Кинез" чији штаб се налазио у згради Факултета физичке културе (ДИФ), гдје су привођени ухапшени Срби и вршена прва "испитивања" и батињања, као и селекција за даљи "поступак".

За насеље Добриња био је одговоран Исмет Хаџић, познат као вјерски фанатик, бивши радник Предузећа "Енергоинвест".

У овом насељу био је затвор у просторијама кафане "Балтазар" који су држали припадници јединице Драгана Викића, "Зелених беретки" и "Лиге ветерана".

У овом насељу закопавани су Срби убијени у логорима "Балтазар" и "Стела".

Хаџић је, иначе, био у блиским везама са Алијом Изетбеговићем.

Химзо Ћеско, прије рата милиционер у Сарајеву, имао је своју екипу снајпериста која је гађала Србе – цивиле са високих зграда у Сарајеву (зграде елетропривреде, Хотела "Бристол", небодера и др.).

Припадници Ћескове екипе упадали су и у станове Срба, вршили претресе, малтретирали Србе и одузимали ствари.

Захир Пушка, прије рата криминалац, имао је своју јединицу која је контролисала дијелове Сарајева – Васин Хан и Зечија Глава. И ова јединица вршила је злочине према Србима – цивилима у Сарајеву.

Фахро Хаџимехмедовић, зв. "Професор", по одласку Јусуфа Празине преузео је команду над остатком његове јединице. Штаб му је био у Масариковој улици у згради ЗОИЛ "Сарајево".

Учешће муслиманско-хрватске власти у Сарајеву у геноцид према Србима

Муслиманско-хрватска власт у Сарајеву – са претежним утицајем муслимана – не само да је толерисала злочине према Србима – цивилима (или заробљеницима) у Сарајеву, остављајући их потпуно незаштићеним, него је и сама вршила такве злочине. Тако су:

У Централном затвору у Сарајеву вршена бројна мучења, злостављања, понижавања и убијања ухапшених Срба – цивила.

Специјална јединица МУП-а БиХ, под командом Драгана Викића, учествовала је средином маја 1992. године у убијању Срба – цивила у насељу Пофалићи у Сарајеву. Убијено је стотинак Срба, мушкараца, жена и дјеце, при чему су неки били изложени мучењу.

У полицијској станици јавне безбједности Нови Град вршена су мучења и убијања Срба.

У овој станици 4. маја 1992. године било је доведено девет заробљених припадника ЈНА који су послије страховитог мучења убијени ноћу између 4. и 5. маја.

Под овом полицијском станицом био је логор у просторијама Основне школе "Павле Горанин" у Првомајској улици.

Међу најекстремнијим злочинцима према Србима – у овој станици – били су: Фадил Пливац, зв. "Бај-Бај", прије рата криминалац, Дино Диздар, Џемо Лагунџија и његов брат Јусуф и Слободан Рудо.

Злочини према Србима вршени су и у другим станицама јавне безбједности у Сарајеву.

У оквиру МУП-а БиХ за сарајевску регију у 1992. години постојала је јединица за специјална дејства и примјену репресивних мјера према грађанима српске националности – "Ласта". Овом јединицом руководио је Бакир Алиспахић, начелник Службе безбједности у Сарајеву.

При Служби државне безбједности постојала је тајна група за "тиха дејства" којом је руковдио Нецад Угљан, замјеник шефа државне безбједности БиХ. Задатак те групе био је ликвидација одређених Срба у Сарајеву.

На почетку рата при Служби државне безбједности под муслиманском контролом постојала је група "Кинг" чији задатак је био укључивање у истражне радње према Србима осумњиченим за наводну сарадњу са српском службом безбједности.

На челу муслиманске војне полиције на почетку рата био је Керим Лучаревић, зв. "Доктор", а затим је на његово мјесто дошао Исмет Бајрамовић. Начелник службе безбједнсоти муслиманске Армије у то вријеме био је Фикрет Муслимовић, а касније Јусуф Јашаревић.

Када је Нецад Угљаник дошао 1993. године послије Јозе Јозића на дужност подсекретара у Министарству унутрашњих послова БиХ, формирао је снајперску групу која је имала задатак да пуца на Србе у српском дијелу Сарајева.

Послије Алије Делимустафића на положај министра унутрашњих послова БиХ постављен је Јусуф Пушина.

Пушина је дозволио криминално дјеловање наоружаних група и појединаца према Србима у БиХ, а по свом положају био је укључен у вршење злочина према Србима од стране припадника МУП-а.

Извршавао је наредбу Алије Изетбеговића да се не откривају и не хапсе припадници криминалних група, полиције или војних јединица који су вршили злочине према Србима, односно, да се уопште не истражују убиства Срба у том периоду.

Пушини је био близак Сенад Џановић, зв. "Главогуз" – злочинац који је лично убио око 60 Срба.

Изглед српских насеља за вријеме рата:

Нећарићи

Аеродром

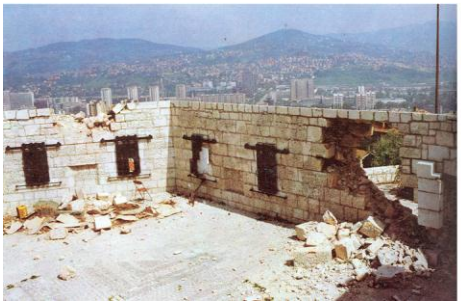

Враце

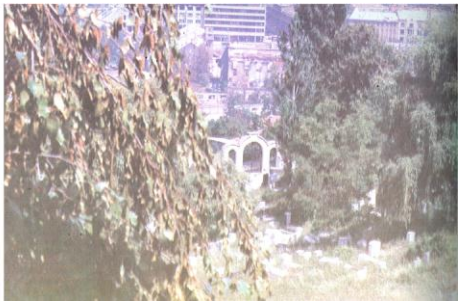

Јеврејско гробље

Укљученост врха муслиманско-хрватске власти у Сарајеву у геноцид према Србима

Злочини према Србима у Сарајеву и другим мјестима вршени су са знањем муслиманско-хрватске власти у Сарајеву, а већим дијелом и до ње саме, као и од муслиманско-хрватске војске. Власт је остављала Србе без икакве заштите и допуштала је наоружаним групама и формацијама да некажњено убијају и злостављају Србе – цивиле и заробљенике.

Укљученост у злочине према Србима у Сарајеву сезала је до самог врха власти у држави БиХ.

Све одлуке у мислиманском дијелу руководства доношене су на састанцима најужег руководства Странке демократске акције које су чинили: Алија Изетбеговић, Ејуп Ганић, Харис Силајџић, Русмир Махмутћехајић, Омер Бехмен и дјелимично Ирфан Ајановић. Од

хрватских руководилаца најекстремнији и најближи муслиманској руководећој групи био је Стјепан Кљујић.

У јуну 1992. године Алија Изетбеговић издао је саопштење да се наводно, у граду Сарајеву ифилтрирала “пета колона” и издао је наредбу за сузбијање и уништавање “пете колоне”. Тиме је подстакнут највећи прогон Срба – цивила у Сарајеву који су затворени, злостављани, мучени и убијани под видом сузбијања “пете колоне”.

На прокопавању тунела испод аеродрома Бутмир који је повезивао насеље Добрињу са Храсницом, били су принудно ангажовани Срби, доведени из логора, и морали су да раде данонoћно без одмора.

Радовима је руководио Бакир Изетбеговић, син Алије Изетбеговића.

Приликом обављања ових радова, неки од Срба падали су од умора, неиспаваности и глади и Бакир Изетбеговић наређивао је да их убију јер, наводно саботирају, а њихови лешеви закопавани су испод Игмана.

Јусуф Празина, предратни криминалац, на самом почетку рата командовао је војним јединицама које су учествовале у пресретању колоне ЈНА у Добровољачкој улици и на преваран начин извршиле убијање припадника ЈНА којима је био гарантован пролаз од стране врха муслиманско-хрватске власти у Сарајеву. Послије тога Празина је наставио са организованим убијањима и злостављањем Срба у Сарајеву.

Празина је имао канцеларију у згради Предсједништва и сви су га ословљавали генералом. На састанцима које је снимала телевизија обично је сједио у првом реду.

Крајем 1992. или почетком 1993. године, према извјештају ТВ Сарајево, са неке прес конференције у којој су учествовали и представници муслиманске војске, новинар Демировић запитао је зашто у предсједништву конференције нема Јусуфа Празине који је практично командант града. Тада је Празина устао из дијела сале у коме су сједили новинари и пред камерама телевизије показао један папир говорећи да је то рјешење којим је он именован за генарала и команданта Сарајева од стране предсједника Алије Изетбеговића.

Једном приликом, средином 1992. године, у логору на Тргу Завнобиха, у згради број 27, убијен је један Србин који је био пријатељ Јусуфа Празине и уживао његову заштиту. Када је Празина, доласком у логор, за ово сазнао, разбјеснио се и рекао је да он то није наредио, већ да се сва та зла врше по наређењу Алије Изетбеговића и његових сарадника.

У љето 1992. године Алија Изетбеговић са Бисерком Турковић (каснијим дипломатским представником БиХ у Загребу) посјетио је војне јединице на планини Требевићу. На локалитетима испод ове планине многи Срби – цивили били су убијени и бачени у јаме. У тим масовним злочинима највише учешћа узела је јединица Мушана Топаловића – "Цаца".

Приликом ове посјете Изетбеговић је пред телевизијским камерама похвалио Мушана Топаловића, а још издашнија у похвалама била је госпођа Турковић.

Према једном свједочењу, Топаловић као војни командант, ништа ниј радио без сагласности Алије Изетбеговића ("са њим је имао црвени телефон"). И злочини према Србима – цивилима од стране Топаловићеве јединице вршени су уз сагласност Алије Изетбеговића.

Иначе, Топаловићеви масовни злочини према Србима били су опште познати, па је касније од стране муслиманске власти организовано суђење неким припадницима Топаловићеве војне јединице ради стварања привида дистанце власти од извршених злочина, о чему ће посебно бити рјечи.

Према једном свједочењу Изетбеговић је наредио министру унутрашњих послова Јусуфу Пушину да се не откривају и не хапсе они који су вршили злочине према Србима.

Крајем 1994. године адвокату Фахрији Картику суђено је у Сарајеву за примање мита, шверц дрогом и нека друга кривична дјела и он је суду предао на увид исправу са потписом Алије Изетбеговића којом се од њега – Каркина тражи да се распита колико Срба треба ухапсити ради размјене за Хариса Јасенковића, ближег рођака Изетбеговићеве супруге, који се налазио у српском затвору у Фочи. Ова размјена је остварена. На суђењу Каркин је предложио Изетбеговића као свједока, али суд то није прихватио.

Бројни логори за Србе у Сарајеву и другим мјестима која су била под муслиманском и хрватском контролом служили су за мучења, злостављања, изгладњавања и убијања Срба – цивила. Они су били организовани од стране муслиманско-хрватске власти и војске и власт је знала за злочине који се у тим логорима врше. Неке до тих логора посјећивао је и Алија Изетбеговић и било му је познато стање у тим логорима. Тако је три – четири пута слетио на хелиодром непосредно до логора „Силос“ у Тарчину, који су наприли Срби логораши, а који је важио за један од најсуровијих логора. Тај логор је био непосредно под контролом 109. брдске бригаде Армије тзв. БиХ. У овом логору 23 Србина су убијена, умрла од глади или тешких тјелесних повреда или изгубила живот на принудном раду.

Улога средстава јавног информисања у Сарајеву у политичкој пропаганди и подстицању на геноцид према Србима

У припремању муслимана и Хрвата на отцјепљење БиХ од СФРЈ и каснијем грађанском рату, средства информисања у Сарајеву, која су претежно била под муслиманском контролом, одиграла су значајну улогу у сатанизацији Срба и подстицању на злочине према њима. При том, лажи су биле у основи упорне и безобзирне пропаганде против Срба.

У првој половини априла 1992. године на ТВ Сарајево објављено је да је извршен покољ муслимана на планини Требевић у насељу Јарчедол. Ово је била потпуна лажна вијест, што је утврђено од стране заједничке комисије Министарства унутрашњих послова БиХ и представника ЈНА. И Телевизија Сарајево морала је да потврди да је вјест била лажна, а при објављивању извјештаја о провјери те вијести, емитована је и изјава једног муслимана (који је стајао поред министра унутрашњих послова) да ће он ликвидирати породицу генерала Кукањца која се налазила у Сарајеву.

Рамиз Делалић, зв. “Ћело”, један од заповједника “Зелених беретки” и касније командант Девете брдске бригаде Армије БиХ, појављивао се у емисијама ТВ Сарајево и отворено се хвалио учешћем у убиству Николе Гардовића 01.03.1992. године. Овај несумњиви злочинац који је учествовао и у масовним убиствима Срба – цИвила на локалитету Казани испод Требевића, у једној

емисији ТВ Сарајево био је у друштву са Јусуфом Пашином, министром унутрашњих послова тзв. БиХ, према коме је испољио присност тако што се загрлио с њим.

Пред телевизијским камерама често се појављивао Мустафа Мемија, новинар ТВ Сарајево, са аутоматом у руци, а спикер дневника, Хаџифејзовић, отворено је позивао на злочине према Србима.

Улога исламске вјерске заједнице у остваривању политичких циљева муслимана и у злочинима према српском народу

Сагласно ставовима "Исламске декларације" Алије Изетбеговића о стварању муслиманске државе у Босни и Херцеговини, о прожимању државног и вјерског, исламска вјерска заједница укључила се у остваривање политичких циљева муслимана у БиХ, као и у злочине према српском народу.

Мешихат исламске заједнице БиХ – Сарајево упутио је (у драмтичном тону) писмени апел свим имамима на подручју мешихата, којим се сви муслимани позивају да изиђу на референдум и гласају за независну и суверену Босну и Херцеговину "као своју будућност и будућност своје вјере".

У апелу се закључно наводи: "Ако на овом испиту паднемо хистроја нам задуго неће пружити прилику за поправни".

Муслиманским борцима дијељени су примјерци џепног приручника "Исламски савјети и упуте" чије издавање су спонзорисали: Организација исласмких вакуфа за хуманитарну помоћ БиХ, исламски Реиф за БиХ и муслиманско Добротоворно друштво "Мерхамет" Сарајево. "Савјети" су, како стоји у уводу ове књижице, дјело Ахмета Изудина Ел. Бејанућа ("то је познати сиријски алим који спада у плејаду оних који су извршили велики утицај на групу савремених сиријских мисионара – алима који се сматрају препородиоцима данашњег арапско-исламског друштва").

Овај вјерски приручник садржи поруке командантима и борцима, муслиманским вјерницима:

"Ко не упути борца у борбу... Алах ће га проклети неком невољом. Такође се војној команди ставља на располагање да одучи да ли је корисније и од интереса за општу ствар, да ослободи, размијени или ликвидира непријатељског заробљеника.

Вјеровјеснику није допуштено да држи непријатеља као заробљеника све док не извојују побједу на земљи. Забрањено је убијање жена, дјеце и свјештеника који немају никаквог учешћа у рату или индиректно или директно не помажу непријатеља (свој народ...)”.

Из датих порука произилази да није допуштено држати заробљенике и да је њихово убијање остављено слободној оцјени војне команде која треба да се руководи интересима “опште ствари”, као и да убијања нису поштеђени ни жена, дјеца и свештеници како на било који начин помажу непријатеља – свој народ (шта би се, иначе, и могло друго очекивати од припадника једног народа осим да помажу свој народ”?).

Изнијети “савјети” представљају директно подстицање муслиманских војника да убијају Србе и утолико је опасније што долази од стране вјере и ослобађа муслимане страха од бога и гриже савјести.

У муслиманским средствима јавног информисања често се појављивао реис – ул – улема ефендија Церић, који је обилазио војне јединице и говорио да је борба муслимана – џихад (свети рат).

Када је муслиманско-хрватска власт у Сарајеву покушала да се бар формално дистанцира од масовних убистава Срба у Сарајеву (посебно оних на локалитету Казани испод Требевића), једно вријеме крајем 1993. или почетком 1994. године држала је у притвору и Рамиза Делалића који је извршио бројне злочине према Србима у Сарајеву. Делалић је у затвору имао повластице и говорио је да је он “на Алаховом путу”. Створеним муслиманима, убицама из Топаловићеве јединице, говорио је да није злочин то што су они убијали Србе и да за то не могу бити криви.

Ово је потпуно у духу тезе о џихаду (светом рату) и сагласно је порукама из наведеног приручника “Исламски савјети и упуте”, а ткође и Изетбеговићеве “Исламске декларације”.

Суђење у Сарајеву за злочине према Србима

Злочини према Србима у Сарајеву вршени су масовно од стране муслиманске војске, полиције, наоружаних група и појединаца. Убиства незаштићених Срба – цивила била су очигледна и да би се створио привид да су то само ексцеси појединаца иза

којих не стоји муслиманско-хрватска власт у Сарајеву, организована су суђења која су то само по форми, чији циљ није био стварно кажњавање учинилаца геноцидних злочина према Србима.

Тако је за убиство шест чланова породице Ристовић 08.07.1992. године у насељу Велешићи, затечених у кући на ручку – у 1994. години суђено петорици муслимана пред Вишим судом у Сарајеву. Двојица (Адмир Адиловић и Исмет Ћутук) су ослобођени од оптужбе, једном је (Мирсаду Хоџићу) изречена мјера безбједнсоти обавезног психијатријског лијечења, а према двојици (Осману Хоџићу и Меху Ибишвићу) је поступак раздвојен, јер су се наводно налазили у бјекству.

Сефер Халиловић у својој књизи "Лукава стратегија" говори о убиству породице Ристовић и каже:

"У случају Ристовић лично сам истога дана детаљно информисао пресједника Изетбеговића. Прво усмено, а потом писмено, а онда и све чланова Предсједништва који су даље наставили притисак на министра Пушина да се предузму радње, пошто то није било у надлежности Армије.

Седам мјесеци касније, тачније 20.01.1993. године Бакир Алиспахић, начелник Службе јавне безбједности у Сарајеву подноси кривчну пријаву против пет лица.

Истрага је показала да су убице породице Ристовић сви били припадници МУП-а Р БиХ, прецизније станице јавне безбједнсоти Марин двор."

На локалитетима Бистички поток и Казани испод планине Требевић у Сарајву масовно су убијани Срби – цивили и њихова тијела бацана су у јаме. Лешеви су дјелимично и спаљивани тако што су на њих набациване и паљене старе аутомобилске гуме. Ове злочине су највећим дијелом извршили припадници војних јединица (10. брдке бригаде Првог корпуса Армије, тзв. БиХ) чији командант је био Мушан Топаловић – "Цацо". У оквиру ове јединице највише злочина извршила је "елитна чета".

За ове злочине суђено је четрнаесторици припадника наведене војне јединице пред Окружним војним судом у Сарајеву (пресуда је изречена 23.12.1994. године). Иако су на наведеним локацијама Срби – цивили масовно убијани, судско-медицински вјештаци извадили су остатке само 29 измасакрираних лешева, од који је идентификовано

8. Са откопавањем лешева, чиме је руководио истражни судија Војног суда Шермет Нихад, нагло се стало по налогу Предсједништва БиХ како тврди свједок 449/97-2 који је са овим био добро упознат јер је током рата био на високом положају у Сарајеву.

Оптужница није подигнута за геноцид, ни за ратне злочине, већ за убиства извршена на свиреп и подмукао начин. А суд је нашао да се чак не ради ни о убиствима на свиреп или подмукао начин, иако су и по налазима вјештака, тијела жртава била измасакрирана. Изречена је оваква пресуда:

„Зијо (Јусуфа) Кубат, Рефик (Мехмеда) Чолак, Есад (Бешлије) Туцаковић и Мевлудин (Салка) Селак осуђени су на по 6 година затвора због кривичног дјела убиства (најлакши облик дјела), Омер (Мехе) Тенџо и Асиф (Бегана) Алибашић – на казне затвора у трајању од по 4 године и 4 мјесеца због помагања у убиству и непријављивања кривичног дјела или извршиоца, Сенад (Реџепа) Хасић, Самир (Мустафе) Сеферовић, Сабахудин (Ремзије) Жига, Самих (Мухамеда) Љубовић, Есад (Нусрета) Раонић и Сенад (Фадила) Харачић – на казне завора од по 10 мјесеци због непријављивања кривичног дјела, Армин (Сеада) Хоџић – на казну затвора од 5 година и 8 мјесеци због кривичног дјела убиства (саизвршилац) и непријављивања кривичног дјела, и Сеад (Хамдије) Кадић – на казну затвора у трајњу од 4 године због кривичног дјела убиства (саизвршилац). Самир Сеферовић и Сабахудин Жига ослобођени су од оптужбе за кривично дјело убиства.“

Док су сродници од неких убијених Срба, присутни у судници, објављивање пресуде примили са негодовањем, оптужени Самир Сеферовић, мимо уобичајеног реда у судници, пришао је предсједнику судског вијећа Мухамеду Подругу и у знак захвалности руковао се с њим, а затим и са осталим члановима вијећа.

Изнијети закључак додатно потврђује чињеница да и тако мале казне нису у цјелини издржане. Послије само годину дана скоро сви преостали осуђени пуштени су на слободу. Одлуку о њиховом ослобађању од даљег издржавања казне донио је Алија Изетбеговић пред Нову 1996. годину.

Ликвидација команданата муслиманских оружаних формација - учесника у масовном убијању Срба – цивила у Сарајеву

Поред формалних – симболичних суђења неким непосредним учесницима у масовним убиствима Срба у Сарајеву, други поузданији облик уклањања доказа о умјешаности државе тзв. БиХ у те злочине – био је ликвидација заповједника војних јединица које су вршиле злочине. Они су прво подстицали на извршење злочина према Србима, а затим су, по обављеном задатку, као неугодни свједоци – ликвидирани.

Јусуф Празина напустио је Сарајево крајем октобра 1992. године по налогу Алије Изетбеговића (налог му је пренио Русмир Махмутћехајић, потпредсједник Владе тзв. БиХ), а затим је убијен у Белгији.

Октобра 1992. године цивилна полиција опколила је зграду у којој се налази Мушан Топаловић са својим штабом и након оружаног сукоба у коме је убио више полицајаца, Топаловић се предао и убрзо послије тога је убијен. Прије тога је телефоном разговарао са Алијом Изетбеговићем.

Самир Кахфеџић је убијен од стране муслимана на Игману.

Мишо Даворин, такође учесник у злочинима против Срба, убијен је у Сарајеву.

СДА КАО ОРГАНИЗАТОР РАТА У БИХ 1991.

Патриотска лига као претходница рата

Муниб Бисић, тада помоћник министра одбране у муслиманској влади Босне, у “Ослобођењу” 13.09.1992. године даје генезу настанка Патриотске лиге:

“Негдје у априлу 1991. године разговарао сам са људима који су били свјесни да је рат у БиХ неизбјежан. Сви смо дијелили мишљење да је нужно организовати се за одбрану Републике. Када сам ступио у контакт са Сулетом (илегално име Сулејман Врања) направили смо једно упутство о организацији и дјеловању на терену. Ослањали смо се углавном на људе из СДА, обилазили смо терен и тражили истомишљенике. У мају 1991. године Суле и људи из Сарајева назвали су организацију Патриотска лига.

Од септембра 1991. године биљежимо масовнији приступ бивших официра ЈНА. Све се то ради конспиративно и на основу препоруке повјерљивих људи. Доласком официра ЈНА омасовљен је Глвни штаб Патриотске лиге. Готово све општине у БиХ имале су штабове ПЛ...”

“Патриотска лига је предлагала да се отпочне рат у БиХ оног момента када се разбуктао у Хрватској. Предлагали смо да се поруше мостови на Дрини, када су резервисти улазили у Херцеговину. Политика није дозволила, јер Босна није била спремна ни војнички, ни политички, ни психолошки за рат. Почетком ове године (1992.) ПЛ је изашла са планом блокирања комуникација и касарни, како би се спријечила стратегијска операција извлачења ЈНА на борбене положаје. Да ли је ПЛ погријешила? Мислим да је Изетбеговићева варијанта мудрија.”

Бисић још напомиње да су у вријеме формирања Патриотске лиге у Сарајеву постојале још двије сличне аутономне организације: “Зелене беретке”, на чијем је челу био Емин Свракић и “Босна”, на челу са Керимом Лончаревићем. Фебруара 1992. године ове двије групе прикључују се Патриотској лиги.

Драгоцјени су и подаци које за лист “Наши дани” даје начелник Главног штаба Армије БиХ Сефер Халиловић, кога новинар назива правим херојем, а разговор објављује под насловом “Валтер поново брани Сарајево”.

Под насловом “Валтер поново брани Сарајево”, лист “Наши дани” 25.09.1992. године диже у небо заслуге “правог хероја”, Сефера Халиловића, начелника Главног штаба Армије БиХ.

“Не обазирући се на опасност да га једноставно мрак прогута, Сефер Халиловић мукотрпно и опрезно проширује круг својих сарадника у цијелој Републици! (Халиловић је, иначе, био високи официр ЈНА до тада прим. Љ.Б). Састанци се одржавају на улицама, шуми, у џамијама, тако да рат Патриотску лигу затиче са 9 регионалних, 103 општинска штаба и 98.000 бораца...

У предвечерје рата у Травнику се одржава савјетовање Патриотске лиге, са којег стиже препорука и приједлог политичком вођству Републике да оружани отпор у читавој републици (отпор коме? Љ.Б) букне истовремено на цијелој територији, чим први

педаљ буде нападнут. Но, политички врх се одлучује за другу концепцију и рађају се Босански Брод, Бијељина...” (Међутим, и у тој другој концепцији припадници Патриотске лиге бивају активни учесници, бојовници џихада! Љ.Б.)

Из “Вечерњих новина” сазнаје се 23.07.1992. кроз приповиједање поручника Мустафе Млинарића сљедеће: “У раји се шушкало о Патриотској лиги, о томе да се морамо бранити. И донио сам одлуку. Нас неколико, преко Емина Свракића одлазимо у јануару 1992. на обуку”. Обука је трајала 20 дана у једном мањем мјесту у Хрватској. Мустафа и остали тамо су савладали све тајне пјешадијског, односно герилског начина ратовања, научили руковати малтене са свим врстама герилског оружја, укључујући и оне за противоклопну борбу.

Мевлудин Смајић, из Одјељења безбједности Главног штаба оружаних снага БиХ, у “Ослобођењу” 24.09.1992. под насловом “Прица патриоте” прича о томе како се “по налогу Кеме, Доктора, Шулета и Бисића у љето 1991. године ангажовао на куповини и достави оружја и експлозива”. Наравно, у оквиру програма тзв. Патриотске лиге. А Мевлудин каже: “Можете мислити како је било опасно путовати по Хрватској, која је љета прошле године била у рату, а ја сам по налогу Патриотске лиге набављао оружје. Два мјесеца, сваки други дан, из Витеза сам довозио експлозив!”

Смајић даље каже да су припреме “за одбрану” међу муслиманима биле интензивне. Само он је довезао на Соколац 120 кг експлозива и дијелио га “патриотама”, објашњавајући им како да праве бомбе. У децембру 1991. радио на формирању јединица, прави се списак бораца, дијели оружје, шаљу људи на терен, анализира територија Романије... Јединица Патриотске лиге формирана је у јануару 1992. на Сокоцу и бројала је 866 људи, “патриота”, од којих је 40% било наоружано.

Још један примјер илегалне припреме рата на територији БиХ објављен је у “Вечерњим новинама” 31.07.1992. кроз изјаву Шемса Тутића, а поводом прославе годишњице постојања војне муслиманске јединице “Босна 22”. Шемсо је био командир ове јединице и он се хвали:

“Прије више од годину дана били смо у илегали. Окупили смо се око Емина Швракића, команданта који нам је погинуо. Када је

почео рат, били смо у директној вези са Предсједништвом БиХ и дијелом МУП-а".

"Од часа у ноћи уочи 5.априла, када су позвани да спријече заузимање Станице полиције Ново Сарајево, борци "Босне 22" били си она „ударна снага којом се заустављао пробој агресора у центар града". О тим данима Ферид Саља прича: „Тада смо се ставили директно на располагање МУП-у. У акцији на Врацама 5. априла имали смо два погинула и седам рањених бораца. Ишли смо и на „Холидејин" са специјалцима МУП-а..."

Абдулах Сидран, познати пјесник и косценариста на негдашњим југословенским филмовима оставља за собом запис вриједни пажње и памћења. У "Олобођењу" од 17. до 24. децембра 1993. године објављује своје "Записе по слободној Босни". Ево само једног али карактеристичног цитата.

"Сазнајемо уз какву добродошлицу да се овдје нисмо нашли случајно: у Касимовој кући, десет мјесеци прије рата, сакупљали су се најважнији људи Патриотске лиге. Командант Халил (конспирацијско име, једино за које су домаћини знали) илегално јестановао осам мјесеци. Ето посла за новинаре и снимателе, који кренуше да прате пјесников поход у народ и домовину. Окрећем листове албума с фотографијама из тих мјесеци. Увијек у средини и осмјехнут Алија Изетбеговић. Остали, млади људи, сви у бијелим кошуљама са краватама. Сви, по свему судећи муслимани Бошњаци Муслимани!"

Осман Брка, члан Главног одбора СДА од оснивања, свједочи у листу "Наш свијет" септембра 1993. године: "Све што је урађено у одбрани Босне дјело је СДА. Формирање Патриотске лиге и пружање првих оружаних отпора остварили су људи из СДА."

Жешћи је Фарук Јазић, "ратник и пјевач са Вратника", који је и као предсједник Кризног штава Вратник, дијела старог Сарајева, говорио за "Ослобођење" 04.08.1993. године. Од њега сазнајемо да је овај кризни штаб организован међу првима, да је још 23. марта издао наредбу о забрани кретања војних возила ЈНА и када су евакуисали војну касарну на Змајевцу, Вратничани су читаву колону послали на Коваче, гдје је управо била велика "џеназа". Ту је конвој ЈНА са војним наоружањем заустављен и, како каже Јазић", "ми смо их очерупали", додајући:

“Када је кренуло то кино, ми смо једини били организовани, јер смо се мјесецима спремали за то. Имали смо организоване и санитет и радио-аматере и народну кухињу... Нас је на Вратнику 1.250 било под оружјем...”

Под насловом “СДА стуб државотворне свијести Бошњака”, Сефер Халиловић, сада као предсједник Градског одбора СДА Сарајева, у “Љиљану” 15.06.1994. године објављује:

“СДА је створила Патриотску лигу и друге формације, које су послужиле као језгро нестраначке и не СДА – Војске, већ државне војске, Армије БиХ. У свему томе улога предсједника Изетбеговића и његових најближих сарадника била је у свим фазама одлучујућа: од организације, наоружавања, међународне подршке и помоћи и др.”

Сам Алија Изетбеговић, предсједник Предсједништва Републике Босне и Херцеговине у ексклузивном разговору за стоти број “Љиљана” под насловом “Хиљаде људи носе нашу заставу и наставит ће да је носе” изјављује 14.12.1994. године:

“СДА је 10. јуна 1991. године, дакле, уочи почетка рата у Словенији и Хрватској, а десет мјесеци прије почетка рата у Босни, одржала велики скуп одговорних људи из читаве Босне, на којем је формиран Савјет за националну одбрану. То је био онај чувени састанак у дому милиције у Сарајеву. Формирани Савјет је руководио радом Патриотске лиге и припреме народа за одбрану (?!), укључујући, свакако, његово наоружавање. Да није тога било, Босна би шутке пала, а овако се грмљавина нашег отпора чује до неба.”

III дио

РУКОВОДСТВО БОСАНСКИХ СРБА
1990 – 1992

(оригинални домумент Хашког тибунала)

Руководство босанских Срба
1990. – 1992.

ЗАКЉУЧАК

1. Током 1991.-92. године руководство босанских Срба је помоћу Српске демократске странке Босне и Херцеговине (СДС) активно подривало тадашњи друштвено-политички и управни систем Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине (СРБиХ) формирањем засебних национално дефинисаних паралелних структура, почевши од регионалног нивоа, да би затим кроз те нове регионалне, а касније и централне "републичке" структуре, остваривало своју власт. То је учињено у првом реду зато да би се политички артикулисали територијални захтјеви за дијеловима Босне и Херцеговине (БиХ) сматраним територијом српског народа, а затим и да би се физички освојила и задржала контрола над њима. Прије него што су босански Срби насупрот легалним властима изабранима средином октобра 1991. отворено почели да оснивају паралелне, искључиво српке централне органе власти, руководство босанских Срба је иза кулиса вршило припреме за евентуалну сецесију или подјелу БиХ-а.

2. Језгро руководства босанских Срба већ од јула 1991. године, чинили су Радован Караџић, предсједник СДС-а и његов неприкосновени вођа; Момчило Крајишник, посланик СДС-а у Скупштини СРБиХ и њен предсједник, члан главног одбора СДС-а и Караџићев најближи сарадник; те Биљана Плавшић и Никола Кољевић, представници СДС-а у колективном Предсједништву СРБиХ и руководиоци СДС-а највишег ранга. Кроз структуру странке коју је имало под својим утицајем и контролом, руководство босанских Срба је управљало политичким и управним системом, што је босанским Србима на крају омогућило да обезбиједе контролу над територијом и довело до етничког чишћења несрба на тим територијама у прољеће 1992. године.

3. Постојећа инфраструктура СДС-а осигурала је потребан организациони оквир (укључујући кадрове, везе, логистику) за иницирање, конституисање и активирање засебних српских институција, које су затим функционисале независно од страначких структура које су их основале, иако не и противно њима. Ова дисциплинована, пирамидална хијерархија СДС-а била је неопходна

за спровођење планова руководства босанских Срба у завршној фази политичке кризе СРБиХ-а и њеног слома у периоду од октобра 1991. до априла 1992. године.

4. Организационо средство коначне босанско-српске "сецесије унутар сецесије" извршене насилним путем у априлу 1992. био је управо СДС, са својом програмском и политичком платформом, са својим руководством и кадровима на свим нивоима, те са координираном мрежом организација СДС-а на сваком нивоу. Структура и овлаштења централних тијела странке те улога и дјеловање четворо горенаведених појединаца описани су у И. дијелу овог извјештаја.

5. Цијеле 1991. године руководство босанских Срба је водило политику "регионализације", тј. као засебне регије организовало подручја у којима су Срби представљали релативну већину искориштавајући за тај циљ концепт "заједница општина". Иницирајући формирање регионалних органа власти широм БиХ-а, СДС се дакле прилично рано почео припремати да на крају *де фацто* преузме власт на дијеловима територије БиХ гдје живе Срби. Многе од тих припрема вршене су конспиративно и у тајности.

6. СДС је посвуда оперисао користећи свој удјел у руководећим функцијама и власти на нивоу Републике, те своје доминантне позиције у локалним органима власти у разним дијеловима земље, пропорционално удјелу у власти освојеном на нивоу државе и локалних заједница на изборима из новембра 1990. године. Структура и овлаштења регионалних органа описани су у II дијелу.

7. У периоду од октобра 1991. до априла 1992. СДС је створио засебне институције босанских Срба на републичком нивоу, а затим и остварио своју доминацију у њима – прво законодавно тијело (Скупштина босанских Срба), затим извршно тијело (Министарски савјет, касније Влада), напосљетку и шефа (шефове) државе, а изнад свега (трочлано и петерочлано) Предсједништво. Нешто што је почело као израз незадовољства СДС-а акцијама које су босански Муслимани, Хрвати и други посланици у Скупштини предузимали у правцу независности СРБиХ-а, за шест или седам мјесеци се претворило у потпуно развијене, додуше самопроглашене "државне" институције. Учествовање странке у легалним органима власти како на централном тако и на локалном нивоу наставило се и након што је

СДС у октобру 1991. почео оснивати паралелне централне органе власти.

8. У том периоду, руководство босанских Срба усмјерило је сву своју енергију на настојање да на разне начине успостави функционисање државе унутар државе, по потреби и путем принуде, истовремено водећи преговоре и у међународном и у домаћем оквиру да би тај циљ, ако је могуће, остварило мирним путем. Кад су у првом тромјесечју 1992. основани централни "државни" органи и почели обављати разне своје функције, механизми Странке су изгубили на важности, али никад не докраја. Укратко, СДС је био творац Српске Републике БиХ (касније Републике Српске) која је постепено почела живјети сопственим животом.

9. Све то одвијало се у ситуацији растућих политичких напетости и правог оружаног сукоба између Словеније и Хрватске на једној, и савезних власти и српског руководства у Београду на другој страни. Циљ "раздвајања по национаној основи" српских територија у СРБиХ-у који је артикулисало руководство босанских Срба имао се остварити у договору са Србима у Хрватској, уз политичку, организациону и материјалну подршку из Београда, те с ослањањем на ватрену моћ Југословенске народне армије да би се изнијела побједа у евентуалном коначном обрачуну са босанским Муслиманима и Хрватима.

10. Након априла 1992. СДС је наставио остваривати свој утицај и овлаштења на централном нивоу кроз новооснноване институције Републике босанских Срба као што су Предсједништво, Скупштина и друга тијела на свим нивоима, мада је регионална компонента до септембра 1992. била уклоњена. На општинском и најнижем нивоу, локалном нивоу, показатељ утицаја СДС-а биле су кључне функције људи из СДС-а у локалним органима власти, а нарочито у кризним штабовима (који су обрађени у посебном извјештају).

11. Структура Српске Републике и овлаштења њених централних органа обрађени су у III. дијелу. Скупштина српског народа била је први политички орган који је руководство босанских Срба основало као тијело паралелно политичким институцијама СРБиХ на републичком нивоу, а њено оснивање означило је важну етапу на путу према стварању засебне државе босанских Срба. Скупштина је дала неопходну уставну и правно-нормативну основицу за

новоосновани ентитет, руководству босанских Срба дала овлаштења која проистичу из државности, те тиме руководству босанских Срба пружила законски и институционални оквир за деловање. Предсједник Скупштине је од њеног оснивања био Момчило Крајишник, дакле, он је у том органу имао централну функцију коју прате највећа овлаштења. По линији те функције Крајишник је, поред тога, и по функцији био члан Савјета за националну безбједност и проширеног Предсједништва Републике босанских Срба.

12. Прво извршно тијело које је Скупштина формирала била је влада. Дана 21. децембра 1991. Скупштина је именовала Министарски савјет. Скупштина том Министарском савјету није утврдила никакав конкретан дјелокруг, него се Савјет сам прихватио посла на припремању организационе структуре Српске Републике Босне и Херцеговине која је званично проглашена 9. јануара 1992. године. Дана 28. фебруара 1992. Скупштина је усвојила Устав, као и неколико закона којима је дефинисана улога владе. Дана 27. марта Скупштина је распустила Министарски савјет и именовала Владу на челу са Бранком Ђерићем. Најважнији задатак Владе био је да предлаже законе, остале прописе и опште акте, и да се побрине да ти законски акти буду усвојени.

13. На практичном нивоу, Влада је у првим мјесецима свог постојања највише била заокупљена постављањем на ноге осталих органа власти и настојањем да се израде и усвоје нужни закони и прописи. У другој половини 1992. године приоритет у раду Владе био је провођење тих закона и структуре. Министарства, а исто тако и органи власти на регионалном и локалном нивоу, редовно су информисали Владу, а она је затим по потреби информације просљеђивала Предсједништву. С друге стране, и Влада је редовно појединим министарствима и локалним или регионалним органима власти слала упутства и директиве, често притом поступајући по одлукама Предсједништва.

14. Предсједник владе, Бранко Ђерић, имао је у томе нарочито важну улогу, а присуствовао је и сједницама - а касније постао и члан - тијела која су имала функцију предсједника Републике. На тај начин, предсједник Владе је служио као кључна карика између

Предсједништва с једне, и Владе, појединих министарстава или органа власти нижих нивоа с друге стране.

15. Најважнији орган, односно функција посредством које је руководство босанских Срба остваривало своју власт након избијања оружаног сукоба почетком априла 1992. био је "предсједник Републике." Иако је мјесто предсједника остало непопуњено до 17. децембра 1992., предсједничке функције су обављала колективна тијела, нпр. вршиоци дужности предсједника (Кољевић и Плавшићева), Савјет за националну безбједност (Караџић, Кољевић, Крајишник, Плавшићка, и други) трочлано предсједништво (Караџић, Кољевић и Плавшићева) и проширено, петерочлано предсједништво (Караџић, Ђерић, Кољевић, Крајишник и Плавшићева). Формална овлаштења предсједника за ванредне ситуације била су прилично широка и укључивала су и знатан степен контроле над инструментима принуде - војском и полицијом - као и над локалним и регионалним властима посредством ратних предсједништава и ратних повјеренстава. Надаље, захваљујући премоћној већини СДС-ових посланика у Скупштини Предсједништво је *де фацто* имало политичку контролу над члановима Владе, а путем СДС-а и над органима локалних и регионалних власти.

16. Тијела која су вршила функције предсједника врло су се ангажовала на настојању да главне инструменте принуде ставе под своју контролу, те су руководила и усмјеравала развој ситуације и активности на цијелој територији Републике Српске. Штавише, та тијела била су врло ажурно информисана о том развоју и активностима, и много су радила на томе да обезбиједе да полиција, војска и остали органи Предсједништву добављају такве информације. Кључну улогу у тим тијелима и одлукама које су она доносила, а нарочито у проширеном Предсједништву, имали су Биљана Плавшић и Момчило Крајишник.

УВОД

1. Дана 12. јула 1990., датума кад је основана Српска демократска странка Босне и Херцеговине (СДС), међу босанским Србима почело је да се профилира ново некомунистичко вођство. Ти нови вође прво су организовали моћну политичку странку која је на вишепартијским изборима одржаним једва пет мјесеци након свог оснивања успјела да освоји значајан удио у власти у Социјалистичкој Републици Босни и Херцеговини (СРБиХ). Затим су кренули у оснивање сопствене републике и до краја 1992. освојили су контролу над 70% територије Босне и Херзеговине (БиХ) у настојању да одрже повезаност са сабрећом Србима у Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији (СФРЈ) и касније Савезној Републици Југославији (СРЈ). Помно планирање и усмјереност које је ново руководство обезбјеђивало били су незаобилазни фактори којима је то тако успјешно остварено.

2. Ново руководство босанских Срба чинили су страначки функционери СДС-а и његови чланови изабрани на функције у органе СРБиХ на локалном, регионалном и републичком нивоу. Организовани у безброј одбора, комисија и скупштина у оквиру странке и органа државне власти, ти руководиоци су на крају прешли, а у неким се случајевима и попели, на аналогне функције у Републици босанских Срба коју су сами створили. То је на свим нивоима уродило испреплетањем структура странке и државне власти, чиме је обезбијеђена доминација СДС-а у новом ентитету.

3. На врху пирамидалне хијерархије руководства СДС-а налазили су се носиоци највиших страначких и државних функција које су босански Срби у оквиру СРБиХ могли имати: Радован Караџић, предсједник СДС-а, Момчило Крајишник, члан Главног одбора СДС-а и предсједник Скупштине СРБиХ, Биљана Плавшић, један од два српска члана колективног Предсједништва СРБиХ, и Никола Кољевић, други српски члан Предсједништва. Ти руководиоци касније су готово непримјетно прешли на највише положаје у новој републици. Сви су постали чланови моћног Савјета за националну безбједност (СНБ) босанских Срба и затим Предсједништва, док су Караџић и Крајишник задржали своје функције и у странци и у Скупштини. Ти појединци, скоро непознати нити двије године раније, на тај су се начин попели тако високо и стекли такву моћ

каква би им увијек остала изван домашаја у многонационалној и вишестраначкој СРБиХ.

4. Циљ овог извјештаја јесте да се чињенично опише руководство босанских Срба, његове политичке структуре и процеси одлучивања у периоду од 1990. до 1992. године. Посебна пажња посвећена је организационим потезима тог руководства из 1991. и 1992. године који су му омогућили да освоји контролу над територијама које су припадале међународно признатој држави Републици Босни и Херцеговини. Овај извјештај не претендује на то да исцрпно изнесе историјат политичких и оружаних сукоба те дипломатских преговора који су пратили тај процес, а камоли оних који су почетком деведесетих година преплавили читаву Југославију.

5. Најважније сврхе тог описа јесу: а) олакшавање реалистичног и тачног сагледавања ширег контекста наводног учешћа руководства босанских Срба у масовним кршењима хуманитарног права у БиХ; б) реконструкција структура њиховог политичких и војних линија субординације; и ц) идентификовање појединаца који су заузимали најутицајније положаје у руководству босанских Срба.

6. Извјештај се заснива првенствено на доступним документима СДС-а и државних структура успостављених ради остваривања његове политике: српских аутономних области (САО-а) у БиХ и главних органа власти саме Републике босанских Срба. Посебно значајни извори су службени гласници и записници или стенограми сједница Скупштине босанских Срба, СНБ-а и Предсједништва. Даљњи извор су транскрипти телефонских разговора међу главним руководиоцима босанских Срба. Уз те изворе, послужили смо се неким материјалима из штампаних и других средстава информисања у којима се директно преносе активности или изјаве тијела или руководилаца који нас занимају. Другим ријечима, овај извјештај грађу црпи готово искључиво на савременим документарним записима, аутори већине којих су сами руководиоци босанских Срба.

I. СРПСКА ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА

7. СДС је основан 12. јула 1990. уочи првих вишестраначких избора у СРБиХ, заказаних за 18. новембар 1990. године. Оснивачком скупштином је предсједавао и уводним реферат на њој одржао Радован Караџић, који је истом приликом изабран и за предсједника странке. У свом реферату, Караџић је анатемизирао оно што је по његовом виђењу било неповољни политички положај српског народа и подсјетио на "геноцид" извршен над Србима у Другом свјетском рату. Скупштина СДС-а усвојила је програмска "начела и циљеве" у 24. тачке, у којима се наглашавају вриједности као што су вишестраначки демократски систем, мир и сарадња, правна држава, али и специфичне преокупације Срба попут статуса Косова унутар Србије и положај Српске православне цркве. С Караџићем као својим вођом, странка је програмски циљ "заштите националних интереса" Срба у БиХ формулисала кроз одржавање савезног карактера БиХ у оквиру СФРЈ и јединство свих Срба у заједничкој држави.

8. Ово је био камен темељац програма СДС-а: непопустљиво инсистирање на останку БиХ-а у оквиру савезне југословенске државе засновано на историјској и политичкој неопходности јединства српског народа. У контексту распада СФРЈ-а 1990.-1992. године, ово је био циљ Срба у Хрватској, а свој је израз нашао и у политичком програму и платформи руководства Србије у Београду које је СДС БиХ-а отворено подржавао. У интервјуу даном недуго након оснивачке скупштине СДС-а, Караџић је категорички изразио своје противљење сваком покушају одвајања БиХ-а или Срба у Хрватској од њихове земље матице - Србије - и говорио о нереду и крвопролићу до којих би дошло да неко такво што покуша.

9. У периоду од свог оснивања у јулу па до избора у новембру 1990., СДС је био још нејака странка без чврсте инфраструктуре, са мало средстава и неизвјесним изгледима, која се натјецала за гласове и моћ са у БиХ чврсто етаблираним комунистима и другим новооснованим странкама. Ипак, СДС се обраћао и недвосмислено показивао амбиције да представља све Србе у СРБиХ. У финишу трке пред изборе од 18. новембра 1990., Главни одбор СДС-а (види ниже) издао је упутства за гласање која су се заиста обраћала "свакој српској кући и породици", објашњавајући основни поступак гласања

и подстичући људе да гласају за СДС. Током љета и јесени, у предизборном периоду, великом брзином оснивали су се огранци Странке у градовима, општинама и мјесним заједницама широм Босне и Херцеговине. Широм БиХ-а оснивале су се и регионалне организације странке. Накрају, по свему судећи, у 109 општина СРБиХ-а основано је 99 општинских организација СДС-а (у преко 90 % општина), укључујући и десет општина града Сарајева у којем је за главни град основан и посебан Градски одбор. Другим ријечима, општинске организације СДС-а покривале су готово цијелу земљу, а постојале су у свим подручјима БиХ-а у којима су Срби имали знатнији удио у становништву.

10. На изборима у новембру 1990. СДС је освојио 72 мјеста у Скупштини СРБиХ-а, са 38 заступника у Вијећу општина изабраних у њиховим матичним општинама, те 34 заступника у Вијећу грађана, изабраних из територијално већих вишечланих изборних јединица (види додатке 4 и 5). Након избора, СДС је, уз друге двије национално оријентиране странке, Хрватску демократску заједницу (ХДЗ) и босанско-муслиманску (Бошњачку) Странку демократске акције (СДА), освојио власт на централном нивоу. Три главне националне странке оформиле су владајућу коалицију и по страначким (националним) линијама расподијелиле међу собом политичке и управне функције све до нивоа општине. СДС је у 37 општина освојио и апсолутну већину, а у многима од њих је имао удио у власти. СДС је на тај начин стекао све привилегије које доноси побједа на изборима и споразум о подјели власти.

11. У самој Влади, СДС је добио функцију потпредсједника, два министра без портфеља, те пет од тринаест министарских ресора (види Додатак 9). СДС-ов човјек је постао предсједник Вијећа општина у Скупштини, а његови заступници постали су предсједници у осам од тринаест скупштинских одбора и комисија. Убрзо након избора, руководство СДС-а је својим општинским одборима доставило детаљна упутства за глатко и ефикасно преузимање власти у општинским скупштинама, тј. за пријелаз са једностраначког на вишестраначки систем власти.

Водеће личности руководства

12. Од самог свог оснивања, СДС, а нарочито врх руководства босанских Срба, себе је сматрао легитимним представником цјелокупног српског народа у БиХ, а побједа СДС-а на изборима у новембру 1990. само је учврстила то увјерење. Руководство босанских Срба наставило је да истиче да је његов циљ исти као циљ српских вођа са територија сусједне Хрватске које су сматране српскима и из Републике Србије и федералне Југославије, наглашавајући и своју тежњу ка (трајном) уједињењу у заједничку државу са Србијом и Црном Гором.

13. Радован Караџић није имао никакву државну функцију у СРБиХ, остајући само на положају предсједника странке, да би тек у прољеће 1992. почео добивати разне руководеће функције највишег нивоа у Републици босанских Срба која се стварала (види Дио 3). Без обзира на то, он је увијек био неприкосновени вођа босанских Срба. Његов примат у руководству босанских Срба учврстила је његова блиска сарадња са Слободаном Милошевићем, предсједником Србије, којем је Караџић унутар руководства босанских Срба служио као жаришна тачка комуникације. Бројни телефонски разговори откривају барем дјеломично учесталост и карактер њихових контаката. Караџић је одржавао редовну, а у одређеним "кризним" ситуацијама чак и константну телефонску везу с Милошевићем и другим функционерима у Београду, дискутујући и консултујући се с њима о најразличитијим питањима од заједничког интереса.

14. У новембру 1990. Момчило Крајишник је изабран у Вијеће грађана Скупштине СРБиХ као заступник СДС-а из изборне јединице Сарајево (види додатке 4 и 5), а касније је, у складу с једним међустраначким споразумом, постао предсједник Скупштине и предсједник скупштинске Комисије за уставна питања. Поред тога, на другој скупштини странке у јулу 1991., Момчило Крајишник је постао члан Главног одбора СДС-а, најважнијег програмско-политичког тијела странке (види ниже и Додатак 6), чији је предсједник по функцији био Караџић. Поред Караџића, Крајишник је у септембру 1991. постао и члан СДС-ове "Комисије за организациона и кадровска питања". По основу тих функција, поред осталих које је имао, он је био један од главних креатора политике

СДС-а, а као таквог су га признавале и стуктуре из Београда, као и Милошевић лично. Његов истакнути положај и фактичка овлаштења одражавају се и у десецима телефонских разговора између Крајишника и Караџића у периоду од маја 1991. и фебруара 1992. из којих је, поред осталог, очигледно да постоје контакти и координација с Београдом. Заиста, у фебруару 1992. Крајишник је био један од четворо српских руководилаца у БиХ – уз Караџића, Кољевића и Плавшићеву – позваних на сједницу Савезног предсједништва у проширеном саставу.

15. Крајишник се редовно консултирао с Караџићем и очигледно се много држало до тих контаката. Дана 27. децембра 1991., Караџић је рекао Кољевићу да жели да се с њим и Крајишником састаје сваког дана, па чак и два пута дневно. Крајишник је без колебања преузимао иницијативу у односу на Караџића, да не спомињемо функционере нижег ранга, обично се понашајући као њему раван а не подређен. Чинило се да он често поступа на основу фактичких овлаштења, посебно према Министарству унутрашњих послова (МУП). Често се чини да је његова формална функција у Скупштини секундарна у односу на његову закулисну улогу унутар хијерархије босанских Срба. Укратко, он је био Караџићев најближи сарадник и по утицајности други човјек унутар руководства босанских Срба / СДС-а.

16. У новембру 1990., Биљана Плавшић и Никола Кољевић, кандидати СДС-а, изабрани су за чланове Предсједништва СРБиХ-а (види Додатак 10). Плавшићева формално није имала никакву функцију у структури странке, иако ју је као члана нестраначке организације Просвјета Главни одбор странке 1990. задужио за спровођење културне политике СДС-а. Што је много значајније, у свом својству члана колективног Предсједништва СРБиХ и предсједника Савјета за заштиту уставног поретка, Плавшићева је од служби за безбједност примала редовне извјештаје о збивањима у земљи. Она је дакле имала могућност да руководству СДС-а даје детаљне информације о политичкој и безбједносној ситуацији. Њене формалне дужности у вези с питањима унутрашње безбједности учиниле су је незаобилазном личношћу унутар врха руководства, што показују бројни телефонски разговори у којима она с Караџићем разговара или га извјештава о тим и многим другим темама.

17. Као и многи други Странци одани људи, чак и они највишег ранга, Плавшићева се редовно јављала Караџићу да би га информисала или се с њим консултовала. Он је био виша инстанца од које је она била потпуно спремна примити савјет, упутства и наредбе. С друге стране, Караџић је у много прилика истицао високи ранг Плавшићеве у разговорима с другим члановима странке. Осим тога, упркос томе што формално није имала висок положај у самој странци, она је често наступала као представник цијелог СДС-а. Она је пак са своје стране често показивала да прихвата текућу политику странке у вези с кључним питањима или давала иницијативе у вези с њом. Укратко, она је, заједно с Кољевићем, била један од највиших руководилаца СДС-а, линијом своје функције и овлаштења у Предсједништву СРБиХ, те линијом својих односа с Караџићем и другим високим руководиоцима.

18. То четворо људи – Караџић, Крајишник, Плавшићева и Кољевић – на основу тога што су из редова СДС-а били изабрани на највише функције у тијелима извршне и законодавне власти, и на основу својих фактичких овлаштења произишлих из тих функција (још појачаних блиским личним односима између свих њих), представљали су најужу језгру руководства босанских Срба од краја 1990. године па најмање до краја 1992. године (види Додатак 26).

Организациона структура: Статути странке из 1990. и 1991. године

19. Статути странке усвојени на оснивачкој скупштини СДС-а од 12. јула 1990. утврдили су правила чланства и организациону структуру СДС-а. Нови статут странке предложен и усвојен на изборној скупштини 12. јула 1991., посљедњој прије избијања непријатељстава у БиХ, СДС дефинише као “политичку организацију српског народа и припадника других народа који прихватају Програм и Статут” странке. Право чланства у странци имају сви пунољетни грађани припадници српског народа, као и припадници других народа и народности који добровољно прихватају њен програм и Статут. Сваки члан мора бити уписан у евиденцију чланства, а 1991. дужност вођења чланске евиденције је из сједишта странке пренесена на општинске одборе СДС-а. Чланови су, између осталог, дужни да спроводе програм и статут странке и

придржавају их се. У Приједлог Статута из 1991. додана је одредба да ће СДС у свом раду примјењивати све демократске форме са циљем да се обезбиједи да одлуке већине буду обавезујуће за све његове органе.

20. Највиши орган странке јесте Скупштина. Надлежности Скупштине су усвајање и мијењање програмских и статутарних докумената странке, избор предсједника и чланова Главног и Надзорног одбора, те Статутарног вијећа Странке. У стварности, Скупштина је извршила важне организационе функције, али након тога није имала никакав утјецај на политику странке и дневне активности.

21. Према Статуту из 1990., замишљено је да осам региона покрива цијелу Републику, при чему се региони организационо дијеле на подрегионе, општине и мјесна подручја. Сваки од тих нивоа има своју посебну организацију странке. Приједлог Статута из 1991. предвиђао је мјесне, општинске и градске организације: било је замишљено да мјесни одбори имају до петнаест чланова, а општински и градски одбори до тридесет и пет чланова. Међутим, Приједлог Статута из 1991. практично више и не помиње регионалне и подрегионалне организације, него територијалну структуру заснива искључиво на најнижим нивоима. Та иновација била је повод за дугу дебату на Скупштини странке 1991. године, што је Караџића приморало да изнесе објашњење да су стубови организације СДС-а заправо општински и мјесни одбори, чиме се остварује нужна веза са српском масом "на терену." Регионални ниво је, према Караџићу, од споредне важности, он не може да предствља вишу инстанцу за општинске одборе и требао би да има само функцију координације. Неки регионални одбори СДС-а основани у претходном периоду заиста су наставили да функционишу и након јула 1991. упркос тој измјени Статута.

22. Опште узевши, како показује Караџићева флексибилност у погледу овог питања, Статут странке усвојен 1991. године служио је више као општа смјерница страначким руководствима на свим нивоима, него као крути формални оквир унутар којега је требало да се све партијске функције одвијају. Наравно, у пракси је било много варијација. Укратко, СДС је био хијерархијски организован, чланство је требало да поштује страначку дисциплину, а

руководство странке је посебно наглашавало важност организација у бази (види додатке 1, 2 и 3). У августу 1991. Караџић је свим општинским одборима послао допис с обавезним смјерницама за рад, у којем се наглашава активност Странке на најнижим нивоима, одређујући да се сви општински и мјесни одбори морају одржавати једном недељно и да се сваки члан мјесног одбора мора задужити за 10-20 (српских) домаћинстава.

Предсједник

23. Статутарна овлаштења предсједника СДС-а била су знатна, с могућношћу тако великих проширења у "ванредним ситуацијама" да су практично била неограничена. Он је без икакве сумње био челна личност странке. Предсједник је "представљао" СДС, али је за обављање те функције могао именовати и некога другога, мада се у Приједлогу Статута из 1991. прецизира да то мора бити члан Главног одбора. Уз то, предсједник по функцији и предсједава Главним одбором. Конкретне дужности предсједника 1990. су сљедеће:

- координира рад органа странке;
- сазива Главни одбор, а по потреби и Извршни одбор;
- предсједава сједницама Главног одбора, као и сједницама Извршног одбора ако га је он сазвао;
- стара се о остваривању програмских задатака и циљева СДСБиХ;
- представља и заступа странку.

Године 1991. тај списак надопуњен је сљедећим "правима и дужностима":

- представља СДС БиХ;
- стара се о спровођењу програма СДС БиХ;
- сазива Скупштину СДС БиХ;
- сазива сједнице Главног одбора СДС БиХ;
- координира рад органа и тијела СДС БиХ;
- доноси политичке и друге одлуке у име СДС БиХ уколико нису у надлежности других органа и тијела СДС БиХ;

- стара се о спровођењу одлука Скупштине СДС БиХ;
- овлашћује другог члана Главног одбора СДС БиХ да га замењује у појединим пословима из његове надлежности;
- по потреби сазива Извршни одбор СДС БиХ;
- обавља и друге послове које му Скупштина СДС БиХ или Главни одбор СДС БиХ стави у надлежност;
- покреће поступак пред надлежним органима за распуштање органа СДС БиХ;
- у ванредним ситуацијама у друштву има ванредна овлаштења из надлежности Скупштине и Главног одбора.

24. Укратко, предсједник је био једина и најважнија централна институција странке. У пракси, предсједник СДС-а се писменим налозима и циркуларним дописима могао обраћати директно основним организацијама. Напримјер, 21. септембра, Караџић је као предсједник СДС-а БиХ, под печатом "СДС БиХ - Главни одбор - Сарајево", издао свим општинским одборима упутство да се Срби одазивају на мобилизацију резервног састава полиције и тражио извјештаје "о свему што се дешава". Дана 18. октобра 1991., Караџић је наредио "ванредно стање" за све органе СДС-а, чланство и кадрове у власти... . На једној проширеној сједници СДС-а или Клуба српских посланика, тј. /српске/ парламентарне групације, 18. октобра 1991., он је рекао: "Ја сам донео одлуку о завођењу ванредног стања у странци". У оба случаја, чини се да је Караџић поступао на основу својих великих овлаштења предсједника странке.

25. Надаље, Караџић је имао могућности да одржава блиске телефонске контакте с неким регионалним руководиоцима СДС-а, нпр. члановима Главног одбора или посланицима у Скупштини – да од њих добива извјештаје, да им издаје наређења и да уопште руководи радом апарата странке. Тако су поједини руководиоци СДС-а на терену свакако могли служити и служили су као преносници или комуникацијски чворови за упутства или налоге врха руководства странке, или као посредници између највишег нивоа руководства и базе. Честа и понављана Караџићева порука руководиоцима СДС-а на терену било је инсистирање на поштивању страначке хијерархије и дисциплине. Караџић је био у могућности да на исти начин без проблема комуницира и са општинским руководиоцима СДС-а – како и када је ситуација то захтијевала – и да координира рад странке на свим нивоима.

26. Уствари, унутар саме странке, Караџић је практички некажњено могао радити што хоће – за што се додуше можда могло наћи оправдање у Статуту – и чак се тиме хвалисао. Дана 6. септембра 1991. Караџић је, у разговору с Милошевићем, споменуо своје рјешење кризе у СДС-у Требиња: “Био сам у Требињу, смијенио неке будале.” И наставља: ..."и тамо су ми оног ...Божу Вучуревића хтјели, да смијене били. Међутим ја сам то синоћ поништио све и сад ми је Извршни одбор данас дао за право и избацио сам их, ставио друге људе у Странку...и тако. ...то сам добио синоћ елегантно”. Макар само у овом случају, Караџић је имао слободу да прво дјелује, а тек касније тражи одобрење званичних тијела странке.

27. Ипак, предсједник је за свој рад формално био одговоран члановима, Скупштини и Главном одбору СДС-а. Главни одбор могао се дакле сматрати ограничавајућом инстанцом за Караџићева овлаштења и прерогативе, иако у пракси за то готово и не налазимо потврду.

Главни одбор

28. Сходно Статуту странке, Главни одбор је био замишљен као највиши орган странке између засједања Скупштине. Године 1991. број његових чланова је са 57 (укључујући најмање по два члана из сваког региона и по једног члана из сваког подрегиона) смањен на 45 чланова, бираних међу члановима Скупштине (странке) (види Додатак 6). Према Статуту из 1990., Главни одбор:

- из својих редова бира два потпредсједника Главног одбора, секретара, и главног благајника;
- бира чланове за Извршни одбор странке;
- бира чланове Суда части;
- припрема приједлоге свих аката и одлука које доноси Скупштина;
- доноси одлуке на које га Скупштина овласти;
- стара се о правилном спровођењу одлука Скупштине;
- бира чланове повремених или привремених тијела странке;
- припрема изборни програм странке;
- утврђује висину чланарине;
- доноси Пословник о свом раду;

- обавља и друге послове које му Скупштина стави у надлежност.

Године 1991. Главном одбору се повјеравају “нарочито ови послови”:

- бира предсједника и 2/3 чланова Извршног одбора СДС БиХ;
- припрема приједлоге аката, докумената и одлука које усваја Скупштина СДС БиХ;
- одлучује о територијалној организацији СДС БиХ;
- бира повремена и стална радна тијела и комисије и утврђује им надлежност;
- спроводи одлуке Скупштине СДС БиХ;
- разматра и усваја извјештаје Извршног одбора СДС БиХ;
- доноси Пословник о свом раду;
- доноси одлуку о учествовању на изборима;
- усваја Изборни програм СДС БиХ;
- доноси одлуку о формирању Стручне службе и усваја Правилник о њеној унутрашњој органзацији;
- доноси одлуку о спровођењу унутарстраначких избора;
- разматра иницијативе и питања која покреће Надзорни одбор СДС БиХ, Статутарно вијеће СДС БиХ и савјети СДС БиХ;
- разматра и усваја извјештаје о раду општинских и градског одбора СДС БиХ;
- даје смјернице и доноси одлуке за рад општинских, Градског, а по потреби и мјесних одбора СДС БиХ;
- по потреби разматра извјештаје о раду органа и тијела СДС БиХ;
- разматра питања из надлежности Скупштине СДС БиХ која су му пренесена привремено или трајно из надлежности Скупштине СДС БиХ;
- утврђује календар значајних догађаја из историје српског народа.

29. Према Приједлогу Статута из 1991., унаточ уклањању првобитно предвиђеног регионалног нивоа организовања, приликом избора чланова Главног одбора требало је да се води рачуна о територијалној заступљености. Географска структура састава Главног одбора била је заиста прилично уравнотежена, у њему су били заступљени сви крајеви земље (нпр. Босанска Крупа, Бијељина,

Требиње), а и шест највећих градова БиХ (с изузетком Добоја) имало је своје представнике у Главном одбору СДС-а. Ипак, постојала је јасна склоност према центру тако да је добрана четвртина чланова Главног одбора СДС-а изабраних у јулу 1991. (12 од 45) била из Сарајева (тј. из једне од његових десет општина). За разлику од тога, Бања Лука је имала само четири члана Одбора, односно мање од 10 процената укупног броја чланова Главног одбора. Проматрано у свјетлу одбацивања регионалног апарата странке, чини се да је странка у јулу 1991. имала тенденцију централизације свог дјеловања.

30. Два сажета записника са сједница Главног одбора из августа 1990. показују да су главна преокупација у почетним организационим напорима новоуспостављеног руководства странке биле интензивне предизборне припреме, али и разна именовања, разрјешења и оставке. У закључцима сједнице одржане 23. августа 1990. врло се наглашава да странка мора да наступа јединствено и толерантно, конкретно, да се изјаве против других странака, антикомунистичке и "реваншистичке" изјаве не смију промовисати као политика странке. Такав апел одраз је амбиција руководства странке (према ријечима Караџића и других) да она буде прије покрет који ће окупити све Србе, него идеолошки бастион било које врсте. Помињало се и оснивање Комисије за унутрашњу безбједност СДС -а (види ниже у тексту). Након тога је уследила изјава да се мора појачати безбједност на скупштинама СДС-а, с нагласком на обезбјеђењу новинара. Изгледа да се Главни одбор поново састао у пуном саставу 6. јула 1991. како би припремио кључне документе за предстојећу изборну скупштину Странке. Одбор је донио и одлуку о оснивању "Стручне службе" СДС-а.

31. Могуће је да Главни одбор током прве године постојања СДС-а није функционисао онако како је изворно замишљено. Караџић је у свом обраћању Скупштини у јулу 1991. и рекао нешто у том смислу, одговарајући на критику на рачун Главног одбора од стране једног делегата општинске организације СДС-а Приједор. У облику објашњења, предсједник странке је признао грешке руководства, али је подсјетио окупљене да "Главни одбор никада осим у припреми ове Скупштине није радио сам. Увијек смо радили у пленуму, било је ту увијек по 200 људи. Јер, увијек смо позивали предсједнике

општинских одбора, предсједнике регионалних одбора и сви су имали подједнако право гласа.” Заиста, активности Главног одбора нису понајбоље документиране и, на што упућује мањкава документација, он се можда и није састајао нарочито често или редовно (види ниже). Дакле, упркос важности коју је Главни одбор имао по Статуту странке, то централно страначко тијело у првој години постојања СДС-а било је с једне стране у засјенку *ад хоц* начина одлучивања које је у пракси усвојило руководство странке, а с друге стране његовим много ужим извршним тијелом.

Извршни одбор

32. Извршни одбор је у периоду од 1990. до 1991. године, када је дефинисан као извршни орган Главног одбора, доживио велике промјене. На састанку одржаном 8. августа 1990., Главни одбор је изабрао тијело које је описано као језгра Извршног одбора. Године 1990. задаци Извршног одбора били су назначени прилично неодређено:

- припрема сједнице Главног одбора и извршава његове одлуке;
- спроводи текућу политику и обавља текуће послове странке;
- координира рад органа странке по приједлогу Предсједника странке;
- доноси свој Пословник о раду;
- обавља и друге послове које му ставља у надлежност Скупштина, Предсједник странке и Главни одбор.

33. Караџићева дискусија на скупштини СДС-а одржаној 1991. године у вези с функционисањем Главног одбора у претходном периоду, и записник о њеном раду уопште, показују да је Извршни одбор чињенично био најактивније тијело странке у првој години њеног постојања. Први предсједник Извршног одбора, Велибор Остојић, Скупштини је предочио једини извјештај о активностима централних органа странке у протеклој години. Што се тиче Извршног одбора, његови задаци били су координација изборне кампање, иницирање правовременог оснивања општинских организација странке, доношење кадровских одлука, помагање странци у ступању на власт након избора, координирање избора унутар странке и припремање нацрта текста основних докумената

странке за разматрање и дискусију. Како год било, помирљив и самокритичан тон извјештаја одражавао је не само организационе тешкоће странке у том почетном периоду, него и систематски неформалан и импровизован начин њеног рада у првој години њеног постојања.

34. Како се чини, поуке извучене из праксе током прве године постојања странке, године 1991. су примјерено уграђене у нови Статут странке, наиме, задаци Извршног одбора дефинисани су много прецизније:

- припрема материјале за потребе Главног одбора СДС БиХ;
- доноси Пословник о свом раду;
- стара се о спровођењу одлука Главног одбора СДС БиХ;
- именује комисије и друга радна тијела;
- разматра и усваја Извјештај о раду Стручне службе;
- управља имовином СДС БиХ;
- учествује у реализацији текуће политике СДС БиХ у складу са Програмом и Статутом СДС БиХ;
- разматра организациона питања СДС БиХ;
- прибавља стручна мишљења од савјета СДС БиХ и других надлежних органа;
- пружа стручну помоћ одборницима и посланицима СДС БиХ у скупштинама друштвено-политичких заједница;
- покреће питања у Главном одбору СДС БиХ која су од интереса за СДС БиХ;
- /ставка наведена у енглеском оригиналу не постоји на овом мјесту у тексту примјерка Статута на босанском језику који је наведен као извор и према којем се у преводу цитира/ проводи политику и текуће послове странке
- врши и друге послове које му повјери предсједник СДС БиХ и Главни одбор СДС БиХ.

35. Поред тога, Извршни одбор је повећан на петнаест чланова (види Додатак 7). Прва сједница новоизабраног Извршног одбора одржана је 31. јула 1991. у просторијама Клуба посланика у Сарајеву, а присуствовао је и Радован Караџић. На Караџићев приједлог, за предсједника Извршног одбора једногласно је изабран Рајко Дукић. Извјестан број недосљедности - премда не знатних - у изборној

процедури упућује на то да се изборне радње у централи СДС-а и даље нису нужно одвијале према званично усвојеним смјерницама.

36. Преостале тачке дневног реда прве сједнице новог састава Извршног одбора одражавају да тада постоји очигледно снажан тренд према професионализацији апарата странке, што укључује запошљавање шефа стручне, односно професионалне службе странке, који би истовремено обављао дужност секретара Извршног одбора. Дискутовало се и о побољшањима система унутрашње безбједности, тако да је предложено да се формира "комисија за безбједност" у оквиру Извршног одбора за организовање обезбјеђења објеката и тјелохранитеља за руководство странке. Донијета је одлука да се предсједнику странке почне исплаћивати накнада за рад почевши од 1. августа. Најзад, у контексту дискусије о питањима финансирања странке, напоменуто је да се очекује да ће највећи дио средстава бити осигуран из званичног буџета републике. Оскудна финансијска документација СДС-а показује одсуство финансијског планирања за 1991., а документација је непотпуна чак и годину дана након изборне побједе странке.

37. Тенденција централизације запажена у саставу Главног одбора, тј. регионална неравнотежа у односу на Сарајево, била је далеко више изражена у Извршном одбору. Више од половине чланова изабраних или именованих 1991. били су из Сарајева или његових општина (8 од 15). Од осам чланова који су истовремено били и чланови Главног одбора, пет, односно већина, били су из Сарајева. Неравнотежа на папиру у пракси је била само још већа (види Додатак 8). Укратко, за било који од састанака за који постоје писмени записници, могло се очекивати да ће се појавити тек нешто више од половине чланова Извршног одбора (приближно 9 од 15), а и за већину њих, сви су изгледи били да ће то бити они из града Сарајева (отприлике њих 5 од 9). Поред тога, често су били присутни именовани (плаћени) страначки функционери, док су се највиши руководиоци (најчешће Караџић) појављивали само од прилике до прилике.

Остала централна тијела странке

38. Надзорни одбор био је тијело задужено за праћење рада странке, 1991. дефинисано као орган Скупштине, чији чланови нису могли истовремено да буду и чланови неког другог тијела СДС-а. У пракси, рад Надзорног одбора састојао се у контролисању финансијског пословања странке и информисању надлежних органа о тим налазима. Чланови Надзорног одбора изабрани су у јулу 1991. на сједници Скупштине СДС-а. Према Статуту из 1990., СДС је имао и Суд части, који је у Приједлогу Статута из 1991., како се чини, замијењен Статутарним вијећем, такође органом Скупштине, чији је задатак био да даје "аутентична" тумачења Статута. Његов задатак је био "нарочито" да прати примјену Статута, да оцјењује да ли су одлуке и друга документа органа и организација СДС-а у складу са Статутом и доноси одлуке о покретању поступка за искључење из чланства странке. Чланови овог одбора, као и чланови Надзорног одбора, нису могли истовремено бити чланови ниједног другог тијела СДС-а. И они су били изабрани у јулу 1991. Чини се да ниједно од ових тијела није било особито активно нити утицајно.

39. Најзад, у Приједлогу Статута из јула 1991. предвиђено је и оснивање "савјета" као савјетодавних тијела СДС-а, за разматрање "политичких, стручних и других питања" из дјелокруга Скупштине, Главног одбора и Извршног одбора. Чланови тих савјета нису морали бити чланови СДС-а. Политички савјет, у раду којег су понекад учествовали Плавшићева и Крајишник (види ниже), у пракси је играо важну савјетодавну улогу. Караџић је у својој дискусији на Скупштини странке из 1991. похвалио доприносе Политичког савјета и два његова најистакнутија члана, Славка Леовца и Милорада Екмечића. Чини се да су та два члана, поред још неких, као ванстраначки или нестраначки савјетници имала велики утицај на Караџића. С друге стране, чини се да је Економски савјет имао мању важност - у најмању руку, његов рад није добро документиран.

Мјеста и процеси одлучивања: 1991.-92.

40. Међу структурама Странке описаним у претходном дијелу, важне оперативне институције били су Главни одбор, Извршни одбор и Предсједништво. Политички савјет играо је помоћну савјетодавну улогу, док остала тијела странке предвиђена Статутом, колико се може просудити на темељу доступне документације, нису давала значајнији допринос активностима странке. Међутим, у одлучивању и дефинисању политике под водством босанскосрпског руководства учествовао је и извјестан број других, више или мање формалних група повезаних са СДС-ом. Најзначајније од њих биле су: заступници у скупштини који су се састајали као Клуб посланика, носиоци функција у органима централне владе и управе СРБиХ и, напосљетку, општински СДС-овски челници колективно, како руководиоци странке, тако и функционери у општинским органима власти.

41. Све у свему, најважнија и најмоћнија институција странке у пракси је био њен предсједник, односно Радован Караџић. Иако је Главни одбор, којега је Караџић био предсједавајући по функцији и чији је посебно утицајан члан био Крајишник, у Приједлогу Статута из 1991. био замишљен као највиши орган странке између сједница Скупштине, Извршни одбор је и даље као орган имао много активнију улогу. Додуше, у пракси ниједно од тих званичних тијела странке није у правилу и константно имало контролу над структурама СДС-а. Умјесто тога, често су се сазивали састанци у проширеном саставу - заједнички састанци са другим званичним и *ад хоц* тијелима, већ према околностима, а у сврху доношења одлука, утврђивања програмске политике или напросто зато да би се инструкције с највишег нивоа пренијеле у базу. И поред ових сједница “у ширем саставу” и, што је можда важније, Караџић је проводио готово неограничене овласти над свим тим тијелима, у тијесној сарадњи са Крајишником, Плавшићевом, Кољевићем и другим одабраним вођама СДС-а, путем разних врста незваничних састанака “ужег састава”.

Главни и Извршни одбор

42. У периоду између јула 1991. и фебруара 1992. одржано је и документирано девет сједница Извршног одбора (за детаљне податке види Додатак 8), укључујући једну са сврхом припремања дневног реда за једину документовану сједницу Главног одбора, одржану у новембру 1991. године. Релативно богата документација Извршног одбора након Скупштине странке одржане у јулу 1991. упућује на то да су његове активности и даље биле од кључне важности за рутински рад странке. Главни одбор је можда био превише гломазно тијело за вођење дневних активности странке, што је Извршни одбор учинило важним форумом самосталног одлучивања – у оквиру организационих параметара које му је задао врх руководства странке. Још једно потенцијално важно тијело, важно једноставно због контроле најважнијих питања именовања, била је "Комисија за кадровска и организациона питања" Извршног одбора. На њеном челу био је Рајко Дукић, а њени чланови су били Караџић, Крајишник, Остојић и низ регионалних страначких руководилаца.

43. Зна се само за шест састанака Главног одбора у шест мјесеци, у периоду од октобра 1991. до априла 1992., најчешће заједничких сједница са другим руководећим тијелима или групама, било с Извршним одбором, Клубом посланика, Политичким савјетом или с општинским руководиоцима СДС-а колективно (види ниже). Међутим, унутар тог кључног периода постоји извјестан број упадљивих празнина у документацији и, како се чини, ти састанци су резултирали врло малим бројем званичних одлука или докумената. Заиста, Главни одбор се, колико је познато, уопште није састао у периоду између 20. децембра 1991. и 14. фебруара 1992. – што чини прекид од 54 дана или готово 8 недјеља. Врху руководства босанских Срба, дакле, очито су била потребна друга тијела и форуми како за разраду, усвајање и имплементацију политичких програма странке, тако и за одлучивање о текућим питањима. Доступна документација заиста одражава активност више разних руководећих тијела, која су сва дјеловала под капом СДС-а и његовог фактичког руководства и у овом конкретно наведеном периоду, и у периоду од краја 1991. до почетка 1992. године.

Клуб посланика

44. Релативно оскудна документарна грађа о централним тијелима странке одраз је чињенице да је званична хијерархија странке, колико год важна, била само један дио система руководства босанских Срба који је функционисао 1990.-92. године. Још једно врло важно СДС-овско, иако не тијело саме странке утврђено Статутом, у периоду након избора из 1990. године био је Клуб СДС-ових односно српских посланика, тј. скупштинска групација СДС-а у Скупштини СРБиХ (са само једним - јединим - послаником из Српског покрета обнове (СПО); види додатке 4 и 5). Наравно, Крајишник је био члан Клуба посланика и његов доајен, линијом своје функције предсједника Скупштине. Караџић је једном Клубу посланика - а не Главном одбору - уписао у заслуге формулисање политике странке. На састанку Клуба посланика 28. фебруара 1992. он је изјавио: "Што се тиче крајишких посланика, мислим да их је 99% за политику странке. Коначно, они кроје политику. Молим вас, ко је до сада кројио политику? Кројили су је посланици. Није Главни одбор. Ми [Главни одбор] смо усвојили програм и дали га посланицима. Све што смо у политици урадили то су учинили посланици. Тако и треба. Све је то овдје, на Клубу посланика смишљено и домишљено и на нашој скупштини."

45. Заиста, општи стратешки правац политике СДС-а у погледу будућности БиХ и Југославије, напримјер замисао о мирној подјели Босне и Херцеговине, био је 1991. јавно изражен у више наврата у документима Клуба посланика у Скупштини СРБиХ. У тезама усвојеним 10. јуна, Клуб посланика је јасно изразио свој став о кризи која се тада приближавала свом врхунцу и, на трагу СДС-овог програма очувања БиХ у оквиру Југославије, изразио своје опредјељење за остајање у заједничкој држави. Ове јунске тезе, као и неки други материјали, били су у јулу 1991. инкорпорирани у једну програмску декларацију СДС-а објављену на српском и енглеском језику под насловом "Што предлажу Срби". У име руководства босанских Срба документ су потписали Караџић, Кољевић, Плавшићева и Војислав Максимовић, предсједник Клуба посланика. Чини се да Максимовић, у својој дискусији на састанку Клуба посланика од 28. фебруара 1992., мисли на фактичку подјелу рада између странке у чистом смислу и "државних" тијела: "Ствар је Клуба посланика политичка оцјена збивања, детаљи, нарочито што

је у надлежности Извршног одбора, није ствар Клуба. То би значи, препустили Извршном одбору, свакако и Главном одбору.”

46. У сваком случају, сходно доступној документацији, у периоду од 30. септембра 1991. до 24. марта 1992. одржано је 13 састанака Клуба посланика, од чега су двије, 3. децембра 1991. и 14. фебруара 1992., одржане заједно с Главним односно Извршним одбором (види ниже). То значи да је Клуб одржао око два пута више сједница него Главни одбор, без значајнијих празнина међу сједницама, иако су документи који са њих потичу од сједнице до сједнице различитог квалитета. Наравно, осим ових, у том периоду је одржано 14 сједница Скупштине босанских Срба које се могу придодати биланси Клуба посланика јер су та два тијела била заправо једно и исто (види ниже).

47. Заиста, чланови Клуба српских посланика Скупштине СРБиХ (тј. заступници из СДС-а и СПО-а) су 24. октобра 1991. одржали конституирајућу сједницу Скупштину босанских Срба (којој су се остали заступници Срби могли прикључити потписивањем изјаве). Ово је догађај од кључне важности због тога што је оснивање Скупштине босанских Срба било први и за будућност пресудни *јавни* корак на путу подривања заједничке вишенационалне структуре власти, изведен на иницијативу СДС-а. Та паралелна Скупштина постала је “највиши представнички и законодавни орган српског народа у Босни и Херцеговини”, а одлуке прве Скупштине босанских Срба су (поново) јасно показале ко чини врх руководства босанских Срба и СДС-а. Момчило Крајишник је постао предсједник Скупштине и члан њене Уставне комисије, а нова Скупштина је одређеним појединцима дала пуномоћ да заступају интересе српског народа у БиХ у савезним и међународним тијелима, међу њима: Биљану Плавшић, за контакте с представницима других држава, међународних организација и институција; Караџића, за Предсједништво СФРЈ; те Кољевића, за учествовање у раду Мировне конференције за Југославију у Хагу.

48. Цијела језгра руководства босанских Срба била је присутна на тој конституирајућој сједници: Караџић, Крајишник, Кољевић, Плавшићева и други. По обичају, они су били позвани и били присутни и на даљњим сједницама (види Додатак 24). Даље је Скупштина требала да служи као изборна база за даљње формирање

паралелних власти с барем привидом демократског легитимитета – а то су могли да осигурају чланови СДС-а Скупштине СРБиХ. Скупштина је слиједила декларисани програм СДС-а који је требао да буде потврђен на предстојећем српском плебисциту - програм заштите српских националних интереса кроз остајање у оквиру СФРЈ-а упркос сецесији осталих република. Иако је руководство босанских Срба почињало да формира своје паралелне структуре власти, функционери СДС-а нису се у то вријеме повукли из Скупштине СРБиХ или других државних институција СРБиХ. Међутим, вође, међу њима и Момчило Крајишник, позивајући се на уставна начела порицале су легитимитет њеног суверенитета.

Ад хок и "проширене" сједнице

49. Поред сједница Главног и Извршног одбора или Клуба посланика, у нарочито важним тренуцима СДС/руководство босанских Срба такође је користило метод састајања у проширеном саставу са разним групацијама руководилаца средњег нивоа (например, из владиних органа) и/или са функционерима странке нижег нивоа (нпр. са челницима општинских одбора). То се чинило са циљем да се упутства или информације прослиједе директно у базу и/или ради постизања консензуса у широј бази о политици или стратегији странке. Такви састанци одржавали су се поврх (или, можда, и умјесто) сједница нижих званичних тијела странке, а понекад након припремних састанака ужих (такође *ад хоц*) група највиших руководилаца.

50. На таквим скуповима у проширеном саставу често су учествовали функционери министарског нивоа из Владе СРБиХ. То су били функционери именовани из редова СДС-а у извршне органе, многи од којих су затим помогли у конституисању првих влада босанских Срба (види и додатке 9, 12, 19, 20 и 21). СДС-ови људи на функцијама у државним органима сматрали су да одговарају и да морају да слушају прије руководиоце странке којој су припадали - СДС - и којима су дуговали своје функције, него државу односно републику у чијој су служби по свему судећи требали бити (СРБиХ). То се, например, види у неколико телефонских разговора Миодрага Симовића, члана Статутарног вијећа СДС-а и потпредсједника Владе

БиХ, у којима он Караџићу подноси извјештај о стварима које се тичу његових државних функција.

51. Добра илустрација за ово је и састанак функционера из редова СДС-а у органима и институцијама СРБиХ-а одржан у септембру 1991. у Сарајеву – којим је предсједавао Симовић – на којем су упућене разне критичке примједбе на рачун коалиционих партнера СДС-а, ХДЗ-а и СДА-а. Падале су притужбе на третман кадрова СДС-а у органима управе и, уз многа остала питања, разговарало се о потреби да се побољшају комуникације између СДС-ових кадрова на функцијама у појединим ресорима на републичком и општинском нивоу. Извјештај са састанка послат је - врло индикативно - Караџићу, Крајишнику, Плавшићевој, Кољевићу, Дукићу и Петку Чанчару (предсједнику Вијећа општина, СДС-овом заступнику) – што показује ко је чинио врх руководства босанских Срба. Уствари, чланови прве паралелне владе босанских Срба ("Министарског савјета") оформљеног крајем децембра 1991. били су углавном највиши функционери СДС-а у одговарајућим државним органима БиХ, на челу са Симовићем као предсједником. Другим ријечима, СДС-ови кадрови на највишим функцијама у државним органима СРБиХ-а на крају су се претворили у потенцијално сецесионистичку "владу у сјени" (види Дио 3 ниже у тексту). Укратко, ти кадрови СДС-а на нивоу централне државне власти такође су, колективно, одговарали врху руководства СДС-а/босанских Срба.

52. Исто је важило за функционере СДС-а у структури државне власти на општинском нивоу, те, што се подразумијева, за функционере у органима саме странке (у општинским и мјесним одборима). Колективно присуствовање важним састанцима свих општинских кадрова из редова СДС-а – укључујући предсједнике тијела странке и/или функционере, предсједнике или функционере општинских скупштина и извршних одбора општинских скупштина – било је можда од веће важности за активности странке. Најзад, ти људи били су пресудни извршиоци одлука и програма руководства странке на терену. Напримјер Караџић је од самог почетка наглашавао важност организација у бази (види горе). Такође вриједно да се помене, само су кадрови на општинском нивоу, што је разумљиво само по себи, обезбјеђивали покривеност свих подручја БиХ на која је СДС на разуму прихватљив начин могао полагати права као на српска (види ниже у тексту). Ниједан други орган или

комбинација тијела (нпр. Главни одбор, Клуб посланика или регионални функционери), нису могли потпуно или адекватно остваривати њихову функцију те групације, иако се то двоје увијек донекле преклапало (јер су неки људи имали разне функције и у странци и у структури државне власти).

53. Можда је управо то био разлог зашто је између јула 1991. и фебруара 1992. одржано више таквих *ад хоц* састанака у комбинованом или "проширеном" саставу, а могуће је о њима говорити на основу докумената са разних нивоа. Ти састанци одговарају оном што је Караџић говорио на скупштини странке у јулу 1991. (види горе у тексту) - да је Главни одбор СДС-а увијек радио у проширеном или "пленарном" саставу, укључујући многе друге страначке руководиоце са различитих нивоа. Другим ријечима, постојали су препознатљиви преседани за такав начин рада странке – тј. састанци у проширеном саставу којима не присуствују само руководиоци са разних нивоа организационе структуре странке, него и разна формална и неформална, партијска и државна тијела – о чему се говори ниже у тексту.

54. Први пут након што је Скупштина СДС-а у јулу 1991. изабрала нови састав Главног одбора, такав један скуп одржан је 25. јула 1991. године. У "савјетовању" о очувању земљишних површина учествовали су предсједници општинских одбора, чланови Главног одбора и "министри", тј. СДС-ови људи на функцијама у републичким органима (којих је присутно било заправо мало). Већина од 54 руководиоца СДС-а који су се потписали на листи присутних стварно су били чланови Главног одбора, док су већину осталих, како се чини, чинили општински функционери или заступници у Скупштини (неки су истовремено имали више функција). Међу највишим присутним руководиоцима били су Караџић, Крајишник и Максимовић. У приложеном материјалу о истом питању који је саставила "радна група" СДС-а наводе се задаци руководстава СДС-а на свим нивоима, прилично исцрпно, од нивоа општине па до централне републичке управе и Скупштине. Слично томе, према индиректним референцама садржаним у документима странке из периода послије тога, један скуп функционера СДС-а назван "савјетовањем" на Палама је одржан и 7. септембра 1991. године. На том састанку учествовали су "општински, регионални и републички органи СДС-а", а он је

очигледно одржан зато да би се дао подстрек сљедећој фази СДС-ових активности на "регионализацији" (види наредни дио). Како год било, Караџић је ту сједницу сматрао донекле значајном. Милошевићу је 6. септембра 1991. рекао: "Имам ја овде пленум велики. Сутра у четири сата, све своје функционере."

55. Иако су међу учесницима овог скупа биле заступљене организације СДС-а БиХ различитих нивоа (као и на претходном јулском скупу), он се није сматрао званичном сједницом неког тијела странке, нити је као такав игдје забиљежен. Умјесто тога, назван је "савјетовањем" – термином који је у жаргону СДС-а усвојен за *ад хоц* састанке врха страначког руководства и неколико група странци лојалних људи. Међутим, убрзо након тог септембарског састанка, на разним нивоима биле су доношене одлуке засноване на његовим закључцима, што показује да су такви скупови можда били и више од пуких, како су звани, "савјетовања". Штавише, у једном другом разговору уочи септембарског скупа, Караџић је једном регионалном функционеру рекао: "Неко мора доћи, јер врло важне ствари, овај, ћете добити инструкције написане, врло важне одлуке донијети." Поменута упутства нису нам доступна.

56. Можда се најважнији - или бар најбоље документирани - примјер *ад хоц* начина одлучивања, односно креирања политике - догодио средином октобра 1991., у тренутку када је руководство босанских Срба иницирало оснивање паралелних органа државне власти (иако су они и даље наставили учествовати у легалним органима). Након контроверзне сједнице Скупштине СРБиХ 14.-15. октобра, 15. октобра одржан је састанак "Савјета странке" - заправо Политичког савјета - у проширеном саставу. Присуствовали су му, међу осталима, Караџић као предсједник СДС-а, српски чланови Предсједништва и Владе СРБиХ, те чланови Извршног одбора. Присутни руководиоци босанских Срба - најпроминентнији од њих били су Караџић, Крајишник, Плавшићева и Кољевић - имали су жестоке реакције на то што је Скупштина СРБиХ изгласала суверенитет Босне. Иако нису усвојене никакве чврсте одлуке, појавиле су се основне црте политичког програма СДС-а. Истога дана, колективно Предсједништво СРБиХ састало се с руководством Југословенске народне армије (ЈНА), а Кољевић и Плавшићева су изнијели ставове СДС-а о суверенитету БиХ (против) и о подршци ЈНА (за) - што показује како су у пресудним тренуцима руководиоци

СДС-а своја формална овлаштења искориштавали у корист своје странке. Став СДС-а резимиран је у популарном “Прогласу српском народу” објављеном 16. октобра 1991. године.

57. Пар дана касније, 18. октобра 1991., на сједници Клуба посланика окупила се много шира група руководилаца - састав је овај пут проширен функционерима из државних органа (као на јулској сједници) и представницима из општина (као на јулском и септембарском састанку). Присутни су били Караџић, Крајишник, Кољевић, Максимовић, Остојић и још многи други челни људи СДС-а. Караџић је важност овог састанка нагласио у два различита разговора вођена 18. октобра 1991. године. Прије састанка, разљутио се кад му је Радослав Брђанин, заступник СДС-а из Челинца, рекао да неће доћи на састанак. Караџић је рекао да ће бити донијета важна одлука о плебисциту и да сви морају доћи - или ће их прогласити издајницима. Караџић је такође споменио да је у Странци проглашено ванредно стање, а Брђанин је одвратио да то зна. Предсједник СДС-а је разговор закључио рекавши Брђанину да се побрине да састанку присуствују сви општински предсједници и посланици. Истога дана, тражећи Купрешанина, члана Главног одбора и посланика из Српца, Караџић је Бошку, дежурном из Бање Луке, рекао да сви општински предсједници морају да дођу на тај “историјски састанак”.

58. На самом састанку 18. октобра 1991., Караџић је објаснио недавне, незваничне активности најужег врха руководства, несумњиво мислећи на претходни састанак од 15. октобра 1991.: “*Ових дана и ноћи ради један тим састављен од руководећих људи странке и владе и пол. савјета.*” Ғнагласак додатғ Као што је Караџић рекао Брђанину у телефонском разговору, заиста је била донијета одлука да се организује плебисцит српског народа у БиХ о останку у заједничкој држави са Србијом и Црном Гором. Чини се да је била донијета и одлука да се оснује посебна Скупштина босанских Срба која ће водити бригу о српским интересима, иако су српски представници још неко вријеме остали у заједничким републичким структурама власти. Као и онај септембарски, и ово је био важан састанак на којем су донијете одлуке с далекосежним посљедицама - односно одлуке које су само потврђене на пленарној сједници након што су их претходно размотриле мање групе највиших функционера

Странке (што је био случај и на сједници Политичког савјета одржаној 15. октобра 1991. године).

59. Како год било, Максимовић, у својству предсједника Клуба посланика СДС-а, послао је 23. октобра 1991. позиве за оснивачку сједницу "Скупштине српског народа у Босни и Херцеговини" која се имала одржати 24. октобра у Великој сали зграде Скупштине БиХ у Сарајеву. Поред СДС-ових скупштинских посланика, укључујући Крајишника, на ту су сједницу позвани сви значајни руководиоци и органи СДС-а на централном нивоу: Караџић, чланови предсједништва СДС-а - Плавшићева и Кољевић - СДС-ови чланови Владе именовани, српски заступници из других странака, Политички савјет и чланови Извршног одбора, регионални руководиоци, други функционери странке и гости. Дакле, та конституирајућа сједница у извјесном смислу није била само својеврсни "самит" руководства СДС-а, него озваничење *ад хоц* обрасца дјеловања, скупова СДС-а на високом нивоу о важним темама какви су се практицирали у претходном периоду.

60. Слично томе, 3. децембра 1991., одржана је још једна сједница Клуба посланика у проширеном саставу, а овај пут присуствовали су јој чланови Главног и Извршног одбора СДС-а, предсједник Политичког савјета СДС-а, Славко Леовац, српски министри, замјеници и помоћници министара у Влади, те српски чланови Предсједништва, конкретно Плавшићева и Кољевић, као и Караџић, Крајишник и Дукић. На том састанку усвојен је "Закључак о именовању радних тијела - комисија". Што је још важније, према крају 1991. године, руководство СДС-а је кренуло у детаљно праћење рада према раније донесеној (прилично неодређеној) "препоруци" Скупштине босанских Срба'с од 11. децембра о оснивању посебних српских општина у подручјима гдје Срби представљају мањину становништва, задатка који је био повјерен СДС-овим члановима постојећих општинских скупштина.

61. На меморандуму са заглављем Главног одбора СДС-а, али с потписом "Кризни штаб СДС-а" (нигдје другдје документираног руководећег тијела), мјесним огранцима странке се 19. децембра 1991. издају "строго повјерљива" упутства за ванредне мјере под насловом "Упутство о организовању и дјеловању органа српског народа у Босни и Херзеговини у ванредним околностима". Укратко,

тим документом се налаже да се изврше практичне припреме за фактично преузимање власти у бази, у двије одвојене фазе. Није био дат никакав временски план. Умјесто тога, било је предвиђено да предсједник СДС-а по “ посебно утврђеном тајном поступку” који ће се накнадно утврдити, активира конкретне мјере - што указује на конспиративност понашања СДС-а у вријеме заоштравања збивања у БиХ (види ниже).

62. Тај документ је највјероватније (према доступној доказној грађи) био подијељен на сједници Главног одбора 20. децембра 1991. године. С обзиром на карактер тог документа, на ту сједницу мора да су били позвани многи општински руководиоци, ако ни због чега другога, а онда, како се чини, да би их информисали о томе што треба да раде. Значајно је да су та упутства руководства СДС-а, тако детаљна и врло широког распона, како се чини, била спремна за распарчавање у тренутку када је сазвана већа група. Иако околности распарчавања Упутства од 19. децембра 1991. не могу потпуно да се реконструишу из доступних докумената, чини се очигледним да је састанак Главног одбора од 20. децембра о том питању, какве год врсте био, напросто био прилика за дисеминацију већ договорених, припремљених и у радној верзији написаних мјера. Штавише, с обзиром на све претходно речено, постоји вјероватноћа да је нека неформална група или тијело унутар врха руководства СДС-а утврдила политику на основу које је овај документ намијењен, за дисеминацију ширем кругу лојалних СДС-оваца састављен и након тога спровођен широм БиХ. Стварно, барем један општински руководилац СДС-а је то неколико дана касније прослиједио као упутства “са састанка Предсједништва СДС-а - Сарајево.”

63. Укратко, Упутство од 19. децембра 1991. повезује руководство босанских Срба (Главни одбор, “Кризни штаб СДС-а”) са пажљиво, од врха према доље планираним и реализираним политичким програмом комадања БиХ по националној основи. Учинком тог иницијалног налога, постојеће српске општине или општине у којима је премоћ имао СДС (ово се у Упутству назива Варијантом А) током времена би једноставно престале да се придржавају закона СРБиХ, игнорисале би друге странке (нарочито СДА) и њихове легитимне представнике, те слиједиле налоге паралелних српских власти (укључујући упутства СДС-а). Алтернативно, страначки/СДС-овски кадрови у подручјима гдје су Срби мањинско

становништво, формирали би нове, искључиво српске општинске институције на дијеловима територије тих општина (ово се назива Вариантом Б), на који начин би се постојеће општине подијелиле и чиме би се неминовно припремио терен за сукоб. Тим институцијама потпуно би доминирао СДС. Како се на овај начин терен очигледно припремао за сецесију босанских Срба, тако је било једнако очигледно да ће затим услиједити знак за спровођење тих планова.

64. Сигнал за активирање "другог степена" припрема антиципираних у Упутству од 19. децембра 1991. дао је 14. фебруара 1992. Караџић на још једној од сједница Клуба посланика у проширеном саставу, дан прије одржавања седме сједнице Скупштине босанских Срба. Ово је био још један у низу сличних, *ад хоц* заједничких састанака више руководећих органа СДС-а – у овом случају су то били Главни и Извршни одбор, те Клуб посланика. "Скупштини СДС-а", као и претходним скуповима исте врсте, овом приликом су, како се чини, такође присуствовали многи регионални и општински функционери. Тако разноврстан и широк састав присутних можда се може објаснити чињеницом да је Караџић на том скупу издао налог да се активира други степен приправности, тј. даљње припреме за преузимање власти на терену, као и тиме да се на њему расправљало о начину како се супротставити предстојећем референдуму о независности. То је заиста био нарочито пресудан скуп и прилика за преношење упутстава из централе СДС-а бази, између осталог и путем механизма руководилаца средњег нивоа из странке (Главни одбор) и из Скупштине Републике (Клуб посланика) који су му присуствовали.

65. Примјер да су састанци посланика, у проширеном саставу или не, могли да служе као канали комуникације са нижим нивоима, а исто тако и као мјесто гдје се доносе одлуке, закључци су са сљедеће сједнице Клуба посланика о којој постоји документација, одржане 28. фебруара. Максимовић је неке закључке о даљњој акцији на информисању општина у сјеверозападној БиХ резимирао овако: "Већ је речено да се вечерас у општинама у Крајини одрже састанци како би се чула и добила њихова мишљења. […] ДОГОВОРЕНО (на приједлог г. Караџића) да се свим општинама из Хотела 'Холидау Инн' гдје је одржана ова сједница, упуте телеграми за одржавање наведених састанака, Састанци у општинама да се одрже у било које доба ноћи, свакако прије сједнице Скупштине Крајине у Бањалуци,

да би се разјаснило шта значи игра са државом. Телеграм идентичног текста упутити на адресу предсједника странке у општини: 'Молим за вечерас обезбиједити састанак Општинског одбора СДС-а и одборника у Крајишкој скупштини у толико и толико сати због веома важног обавјештења, које ће донијети посланик у Српској скупштини.' У најудаљенијим општинама овај састанак може да се одржи 29.11.92. /у енглеском тексту овог документа стоји датум 19. 02. 1992./ ујутро (8:00 сати).” Вјеројатно је да је касније било још прилика у којима су *ад хоц* методом доношене политичке одлуке, али документација о томе је мањкава.

66. Како год било, суочен с предстојећим референдумом о независности БиХ и перспективом међународног признања, СДС је био спреман. Средином фебруара 1992. Караџић је медијима рекао: “Одлично смо припремљени. Ғ…ğ Срби су разрадили свеобухватни програм за потпуну контролу територије на којој су они већинско становништво.” Заправо, амбиције СДС-а биле су много далекосежније. Како год било, ово је био став СДС-а у вријеме када су тек кретали преговори између трију страна у БиХ под покровитељством Европске заједнице. Највиши руководиоци СДС-а – најчешће Караџић, Крајишник и Кољевић – затим су такође водили преговоре с домаћим страначким партнерима и представницима међународне заједнице, којима се тражила мирољубива формула за будућност јединствене БиХ.

Колективно руководство: Неформалне мреже и састанци “ужих група”

67. Записи у документацији СДС-а показују да је велик дио званичног рада странке обављан у ужим круговима или тијелима, на првом мјесту унутар Извршног одбора, а не на нивоу Главног одбора. Заједнички, проширени или “пленарни” састанци разних званичних тијела, са учешћем страначких руководилаца разних нивоа, били су важнији за разраду или утврђивање политике (за разлику од обављања интерних страначких послова). Штавише, иако су Статутом предвиђена или друга званична или колективна руководећа тијела у неким приликама остваривала извјесне функције, у пракси су изнад свега стајале акције предсједника. На

врху хијерархије руководства босанских Срба, Караџић није био само врховни званични руководилац СДС-а, него је његова функција била и најважнија институција странке на основу Статута из 1991. године. Он је био главна полуга акција СДС-а и руководства СДС-а, како формалних тако и неформалних. У пракси, како показују документи странке, његова превасходност није била оспорена. Укратко, Караџић у свом дјеловању такорећи и није имао ограничења – осим оних које си је сам наметао.

68. Ипак, Караџић на врху није био сам. Он, Крајишник, Плавшићева и Кољевић од самог почетка су чинили ужу језгру руководства босанских Срба, линијом тога што су из редова СДС-а изабрани на највише функције у извршној и законодованој власти. Шифре у систему веза из ране фазе одражавају чињеничну хијерархију: Караџић је био "01", Крајишник "02", Кољевић "03", а Плавшићева "04". Ујесен 1991. незадовољни функционери СДС-а у органима и институцијама СРБиХ у Сарајеву тужили су се - логично - свом страначком руководству – па дакле и Караџићу, Крајишнику, Плавшићевој и Кољевићу. Када се 15. октобра 1991., након кризе у Скупштини СРБиХ, састао Политички савјет СДС-а како би расправио о томе како треба да реагује СДС, Караџић, Крајишник, Плавшићева и Кољевић су били главни говорници.

69. Ово четворо највиших руководилаца босанских Срба било је присутно и на конституирајућој сједници Скупштине босанских Срба. И више него присутни - спремно је потврђен континуитет њихове супериорности: Крајишник је постао предсједником те паралелне Скупштине, а Плавшићева, Караџић и Кољевић су, поред осталих, именовани да заступају интересе српског народа у БиХ при савезним и међународним институцијама. Нимало необично, ово четворо руководилаца били су позивани и на даљње сједнице Скупштине босанских Срба и присуствовали им (види Додатак 24). Исто тако, предвиђало се и њихово учешће на разним кључним *ад хоц* састанцима разних руководећих групција СДС-а, као напримјер 3. децембра 1991., када је одржана сједница Клуба српских посланика у проширеном саставу, заједно с Главним и Извршним одбором СДС-а. На њој су били присутни и Караџић, Крајишник, Плавшићева и Кољевић.

70. Ово је било више од случајности. Дана 18. октобра 1991., Караџић је најужи врх руководства СДС-а назвао “тимом састављеним од вођа странки, чланова владе и чланова Политичког вијећа.” Јасно је да су чланови тог тима били и Крајишник и Плавшићева и Кољевић. Они су на самом врху хијерархије руководства босанских Срба остали током цијелог периода који је претходио избијању сукоба. Почетком 1992. године, њихов положај формализиран је функцијама у разним колективним руководећим органима Републике босанских Срба (види ниже).

71. У међувремену - што илуструје велик број телефонских разговора - Караџић се опредијелио за уску и сталну сарадњу с осталим руководиоцима и савјетницима, на првом мјесту са Крајишником, Плавшићевом и Кољевићем, зависно о томе о чему се радило. Наиме, колективно руковођење било је заштитни знак акција СДС-а прихваћен на нижим нивоима и истицан од стране самих руководилаца у њиховим разговорима. Крајем 1991. године, Караџић је два пута нагласио важност својеврсне узајамности, колективности својствене руководству босанских Срба. Да врх руководства функционише тимски потврдили су и Крајишник и Кољевић у разговору вођеном негдје у јануару 1992. године. Унутар четворке највиших руководилаца, Караџић и Крајишник често су се састајали и насамо, како би доносили одлуке и утврђивали политику. Напримјер, готово је стална пракса у тим разговорима било разматрање одлука о именовањима или смјенама. У јануару 1992., у нарочито изразитом примјеру стварног начина дјеловања врха руководства, Крајишник и Караџић су у једном и истом разговору говорили о четири различита састанка поводом четири различита питања са четири различите групе људи – укључујући Плавшићеву и/или Кољевића.

72. Надаље, телефонски разговори између Караџића и Крајишника указују на то да су се почетком 1992. и даље сазивале разне *де фацто* руководеће групације, чак и док су осниване посебне институције власти босанских Срба. Као и раније 1991. године, у тим се разговорима мало спомињало одржавање званичних састанака током тог времена. Ови и други разговори такође указују на то да су на врху постојале и друге, уже неформалне групе руководилаца босанских Срба које су доносиле одлуке, а о којима нема спомена у Статуту Странке ни у документацији, али које су несумњиво дале

допринос процесу одлучивања и утврђивања политике унутар Странке.

73. Заиста, многи телефонски разговори указују на то да су уске, неформалне групе промјењивог састава у којима су били моћни појединци из редова странке – групе чији су чланови флуктуирали, али чија је окосница била четворка која је имала највише функције у странци и органима државне власти – стално представљале оперативни центар одлучивања унутар СДС-а (види Додатак 26). Дакле, поред више-мање званичних структура странке, ти редовни лични контакти и неформални састанци највиших личности руководства били су пресудни за одлучивање и утврђивање политике у СДС-у. Прије избијања сукоба, та неформална група могла је доносити одлуке и утврђивати политику – наравно, дјелујући у сарадњи са многим другим руководиоцима босанских Срба, формалним тијелима или руководећим групама, у различитим тренуцима и на свим нивоима. Штавише, њихово редовно присуствовање званичнијим или озбиљније организованим састанцима разних тијела повезаних с СДС-ом само учвршћује утисак о колективности својственој руководству босанских Срба (види Додатак 23).

74. Дакле, иако ти чести састанци у четири ока спомињани у телефонским разговорима остају недокументирани на неки други начин, а одлуке које су на њима вјероватно донесене неписане, језгра од четворо руководилаца – Караџић, Крајишник, Кољевић и Плавшићева – ипак је представљала *де фацто* руководеће тијело у самој језгри ширег руководства СДС-а у периоду од октобра 1991. па до краја марта1992. године. То је период у којем се поступно формализирају институције државе босанских Срба у настајању, али прије него што су у априлу 1992. или приближно у то вријеме почеле да функционишу у потпуности.

75. Врх руководства СДС-а био је дакле неформалног и колективног карактера, флексибилног и флуктуирајућег састава (с *ад хоц* дефинисаним планом рада), али концентрисан око језгра Караџић - Крајишник - Плавшић - Кољевић. Тај врх руководства био је практично и ефективно мјесто колективног одлучивања у периоду који је претходио сукобу и када још нису у правом смислу и докраја формално биле конституисане институције "државне власти"

Републике босанских Срба. Укратко, четворо највиших руководилаца и њихови сарадници, дјеловали су као нека врста врховног "кризног штаба СДС-а" односно "Предсједништва СДС-а" *де фацто* у периоду између октобра 1991. и априла 1992. године. Званична тијела или *ад хоц* састанци других руководилаца СДС-а доносили су неке програмске одлуке или одлучивали о одређеним питањима у одређеним ситуацијама (како је описано у претходном дијелу). Али, с обзиром на постојање разних руководећих тијела те на то да су се она састајала релативно ријетко и незванично, првенствену одговорност у усмјеравању планирања, припреме и извршења политичког програма странке континуирано су могли на себе преузети само Караџић и група његових најближих сарадника међу којима су били Крајишник, Плавшићева и Кољевић као три руководиоца босанских Срба највишег ранга. Рад СДС-а или тијела СДС-а и њихова званична односно "статутарна" овлаштења, механизми и процеси – мада такође важни, у успоредби с првопоменутим били су од секундарног значења.

Конспиративни рад и контакти са ЈНА и руководством Србије

76. Да резимирамо, инфраструктура СДС-а створена 1990.-1991. године омогућила је у техничком и организационом смислу командовање, контролу и комуникацију унутар странке од врха према бази, путем разних и формалних и неформалних, бирократских и личних линија. То је укључивало и нагласак на конспиративним методама рада и комуникације. Руководство босанских Срба је, најкасније до септембра 1991., докраја разрадило базични систем за остваривање командовања, контроле, комуникације и обавјештајних задатака на конспиративној основи. Тај систем користио се својим људима који су након избора 1990. дошли на функције у органима државне власти, а на челу му је био предсједник странке, Караџић (који није имао никакву функцију у органима власти) и требао је да функционише у оквиру Главног одбора.

77. Чак и прије избора 1990. СДС је почео да ствара вануставну, пара-државну структуру са циљем одбране онога што се сматрало српским интересима у БиХ, то оправдавајући наводним недостацима изборног закона. "Српско национално вијеће" основано у октобру 1990. састојало се од дијела Главног одбора СДС-а, дијела

Политичког савјета СДС-а, представника организације *Просвјета* те представника других странака и угледних јавних личности. Прва његова одлука, коју је у својству предсједника Савјета потписао Караџић, већ је тада указивала на спремност СДС-а да се послужи ванзаконским средствима да би остварио своје циљеве. У прогласу Српског националног вијећа стоји да ће српски народ у БиХ, на основи својег опредјељења да живи у јединственој савезној држави, прихватити само ону одлуку о промјени државног карактера БиХ која буде потврђена на референдуму српског народа. У складу с том платформом, руководство босанских Срба разматра начине како да се у пракси оствари останак БиХ у савезној структури Југославије и врло рано планира будући могући развој ситуације, укључујући могућност да републичке власти престану да функционишу.

78. Захваљујући својој побједи на изборима у новембру 1990., међутим, СДС је постао способан да званичне функције у органима СРБиХ које су припале његовим кандидатима директно искориштава за сопствене циљеве. Важан корак у том правцу било је стварање "система безбједности СДС-а" – интерног система команде и контроле – структура и функционисање којега је требало да буде строго конспиративно и организовано на хијерархијском принципу. На врху тог безбједносног система странке био је "Савјет за националну безбједност" (СНБ), конспиративно тијело са предсједником СДС-а на челу, за које је било замишљено да дјелује у оквиру Главног одбора и за које су знали само чланови СНБ-а. У састав СНБ-а улазили су предсједник СДС-а, седам СДС-ових чланова државних тијела БиХ на министарском нивоу, пет функционера МУП-а и чланови Скупштине БиХ из Сарајева, Бање Луке, Бихаћа, Тузле, Мостара, Зенице, Требиња, Горажда и Добоја. Најнижи ниво тог система безбједности, општински одреди, састојао се од два члана мјесног одбора СДС-а именована на приједлог СНБ-а дотичне регије, а и њихов рад је био конспиративан. Било је замишљено да свако министарство оперативно покривају СДС-ови људи који се налазе на положајима који им омогућују приступ информацијама. Они су требали да организују и конспиративну мрежу међу службеницима – члановима СДС-а и да у директном контакту прикупљају информације. Осим тога, сваки члан регионалних СНБ-ова покривао је посредством општинских одреда своју регију.

79. У сваком случају, циљ је био прикупљање информација обавјештајног карактера, дефинисаних као нова сазнања о свему што је уперено против СДС-а. Распон информација за које се тражило да се достављају СНБ-у био је широк, укључујући информације о плановима рада или тајним скуповима других политичких странака, о кретању високих државних функционера других политичких странака, о сумњивим кретањима транспорта, о растурању или илегалној продаји оружја, о нападима и припреми напада на чланове СДС-а итд. Ваља истакнути да ништа није смјело да се ставља на папир. Тако прибављене информације требале су СНБ-у послужити као основ за одлучивање о мјерама самоодбране.

80. СДС је успоставио и "дежурну службу" у сједишту странке, односно дежурних који покривају двадесет и четири сата дневно, седам дана недељно. Издана су специјална упутства са сврхом да се путем дежурне службе максимализира проток информација од државних функционера – чланова СДС-а према странци. Сви функционери од нивоа министарстава наниже и радници на руководећим положајима, требали су да код куће дежурају у смјенама. Дежурна особа имала је између осталог дужност да прикупља и анализира информације о значајним догађајима у СРБиХ и СФРЈ и да затим те информације доставља дежурној служби СДС-а и одговарајућим функционерима/руководиоцима (члановима СДС-а) у републичким државним органима, одржавајући сталну везу са дежурним у странци и, кад је то могуће, са "Републичким центром за обавјештавање " и другим службама СРБиХ и СФРЈ.

81. Осим тога, СДС је разрадио једноставан систем шифара за комуникацију путем јавних телефонских веза и сл. Прва шифра је могла бити једноставна нумеричка ознака за поједине особе (нпр. Караџић је био "01", Крајишник је био "02", Кољевић "03", а Плавшићева "04") и за врсте њиховог кретања (нпр. шифра "020" је значила "одлазак у сједиште странке"). Већ до љета 1991., био је разрађен, како се чини, систем шифара за телефонско комуницирање, који је у августу замијењен системом двојних тајних назива за општинске и друге одборе СДС-а и њихове функционере (нпр. шифра "ЛИПА - 126" значила је "Бреза, предсједник одбора"). Караџић је издао налог да руководиоци СДС-а овај систем почну примјењивати почевши са 1. септембром 1991. нагласивши тајни

карактер свих докумената везе те врсте. Након тога је уведен и “Разговорник - ’Ватра’” као листа шифара које је требало да се примјењују у вези с тајним називима. Локалне кадрове потицало се да слично овоме разраде сопствене системе назива за поједине локације на својем подручју како би се олакшало организовање састанака, кретање јединица, итд.

82. Након што су Словенија и Хрватска у јуну 1991. прогласиле независност, и након што су избили жестоки сукоби између снага тих република и ЈНА, руководства босанских Муслимана и Хрвата у СРБиХ такође су почела да предузимају кораке у правцу независности. Руководство босанских Срба на то је реаговало тако да се ујесен 1991. сврстало уз ЈНА и савезне власти у Београду, поновно изнијело своје противљење независности БиХ, и интензивирало припреме за заузимање територија БиХ сматраних српскима. Почевши најкасније у септембру 1991., СДС је усвојио дјеловање на два канала: јавно, његово руководство се залагало за толеранцију међу националним групама, за демократски дијалог и заштиту интереса Срба у СРБиХ, као и за остајање БиХ у оквиру Југославије, а путем мирољубивих преговора с осталим националним странкама, ХДЗ-ом и СДА-ом. А на тајном нивоу, његови представници су наставили са завјером подривања заједничке републике изнутра и припремали се за сукоб, у дослуху са Србима у Хрватској и институцијама у Београду. СДС и његово руководство јачало је контакте са ЈНА рачунајући на војну и логистичку подршку својим плановима стицања контроле над територијом на коју је полагао право и на њу циљао, будући да су једна опција у стратегији СДС-а, за сваки случај, биле војне припреме. С тим у вези, СДС је широм Републике и наоружавао и обучавао своје сљедбенике.

Српска Република БиХ и “раздвајање по националности”

83. Циљ руководства босанских Срба средином октобра 1991. постало је наметање фактичке власти на територијама сматраним српскима, са намјером да се одреде границе "српских земаља" у СРБиХ, или прије рјешења о будућности земље дефинисаног путем преговора или рата између двије националне заједнице. У

телефонском разговору од 12. октобра 1991. с истомишљеником из Београда, Гојком Ђогом, Караџић је јасно изрекао да је алтернатива за јединствену и по могућности "национално савезну" БиХ која би остала у Југославији рат – и подјела територија дуж етничких линија, тј. "раздвајање по националности". Оцртао је и главне црте далекосежне опште стратегије босанских Срба: наоружавање Срба, очекивана војна подршка ЈНА-а, чврсто опредјељење за борбу да се остане у Југославији. Његове ријечи откривају да је подјела територија на националној основи била подлога платформе и циљева СДС-а – без обзира на то хоће ли БиХ остати у оквиру Југославије. Једино питање било је хоће ли се то остварити мирним или неким другим путем. Како год било, о суверенитету и независности СРБиХ-а није било ни говора, будући да Караџић наглашава да све који хоће да напусте југословенску федерацију треба пустити да то и учине, али само уставним путем, а да питање територија, историјских и етничких остаје отворено. Све ово је у духу платформе СДС-а формулисане од још од љета 1990. године (види раније у тексту).

84. Што је можда најважније с обзиром на перспективу грађанског рата, Караџић је пет пута током тог разговора рекао да ће Муслимани у случају да дође до сукоба претрпјети огромне губитке, па чак и нестати, с нагласком – међу свим осталим питањима - на физичком "нестанку" Муслимана. Све што је он изговорио било је промишљено: Караџић је о тој ствари с Крајишником разговарао већ у септембру 1991., а сличне примједбе је изразио још у два разговора вођена 12 и 13. октобра 1991. године. Поред тога, у једном телефонском разговору са својим братом и још једним човјеком у Црној Гори 15. октобра 1991. године, говорио је и о томе што чека босанске Муслимане, а нарочито њихово руководство, ако буду инсистирали на независности. Караџић је рекао да њега и то што СДС ради у БиХ подржава голема већина Срба, уз напомену да Срби представљају 35% становништва БиХ на огромној територији коју они контролишу (поредећи то са ситуацијом у Хрватској, гдје су Срби, са 12% укупног становништва, успијевали да властима те републике стварају велике проблеме). Дао је до знања да многи Муслимани схватају шта се догађа: "… то би био рат до истребљења њиховог". И нешто даље: "Не би им Срби никад опростили, то би и било, то би их уништило потпуно. Прије свега нико од њиховог

руководства не би ост'о жив, за три, четири сата би били побијени сви. Ни би имали шансе да опстану уопште."

85. Разговарајући са Слободаном Милошевићем 24. октобра 1991., Караџић се чини још радикалнијим него у разговору са Ђогом прије отприлике двије седмице и каже нема више умјерених Муслимана на које би се апелирало, и још даље елаборише стратешке планове Срба у БиХ у моменту оснивања Скупштине босанских Срба. Наглашава да је готово с уступцима, да остаје само акција – мислећи на етничко заузимање већине (60-65%) територија БиХ. "Ми ћемо да успоставимо Југославију на свим просторима гдје ми живимо", рекао је. "Па можете да причате [с Изетбеговићем]", каже он Милошевићу, "реците /му да/ Караџић и ови неће да одустану од стварања Скупштине и паралелних органа власти, ми ћемо признати ову Владу као федералну Владу БиХ, али ми имамо, идемо са организовањем своје власти, тамо гдје је ова легална која постоји сада само што ће она приоритетно да поштује савезни устав, а то ће, босанска, овај српска Скупштина БиХ да одреди шта треба да поштују, шта не." И наглашава: "Ми ћемо успоставити пуну власт над српским територијама у БиХ, и његов ниједан фишкал не може више да се, да, помоли носа тамо. Неће моћи да остварује власт. Неће моћи да контролише 65% своје територије. Нама је то циљ." И увјерава Милошевића закључујући разговор овако: "Не. Уопште није нервоза. То су промишљени кораци, и ми морамо да успоставимо власт и контролу над својим територијама, да он не би могао да добије суверену Босну. Хрватска не контролише 30% територија, Босна неће контролисати 60% територија!". На састанку Извршног одбора одржаном 7. новембра 1991., на којем је био присутан и Караџић, истакнуто је да је циљ, како је Караџић то и рекао у разним разговорима, имати "српску Босну и Херцеговину у Југославији, а с Муслиманима и с Хрватима успоставити конфедеративни принцип односа".

86. У складу с тим декларисаним стратешким циљевима руководства босанских Срба, током периода непосредно прије избијања сукоба у априлу априлу 1992., активности СДС-а биле су концентрисане на то да се помогне полагању неопходних темеља онога што је требало да постане српска "држава" у БиХ. Највиша тијела странке дјеловала су усаглашено са тек основаним српским државним институцијама, а своју способност у командовању и контроли руководство СДС-а је

демонстрирало немали број пута у периоду прије избијања сукоба. Дана 29. октобра 1991., добрано прије стварне сецесије босанских Срба, Радослав Брђанин, потпредсједник Скупштине “Аутономне регије Крајина” (АРК) – регионалне структуре власти државе босанских Срба која се рађала, која је своје контуре стицала према смјерницама СДС-а (види Дио 2 даље у тексту) – послао је предсједницима општинских скупштина телекс у којем им просљеђује “Наредбу СДС Сарајево” коју је Караџић издао на састанку предсједника скупштина општина одржаном 26. октобра 1991. у Бањој Луци. На званичан начин, он овдје појашњава да су ту наредбу затим "у цијелости прихватили" Предсједништво и влада АРК-а. Канали комуникације унутар странке и државе – СДС-овски, премда је држава још увијек била СРБиХ – у овом су случају, као и касније, функционисали без грешке.

87. Плебисцит о остајању у оквиру Југославије СДС је организовао на основу одлуке донесене на сједници Клуба посланика у проширеном саставу 18. октобра, а одржан је 9.-10. новембра 1991. године. На тај начин су програмски циљеви СДС-а да се остане у Југославији заједно с осталим српским политичким заједницама, чија је реализација била управо у току путем политичког процеса успостављања засебних институција власти које је оркестрирао СДС, требали да добију "ратификацију" великог формата од стране босанских Срба. Извршни одбор одиграо је истурену координациону улогу у припремама плебисцита босанских Срба. Не изненађује што је изгласано да република остане у оквиру Југославије.

88. Централни органи СДС-а дефинисали су стварне дневне редове првих сједница Скупштине босанских Срба крајем новембра и почетком децембра 1991., а Скупштина под доминацијом СДС-а дјеловала је очигледно по директивама Главног и извршног одбора СДС-а. На сједници одржаној 21. новембра 1991., Главни одбор СДС-а је Скупштини дао смјернице за рад у вези с разним питањима, док је на сједници Извршног одбора, одржаној претходног дана, којој су присуствовали Караџић, Кољевић и други, продискутовано више истих питања и усаглашени су ставови. Скупштина српског народа послије је поступила у складу с тим. "На основу приједлога Извршног одбора Српске демократске странке БиХ", Скупштина српског народа у Босни и Херцеговини, на сједници одржаној 21. новембра 1991. године, донијела је “Закључке” у којима се даје пуна

подршка Југословенској армији “у одбрани заједничке државе Југославије” и на спровођењу мобилизације српког народа у БиХ. На својој трећој сједници одржаној 11. децембра 1991., Скупштина је изгласала оснивање одвојених српских скупштина општина у мјестима гдје су Срби мањинско становништво, односно тамо гдје су се "надгласавањем" – тј. већинским гласовима муслиманских и хрватских представника - спроводиле одлуке које се нису поклапале са српским интересима. Тај задатак је повјерен члановима СДС-а у постојећим општинским скупштинама.

89. Руководство странке затим је наставило да надзире и усмјерава органе будуће “државе” и у првом дијелу 1992. године. Дана 30. децембра Извршни одбор СДС-а БиХ ријешио је да се, ради “што успјешније сарадње” успостави “обавезна комуникација” са "одговарајућим министрима, министарствима и другим државним органима и институцијама у Влади Републике Србије” и да се успоставе контакти “на заједничким плановима и програмима”. Та одлука је 15. јануара 1992. достављена “српским министарствима у Влади Босне и Херзеговине” Извршни одбор је радио и на организовању српског бојкота референдума о независности у цијелој БиХ који је био заказан за 29. фебруара и 1. марта 1992. залажући се за политику “регионализације”.

90. Извршни одбор је два пута свим општинским одборима СДС-а слао антиреферендумске прогласе Караџића и/или Главног одбора – један од којих, од 20. фебруара 1992., је садржавао напомену да проглас треба да доспије у сваку српску кућу како би "сваком Србину" било јасно што је посриједи у том позиву на бојкот. Проглас од 20. фебруара који је, како се чини, био масовно растуран у виду штампаног летка, све је Србе позивао да бојкотују гласање јер је оно против њихових интереса, али да га не ометају. Такође се наводи да би у сувереној БиХ Срби постали “национална мањина у исламској држави” што је приказано као крајњи циљ босанскомуслиманског руководства. Слично томе, у факсом разаслатом позиву Општинског одбора СДС-а из Добоја “српском народу” такође је наглашена опасност да Срби буду сведени на статус мањине – али се на првом мјесту наглашава опасност од одвајања Срба од своје браће сународника.

91. Током тог времена, наиме, Извршни одбор је почео да даљње припреме за "преузимање власти на националној основи" преноси на

органе "државе" која је настајала, а првенствено на Скупштину босанских Срба Главни одбор СДС-а, ако би се уопште састао, такође је наставио да усаглашено ради са Скупштином и њеним органима. Након новембра 1991., Главни одбор (и Извршни одбор) одржали су двије заједничке сједнице са Клубом посланика, чији су чланови били и чланови Скупштине босанских Срба, што је показатељ континуираног савршено усаглашеног дјеловања.

92. Без обзира на врсту канала комуникације кориштеног у појединој прилици, руководство босанских Срба је своје налоге систематски достављало нижим нивоима организовања, а порука је била гласна и јасна. На сједници "Скупштине Српске аутономне области Романија" одржаној 11. децембра 1991., Милован Жугић, члан Главног и Извршног одбора, неувијено је изјавио: "Ми морамо кренути на све или ништа. Ғ…ğ Политику у БиХ Срба знате. Ако је формирана српска Скупштина у БиХ, логично је да постоје српске општине." Нешто даље је појаснио: "Став Главног одбора СДС-а је да се направи Српска БиХ, која ће бити равноправна федерална јединица у Југославији." Слично томе, 18. децембра 1991., предсједник "Скупштине српског народа" општине Босанска Крупа, сходно мандату који је Крајишник – предсједник Скупштине босанских Срба (и члан Главног одбора СДС-а) - добио од Скупштине, прослиједио је пакет материјала у вези с процесом националне подјеле, што је по свој прилици био знак признавања њега и Скупштине као више власти. Поред тога, врховни руководиоци СДС-а по потреби су се састајали с нижим руководиоцима на терену, као нпр. у Добоју у фебруару 1992. године.

93. Имајући у виду неформалност и флексибилност начина дјеловања СДС-а, као и разноврсност више или мање формалних канала команде и контроле СДС-а у политичкој ситуацији која се стално мијењала, не изненађује да је нижим руководиоцима било разумљиво да се тај процес одвија на донекле различите начине у различитим тренуцима. Заиста, ако је судити по оном што нам је о стварним акцијама руководства СДС-а познато, изјаве субординације са нижих нивоа треба схватити као одраз примата не овог или оног званичног руководећег тијела *пер се*, него фактичког руководства босанских Срба – Караџића као првог његовог човјека, те, , поред осталих њему блиских људи, Крајишника, Плавшићеве и

Кољевића, а захваљујући њиховим високим функцијама и блиским сурадничким односима са њим. Наиме, током цијелог тог периода, без обзира на широку лепезу дјелујућих руководећих тијела и претварање партијских тијела СДС-а у органе "државне власти", догађајима је управљало језгро руководства босанских Срба / СДС-а.

94. Дана 9. јануара 1992. Скупштина је усвојила декларацију о проглашењу "Републике српског народа Босне и Херцеговине" и позвала на територијално разграничење са политичким заједницама осталих народа БиХ-а на миран начин. Крајем наредног мјесеца, Скупштина босанских Срба је усвојила кључни законски оквир за успостављање властите "државе" у тренутку када је 28. фебруара 1992. на деветом засједању Скупштине босанских Срба проглашен устав босанских Срба и усвојени акт о његовом ступању на снагу и други закони (види ниже). Цијело то вријеме, централни органи СДС-а марно су заједно са самопроглашеним органима власти босанских Срба радили на остварењу заједничких циљева, мада се власт све више преносила на "нову" српску Скупштину. У једном непотписаном писму Генералштабу ЈНА командантима 2. и 4. војне области, написаном у име Скупштине српског народа у БиХ, каже се ни више ни мање сљедеће: "*Скупштина Републике Српска БиХ чврсто је опредијељена да мирним путем правно институционализује останак српских територија БиХ у Југославији. Због тога су у складу с одлуком о проглашењу Републике формирани органи власти на свим нивоима који ће ускоро успоставити пуну контролу на територији Републике Српска БиХ.*"

95. Наиме, формирање Скупштине организовало је руководство СДС-а , оно је Скупштину представљало у иностранству и у земљи, и оно је и даље надзирало њене активности у фебруару и марту 1992. године. Током тог времена, најприоритетније је постало преузимање стварне контроле на терену без обзира на међународне преговоре на највишем нивоу који су били у току, напетости на најнижим нивиома су расле, а у разним дијеловима земље избијали су први сукоби. Унаточ резултатима референдума у БиХ у прилог независности од 29. фебруара-1. марта 1992., идеал СДС-а – останак федералне БиХ у оквиру Југославије – био је скоро изгубљен. Чинило се да Караџић то и признаје када 28. фебрара 1992. Клубу посланика СДС-а рекао: "Молим вас лијепо, све до прије два три-мјесеца ми смо се надали да можемо да играмо на 'југословенску

карту’ и кажемо југословенска војска, Југославија, легалитет итд. То измиче. Зато смо ми прешли на други колосијек: Српска Босна и Херцеговина. Наше суверено право, наша војска. Припремамо уставни основ да можемо истог часа и по основи преговора у Лисабону да имамо националну гарду, да имамо своју полицију, да имамо власт, да југословенску војску претворимо у војску Српске Босне и Херцеговине.” Отворено је остало питање да ли ће се та “српска БиХ” касније ујединити са Србијом.

96. Дана 6. марта 1992. у тв-извјештају с конференције за штампу Регионалног одбора СДС-а Босанске Крајине, с његовим предсједником Радиславом Вукићем – челним човјеком Општинског одбора СДС-а Бања Лука, чланом Главног и Извршног одбора и “координатором” СДС-а за Босанску Крајину – преноси се његова изјава да је због напада Муслимана и Хрвата на БиХ "оправдано и потребно" да се заокруже националне цјелине у БиХ. Разговори међу три националне странке под покровитељством Европске заједнице који су се управо водили у Брухеллесу посљедња су шанса да се то оствари, а у противном, српски народ ће бити присиљен да се оружјем избори за своју територију.

97. Убрзо затим, у централи странке, на заједничкој сједници Главног одбора, Извршног одбора и Политичког савјета одржаној 11. марта1992., донијета је одлука да се не стане на сагласности о федерализацији БиХ-а, него да се “ без оклијевања иде на стварање свог ентитета у БиХ, то јест на стварање српске државе са свим атрибутима државности” Дана 13. марта 1992., Дукић је у име Извршног одбора СДС-а свим општинским одборима послао допис у којем се тражи да се доставе информације о плановима и о напретку у погледу оснивања српских општина. На 11. сједници Скупштине босанских Срба одржаној 18. марта 1992. Караџић је недвосмислено изјавио да се у међународним преговорима који се у том тренутку воде, СДС успјешно залаже за тројну подјелу БиХ на националној основи. Поновивши исти став другачијим ријечима, Крајишник је изјавио да оно што је договорено мора и да се спроведе, мислећи на “етничко раздвајање на терену”. Плавшићева се сложила с једним од учесника у дискусији по питању важности фактичне ситуације на терену и заложила се за то да се покушају отшкринути врата за повезивање са српским земљама и Југославијом. На 12. сједници Скупштине српског народа од 24. марта 1992., предсједник СДС-а се

заложио да се у општинама уведу мјере за хитно преузимање власти и исто поновио и на 14. сједници Скупштине босанских Срба од 27. марта 1992. С тим у вези, како би побољшао своју структуру командовања и контроле нетом прије отвореног сукоба, Караџић је крајем марта 1992. потписао директиву о оснивању “Републичког оперативног центра” и разних подручних центара. Заиста, припреме руководства СДС-а за преузимање власти наставиле су се и кад је на помолу било међународно признање БиХ и за даљњих преговора под покровитељством Еврпске заједнице.

98. Дана 27. марта1992., Скупштина босанских Срба одржала је свечану сједницу на којој је прогласила Услав Српске Републике Босне и Херцеговине и основала Савјет за националну безбједност (СНБ), предсједник којег је, по функцији, предсједник републике (додуше, у пракси је то био Караџић), а састав му чине остали највиши функционери, укључујући и предсједника Скупштине (Крајишник). То је био први корак у формализацији фактичког колективног руководства с највишим извршним и политичким функционерима СДС-а, што ће послије бити пренесено на босанскоспрско Предсједништво (види Дио 3 ниже).

99. Од овог тренутка више нису постојали органи власти босанских Срба који раде паралелно с органима вишенационалне СРБиХ, него одвојене и засебне власти које је основао СДС и које су одговарале централним институцијама и руководству босанских Срба (види Дио 3 ниже и Додатак 27). Потекле из СДС-а и у њему утемељене, те су власти функционисале као аутономни дијелови босанскосрпске "државе" у настајању. Значење механизама странке опало је у првом тромјесечју 1992., од априла до децембра 1992. готово се изгубило, али никад није у потпуности нестало.

II РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА КОЈУ СУ СПРОВЕЛИ БОСАНСКИ СРБИ

100. Избори који су одржани 1990. године пружили су СДС-у јако политичко упориште на општинском нивоу власти у СРБиХ. То не изненађују, с обзиром на то да су Срби чинили апсолутну већину становништва у 32 од 109 општина на које је република била подијељена, а релативну већину у још четири општине. Ова

околност омогућила је руководству босанских Срба да, чак и прије него што је почело да оснива централне органе власти своје властите републике, започне процес успостављања контроле над територијама у БиХ које је жељело задржати у саставу СФРЈ. Руководство босанских Срба је то учинило тако што је настојало да створи регионални ниво власти у БиХ, између нивоа републике и општина. Да би се схватио овај процес регионализације, прво је потребно схватити основну структуру општинске владе у СРБиХ.

Општинска влада

101. Као што је већ наведено, СРБиХ је била подијељена на 109 територијално-административних јединица или "општина". Свака општина је била даље подијељена на "мјесне заједнице". Неке функције власти вршили су на општинском нивоу огранци агенција с републичког нивоа. Остале функције су извршавали општински органи. Општински органи били су прописани уставом (СФРЈ и СРБиХ), законом (СФРЈ и СРБиХ), или "статутом" сваке општине.

Скупштина општине

102. Основни орган власти у општини била је Скупштина општине. Реформе које су у СРБиХ спроведене током 1990. године поједноставиле су некадашњу сложену скупштину која се сдастојала из више вијећа. Уставни амандмани који су те године усвојени предвиђали су да од тог тренутка састав, организацију, овласти и начин одлучивања општинских скупштина одређују Устав, закон и општински статут. Одборници су бирани тајним гласањем на народним изборима уз, у начелу, опште право гласа, са мандатом од четири године. Уставним законом за спровођење овог и повезаних амандмана било је прописано да се општински статути морају ускладити с тим амандманима.

103. Општинске скупштине које су конституисане у децембру 1990. имале су у начелу једно вијеће. Сходно овој уставној промјени, Скупштина општине Бања Лука, напримјер, која је претходно имала три вијећа са 160 одборника, реконституисана је у једно вијеће са 130 одборника и с утврђеном националном заступљеношћу, при чему су одборнике бирали грађани тајним гласањем. Слично томе, Скупштина општине Приједор, која је имала три вијећа и укупно 163

одборника, реконституисана је у једно вијеће са 90 одборника и с утврђеном националном заступљеношћу, при чему су одборнике бирали грађани тајним гласањем.

104. Скупштина општине била је највиши орган власти у општини и имала је широка овлашћења везано за сам статут, локално законодавство и именовања. Скупштина општине у нормалним околностима одлучује већином гласова на сједници којој присуствује већина од укупног броја одборника, али се у неким случајевима захтијева већина гласова у односу на укупан број одборника.

105. Скупштина општине има предсједника и једног или више потпредсједника, које бира из редова скупштинских одборника. Предсједник или потпредсједник скупштине општине имали су четворогодишњи мандат. У Статуту општине Приједор наводе се одговорности предсједника Скупштине како слиједи:

- Предсједник представља Скупштину општине, организује и сазива сједницу Скупштине, предсједава јој, покреће иницијативу за разматрање појединих питања и стара се да скупштински систем функционише у цјелини, потписује Одлуке и друге опште акте, који се доносе на сједници, стара се о непосредној примјени Пословника Скупштине и врши друге послове који су утврђени овим Статутом и Пословником Скупштине.

Ове функције се поново наводе и даље образлажу у Пословнику Скупштине општине Приједор, који је ступио на снагу 24. априла 1991.

Извршни одбор општине

106. Свака је општина имала и извршни орган на челу којег је био предсједник који се бирао на мандат од четири године. У амандману 38 на Устав СРБиХ (којим је замијењен члан 268), извршни орган општине је дефинисан како слиједи:

- 1. У скупштини општине, односно скупштини градске заједнице, као извршни орган образује се извршни одбор.

- Извршни одбор сачињавају предсједник кога бира скупштина општине и функционери који руководе општинском органима управе за које се одлуком скупштине утврди да су чланови извршног одбора.
- У већим општинама и у градским заједницама извршни одбор могу, у складу са статутом, сачињавати предсједник и одређен број чланова које бира скупштина општине, односно градске заједнице, и функционери који руководе органима управе за које се то утврди одлуком скупштине одговарајуће друштвено-политичке заједнице.
- Предсједнику и члану извршног одбора изабраном из реда делегата престаје мандат делегата у скупштини.

У амандману 74 из јула 1990., међутим, ове су одредбе замијењене сљедећом једноставном одредбом,

4. Састав, организација, надлежност и начин кандидовања, избора и опозива извршног органа општине, односно градске заједнице утврђује се законом и статутом.

Пратећи Уставни закон прописивао је и да се општински статути ускладе с овим амандманом. Унаточ уопштенијој природи ове нове одредбе, расположиви докази сугеришу да се у пракси чланство и функционисање Извршног одбора нису суштински промијенили.

107. Извршни одбор је био одговоран за широк дјелокруг активности. Те су активности у општини Бања Лука обухватале, између осталих, предлагање одлука и других аката скупштини општине и спровођење одлука и других аката скупштине; утврђивање нацрта општинског плана одбране и спровођење општинског плана одбране и самозаштите; утврђивање нацрта општинског привредног и друштвеног плана, буџета и рачуна; усмјеравање, усклађивање и вршење надзора над радом општинских органа управе, као и давање приједлога за оснивање нових општинских органа управе. Сличне су одредбе биле на снази и у општини Приједор.

108. Што се функција предсједника Извршног одбора тиче, оне су у Пословнику Извршног одбора општине Приједор, напримјер, одређене како слиједи:

- Предсједник Извршног одбора у оквиру права и дужности утврђених Статутом општине и одлуком о Извршном одбору:

представља Извршни одбор, стара се о организовању рада Извршног одбора, о спровођењу закључака Извршног одбора и о усклађивању активности и других видова сарадње са одговарајућим органима, организацијама и заједницама.

Након овога слиједи опширнији приказ ових функција, који обухвата конкретну одредбу да предсједник сазива сједницу Извршног одбора на своју иницијативу или на иницијативу најмање три члана, предлаже дневни ред и предсједава сједницама, те потписује акте Извршног одбора. Сличне, мада не толико детаљне одредбе наведене су и у статуту општине Бања Лука.

Општински органи управе

109. Свака је општина имала један или више "органа" или одјела управе. Број тих органа, који су називани "секретаријатима", "управама" или "комисијама", био је прописан законом и општинским статутом или одлуком. У начелу би постојао општински секретаријат за управне послове, затим они органи управе који су прописани законом, те било који додатни органи управе постојање којих је условљено обимом послова управе и других техничких послова. Године 1991., напримјер, Бања Лука је имала секретаријате, управе и комисије за додатне послове као што су привреда и планирање, финансије, имовинско-правни и стамбени послови, геодетски послови и послови у области друштвених дјелатности. Један од органа који су били прописани законом био је општински секретаријат за народну одбрану. Опћенито,одговорности општинских органа управе биле су да:

- ...извршавају законе, друге прописе и опште акте скупштина друштвено-политичких заједница и њихових извршних органа, спроводе утврђену политику, спроводе смјернице скупштине, одговорни су за стање у областима за које су образовани у оквиру својих права и дужности, прате стање у одређеним областима и предузимају мјере за рјешавање питања у тим областима, рјешавају по управним стварима, врше управни надзор и друге управне послове, припремају и предлажу прописе и друге опште акте и врше друге стручне послове за скупштину друштвено-политичке заједнице и њен извршни орган.

Органи управе су за свој рад били одговорни и Скупштини и Извршном одбору. Штавише, републички органи су могли подузети непосредне мјере како би осигурали да општински органи управе спроводе закон и прописе, уколико то општински органи не чине на одговарајући начин.

110. До јула 1990., било је предвиђено да општинске извршне одборе чине, поред службеника који раде у њима, сви или неки од начелника или предсједника општинских органа управе. Тако су општински органи управе угрубо играли улогу "општинских министарстава", док је извршни одбор био врло налик на "општинску владу". Чини се да измјене уставних одредаба које се односе на састав извршних одбора, а које су ступиле на снагу 31. јула 1990., више нису прописивале овакав модел.

Општинска влада у Републици босанских Срба

111. У склопу процеса присвајања и успостављања власти над "српским" територијама, руководство босанских Срба је крајем јесени 1991. године почело да стимулише стварање ентитета који су постали познати као "српске општине". Према једној препоруци коју је 11. децембра 1991. донијела Скупштина босанских Срба, клубови одборника СДС-а у општинама у којима су интереси Срба били угрожени "надгласавањем" требали су да се трансформишу у "скупштине општина српског народа". Дапаче, у упутствима која је Главни одбор СДС-а издао 19. децембра конкретно се наводи да се "скупштине српског народа" требају основати у свим општинама, без обзира на то да ли су у њима Срби у већини. Те су скупштине требале да праве планове за остале општинске органе.

112. Током пар наредних мјесеци, "скупштине српског народа" су заправо креирале "српске општине" у више општина у којима су Срби били у мањини, премда је у једној или више општина дошло до отпора овом процесу унутар СДС-а. За оне српске општине у вези с којима постоји расположива документација тврдило се да су формиране од "српских" дијелова постојећих општина, или су се наводила села и насеља која треба да чине те српске општине. Те су српске општине у почетку функционисале као паралелни ентитети који су оперисали поред постојећих општинских органа. Поред тога, неке српске општине су полагале право на највеће градове

постојећих општина као на своја сједишта (нпр. Босанска Крупа, Доњи Вакуф и Босански Брод).

Заједнице општина у СРБиХ

113. Организације регионалног нивоа које би посредовале између општина и републике постојале су у СРБиХ-у за неке функције владе у републици (нпр. полиција и Територијална одбрана), али никакав територијално-административни ентитет регионалног нивоа није постојао као такав. Групе општина могле су, ипак, да у извјесне сврхе формирају "заједнице општина". Заиста је и формирано неколико таквих заједница општина. Неке од тих заједница општина наставиле су легално да постоје током 1991. и/или 1992. године.

114. Концепт "заједница општина" дефинисан је у Уставу СРБиХ из 1974. године, а редефинисан једним амандманом на Устав, који је донесен 1989. Тим одредбама дефинисана су два типа заједница општина: градске заједнице општина и регионалне заједнице општина. Прва категорија примијењена је на град Сарајево, који се састојао од неколико општина. Заједнице општина биле су замишљене с циљем да чвршће повежу општине које су биле територијално и економски повезане, како би се ефикасније и рационалније реализовали заједнички интереси, а засноване су на споразумима које су оправоснажиле Скупштине дотичних општина. Оне су имале своје статуте и скупштине, како би спроводиле планове и уредиле односе о питањима утврђеним тим статутима.

115. У уставним одредбама које се односе на градске заједнице општина наводи се да оне јесу "друштвено-политичке заједнице". У одредбама које се односе на регионалне заједнице општина не постоји такво прецизно одређење. Члан 276 Устава СРБиХ, са измјенама и допунама из амандмана 42, допуштао је законску могућност оснивања "других заједница општина као посебних друштвено-политичких заједница". Међутим, Уставни суд СРБиХ је јасно изрекао да регионалне заједнице општина у начелу нису друштвено-политичке заједнице. У својој Одлуци од 1. новембра 1991., Уставни суд СРБиХ је изрекао да одбрану организују само друштвено-политичке заједнице, то јест Република и општине, а *не* заједнице општина, јер оне не представљају друштвено-политичке заједнице.

116. Једна од регионалних заједница општина које су постојале у СРБиХ била је Самоуправна регионална заједница општина Бања Лука (даље у тексту: ЗОБЛ), која је основана 1977. и постојала барем до почетка 1991. године.

Заједнице општина под контролом босанских Срба 1991. године

117. Током првих мјесеци 1991. године, у одређеном броју општина у Босни и Херцеговини у којима су Срби имали апсолутну или релативну већину, усвојени су споразуми о оснивању нових заједница општина, при чему су неке од тих општина истовремено пресјекле везе с постојећим заједницама општина. Заједница општина Босанске крајине (даље у тексту: ЗОБК) одржала је своју оснивачку скупштину 25. априла 1991., при чему је планирање тог корака започело најкасније у јануару 1991. Заједница општина Романије основана је 8. маја 1991. Заједница општина источне и старе Херцеговине одржала је своју оснивачку скупштину 27. маја, док је, по свему судећи, планирање за то такође отпочело најкасније у јануару 1991.

118. Писмо коњичког Општинског одбора СДС-а од 14. фебруара 1991. указује на то да је оснивање нових заједница општина водио или координисао Главни одбор СДС-а БиХ. СДС и барем још једна организација (Економски институт Бања Лука) наручили су или израдили прелиминарне студије постојеће регионалне организације Босне и Херцеговине, као и привредних и друштвених критерија за увођење нове "регионализације". У њима је стављен нагласак на привредне критерије, али су поменути и национални састав постојећих регија, као и оних чије се оснивање предлаже. Политичка одлука да се започне са оснивањем нових заједница општина је, по свему судећи, претходила припреми тих студија.

119. Постоји врло мало расположиве документације у вези са Заједницом општина Романије или Заједницом општина источне и старе Херцеговине. Стога се структура и функционисање нових заједница општина мора готово у потпуности разматрати на основу структуре и функционисања ЗОБК-а, за коју постоји доступан материјал.

Заједница општина Босанске крајине

120. Остале странке су оснивање ЗОБК-а схватиле као иницијативу само једне странке, и то СДС-а. Оне су, штавише, тврдиле да је мотивација за иницијативу била првенствено политичка, то јест стварање регије у којој би доминирали Срби, а не привредна, те да се та иницијатива форсира на непримјерено исхитрен начин обмањујућим и нерегуларним процедурама. Већ 4. марта 1991., на једном јавном скупу који је под покровитељством СДС-а одржан у Бањој Луци, Милован Милановић је објавио да "заједно са српским, у Босанској крајини могу да живе сви народи који желе да буду у сувереној Југославији и Босни у таквој Југославији" и да "Крајину из Југославије нико не може понијети а да не сломи кичму", док је Радован КАРАЏИЋ објавио да је за Србе алтернатива федеративној Југославији "велика Србија".

121. Неколико општина чланица ове заједнице претходно су припадале ЗОБЛ-у. Упадљиво обиљежје "Договора о удруживању у заједницу општина Босанске крајине" (даље у тексту: Договор) јесу одредбе о организовању и спровођењу одбране територије те заједнице. Скупштина ЗОБК-а је потом усвојила Статут који, за разлику од Статута ЗОБЛ-а, али у складу с Договором, садржи један члан који се односи на одбрану. Статутом је основан и Савјет за народну одбрану као стално радно тијело Скупштине ЗОБК-а. У Статуту ЗОБК-а, за разлику од Статута ЗОБЛ-а, предвиђа се оснивање "Извршног вијећа".

122. До дана одржавања оснивачке скупштине ЗОБК-а, Договор о њеном оснивању одобрило је 14 општина од њих 20 за које се у Договору навело да ће формирати нову заједницу. Током неколико наредних мјесеци број општина које су се придружиле ЗОБК-у је растао, тако да је до 16. септембра 1991. износио од 16 до 22.

123. ЗОБК је имао Статут који је предвиђао сљедеће:

1. обим надлежности ЗОБК-а, укључујући врсте аката које он може да доноси;
2. органе ЗОБК-а, укључујући Извршно вијеће и стална тијела Скупштине ЗОБК-а;
3. функционере Скупштине ЗОБК-а, укључујући предсједника, потпредсједнике и секретара Скупштине ЗОБК-а;
4. транспарентност рада ЗОБК-а;
5. финансирање рада органа ЗОБК-а.

Основни органи

124. ЗОБК је имао Скупштину, која је требала да има по седам одборника из скупштине сваке од придружених општина (види Додатак 11 у којем је наведена структура органа ЗОБК-а). Скупштина ЗОБК-а је из редова одборника, а с мандатом од четири године, изабрала предсједника (Војо КУПРЕШАНИН), првог потпредсједника (Радослав БРЂАНИН), те другог потпредсједника (Драган КНЕЖЕВИЋ). Скупштина је изабрала и секретара. Дана 25. априла 1991., Душко ЂАЈИЋ је изабран за вршиоца дужности секретара; од 6. септембра 1991. Боро БЛАГОЈЕВИЋ је био секретар Скупштине ЗОБК-а, с мандатом од четири године.

125. Статутом је Скупштини ЗОБК-а дата надлежност да доноси одлуке, закључке, ставове и друге акте (који нису даље дефинисани). Одредба Статута која се односи на скупштинске акте не помиње законе.

126. ЗОБК је имао и Извршно вијеће. Скупштина је за предсједника изабрала Анђелка ГРАХОВЦА, потом Николу ЕРЦЕГА, а за првог потпредсједника Извршног вијећа ЗОБК-а Добривоја ВИДИЋА, сву тројицу с мандатом од четири године. Према Статуту ЗОБК-а, Извршно вијеће имало је предсједника, *два* потпредсједника, те четири члана. Предсједници сталних радних тијела Скупштине ЗОБК-а, који су наведени у Статуту, били су *ех оффицио* чланови Извршног вијећа.

127. Скупштина ЗОБК-а првобитно је требала да има четири стална радна тијела: 1) политички савјет; 2) економски савјет; 3) еколошки савјет; 4) и савјет за народну одбрану. Премда је Скупштина ЗОБК-а на својој другој сједници (14. маја 1991.) по свему судећи одлучила да дода и пето тијело - Савјет за науку, културу, физичку културу и информативну дјелатност, то тијело није наведено у каснијем Статуту АРК-а. Приједлог буџета који је уврштен у записник друге сједнице упућује на то да се на челу сваког од савјета налази секретар. Међутим, члан 24 Статута ЗОБК-а конкретно предвиђа да су "предсједници" сталних радних тијела *ех оффицио* чланови Извршног вијећа.

Други органи и организације

128. ЗОБК је предузео барем прелиминарне кораке у правцу оснивања разних владиних или јавних тијела и служби на регионалном нивоу. Записник с друге сједнице Скупштине ЗОБК-а, одржане 14. маја 1991., садржи сљедећу ставку:

- АД-3.
- По овој тачци дневног реда присутне је упознао господин Брдјанин Радослав, потпредсједник Скупштине Заједнице.
- ...Предложио је да на нивоу Заједнице општина буду сљедећи субјекти: јавна предузећа, информисање, Привредна комора, Регионални СУП /Секретаријат унутрашњих послова/, судство, тужилаштво, КМЦ, СДК /Служба друштвеног књиговодства/, ПТТ, универзитет, шумарство, пољопривреда, електропривреда и да се задуже мандатари да у свом програму предвиде који ће то субјекти бити.
- Након расправе овај приједлог је усвојен уз један глас против.

129. Скупштина ЗОБК-а или њено Извршно вијеће изложили су даљње конкретне намјере, или подузели даљње конкретне радње везане за оснивање Телевизије Крајине (друга сједница, 14. мај 1991.), док се као друга тачка дневног реда треће сједнице Скупштине ЗОБК-а (заказане за 30. мај 1991.) наводи сљедеће:

2. Доношење одлуке о статусу јавних и друштвених предузећа и организација и институција од посебног интереса за Заједницу општина . . .

130. Дана 22. јула 1991., Извршно вијеће ЗОБК-а је покренуло иницијативу за оснивање Крајишке банке.

131. Поред тога, већ на другој сједници Скупштине ЗОБК-а, Предраг РАДИЋ је, критикујући предложени нацрт Статута, нагласио:

- ... У буџетима општина није предвиђена ставка за финансирање функција на нивоу Заједнице општина. Да би се ове функције финансирале потребни су нам фондови, односно паре из тих фондова, а они се налазе на нивоу Републике. Морамо предвидјети који ће то фондови бити на нивоу Заједнице општина. Они су некада и били на том нивоу, али су сви пренијети у Сарајево. Морамо их вратити на ниво регије (здравство, социјална заштита, образовање итд.).

132. Дана 22. јула 1991., Извршно вијеће ЗОБК-а одобрило је припрему плана за оснивање регионалних фондова за образовање, науку и културу, физичку културу, социјалну и дјечију заштиту, здравствену заштиту, пензијско и инвалидско осигурање, магистралне и регионалне путеве, пољопривреду и водопривреду. Трећа тачка дневног реда за сједницу Извршног вијећа ЗОБК-а заказану за 6. август 1991. била је "Разматрање приједлога дерегулације републичких фондова и оснивање регионалних фондова Заједнице општина Босанске крајине". Могуће је да је одлука коју је Извршно вијеће ЗОБК-а донијело 8. јула 1991. представљала једну фазу у том процесу. Позивајући се на политичке, а не економске мотиве, Извршно вијеће је од општина захтијевало да обуставе уплату пореза на промет СРБиХ-у и да та средства задрже за своје потребе.

133. Треба примијетити да су подузете и друге мјере да се спријечи одлив средстава из регије, а које за директну и нужну посљедицу нису имале оснивање нових владиних тијела. У те мјере може се уврстити и политички мотивисан захтјев Извршног вијећа ЗОБК-а од 8. јула 1991. да организације обуставе набавку робе из Хрватске и Словеније и усмјере своје пословање на Босну и Херцеговину и остале републике које су остале у саставу СФРЈ, као и захтјев од 22. јула 1991. да експозитуре СДК (Служба друштвеног књиговодства) у Бањој Луци, Босанској Градишки и Дрвару обуставе плаћања Словенији и Хрватској. Таква намјера је изричито наведена у вези с настојањем да се крајинске експозитуре предузећа из Хрватске и Словеније принуде да се реорганизују као независна предузећа из Крајине. У писму које је Извршно вијеће ЗОБК-а 25. јула 1991. упутило Нади ВИШИЋ (или ВИДИЋ, једно је слово нечитко) с Основног суда удруженог рада у Бањој Луци наводи се сљедеће:

- Молимо Вас да предузмете све потребне радње за регистрацију свих пословних јединица из Републике Хрватске и Словеније која се налазе на подручју Бања Луке и регије Босанске крајине, да исти послују као самостално предузеће.
- Конституисањем наведених пословних јединица као самосталних правних субјеката - предузећа, извршиће се и отварање посебних жиро-рачуна у СДК Бања Луке и другим мјестима регије Босанске крајине, чиме ће се спречити одлив

новчаних средстава из Бања Луке и регије Босанске крајине у друге републике.

- Наведене радње треба извршити у што краћем року без посебног придржавања одредаба и савезних прописа.

Неколико других докумената из 1991. и 1992. односе се на ова настојања да се експозитуре предузећа из Хрватске и Словеније у Босанској крајини (али 1992. године то се већ односило и на предузећа из других држава) принуде да се реорганизују као независна предузећа из Босанске крајине.

Уставни положај нових заједница општина

134. Дана 1. новембра 1991., Уставни суд СРБиХ је споразуме о придруживању ЗОБК-у, које је усвојила неколицина општина, прогласио ништавним, чиме је ефективно проглашено ништавним и оснивање те заједнице. Ова одлука Уставног суда по свему судећи није имала никаквог практичног утицаја на ЗОБК или друге заједнице општина, које су се у међувремену прогласиле аутономним регијама. Чини се да Уставни суд није подузео ништа у вези с другим заједницама општина.

Српске аутономне области и Аутономна регија Крајина

135. На Палама је 7. септембра 1991. одржано савјетовање званичника СДС-а на којем су учествовали "општински, регионални и републички органи СДС-а". Овај састанак је очито одржан с циљем да се започне сљедећа фаза СДС-ове кампање "регионализације". КАРАЏИЋ је овој сједници придао велики значај, те је 6. септембра 1991. рекао МИЛОШЕВИЋУ: "Имам ја овде пленум велики. Сутра у четири сата, све своје функционере." На том састанку је по свему судећи усвојена "Одлука о проглашењу аутономних регија као недвојбених дијелова савезне државе, федеративне Југославије и саставних дијелова федералне јединице Босне и Херцеговине, као и издвајање насељених мјеста из једне општине и укључивање у састав друге општине".

136. Убрзо након тог састанка, као и током јесени 1991. године, основано је неколико самопроглашених "српских аутономних области" и једна "аутономна регија" под српском контролом (даље у тексту ће се обје називати једноставно САО). Дана 12. септембра 1991., Скупштина заједнице општина источне и старе Херцеговине

прогласила је ту заједницу општина САО Херцеговином. Дана 16. септембра 1991. Скупштина ЗОБК-а прогласила је ту заједницу општина Аутономном регијом Крајина. У складу с насловом одлуке од 6. септембра, у члану 7 одлуке од 16. септембра којом је проглашен АРК стоји да ће се Скупштина АРК-а старати о издвајању насељених мјеста из једне општине (и њихово укључивање) у другу. Дана 19. септембра 1991., проглашена је САО Сјеверозападна Босна. Током седмице уочи 21. септембра 1991. проглашена је САО Романија, која је, чини се, обухватала барем територију нетом прије основане Заједнице општина Романије. Дана 4. новембра 1991., САО Сјеверна Босна је одржала своју оснивачку скупштину. По свему судећи, неколико дана уочи 9. новембра 1991., основан је САО Бирач.

137. Током наредних мјесеци број САО-а није остао исти, баш као ни њихови називи. Скупштина српског народа Босне и Херцеговине је 21. новембра 1991. "верификовала" Аутономну регију Крајина, Српску аутономну област Херцеговина, Српску аутономну област Романија-Бирач, Српску аутономну област Семберија и Српску аутономну област Сјеверна Босна. Међутим, чини се да САО Романија-Бирач није никад постојала, а да су одвојене САО Романија и САО Бирач наставиле да постоје током љета 1992. Дана 14. децембра 1991., САО Сјевероисточна Босна је промијенила назив у САО Семберија и Мајевица (премда се у одлуци Скупштине од 21. новембра 1991. којом су "верификоване" САО ова регија назива САО Семберијом).

Структура и функционисање

138. Као што је био случај и у вези с претходном фазом заједница општина под српском контролом, информације о структури и функционисању САО-а потичу углавном из АРК-а. Што се других САО-а тиче, доступан је само мали број докумената органа из њиховог састава, као и одређени број докумената СДС-а и органа владе босанских Срба, те телефонских разговора и навода у медијима који се односе на њих. Таква ограничена документација омогућава да се идентификују неке очите сличности и разлике између тих других САО-а и АРК-а, те датуми њиховог оснивања, имена њихових кључних функционера и неки од проблема који су се у њима појавили.

139. Премда је у вези с развојем и унутрашњом структуром других САО-а доступна ограничена документација, чини се да је сваки од њих имао "владу" или "извршно вијеће". Влада САО Херцеговине је распуштена 17. јула 1992., при чему је њене функције "преузео политички савјет и савјет за политичка питања".

Аутономна регија Крајина

140. АРК је имао Статут који је био готово истовјетан Статуту ЗОБК-а. Тај Статут датиран је 16. септембра 1991. и у њему стоји да је тог дана ступио на снагу. Међутим, у записнику са седме сједнице Скупштине ЗОБК-а/АРК-а, која је одржана тог дана, помиње се проглашење АРК-а, али се не помиње усвајање Статута. Ово упућује на то да се подразумијевало да је Статут ЗОБК-а, адекватно промијењеног имена и ажуриран у погледу назива удружених општина, и даље на снази као Статут АРК-а.

141. Записници са сједница Скупштине АРК-а упућују на то да нису одржани нови избори за функционере, него су функционери ЗОБК-а наставили да у АРК-у обављају дужност у истом својству. Чини се да је то потврђено чланом 4 Одлуке о проглашењу АРК-а у којем стоји:

- Скупштина заједнице и њени органи настављају са радом као скупштина аутономне регије и њени органи.

У вези са законским и уставним уређењем које се требало примјењивати у АРК-у, члан 3 Одлуке о проглашењу АРК-а предвиђа:

- На територији Аутономне регије Крајина примјењиват ће се савезни закон, прописи и други општи акти, закони, прописи и акти регије, као и акти БиХ који нису у супротности с овим актима.
- До доношења регионалних закона, прописа и других општих аката примјењиват ће се закони, прописи и други општи акти Републике Босне и Херцеговине, уколико нису у супротности с Уставом СФРЈ**,** односно законима, прописима и другим општим актима савезне државе Југославије. У члану 6 Одлуке о проглашењу АРК-а стоји да ће Скупштина усвојити "устав" у року од 30 дана. Нема никаквих доказа да је то икад учињено.

Основни органи

142. Скупштина је била "основни носилац функција" АРК-а (види Додатак 11 у којем је наведена структура органа АРК-а). Сачињавали су је одборници из скупштина оних општина које су биле удружене у АРК. Међу њеним надлежностима биле су доношење "Статута", доношење "одлука" у складу с Уставом и законом, доношење "одлука и закључака и утврђивање ставова", формирање Извршног вијећа, те именовање функционера Скупштине и Извршног вијећа. Начин рада Скупштине, начин одлучивања и њена унутрашња организација требали су бити утврђени Пословником који је Скупштина требала да донесе. Првобитно су одлуке Скупштине биле обавезујуће за удружене општине када их скупштине тих општина усвоје, али је ова одредба у јуну 1992. измијењена тако да су одлуке Скупштине постале обавезујуће. Скупштина је имала предсједника, првог потпредсједника и другог потпредсједника, који су бирани из редова одборника на начин који утврди Скупштина, а на мандат од четири године. Међу функцијама предсједника биле су представљања Скупштине, сазивање и предсједавање сједницама, те потписивање аката које Скупштина донесе. Први потпредсједник замјењивао је предсједника. Иначе, дужности потпредсједника биле су да помажу предсједнику у његовом раду и да га замјењују у случају његове спријечености или одсутности.

143. Извршно вијеће је бирала Скупштина као свој извршни орган и сачињавали су га предсједник, два потпредсједника и четири члана који су били предсједници радних тијела Скупштине: Политичког савјета, Економског савјета, Еколошког савјета и Савјета за народну одбрану. Извршно вијеће било је првенствено одговорно за спровођење одлука Скупштине у сарадњи са надлежним органима удружених општина.

Остали органи и организације

144. АРК је наставила и процес оснивања разних владиних и јавних тијела који је започео ЗОБК. У расположивој документацији помиње се оснивање и финансирање Крајишке телевизије и Телевизије Бања Лука, као и обустава плаћања пореза, која је могла бити повезана с оснивањем регионалних фондова.

145. На својој 15. сједници, одржаној 4. марта 1992., те након те сједнице, Скупштина АРК-а је подузела најзамјетније кораке ка

оснивању регионалних институција. У записнику с те сједнице помињу се планови за оснивање Центра служби безбједности (ЦСБ) АРК-а, Службе за платни промет и финансијски надзор АРК-а, јавног предузећа "Крајинапетрол", јавног предузећа за промет робе на велико и мало "Крајина", те неколико фондова АРК-а. Регионални ЦСБ већ је постојао у Бањој Луци, али се територија на којој је он оперисао није поклапала с територијом АРК-а.

146. Дневни ред 16. сједнице Скупштине АРК-а, заказане за 11. април 1992. (записник с те сједнице није доступан), упућује на наставак овог процеса и у њему се, поред горепоменутих регионалних тијела, помиње и оснивање Регионалног завода за запошљавање, Савјета за народну одбрану АРК-а као радног тијела Скупштине АРК-а, те именовање чланова тог савјета.

147. "Одлука о оснивању Регионалног завода за статистику Бања Лука" носи датум 27. априла 1992., премда се то не помиње експлицитно у дневном реду 17. сједнице Скупштине АРК-а, која је била заказана за тај дан.

148. Дана 5. маја 1992., Извршно вијеће АРК-а донијело је одлуку о оснивању Ратног или Кризног штаба АРК-а. Оснивање институција АРК-а наставило се током периода у којем је Кризни штаб АРК-а био активан. Кризни штаб АРК-а је 15. маја 1992. позвао да се организује рад Регионалног секретаријата за народну одбрану. Дана 28. маја 1992., Кризни штаб АРК-а именовао је вршиоца дужности директора и управни одбор Завода за здравствену заштиту Бања Лука. Из текста ових рјешења није сасвим јасно да ли је овај Завод био једна од оних институција на регионалном нивоу које је основала АРК. Дана 12. јуна 1992., Извршно вијеће АРК-а упутило је писмо Служби друштвеног књиговодства АРК-а, што указује на то да је та институција заиста и основана. Даљњи докази о наставку овог процеса могу се наћи у другим документима Кризног штаба АРК-а и Извршног вијећа АРК-а.

Мјесто регија у републици Босанских Срба и њихово укидање

149. На 4. сједници Скупштине српског народа Босне и Херцеговине, одржаној 21. децембра 1991., то је тијело подузело два корака ка томе да своје признање САО-а инкорпорира у своје формалне механизме. Том приликом Скупштина је усвојила одлуку којом се формира Министарски савјет. Тадашњи предсједници влада САО Источне Херцеговине, САО Босанске Крајине (сиц), САО Романије,

САО Семберије и САО Сјеверне Босне били су дефинисани као *ex оффицио* чланови овог тијела (види Додатак 12). Истом приликом Скупштина је донијела одлуку којом је Јован ЧИЗМОВИЋ, један члан Министарског савјета, именован на функцију "координатора влада и извршних органа САО и Аутономне регије Крајина".

150. Устав босанских Срба од 28. фебруара 1992., те закони који су донесени у складу с тим Уставом, првобитно су садржавали више навода о САО-има, њиховим надлежностима и обавезама.

151. У самом Уставу босанских Срба, чак и на самом почетку, релативно су ријетко споменуте "области" или "аутономне области". Постоје чак читави одјељци Устава у којима се области не спомињу:

II. Људска права и слободе (чланови 10-49)

III. Економско и социјално уређење (чланови 50-65)

IV. Права и дужности Републике (чланови 66-68)

V. Организација Републике (чланови 69-99)

VIII. Уставност и законитост (чланови 113-119)

X. Судови и јавна тужилаштва (чланови 126-136)

XI. Промјена устава (чланови 137-142)

XII. Завршне одредбе (чланови 143-145)

У свим осталим одјељцима Устава, осим једног, такође се ријетко помињу регије. У релевантним члановима тих одјељака (I, VI, IX) наводи се мало појединости о правима и дужностима регија на које се ти чланови односе, али они су ипак битни.

152. У члану 2 стоји:

- Територију Републике чине подручја аутономних области, општина...

Значајно је то што се у овом члану не наводи да ће територија републике бити *подијељена* на области. Тиме је остављена могућност да дио територије републике, али не и читава територија, припада некој од САО-а.

153. У члану 5 стоји:

- Уставно уређење Републике темељи се на:

- ...
- - обласној аутономији и локалној самоуправи,
- ...

154. По члану 110:

- Право и дужност области и општина је да на својој територији уређују и организују народну одбрану и да руководе територијалном одбраном.

155. По члану 120:

Уставни суд:

4. рјешава сукоб надлежности између органа Републике, области, града и општине;

156. За разлику од штурих навода о регијама у члановима 2, 5, 110 и 120, Одјељак ВИ Устава ("Територијална организација", чланови 100-108) великим је дијелом посвећен мјесту регија у републици босанских Срба, те мањим дијелом улози градова и општина. Многе од одредби садржаних у овом одјељку јесу опште одредбе и њима се првенствено одређује да је регија заправо територијално-политички или административни ентитет унутар републике, а не пука заједница таквих ентитета (односно општина):

100. У Републици се образују области, као политичко-територијалне заједнице, и градови и општине, као јединице локалне самоуправе.

Вриједи примијетити да је овдје употребљен израз "области", а не "аутономне области". Стога није недвојбено јасно да се ова формулација односи на, или само на, постојеће САО-е. Штавише, као што је случај код члана 2, није наведено да ће територија републике бити *подијељена* на области. Према томе, и овај члан оставља могућност да дио територије републике, али не и читава територија, припада некој од области.

101. У области, као јединственом етничком, економском, културном и другом простору, обављавају се функције државне власти, у складу с Уставом и законом.

Упада у очи то што је у овом члану "област" дефинисана као "етничка", "економска" и "културна" јединица, али не (за разлику од члана 100) као "политичка" јединица. Формулација овог члана

можда одражава само превид до којег је дошло приликом његовог састављања, али у овом облику у којем је формулисан чини се да није у складу с формулацијом члана 100 или члана 5, у којем стоји: "Уставно уређење Републике темељи се на ... - обласној аутономији и локалној самоуправи, ..."

103. Функције власти у области, односно послове локалне самоуправе у граду и општини, врше грађани преко непосредно изабраних представничких тијела и других органа, у складу са законом и статутом.

Грађани могу и непосредно одлучивати о одређеним питањима и пословима из дјелокруга области и локалне самоуправе.

То што се у овом члану помиње "власт" у областима, за разлику од "локалне самоуправе" у градовима и општинама, поново упућује на то да су регије имале посебан, квалитативно ауторитативнији статус.

104. Скупштина области:

- доноси статут области,
- доноси друге прописе у складу с овлашћењима из републичког закона,
- доноси план развоја области, просторни план, буџет и завршни рачун,
- расписује референдум,
- расписује зајам и уводи самодопринос,
- образује фондове за финансирање заједничких потреба на територији области,
- бира, именује и разрјешава функционере области,
- врши контролу рада извршног вијећа,
- обавља и друге послове у складу са законом.

Уз два изузетка, одредбе из члана 104 не чине се много различитим од оних којима су дефинисане надлежности Скупштине ЗОБЛ-а, која није била друштвено-политичка заједница. Један важан изузетак јесте одредба да скупштина области може расписати референдум. То је политички чин који није био дефинисан као једна од надлежности Скупштине ЗОБЛ-а. Други изузетак је једна велика резидуална

одредба која се понавља у два одвојена става: "доноси друге прописе у складу с овлашћењима из републичког закона" и "обавља и друге послове у складу са законом".

105. Положај, организација и међусобни односи органа области, града и општине, као и њихови односи према органима Републике, уређују се законом и статутом.

106. Државну власт на подручју области врше скупштина области, извршно вијеће области, виши суд и више јавно тужилаштво.

Области су, међутим, имале врло мале или никакве надлежности над радом судова и јавног тужилаштва на својим територијама. Према члану 133: " ... Оснивање, организација и надлежности јавног тужилаштва уређују се законом. ..." (при чему је закон у надлежности Народне скупштине, а не регионалних скупштина), док према члану 135: "Судије и јавне тужиоце бира, односно именује, и разрјешава Народна скупштина".

107. Област, град и скупштина имају своје статуте, којима, на основу устава и закона, уређују организацију, дјелокруг послова, рад органа и друга питања.

108. Области, граду и општини припадају приходи утврђени законом, као и средства за обављање повјерених послова.

Тако постоји неколико чланова у одјељку ВИ Устава (чланови 103, 104, 105, 107, 108) у којима се наводи да области имају одређену улогу или право, али да се даљње појединости везане за ту улогу или право уређују законом. Одредбе устава босанских Срба, узете у цјелини, стога иду у прилог закључку да у том уставном и законском поретку овлашћења области нису била у толикој мјери дефинисана уставом, колико *законом*, који је акт у искључивој надлежности Народне скупштине. Чини се да одредбу из члана 5 да се "Уставно уређење Републике темељи на... - обласној аутономији и локалној самоуправи, ..." даљње одредбе Устава не потврђују у потпуности.

157. Улога регија, онако како је утврђена уставом босанских Срба, умањена је 12. маја 1992. Навод из члана 110 о улози регија у одбрани елиминисан је амандманом ИИ који је тог дана ступио на снагу. Јасно је да је ова промјена била одраз свеобухватног реструктурирања законских прописа босанских Срба у области одбране, везаног за оснивање Војске босанских Срба, што се такође

десило 12. маја. Из Закона о одбрани босанских Срба истог су дана избрисани наводи о "територијалној одбрани", а потом су из новог Закона о одбрани босанских Срба који је ступио на снагу 1. јуна 1992. избрисани наводи који се односе на улогу регија у одбрани. Није, међутим, потпуно јасно да је ова промјена била одраз промјене става према регијама, будући да су из Закона о одбрани од 1. јуна избрисани и наводи о општинама.

158. Посљедња сједница Скупштине АРК-а о којој постоје било какве забиљешке била је 18. сједница, одржана 17. јула 1992. Дана 14. септембра 1992., Народна скупштина Републике Српске (РС) усвојила је амандман ИХ на Устав РС-а, којим су избрисани наводи о "аутономним областима" код дефинисања територије РС-а. Из коментара објављених 19. септембра 1992. у часопису СДС-а *Јавност* постало је јасно да је та промјена одраз намјере да се елиминише регионални територијално-административни ниво:

По оцјени Момчила Крајишника, све ове одлуке, донесене у Бијељини, требало би да буду прекретница у консолидовању власти у Републици. Наиме, како каже, усвојени амандмани на Устав РС, по којима је укинута регионална подјела републике, учинили су Републику територијално јединственом са већом централизацијом власти.

Истом приликом, наводи о областима су избрисани из чланова 100 (амандман ХИИИ), 101 (амандман ХИВ) и 108 (амандман ХВИИ), док су чланови 103, 104, 105 и 107 једноставно избрисани (амандман ХВИ). Нејасно је зашто наводи о областима том приликом нису избрисани и из чланова 5, 106 и 120. Међутим, у пречишћеном тексту Устава РС-а, усвојеног 17. децембра 1992., преостао је само један такав навод у члану 120 (који је постао члан 115).

159. Дана 15. септембра, у наставку исте сједнице Скупштине РС-а, Радослав БРЂАНИН, први потпредсједник АРК-а, именован је за министра и вршиоца дужности потпредсједника Владе РС-а и та је одлука ступила на снагу тог дана. Разумно је претпоставити да је БРЂАНИН морао прекинути или умањити свој рад у својству функционера Скупштине АРК-а када је преузео функцију на републичком нивоу.

160. У записнику са 51. сједнице Владе РС-а, одржане 21. септембра 1992., забиљежен је закључак "да се укину сви регионални фондови

који су формирани за вријеме функционисања аутономних области и покрајина, односно изврши њихова трансформација у складу са постојећим прописима".

161. Неколико докумената из периода који је услиједио указују на то да активности регија нису нагло обустављене. Међутим, Скупштина АРК-а је по свему судећи распуштена најкасније 23. октобра 1992.

III РЕПУБЛИКА БОСАНСКИХ СРБА

162. Кључне институције републике босанских Срба почеле су полако израстати од октобра 1991. кроз период који је трајао више од годину дана. Те институције – скупштина, влада и Предсједништво – настале су свака у своје вријеме, почевши од скупштине, и све су се оне с временом развијале кроз процес који је завршен коначном кристализацијом предсједништва у децембру 1992. године. Током тог процеса, руководство босанских Срба трансформисало се из групе чија је моћ базирана првенствено на једној политичкој странци у групу функционера са државним аспирацијама.

Скупштина

163. Скупштина Српског народа у Босни и Херцеговини основана је 24. октобра 1991. године. Мада се то у почетку приказивало као *привремена* мјера (каквом су је сигурно сматрали и неки елементи у самом СДС-у), оснивање одвојене српске скупштине представљало је први кључни корак на путу према оснивању одвојене српске државе у БиХ.

164. О оснивању одвојене Скупштине српског народа неко се вријеме разговарало у страначком руководству и раније, прије него што је скупштина заиста и основана. Кад су 26. аугуста 1991. КРАЈИШНИК и КАРАЏИЋ у телефонском разговору расправљали о будућности Скупштине, јасно је да се већ тада предвиђао барем привремени раскид с легитимном босанском скупштином, те се разговарало о начину на који би се странке СДА и ХДЗ могле натјерати да "руше Скупштину". Савјет СДС-а донио је 15. октобра 1991. одлуку о оснивању одвојене Скупштине, а Мирослав ТОХОЉ, такође водећи члан СДС-а, није говорио о привременој скупштини у истој држави, него о томе да ће се створити “паралелна власт".

165. На осмој заједничкој сједници Скупштине СРБиХ одржаној 10, 11. и 14. октобра 1991., посланици СДС-а и још неки српски делегати изашли су из Скупштине Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине. Уствари, Скупштина српског народа углавном је израсла из Клуба посланика СДС-а. Дана 23. октобра 1991., Војислав МАКСИМОВИЋ, као предсједник Клуба посланика СДС-а, послао је позивнице за сједницу на којој ће бити конституисана "Скупштина српског народа у Босни и Херцеговини", која је требала да се одржи 24. октобра 1991. у великој сали зграде Скупштине БиХ у Сарајеву. Том приликом су се чланови Клуба посланика СДС-а (којима су се придружили посланици СПО-а) заправо формирали у новостворену Скупштину српског народа. Остали српски посланици у скупштини могли су се придружити потписивањем декларације, што је већина и учинила (види Додатак 4). Уствари, у Скупштини БиХ остала су само два српска посланика. Транскрипт првог засједања Скупштине ову конституирајућу сједницу чак и назива "засједањем Клуба посланика СДС-а у Скупштини СР БиХ 24. октобра 1991., у 17:05 часова)."

166. Конституирајућа сједница Скупштине је одржана дана 24. октобра 1991. у посебној просторији у згради Скупштине СРБиХ, а присуствовале су јој многе угледне личности из странке као и из јавног живота. Осим појединаца из виших кругова СДС-а те свих делегата СДС-а и СПО-а, као и неких независних посланика у Скупштини СР БиХ, сједници су присуствовали и исказали јој своју подршку разни узваници, као што су Лазар ВАСИЉЕВИЋ, протојереј и изасланик митрополита дабробосанског, Љиљана КАРАЏИЋ, супруга Радована КАРАЏИЋА, Станко ЦВИЈАН, министар за везе изван Србије у влади Републике Србије, представници Српских аутономних области и друге важне личности.

167. Након конституисања, Српска скупштина је засједала у истој згради као и Скупштина СР БиХ, а сједницама је предсједавао Момчило КРАЈИШНИК. Међутим, Клуб посланика СДС-а наставио је учествовати у раду Скупштине СРБиХ најмање до почетка 1992. године. Осим на сједнице Српске скупштине, неки посланици из СДС-а одлазили су и на сједнице Скупштине БиХ у приликама када се чинило да странка може имати користи од притиска или учествовања чланова СДС-а у њеном раду. Осим тога, Момчило

КРАЈИШНИК је остао предсједник Скупштине СР БиХ најмање до јануара 1992. године.

Улога у стварању паралелних структура власти босанских Срба

168. У периоду између свог конституисања 24. октобра 1991. и оснивања Републике босанских Срба 9. јануара 1992., новоконституисана Скупштина припремала је средства и услове за формирање потпуно одвојених структура "српског народа у БиХ", а на крају и одвојене републике.

169. Првог дана постојања Скупштине, она је опуномоћила пет појединаца који ће представљати и штитити интересе српског народа у Босни и Херцеговини у савезним и међународним тијелима. Свим осталим савезним и републичким функционерима одузето је право да представљају српски народ. Поред тога, Скупштина је одмах изабрала Момчила КРАЈИШНИКА за предсједника и усвојила привремени Пословник. Након тога Скупштина је почела доносити законодавне акте који су важили само за Србе у БиХ, стварајући основу за сегрегацију

170. Као што смо напоменули, велика већина посланика била је из СДС-а. Не изненађује да је Скупштина примала смјернице за рад директно из Главног одбора и Извршног одбора. Стога СДС ову Скупштину није само створио него је њом и управљао.

171. То се, напримјер, види у начину на који је представљена а на крају и остварена идеја о плебисциту Срба у Босни и Херцеговини. Тим плебисцитом је СДС намјеравао створити легитимитет за своју тврдњу да “српски народ у БиХ” не жели да се БиХ издвоји из Југославије и – што је исто тако значајно – намјеравао је дати кредибилитет својим тврдњама да су СДС и његова скупштина једини легитимни представници српског народа у БиХ и да ће у свим преговорима увијек заступати интересе свих Срба у БиХ. Дана 18. октобра 1991. о плебисциту се расправља и одлучује у Клубу посланика, на састанку којем присуствују КАРАЏИЋ и КРАЈИШНИК. И тако се дана 24. октобра 1991., на првој сједници у својој повијести. Скупштина побринула за практичне мјере неопходне да би се могао одржати "плебисцит српског народа" на којем ће он потврдити њихову одлуку, донесену истог дана, о томе да је "опредјељење српског народа да БиХ остане у Југославији".

Плебисцит је одржан 9. и 10. новембра 1991., а резултати су заиста потврдили опредјељење да република остане у Југославији.

172. На основу резултата плебисцита, дана 21. новембра 1991., Скупштина је јасно показала на које територије СДС полаже право доносећи тога дана "Одлуку о територијама општина, мјесних заједница и насељених мјеста у БиХ која се сматрају територијом савезне државе Југославије". У том документу је Скупштина српског народа прогласила дијеловима територије савезне државе Југославије све оне општине, мјесне заједнице и насељена мјеста у којима је на плебисциту одржаном 9. и 10. новембра више од 50% грађана српске националности гласало за остајање у тој држави, као и она мјеста у којима су се грађани других народа и народности изјаснили за остајање у Југославији. Поред тога, каже се да се и мјеста у којима плебисцит није одржан могу путем сопственог плебисцита или на основу одлуке своје скупштине изјаснити као дио Југославије.

173. Скупштина је такође усвојила приједлог да се о овим условима преговара са друга два народа у БиХ. На истој сједници одржаној 21. новембра 1991., Скупштина српског народа овластила је неколицину најзначајнијих чланова руководства босанских Срба - Радована КАРАЏИЋА, Николу КОЉЕВИЋА, Биљану ПЛАВШИЋ, Момчила КРАЈИШНИКА, Алексу БУХУ и Војислава МАКСИМОВИЋА – да преговарају са представницима босанских Муслимана и босанских Хрвата о организовању "будућег заједничког живота на територији досадашње Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине". Значајно је да је на истој сједници Скупштина донијела и закључак у којем се од ЈНА тражи да свим могућим средствима брани управо она подручја која се појављују у одлуци Скупштине од 21. новембра 1991. о остајању у Југославији.

174. На трећој сједници Скупштине 11. децембра1991., Скупштина је гласала за оснивање одвојених српских скупштина општине, чак и тамо гдје су Срби у мањини. Овај корак представља стварање паралелних српских структура на општинском нивоу које у потпуности одговара ономе што је дотад већ остварено на националном нивоу конституисањем Скупштине српског народа. Задатак стварања тих српских скупштина општина повјерен је члановима СДС-а у постојећим скупштинама општина.

175. Након ових мјера, дана 19. децембра 1991. Скупштина је донијела "Мишљење о праву на самоопредјељење српског народа у Босни и Херцеговини", документ у којем се износе идеолошки и историјски ставови Скупштине о српском народу у Југославији. Скупштина је такође признала оснивање других српских области на регионалном нивоу, напримјер оснивање Републике Српске Крајине 21. децембра 1991., и именовала "координаторе влада и извршних органа" српских аутономних области, САО.

176. Као даљњи корак на путу оснивања самосталне државе, Скупштина је именовала извршно тијело. Дана 21. децембра 1991., Скупштина је донијела одлуку да се приступи припремама за формирање "Српске Републике Босне и Херцеговине", те је образовала њен први Министарски савјет. Прва сједница министарског савјета одржана је 11. јануара1992., два дана након проглашења "Српске Републике Босне и Херцеговине".

177. Скупштина је 9. јануара 1992. усвојила "Декларацију о проглашењу Републике српског народа Босне и Херцеговине", и тај датум означава коначни корак у постепеном образовању самосталног државног ентитета унутар БиХ. Током неколико сљедећих мјесеци Скупштина је усвојила све инструменте потребне новооснованој Републици, те на тај начин створила правне основе за даљи рад осталих својих тијела.

178. У том корпусу закона, од посебне су важности сљедећи закони:

- Устав Српске Републике БиХ од 28. фебруара 1992.
- Закон о влади од 28. фебруара 1992.
- Закон о државној управи од 28. фебруара 1992.
- Закон о јавном информисању од 28. фебруара 1992.
- Закон о унутрашњим пословима од 28. фебруара 1992.
- Закон о народној одбрани од 28. фебруара 1992.
- Закон о министарствима од 28. фебруара 1992.
- Одлука о оснивању српске радио-телевизије од 28. фебруара 1992.
- Одлука о образовању савјета за националну безбједност од 27. марта 1992.

- Одлука о проглашењу непосредне ратне опасности, којом се наређује мобилизација Територијалне одбране (ТО) Српске Републике БиХ од 15. априла 1992.
- Одлука о формирању војске Српске Републике Босне и Херцеговине од 12. маја 1992.
- Одлука о стратешким циљевима српског народа у Босни и Херцеговини од 12. маја 1992. (која, међутим, није објављена до 26. новембра 1993.)
- Одлука о избору чланова Предсједништва Српске Републике Босне и Херцеговине од 12. маја 1992.
- Одлука о оснивању Врховног суда Републике Српске од 25. јула 1992. (објављена 18. децембра 1992.)

179. Скупштина је донијела и одлуке о бројним значајним именовањима у та тијела. Дана 24. марта 1992., Скупштина је једногласно усвојила "Одлуку о разрјешавању Министарског савјета " и изабрала др. Бранка ЂЕРИЋА за кандидата за предсједника владе. Истог тог дана Бранко ЂЕРИЋ је званично изабран за предсједника владе, а он је предложио неколико кандидата за министарске положаје. Скупштина је касније изабрала Алексу БУХУ за министра иностраних послова, а Мићу СТАНИШИЋА за министра унутрашњих послова и дала им налог да за сљедећу сједницу припреме оперативни план за успостављање власти у Српској Републици Босни и Херцеговини.

180. На својој 16. сједници одржаној 12. маја 1992., Скупштина је потврдила мандате десет министара које је именовало Предсједништво због тога што Скупштина није могла да засједа између 7. априла и 12. маја (списак чланова владе босанских Срба од 12. маја 1992. види Додатак 20). Током важне 16. сједнице Скупштине одржане 12. маја 1992., то је тијело предложило, КРАЈИШНИКОВИМ ријечима, "да се изабере још један члан и да се тако комплетира Предсједништво које ће бити Врховна команда," и замијенило два вршиоца дужности предсједника са трочланим Предсједништвом које ће вршити дужности предсједника Републике. Истога дана Скупштина српског народа изабрала је КАРАЏИЋА, ПЛАВШИЋЕВУ и КОЉЕВИЋА у Предсједништво. Предсједништво је затим међу својим члановима требало да изабере предсједника, и

касније тога дана, на њиховој првој сједници КАРАЏИЋ је изабран за предсједника Предсједништва. У непосредној вези с том одлуком, а на истој сједници, Скупштина је трансформирала Територијалну одбрану у "Војску Српске Републике Босне и Херцеговине " (касније названу "Војска Републике Српске" или ВРС) и поставило Ратка МЛАДИЋА за команданта њеног Главног штаба (види у Додатку 16 за положај Предсједништва и ВРС-а унутар структуре државе босанских Срба).

181. Скупштина је тако створила сва важна тијела Српске Републике у БиХ, Владу и министарства, СНБ, Предсједништво у његовим разним облицима, МУП и ВРС. Створило је законски оквир у којем су ти органи требали да дјелују и именовало њихове чланове.

182. Међутим, уз ову ужу, институционалну функцију законодавног тијела које ствара правни и структурални оквир те оснива друга државна тијела, ова Скупштина је значајна и по самом свом постојању и због улоге коју је могла играти у комуникацијској структури босанских Срба. Скупштина је у кључном периоду између октобра 1991. и маја 1992. често засједала (и чешће него два пута мјесечно у просјеку, много чешће него босанска Скупштина), редовно окупљајући на истом мјесту руководиоце СДС-а и општинске руководиоце СДС-а из цијеле земље, како из општина у којима је СДС имао јасну већину, тако и из оних општина у којима је СДС (и српско становништво) јасно био у мањини. Свака сједница је била прилика да се размјене информације, општине доведу у ред, дају и приме упутства и да се разговара о корацима који ће се подузимати.

183. Важно је напоменути да одлуке Скупштине нису представљале само теоријске одредбе, него да су биле спровођене од стране одговарајућих тијела. И скупштине српских општина су прихваћале Скупштину као надређено тијело и слале извјештаје предсједнику Скупштине српског народа.

184. Након што је створила законодавно тијело од виталног значаја и друге органе Републике босанских Срба са значајнијим овластима, и додијелила им одређена овлаштења, Скупштина је све више губила на значају. Почетком априла 1992. од Скупштине се још увијек очекивало да донесе важну одлуку којом је 9. јануара 1992. основана српска република проглашава независном од СРБиХ, и слободном да

“ступи у заједницу са другим ентитетима.” До 12. маја 1992., међутим, формирана су сва важна тијела која су се могла прихватити тог посла у мањим форумима: Влада, СНБ, Предсједништво, а од јуна и проширено Предсједништво.

185. Једно тијело од посебног значења овдје јест СНБ. Дана 27. марта 1992., Скупштина је основала СНБ са изричитом сврхом да “разматра политичка, уставно-правна и друга питања од безбједносног интереса за српски народ у Босни и Херцеговини, даје Скупштини своје мишљење и приједлоге о тим питањима и врши надзор спровођења одлука и других аката Скупштине везаних за њих.” СНБ је скоро одмах преузео несумњиво значајну улогу и изашао далеко изван оквира првобитно замишљење улоге “давања мишљења и приједлога ” Скупштини, и одлучно предлагао дневни ред Скупштини – којег се Скупштина стварно и држала.

186. Друга тијела су постепено преузела важне функције у политичком систему Републике босанских Срба. То је видљиво из учесталости сједница Скупштине. Од оснивања 24. октобра 1992. и значајне 16. сједнице од 12. мајс 1992., Скупштина је засједала 16 пута, (другим ријечима, у просјеку више него двапут мјесечно). У периоду након тога, од 12. маја до краја 1992, засједала је само још седам пута (другим ријечима, у просјеку једном мјесечно) (види Додатак 24). С друге стране, СНБ је само у периоду између 15. априла 1992. и 12. маја 1992. одржао 9 заједничких сједница са Владом, другим ријечима у просјеку свака три дана, а у периоду до краја године Влада се састала најмање 52 пута, а (проширено) Предсједништво се састало најмање 34 пута.

187. Након дужег периода током којег је њена важност јењавала, Скупштина је накратко још једном преузела важну улогу у децембру 1992., када је створено једночлано Предсједништво. Дана 17. децембра 1992., Скупштина је усвојила “Декларацију о завршетку рата.” Овом декларацијом се проглашава завршетак “међунационалног и међувјерског рата у бившој СР Босни и Херцеговини.” Такође је усвојила низ одлука којима се мијења организација Предсједништва.

188. Избори за Скупштину су одложени до завршетка непосредне ратне опасности или ратног стања (до чега је конкретно дошло са реченом “Декларацијом о завршетку рата.”) или *док околности не*

дозволе одржавање демократских избора, као што је одредила Скупштина. До тих избора, Скупштина је предсједника и потпредсједнике бирала на приједлог најмање двадесет посланика, двотрећинском већином укупног броја посланика и тајним гласањем. Дана 17. децембра 1992., Скупштина је уредно изабрала КАРАЏИЋА за предсједника Републике Српске а ПЛАВШИЋЕВУ и КОЉЕВИЋА за потпредсједнике Републике Српске.

Уставне овласти

189. Уставни положај Скупштине у српској републици у Босни и Херцеговини био је дефиниран првим Уставом, проглашеним 28. фебруара 1992. Тим документом су Скупштини додијељене знатне уставне и законодавне овласти. Улога Скупштине је изнесена посебно у члановима 70 до 79 Устава:

Члан 70

Народна скупштина:

1. одлучује о промјени Устава;
2. доноси законе, друге прописе и опште акте;
3. доноси план развоја, просторни план, буџет и завршни рачун;
4. утврђује територијалну организацију Републике;
5. расписује републички референдум;
6. расписује републички јавни зајам и одлучује о задужењу Републике;
7. расписује изборе за народне посланике и за предсједника Републике;
8. бира, именује и разрјешава функционере, у складу са Уставом и законом;
9. врши контролу рада Владе и других органа који су јој одговорни, у складу са Уставом и законом;
10. даје амнестију;
11. обавља и друге послове у складу са Уставом и законом.

190. Скупштина је била састављена од 120 посланика, који су били бирани непосредно и тајним гласањем на четири године, и имала

предсједника и два потпредсједника које је исто тако бирала на период од четири године. Права и повластице посланика, као што је право на имунитет, изнесена су у члану 73. Скупштина је требала радити у сталном засједању, а предсједник је био тај који је дужан сазвати сједницу "на захтјев једне трећине народних посланика, предсједника Републике и Владе". Одлуке су доношене већином гласова. Право предлагања закона, других прописа и општих аката имали су посланици, Влада, предсједник Републике, скупштина општине и најмање три хиљаде бирача.

191. Скупштина је такође имала овласти везане за друге органе републике. У случају да је предсједник Републике из било ког разлога био привремено спријечен да врши своју функцију, замјењивао га је предсједник Народне скупштине. Скупштина је, такође, бирала и разрјешавала Владу и вршила надзор њеног рада. Исто је тако бирала судије Уставног суда и именовала судије у Врховни суд и друге судове, као и тужиоце. Надаље, у случају ратног стања или непосредне ратне опасности, Народна скупштина је могла да ограничи поједине Уставом гарантиране слободе и права. Могла је мијењати и сам Устав на основу гласова двије трећине посланика (за разматрање положаја Скупштне у уставној структури републике босанских Срба, види Додатак 13).

192. "Уставни закон за спровођење Устава" Српске Републике Босне и Херцеговине, усвојен истог дана када и Устав, предвиђао је да Народну скупштину испрва требају да сачињавају посланици српске националности дотадашње скупштине Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине, изабрани на претходним изборима као и додатни посланици који су се требали бирати на допунским изборима који су се имали одржати до 31. децембра 1992. До тих допунских избора, права и дужности Народне скупштине требала је вршити Скупштина српског народа у Босни и Херцеговини. Међутим, измјенама и допунама Уставног закона усвојенима у децембру 1992. на крају су одгођени ти допунски избори до престанка непосредне ратне опасности или ратног стања или док околности не омогуће одржавање демократских избора како то утврди Скупштина.

Положај Крајишника као предсједника Скупштине

193. Скупштина српског народа (касније преименована у Народну скупштину Републике Српске) је имала предсједника и два потпредсједника које је бирала на период од четири године. Према "Пословнику Скупштине српског народа у Босни и Херцеговини," предсједник Скупштине предсједник Скупштине сазива и предсједава сједницама Скупштине, стара се о примјени Пословника, усклађује рад радних тијела Скупштине, упућује посланицима и радним тијелима Скупштине нацрте и приједлоге закона, стара се о остваривању начела јавности у раду Скупштине, прима свечане изјаве државних функционера, те ради и друге послове предвиђене тим Пословником.

194. Први Пословник Скупштине ступио је на снагу 15. фебруара 1992. Пословник је доживио неколико (мањих) измјена, а коначни "пречишћени" текст објављен је 31. децембра 1992. Тај пословник такође регулира рад комисија Скупштине, међу осталима и Комисије за народну одбрану и контролу рада Службе државне безбедности.

195. Улога и функција предсједника изнесена је у члану 26. Пословника из фебруара:

Предсједник Скупштине:
– сазива сједницу Скупштине и предсједава сједницама;
– стара се о примјени Пословника Скупштине;
– усклађује рад радних тијела Скупштине;
– упућује посланицима и радним тијелима нацрте и приједлоге закона, друге акте и материјале на разматрање, покреће иницијативу за разатрање појединих питања из надлежности Скупштине, а може покренути иницијативу за разматрање одређених питања и у радним тијелима Скупштине;
– стара се о остваривању начела јавности у раду Скупштине и о остваривању права посланика у обављању посланичке функције;
– расписује изборе за посланике у Скупштини и одборнике у скупштинама општина;
– доноси акте о унутрашњем раду у Скупштини;
– доноси акт о критеријумима за утврђивање који се материјали и подаци сматрају државном тајном или повјерљиве природе и начин руковања тим материјалима;

– прима свечане изјаве функционера који, у складу са Уставом и овим пословником, свечану изјаву дају пред предсједником Скупштине;
– ради и друге послове предвиђене Уставом, посебним прописима и овим пословником.
196. Пословник, надаље, предсједнику задаје задатке које треба вршити у сарадњи са два замјеника предсједника, као што је описано у члану 30. Пословника.

197. Значајно је да је предсједников задатак био да "сазива сједницу Скупштине према сопственој иницијативи" и да предлаже дневни ред сједнице. Усто, Пословник даје предсједнику још шира права везана за комисије Скупштине и вршење надзора над њиховим радом, а " радно тијело је дужно да на захтјев предсједника Скупштине размотри свако питање из свог дјелокруга и да о томе Скупштини поднесе извјештај." Ваља узети на знање да су међу радним тијелима Скупштине били Комисија за народну одбрану и контролу рада Службе државне безбједности и Комисија за унутрашњу политику, правосуђе и управу.

198. Положај предсједника Скупштине је, такође, сматран једним од највиших државних функција, и функционер на том положају замјењивао је предсједника Републике ако би овом функција престала прије истека мандата или је био привремено спријечен да врши своју функцију.

199. КРАЈИШНИК је био на положају предсједника Скупштине цијело вријеме од оснивања Скупштине па све до периода након краја рата у Босни. На својој првој сједници одржаној 24. октобра 1991., Скупштина српског народа изабрала је Момчила КРАЈИШНИКА за свог предсједника, и КРАЈИШНИК је на том положају остао до октобра 1996. Најмање до 24/25. јануара 1992., КРАЈИШНИК је истовремено наставио да ради као предсједник Скупштине Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине. На крају га је 24. децембра 1992. у Скупштини СРБиХ формално замијенио Миро ЛАЗОВИЋ, један од двојице српских посланика у Скупштини БиХ који се нису прикључили Скупштини српског народа.

200. У својству предсједника Скупштине, Момчило КРАЈИШНИК је предсједао свим сједницама Скупштине 1991. и 1992. године, а можда је предсједавао још једном сједницом за коју на располагању

немамо никакав званични записник (види Додатак 24). Као предсједник Скупштине, потписивао је све важне законе, одлуке и именовања Скупштине. Прослеђујући скупштинске резолуције, он је функционирао и као канал за везу између Скупштине и других тијела.

201. Скупштина му је задавала задатке који нису били у оквиру његових ужих дужности, као нпр. представљање босанских Срба у преговирима са муслиманским и хрватским представницима о територијалним захтјевима руководства босанских Срба. Момчило КРАЈИШНИК је одржао уводни говор на оснивачкој сједници Скупштине. Био је активан и ангажиран предсједник и на сједницама Скупштине говорио је о битним питањима, напримјер о преговорима о територији према националним принципима, о улози Скупштине у очувању Југославије, о општинама, жељи да не дође до дезинтеграције српског народа у одвојеним државама, и о стратешким циљевима српског народа од виталног значаја о којима се разговарало на Скупштини у мају 1992.

202. Дана 21. новембра 1991., КРАЈИШНИК је изабран за предсједника Комисије Скупштине за уставна питања. Као предсједник Скупштине, КРАЈИШНИК је по службеној дужности био члан СНБ-а од његовог оснивања 27. марта 1992., а од 2. јуна 1992. званично је по службеној дужности и члан проширеног Предсједништва. КРАЈИШНИК је тако остао члан најмоћнијих органа Републике босанских Срба, чак и након што је Скупштина чији је био предсједник изгубила на значају који је прешао на Владу, СНБ и проширено Предсједништво.

Улога Плавшићеве у Скупштини

203. Иако није била члан Скупштине, нити је у њој имала неку формалну улогу, Биљана ПЛАВШИЋ је била присутна на најмање 12 од 23 сједнице Скупштине одржане до краја 1992., прво у својству члана Предсједништва БиХ, а касније као члан Предсједништва босанских Срба (види Додатак 24).

204. У приликама када је присуствовала сједницама Скупштине, била је активан учесник у раду Скупштине и уживала је знатан углед и повјерење Скупштине, која ју је одабрала да извршава истакнуте задатке у име “српског народа у Босни и Херцеговини”. Напримјер,

на својој првој сједници, Скупштина је пренијела своја овлаштења да "заступа и штити интересе српског народа у Босни и Херцеговини" на Биљану ПЛАВШИЋ и друге чланове руководства, а Биљана ПЛАВШИЋ је била посебно изабрана "за контакте са представницима других држава и међународних организација." Дана 21. новембра 1991., у контексту дефинирања територијалних потраживања на основу плебисцита спроведеног међу босанским Србима 9/10. новембра 1991., Биљана ПЛАВШИЋ је наведена, заједно са Момчилом КРАЈИШНИКОМ, Радованом КАРАЏИЋЕМ и другима, као један од шест најистакнутијих чланова руководства босанских Срба који су добили овлаштење "да преговарају са представницима муслиманског и хрватског народа о организовању будућег заједничког живота на територији досадашње Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине."

205. ПЛАВШИЋЕВА је такође учествовала у припреми аката који су ишли пред Скупштину, укључујући и тако виталне одлуке као што је "Декларација о проглашењу Републике Српског Народа Босне и Херцеговине " од 9. јануара 1992.

206. Када ПЛАВШИЋЕВА није могла да присуствује важној 16. сједници Скупштине одржаној у Бањој Луци 12. маја 1992., послала је поруку сазиву Скупштине окупљеном у Бањој Луци и изразила своје "честитање на оснивање војске Српске Републике Босне и Херцеговине и вјерујем у побједу, јер нас српска војска води томе циљу". На 22. сједници одржаној 23/24. новембра 1992., Биљана ПЛАВШИЋ је пред Скупштином нагласила своју активну улогу у проналажењу добровољаца "спремних да се боре за српску ствар," у редовним и паравојним јединицама, тиме што је слала писма ШЕШЕЉУ, АРКАНУ и ЈОВИЋУ.

Влада

207. Влада Републике босанских Срба свој настанак вуче из Министарског савјета који је Скупштина изабрала 21. децембра 1992. Министарски савјет је дјеловао без правих законских основа до 28. фебруара 1992. када је Скупштина усвојила законске мјере којима се регулирају улога и задаци Владе, укључујући Устав, Уставни закон и Закон о Влади.

IV дио

ТРАНСКРИПТИ СА СУЂЕЊА МОМЧИЛУ КРАЈИШНИКУ

моје свједочење

(оригиналan домумент Хашког тибунала)

Милован Бјелица

Доказ по Правилу 89 (Ф)

У релевантном периоду, после првих парламентарних вишестраначких избора 1990. године, појашњења ради, ја сам обављао дужност председника Клуба одборника Српске демократске странке у Општини Соколац. Дакле, тада нисам био председник ОО СДС-а. У мају 1991. године изабран сам за потпредседника Општинског одбора СДС-а Соколац. Крајем те 1991. године, на сједници Скупштине општине Соколац изабран сам за директора Јавног предузећа "Романијапетрол". За председника Општинског одбора СДС-а изабран сам 13. јануара 1992. године уместо Мирка Маловића.

У месецу септембру 1991. године испред Скупштине општине Соколац делегиран сам за члана Скупштине САО Романија. У том истом месецу, на Сокоцу се одржава конституирајућа седница Скупштине САО Романија, и после тога, ово тело се више никада није састало.

На основу усаглашеног међустраначког договора између СДС и СДА на нивоу Општине Соколац договорена је подела власти на локалном нивоу. Председник Скупштине општине био је Србин, потпредседник Скупштине општине Муслиман, председник Извршног одбора Скупштине општине Соколац био је Србин, потпредседник ИО СО-е Муслиман, секретар ИО СО-е Муслиман, директор Управе прихода Муслиман, шеф Деташмана државне безбедности на Сокоцу био је Муслиман, начелник Станице јавне безбедности био је Србин, а командир Муслиман. Овај договор у вези расподеле функција у полицији потврдио је и тадашњи врх Министарства унутрашњих послова Босне и Херцеговине који је одржан у просторијама МУП-а БиХ у Сарајеву, на коме сам и ја био присутан као председник Кадровске комисије у општини Соколац. Од руководећих чланова тадашњег МУП-а БиХ том састанку су присуствовали: Алија Делимустафић, Виторир Жепинић, Хилмо Селимовић, Момчило Мандић и још један Муслиман из кадровске службе МУП-а БиХ. Тада сам лично информисао присутне са нашим кандидатима - господином Цвијетић Зораном (кандидатом за начелника СЈБ Соколац) и господином Бајрић Мехом (кандидатом за

командира СЈБ Соколац). Предлози за њихова именовања на време су достављени МУП-у БиХ, по устаљеној процедури.

На том састанку, господин Хилмо Селимовић, начелник Управе за кадровска питања БиХ, информисао је присутне да нема никаквих сметњи за именовање предложених кандидата - Цвијетића и Бајрића, и да се оставља могућност новом руководству СЈБ Соколац да изврши именовања на нижем нивоу, водећи рачуна, о националној структури и свим осталим прописаним критеријима.

Као изузетно способног и поштеног полицајца, Скупштина САО Романија изабрала је Зорана Цвијетића за министра МУП-а САО Романија. Ово министарство (МУП САО Романија) конституисано је 30. марта 1992. године, послије потписивања Лисабонског споразума, када су сва три народа у БиХ добили легитимно право да формирају своје милиције.

Након извесног времена, преименована су Министарства унутрашњих послова аутономних области у ЦЕНТРЕ СЛУЖБИ БЕЗБЕДНОСТИ. Тако је и Зоран Цвијетић постао начелник ЦСБ Српско Сарајево.

Крајем 1991. и почетком 1992. године на подручју општине Соколац ангажован је резервни састав милиције, територијалне одбране и резервни састав 216. брдске бригаде из састава ЈНА. Колико се сећам, то је уследило након договора између министра унутрашњих послова БиХ Алије Делимустафића, команданта Друге армијске области генерала Милутина Кукањца и начелника Управе безбедности Друге армијске области генерала Александра Васиљевића, а због нараслих политичких тензија у БиХ и вероватних процена да се рат из Хрватске може пренети у БиХ. Формиране су мешовите патроле од припадника резервног састава војске и милиције, које су обилазиле насеља у којима је живјело и српско и муслиманско становништво, и уједно обезбеђивале локалитете где су биле смештене избеглице из Хрватске, односно из Западне Славоније. Ни тада, а ни касније, на подручју општине Соколац није формирана никаква паравојна формација нити било каква друга наоружана јединица.

Крајем фебруара 1992. године, у Брезјаку код Сокоца, извршена је прозивка мешовитог резервног састава 216. брдске бригаде ЈНА. У то време је, по наредби Команде Друге армијске области, дислоциран Противваздушни ракетни пук из Рајловца код

Сарајева у Ћаварине, код Сокоца. Та јединица била је састављена од припадника свих народа и народности са простора бивше Југославије.

Прије почетка рата, одборници СО-е Соколац, муслиманске националности, као и њихови представници у општинској извршној и законодавној власти, напустили су све општинске структуре по налогу централне Власти СДА из Сарајева (како нас је информисао председник Општинског одбора СДА Соколац Шемсо Бећар) и формирали своје паралелне општинске структуре у Каљини и Кнежини. Да су формиране те паралелне структуре, уверили смо се када је заустављено возило којим је превожена пошта из Сокоца у Сарајево, у месту Каљина, где су одузета писма и бачена у реку, а вредности задржане од стране наоружаних и иниформисаних лица која су се представила као "муслиманска полиција".

Том приликом, задржан је и Буде Цвијетић, припадник Станице полиције Соколац који је био у пратњи поштанског возила. По сазнању да се десило ово друмско разбојништво и пљачка у Каљини, из Станице јавне безбедности Соколац на лице места послани су Предраг Крсмановић и Предраг Цајић с намером да изврше увиђај. Од стране муслиманске полиције, то им је онемогућено, а њих двојица су задржани, да би након извесног времена били ослобођени. Муслимански полицајци су отјерали своје колеге српске националности (Слободана Комљеновића и друге) из Каљине који су до тада са њима скупа редовно обављали полицијске задатке. После ових догађаја, сазнали смо да функционише муслиманска Станица полиције у Каљини чији је командир Мехо Бајић.

Раднике Шумарства који су обављали своје послове на експлоатацији и чувању шума зауставила је, легитимисала и претресла група наоружаних и униформисаних лица који су се представили као "муслиманска милиција", и од Славка Крсмановића том приликом одузели службени пиштољ који му никада није враћен. Вјероватно иста та група, ушла је у село Бијела Вода у коме су живели Срби, ведином стари и изнемогли, и том приликом су их малтретирали. Очевидац овог догађаја је мештанка Зора Крсмановић.

Након што су Скупштину општине Соколац напустили одборници из реда СДА, рад су наставили одборници Српске

демократске странке, скупа са одборницима који су припадали СДП-у Нијаза Дураковића и Реформистима Анте Марковића, тако да није било потребе да органи Скупштине општине Соколац престану са радом. Тада, а и током цијелог рата, органи Скупштине општине Соколац функционисали су као сервис грађана овога подмчја. Они су организовали и радну обавезу у привреди ("Романија", "Сумарство", "Романинка", као и у осталим институцијама - здравству, школству, судству...). Општински одбор Српске демократске странке Соколац никада није имао свој "кризни штаб". На нивоу Скупштине општине Соколац постојао је Кризни штаб у чије су саставу били кадрови СДС-а, СДП-а Нијаза Дураковића, привредници, те представници хуманитарних и здравствених организација, и ванстраначке личности.

Када је у БиХ дошло до првих оружаних сукоба, на подручју општине Соколац није било борбених дејстава, али је било диверзантских и терористичких акција од стране припадника паравојне муслиманске јединице "Патриотске лиге" која је на подручју општине Соколац формирана још много пре рата, мислим негде у јесен 1991. године, а један од њених првих команданата био је Мевлудин Смајић, који је тада радио у МУП-у БиХ, и обављао дужност члана Оделења безбедности Главног штаба оружаних снага БиХ. Он то сам потврђује већ 24.09.1992. године у листу "Ослобођење" (Сарајево) под насловом: "Прича патриоте" где каже како је по налогу Кеме, Доктора, Сулета и Бисића у љето 1991. године био ангажован на куповини и достави оружја и експлозива. Наравно, у оквиру програма такозване "Патриотске лиге". Мевлудин каже: "Можете мислити како је било опасно путовати по Хрватској која је љета прошле године била у рату, а ја сам по налогу "Патриотске лиге" набављао оружје. Два мјесеца, сваки други дан сам из Витеза довозио експлозив." Смајић даље каже да су припреме "за одбрану" међу муслиманима биле интензивне. Само он је довезао на Соколац 120 килограма експлозива и делио га "патриотама", објашњавајући им како да праве бомбе. У децембру 1991. године ради на формирању јединица, прави се списак бораца, дјели оружје, шаљу људи на терен и анализира територија Романије. Јединица "Патриотске лиге" већ је формирана у јануару 1992. године на Сокоцу и бројала је 866 људи "патриота" од којих је 40 одсто било наоружаних. Командир чете која је припадала "Патриотској лиги" у

Каљини био је резервни капетан ЈНА Амир Клицо, што су потврдили Един Милавица и Ибро Лело након приводења у Станицу полиције Соколац због недозвољеног поседовања тешког наоружања и базне станице за радио везу. Ово упуцује на закључак да су Муслимани на подручју општине Соколац имали увезан систем везе. Пред сами рат, на подручју општине Соколац, ухапшен је високи официр муслиманских паравојних формација Атиф Шароњић, некадашњи капетан корвете у ЈНА коју је напустио 1990. године. Са њим у друштву, приликом хапшења, налазила се и једна женска особа чији су документи гласили на име Конде Кармен. Сазнао сам да је тај Шароњић испред СДА био задужен за оперативни рад на терену.

Пошто се сваки дан поведавао број рањених и погинулих припадника војске и милиције који су страдали вршећи своје редовне задатке на очувању безбедности општине Соколац. Команда бригаде Војске Републике Српске позвала је у лето 1992. године све оне који нису били ангажовани у војсци и милицији да предају нелегално наоружање и минско-експлозивна средства. Колико је мени познато, овом апелу се нико није одазвао, а диверзантско-терористичке активности су настављане, нарочито на подручју мјесних заједница: Сахбеговићи, Каљина и Кнежина. Примера ради, нападнута су села Бабине, Врапци и Драпнићи, гдје су попаљене куће Батиница, те куће једног броја Рундића, Раковића и Станимировића. У овим нападима било је више рањених цивила (жена). У том периоду је зверски убијен брачни пар Делић -Љубан и његова супруга, убијени су мучки Горан и Крсто Нешковић из Каљине, убијен је Саво Секулић стар 86 година, Секулиц Јован стар 55 година рањен и тако рањен запаљен, слепа Секулић Роса, старица од 80 година жива запаљена у својој кући, а сви из села Цврчица које припада Каљини. Попаљене су куће Секулића и Грујица такође у Цврчицима, те уништена и опљачкана имовина Мрдића и Тадића из Ракове Ноге, а мештани тог села одведени су у непознатом правцу. Према мом сазнању, завршили су у муслиманском логору за Србе у Високом, одакле су касније размијењени.

У овом периоду, на заседу су наишли и зверски убијени, а затим запаљени: Богдан Боровчанин, Дарко Крсмановић и Ненад Табаковић, као и Љубан Боровчанин, Јово Деспот и Сладан Ћеранић.

Обрађујући своју земљу зверски је убијен пољопривредник и цивил који није био војни обвезник Софрен Крсмановић из Бијеле Воде са подручја МЗ Сахбеговића. У Сахбеговићима је из ватреног оружја усмрћен цивил Славко Плакаловид, стар око 60 година, који је тражио своју стоку и уопште није био наоружан нити је био војни обвезник.

У селу Точионик, у љето 1992. године, убијено је седам лица из породица Даутовид и Брданин. На лице места је изашла увиђајна екипа састављена од представника полиције и Суда. Тај предмет је процесуиран према јавном тужиоцу, а о томе постоји документација у надлежним институцијама.

Са североисточне стране општине Соколац, а на територији општине Хан-Пијесак, налазе се села Мислово и Дзимрије. С обзиром да се ради о рубном делу ових двеју поменутих општина, велики број домаћинстава из поменутих села поседује и ужива земљишне поседе у општини Соколац. Обрађујући, или користећи своја имања на разноразне начине (приликом кошења траве, орања, прикупљања огрева за зиму и приликом сличних послова) смртно су страдала следећа цивилна лица:

- Вељовиц Николе Богослав, цивилно лице из села Мислово, рођен 1929. године, погинуо је 7. јула 1992. године, чувајуци овце, у непосредној близини своје куће и то од стране припадника муслиманске војске;
- Вељовић Радована Јован, цивилно лице из села Мислово, рођен 1932. године, смртно је страдао 7. августа 1992. године, на свом породичном имању, од стране припадника муслиманске војске из Жепе;
- Симић Богољуба Борислав из села ДЗимрија, рођен 1935. године, погинуо је 30. јуна 1992, у близини свога села, на свом земљишном поседу, од стране припадника муслиманске војске из Жепе. (Као што се из наведеног види, ради се о погинулим цивилима, пољопривредницима, старосне доби од око 60 година, који су се у моменту погибије налазили на својим земљишним поседима, односно, на кућном прагу.);
- Драгичевид Раде, рођен 1951. године у селу Мислово, цивилно лице са местом живљења у Сокоцу, убијен је у организованој заседи око 20. октобра 1992. године, у планини Деветак, на локалитету

званом “Ратак”, од стране припадника муслиманске војске из Зепе и то приликом доласка својој куди;

- Мачар Николе Илија и његова супмга Мачар Слободанка, рођена Ћеранић, обоје из села Озерковићи, убијени су у месецу септембру 1992.

године, приликом одласка у село Гучево, на четрдесетодневни помен умрлом

члану фамилије. Том су приликом наишли на противпешадијску мину постављену

од стране припадника муслиманских оружаних снага;

- Кезуновић Лазо, из села Видрићи, погинуо је 10. октобра 1992. године

у рејону Црни врх (општина Сековићи), на делу магистралног пута Сековићи -Зворник, у заседи коју су ту поставиле муслиманске снаге;

- Вуковид Максим из Сокоца, погинуо је 10. октобра 1992. године

у рејону Црни врх (општина Шековићи), на делу магистралног пута између Шековића и Зворника, у заседи коју су организовале муслиманске снаге.

После свих ових дешавања, Команда Друге романијске бригаде ВРС одлучила је да изврши демилитаризацију ових простора, како због своје безбедности и безбједности цивилног становништва на подручју општине Соколац, тако и због уоченог покрета наоружаних муслиманских јединица из правца Кладња и Олова према Сокоцу, као и из другог правца - од Жепе, Сребренице и Горажда - који су се такође кретали према Сокоцу.

Колико ми је познато, приликом демилитаризације општине Соколац, која је уследила због ових, горе наведених догађаја, дошло је до оружаних сукоба у селима Мељине, Шашевци, Ишерић Брдо, затим у Жуљу, у Шахбеговицима, Педишама, Ракитници, Новосеоцима, Кутима, те на подручју Калиманића и Мичивода.

У селу Поратак, 7. јуна 1993. године, диверзантско-терористичка муслиманска група извршила је злочин над локалним

Српским становништвом и том приликом убили су следеће цивиле: Зорку Лукиц стару 86 година, Илинку Лукић стару 52 године, Бранку Грујић стару 62 године, Јована Келовића старог 70 година, а тешко су ранили Раденка Лукића. Опљачкали су и попалили имовину Ранка Грујића, Рајка Грујића, Симеуна Грујића,

Божа Грујића и Алексе Грујића. Ова група муслиманских екстремиста била је под командом Денијела Грба.

Дана, 28. септембра 1993. године, на реци Биоштици, у кањону Биоштице, приликом рибарења, од стране муслиманских екстремиста убијен је Радислав Жугић. У друштву са Жугићем био је и Буњевац Радан који је ухапшен и касније размијењен. Убијени Жугиц је пронаден у реци са откинутим ухом, изваденим очима и скинутим "скалпом" с главе. Поред њега се налазио његов рибарски прибор. Није био наоружан. И ово недело починили су Денијел Грбо, Мирсад и Есад Лончар, Захрудин и Хајрудин Хасановиц, Суљо и Шефика Борозан, Суада Дурић и Сифета Сечиц.

Дана 4. јуна 1994. године у месту Пусто Село, трагично је настрадао Ратко Нешковић који се налазио на трактору. Превозио је блокове који су били намјењени за градњу куце избеглом лицу из места Ракова Нога. Ни он није био наоружан.

Дана, 29. јула 1994. године, на своме имању, у близини свога села Мислово (где је био настањен), од стране припадника муслиманске војске из Зепе убијен је Вељовић Милана Стојан, рођен 1928. године у селу Мислово. На Сокоцу, током рата, није било никаквих затвора нити логора. Колико ми је познато, један број лица, за које се сумњало да су учествовали у диверзантско-терористичким акцијама које сам претходно поменуо, или су их припремали, привођени су на информативни разговор и задржавани извесно време у просторијама органа војне безбедности које су се налазиле у Цаваринама и Кнежини. У те просторије нису се приводила само лица муслиманске националности, већ и лица српске националности која би начинила различите прекршаје.

Све ове, претходно поменуте, диверзантско-терористичке активности муслиманских формација, и терор над Србима, вршени су на основу директиве од 14. априла 1992. године коју је издао командант Републичког штаба Територијалне одбране РБиХ пуковник Хасан Ефендић.

У Сокоцу није постојала ни једна дзамија, нити било какав муслимански верски објекат, изузев у неким рубним селима у којима је било ратних дејстава, и где су верски објекти кориштени у војне сврхе од стране припадника "Патриотске лиге".

Према неким сазнањима, припадници муслиманске паравојне формације "Патриотска лига" крили су оружје у муслиманским

верским објектима, а у тим истим објектима су својим сународницима делили то оружје.

Када је донешена одлука о повлачењу ЈНА са простора Босне и Херцеговине, народ Романије се забринуо за своју будућност, јер су све институције БиХ остале у Сарајеву, а на Соколац је сваки дан пристизао велики број избеглог становништва са подручја сарајевско-романијске регије. Ратна дејства су кренула, није било у Сокоцу нити на Романији ни једне здравствене установе - ни породилишта, ни болнице, чак нисмо имали ни пекару, јер се све то налазило у Сарајеву. Муслимани су извршили познате диверзантско-терористичке акције на подручју општина Вишеград и Рогатица, у којима су порусили далеководе за пренос електри;не енергије, па је Романијски плато остао без електричне струје и аутоматски без снабдевања водом, јер пумпе раде на струју. И главни путни правци из Србије су били прекинути и нису били безбедни због сталних напада на учеснике у саобрацају из подручја Сребренице, Братунца... а био је пресечен и путни правац Рогатица - Вишеград у подручју Месића, Устипраче и Међеђе. Истина, могло се проћи преко Сјемећа, али и ту су биле честе заседе паравојних муслиманских формација из Покривеника и Џанкића где је велики број српски цивила страдао. Свима је познато да је у то време била пресечена и путна комуникција у Коњевић-пољу, тако да се није могло вршити снабдевање храном нити основним животним потрепштинама.

Током рата 1992-1995, као припадници Војске РС и МУП-а РС, животе је изгубило 288 војно способних лица са подручја општине Соколац. Од тога је тредина убијена у терористичким акцијама и засједама од стране од стране убачених група муслиманских екстремиста. У Сокоцу постоји и Војничко гробље у коме су сахрањени посмртни остаци 1.225 погинулих бораца Војске РС и МУП-а РС, и око 200 цивилних жртава из Сарајева, чији су посмртни остаци накнадно пренешени, послије потписивања Дејтонског споразума.

СУДИЈА ОРИ : Г. записничаре, хоћете ли отворити случај.
ЗАПИСНИЧАР : Добро јутро, часни суде. Ово је случај број ИТ-00-39-Т. Тужитељ против Момчила Крајишника. Хвала.
СУДИЈА ОРИ: Да. Добро јутро г. Бјелица, претпостављам.
СВЈЕДОК: Добро јутро.
СУДИЈА ОРИ: Госпођа пратилац ће вам помоћи да причврстите слушалице.
Добро јутро, г. Бјелица у овој судници. Прије него што дате исказ овом суду, Правилник налаже да положите свечану заклетву да ћете говорити истину, и само истину. И сљедећа вам је предата од стране гђе пратиоца. Позивам вас да дате свечану заклетву.
СВЈЕДОК: Свечано изјављујем да ћу говорити истину, и само истину.
СУДИЈА ОРИ: Хвала. (Молим вас да сједнете, г. Бјелица.) Прво ће вас испитати г. Џос, адвокат одбране. Г. Џос, молим вас наставите.
СВЈЕДОК: Милован Бјелица
Испитивање г. Џос-а:
- Ваше име је Милован Бјелица, је ли тако?
СВЈЕДОК: Да.
Г. ЏОС: Можете ли свједоку дати предмет, молим.
СУДИЈА ОРИ: Да.
-Госпођо Ушер.
Г. ЏОС: Може ли свједок окренути поглавље 19?
СУДИЈА ОРИ: Можете ли гђо, помоћи свједоку с тим -----
Г. ЏОС: У поглављу 19, г. Бјелица, налазимо документ који је насловљен са "Милован Бјелица - Правилник 89 (Ф) исказ". Је ли тачно да сте имали прилику да погледате тај документ и потврдите његову тачност?
СВЈЕДОК: Да, да. Потписао сам.
Г. ЏОС: Часни суде, предао сам записничару јутрос потписану копију Б/Ц/С, коју је свједок јуче потписао. Надам се да се слаже са формалностима.
Г. МАРЏЕТС: Да и ми желимо да имамо копију документа.
СУДИЈА ОРИ: Да, не знам када су све потписани папири, али ако није проблем----
Г. ЏОС: Можете погледати оригинал, свједок је јасно потписао и ставио датум и то је идентично.
Г. МАРЏЕТС: Да, поштовани суде ако бисмо могли имати прилику некад.

Г. ЏОС: Наравно
СУДИЈА ОРИ: Након сваке странице ту је .....
Г. ЏОС: То није процедура коју смо усвојили. Ако суд мисли да тако треба да се уради, нека се то обави прије него што почнемо.
СУДИЈА ОРИ: Ако је свједок то видио,..... г. Џос, наравно да сте презентовали исказ, то је такође оно што је дато свједоку, то је оно што је он прочитао и потписао на задњој страни и због тога нема потребе да се свједок замоли да потпише сваку страну.
Г. ЏОС: Хвала вам.
СУДИЈА ОРИ: Молим вас да наставите
Г. ЏОС: Часни суде, након корисног савјета који је одбрана добила од г. Захара, припремили смо кратак преглед овог исказа да се прочита и запише.
СУДИЈА ОРИ: Да.
Г. ЏОС: Имама бројне копије тог прегледа. Ипак, није ми јасно да ли Дом жели копију испред себе као што сам ја прочитао или...
СУДИЈА ОРИ: Није потребно, јер је његова главна сврха да приближно информише јавност о садржају исказа који је вођен и који није у потпуности разговјетан публици. Зато служи, углавном, јавности, а не Дому који добија оригиналну изјаву. Молим вас прочитајте, али довољно разговјетно због преводилаца.
Г. ЏОС: То ћу и урадити. Могу ли се само обратити свједоку.
СУДИЈА ОРИ: Да. Имате ли копију за преводиоце, то би нам користило.
Г. ЏОС: Бојим се да не, али имамо овдје три.
СУДИЈА ОРИ: Дом може и без тога. Зато гђо Ушер, хоћете ли то раздијелити.

Страна 22571

Г. ЏОС: Г. Бјелица, док преводиоци добију документ, ја ћу прочитати садржај документа који сте потписали. Дуг је неколико страна. На енглеском је, али наравно да ће вам бити преведен.
О: Добро
Г. ЏОС: Ако би ми судија дао знак кад да почнем.
СУДИЈА ОРИ: Да, мислим да су преводиоци сви добили.
ПРЕВОДИОЦИ: Да, Часни суде.
СУДИЈА ОРИ: Кроз замагљено стакло видим знак, значи можете почети.

Г. ЏОС: У периоду послије вишестраначких избора 1990, свједок је био предсједавајући Општинског одбора СДС-а у Сокоцу. У мају 1991. изабран је за потпредсједника Општинског одбора СДС-а. У септембру је номинован за посланика Скупштине САО Романија, која је одржана први и посљедњи пут истог мјесеца. На крају 1991. свједок је изабран за директора Јавног предузећа "Романијапетрол". 13. јануара 1992. изабран је за предсједника Општинског одбора СДС-а на мјесто Мирка Маловића. Према уговору између СДС-а и СДА одлучено је да Срби и Муслимани дијеле власт на општинском нивоу у Сокоцу. Споразум се односио на подјелу дужности у полицијском систему, што је потврђено од тадашњег руководства МУП-а БиХ на састанку у Сарајеву, на којем је свједок присуствовао као предсједник општинске кадровске комисије по дужности. 30. марта 1992. Министарство унутрашњих послова Српске Републике БиХ изабрало је Зорана Цвијетића за министра МУП-а САО Романије. Након извјесног времена, аутономне регије МУП-а преименоване су у центре безбједности. Крајем 1991/почетком 1992. полицијске резервне снаге, територијална одбрана и резервни састав 216. планинске бригаде ЈНА биле су присутне у Сокоцу. Мијешане патроле Армије и полицијске трупе редовно су обилазиле српске и муслиманске заједнице и чувале кампове избјеглица из Хрватске. Ни тада, ни касније ниједна паравојна јединица није била формирана у Сокоцу, нити било која друга оружана група.

Прије избијања рата, муслимански општински званичници и сви други муслимански општински службеници напустили су своје положаје, пратећи инструкције лидера СДА у Сарајеву. Они су поставили своје паралелне општинске структуре у Каљини и Кнежини. Једна таква структура је била полицијска.

- Једном приликом, у Каљини је био заустављен поштар од стране муслиманске полиције из Сокоца, пошта је бачена у ријеку, поштар опљачкан, а полицијска патрола задржана на испитивању. Када су учињени напори да се овај случај испита, муслиманска полиција није сарађивала.

Упркос одласку званичника СДА из Скупштине општине Соколац, муслиманска полиција наставља да им се супротставља пријетњом оружјем и ратом. Постојао је Кризни штаб на општинском нивоу који је укључивао чланове СДС-а и СДП-а, индустријске менаџере, представнике хуманитарних и здравствених организација и ванстраначке личности.

Није било борбених активности на територији општине Соколац, када се десио први оружани сукоб у БиХ. Међутим, рушилачке и терористичке активности су биле вођене од стране чланова муслиманске паравојне јединице Патриотске лиге која је била формирана на територији општине Соколац много прије него што је рат почео, некад у јесен 1991. Патриотска лига наоружавала се од тад и формирала борбену јединицу од децембра 1991. Према безбједносним информацијама, чланови Патриотске лиге, су скривали оружје у муслиманским вјерским објектима, гдје је и вршена дистрибуција оружја. Растао је број рањених и убијених припадника ВРС и полицијских снага које су чувале подручје општине Соколац. У љето 1992. команда ВРС издала је проглас да они који нису били мобилисани ни у војсци ни у полицији предају илегално оружје и експлозив. Нико се није одазвао на овај позив.

Рушилачки и терористички напади су се и даље појављивали, наручито на територији Шахбеговића, Каљине и Кнежине, што је резултирало убијањем и рањавањем многих цивила српске националности.

Као резултат ових догађаја, команда Друге романијске бригаде ВРС одлучила је да изврши демилитаризацију регије у циљу да обезбиједи сигурност за цивилно становништво као и за своје војнике. У току демилитаризације соколачке општине десили су се оружани сукоби у селима: Мељине, Шашевци, Ишерић брдо, Жуљ, Шахбеговићи, Педише, Ракитница, Новосеоци, Кути, Калиманићи и Мичиводе.

Страна 22574

СУДИЈА ОРИ: Г. Џос, видим да је превод мало заостао

Г. ЏОС: ----- Немамо адекватних имена на енглеском.

Током 1993. и 1994. рушилачки терористички муслимански напади резултирали су убијањем и рањавањем многих цивила. Куће су биле опљачкане и запаљене. Током рата није било затвора или логора у Сокоцу. Особе за које се сумњало да су учествовале у организованим и рушилачким нападима, било да су Срби или Муслимани, били су притварани и ислеђивани у притворским јединицама у Ћаваринама и Кнежини.

Све муслиманске терористичке активности вођене су по директиви издатој 14. априла 1992. од стране команданта ТО БиХ пуковника

Хасана Ефендића. Када је избио рат није било мадицинских установа на Сокоцу или Романији, све је било у Сарајеву.
Муслиманске терористичке групе уништиле су у Вишеграду и Рогатици опрему кориштену за дистрибуцију ел. енергије и као резултат тога цијела романијска регија је остала без струје и воде. Главни путеви из Србије били су прекинути и изложени константним нападима из Сребренице и Братунца. Паравојне групе су из засједа побиле многе српске цивиле. Такође је био блокиран и саобраћај у Коњевић Пољу, тако да је било онемогућено допремање хране и осталих намирница на подручје Романије и Сарајева.
У току рата од 1992-1995, 288 чланова ВРС и МУП-а из соколачке општине изгубило је живот, а од тога једна трећина је настрадала у терористичким засједама и нападима муслиманских екстремиста.

Страна 22575

СУДИЈА ОРИ: Вјероватно, само за информацију Дома, три пута прегледан 65. преглед, сада 89(Ф), вођена евиденција даје неке детаље о, рекао бих, насиљу који су починили Муслимани. Ја видим три главне опције. Жељели бисмо знати на које од њих да обратимо посебну пажњу.
-Једна би могла бити да је то важно ако би се то морало формулисати, само да се изједначи мишљење о ономе што се десило.
-Друга могућност је да би то уништило доказ или би противрјечило доказу који смо добили од свједока оптужбе. Нпр. видим да су се нека поменута села такође се појавила у исказу који смо добили приликом вођења случаја од стране тужилаштва.
-И трећа могућност, коју сам примијетио, је то да је постојало нешто као ситуација самоодбране.
На које од ове три могућности бисмо посебно обратили пажњу након што чујемо исказ?
Можете ли нам дати неки показатељ у овом случају. Ако имате 4. или 5. могућност, у реду, ја сам прихватио најочигледнију.
Г. ЏОС: Усуђујем се рећи, прихватио сам другу опцију
СУДИЈА: Друго мишљење, у реду. То не искључује остале могућности. Прихватам, али то је право значење овог доказа. Рекао бих, најзначајније. Хвала вам, молим вас наставите.
Г. ЏОС: Г. Бјелица, у првом параграфу 89(Ф) вашег исказа, имали сте учешће у политичкој историји. Желио бих сада да мало уђемо у

појединости, ако може. Да ли је тачно да сте дипломирали у Новом Саду – Србија?
О: Да.
П: Економију?
О: Да.
П: Радили сте у рачуноводству Јавног предузећа "Романија" Соколац.
О: Да.
П: Затим сте постали директор "Романијапетрола", другог јавног предузећа и на том мјесту остали до 1994.
О: Да.
П: Од 1994 до1997, били сте комерцијални менаџер другог државног предузећа?
О: Да.
П: Од 1998 до 2000, били сте генерални секретар СДС-а?
О: Да, али боље речено директор Дирекције Српске демократске странке. Тако се то звало.
П: Од 2000-2003 били сте предсједник општинског удружења Српског Сарајева?
О: Није то било општинско удружење. То је била Скупштина града Српског Сарајева, састављена од шест општина, а то су: Соколац, Пале, Рогатица, ----то је названо Српско Ново Сарајево, Српска Илиџа, Српски Стари Град и друге. То су биле општине које су је сачињавале.
П: Смијењени сте с положаја од стране високог представника за Босну?
О: Да, смјањен сам, 7. марта 2003. Објашњење је било да финансијски помажем особу која је оптужена за ратне злочине.
П: Које је име те особе?
О: - Радован Караџић.
П: - То ће бити тема којој ћемо се вратити послије. А да ли је та тврдња виског представника против вас била тачна?
О: Никад ништа није доказано и ја поново тврдим пред овим судом да ни финансијски, нити на било који други начин нисам помагао Радована Караџића, или било кога другог, нити је ико икад од мене тражио такву помоћ.
Два пута сам био привођен од стране НАТО-а и СФОР-а у БиХ у мају 2004. и провео сам 30 дана на непознатој локацији и други пут када сам одведен 31. августа и остао у притвору до 27. септембра

исте године, 2004. Не могу да се пожалим на начин на који је истрага вођена. Они који су ме испитивали били су коректни, а истрага је трајала око 60 дана. Све што сам имао да кажем и што сам знао, ја сам и рекао.
До 1999. нико никад није ни тражио Радована Караџића. Он је у то вријеме водио преговоре са званичницима из међународне заједнице. И допустите ми само да кажем: све вријеме, док сам био у том притвору, стизали су извјештаји о томе како је Милован Бјелица на сигурном мјесту, како Милован Бјелица сарађује и како су они задовољни са конверзацијом коју су остварили са Бјелицом. Када су завршили своје разговоре, предали су ме Центру јавне безбједности Источно Сарајево. Рекли су: "Овдје смо завршили, немамо више ништа са г. Бјелицом, требали смо само да довршимо извјештај." Ово је била званична изјава команданта НАТО-а 14. јуна, када сам пуштен из притвора, а исто такво саопштење команде НАТО-а је услиједило 27. јуна када сам други пут ослобођен.
СУДИЈА: Мораћу да вас прекинем. Било вам је постављено питање да ли су тврдње тачне или не. Јасно ми је из вашег одговора, већ у прве 3-4 реченице да тврдње нису биле тачне. А затим, сте дали дуго објашњење.
Видио сам, Г. Џос, да сте хтјели да се умијешате?
Г. ЏОС: Покушао сам.
СУДИЈА: Могу ли само да вам кажем да је било разлога да се умијешате и интервенишете. Да сте били убједљивији, пошло би вам за руком.Такође, схватам да је свједок тек дошао.
Г. Бјелица, фокусирајте се мало више на питања. Само да вам дам примјер, ако би вас неко питао да ли сте дошли авионом у Низоземску, ви можете одговорити са ДА или НЕ, или кажете: "Не, нисам дошао авионом, дошао сам аутом." Али ми не морамо да знамо којом превозном компанијом и не морамо да знамо коју храну су служили. То су све детаљи. Ако нас буду интересовали детаљи, ми ћемо вас питати. Зато, прво одговорите на питање кратко, а г. Џос ће вас питати за детаље ако буде потребно. Г. Џос, молим вас да наставите.
Г. ЏОС: Да, г. Бјелица, додао бих још једну ствар. Мислим да је у мом оригиналном питању била тема којој ћемо се вратити касније, али сада ја покушавам да обрадим вашу историју. Јер, послије смјене од стране Педи Ешдауна, тачно је, зар не, да сте ви тада остали без посла?

О: Да.
П: И доћи ћу до вашег садашњег положаја, али прије тога, политички послови за које сам вас питао су били послови за које сте били плаћени. То су били послови од пуног радног врамена. Је ли тачно?
О: Да.
П: И сада, оно што треба да урадимо је да се осврнемо на ваше друге политичке активности прије него што сте почели радити у политици, да тако кажемо. Тачно је да сте били члан Савеза комуниста, којег сте напустили када је формирана СДС.
О: Да, напустио сам Савез комуниста када сам приступио СДС-у. Додуше, никад нисам послао писмено обавјештење Савезу комуниста о мом напуштању, што је био случај и са другим људима који су то исто учинили.
П: - Били сте изабрани у Скупштину општине Соколац1990?
О: Да.
П: Били сте члан Кризног штаба у Сокоцу?
О: Да.
П: У 1992? Изабрани сте за члана Извршног одбора СДС-а РС у 1993.?
О: Да.

Страна 22580

П: Као што смо дјелимично чули из овог кратког прегледа, били сте предсједник Општинског одбора СДС-а у почетку 1992?
О: Да. 13.јануара 1992. - да будемо прецизнији.
П: Као што малоприје рекох, желим да укратко испитам вашу садашњу ситуацију. Тренутно сте у птитвору у Босни, суочени са непоштеном тврдњом која се односи на догађаје послије рата. Да ли је то тачно?
О: - Оптужен сам за злоупотребу службеног положаја. Наводно, да сам потписао уговор о зајму, а та позајмица су средства која су кориштена у предизборној кампањи СДС-а 1998. и да СДС никад није вратила та средства.
П: Морам вас ту прекинути. Рекли сте Дому суштину тих навода. Желим да вас питам нешто друго у вези с тим. Тачно је да је и одређен број људи оптужен, поред вас, један од њих је Момчило Мандић, чији је исказ Дом већ чуо. Да ли је то тачно?

О: Да, М.М. је први оптужен у том предмету. Он је био један од власника банке која је одобрила кредит, који је дат СДС-у, против њега има и других оптужби.
У мом случају, против мене постоји само једна оптужба, а то је да је позајмица кориштена за финансирање СДС-а.
П: И ви се не осјећате кривим по тој оптужби и чекате суђење. Је ли тако?
О: Тако је.

Страна 22581

П: Можете ли окренути поглавље 16.
Г. ЏОС: Часни суде, неки од ових докумената имају-----
СУДИЈА: Прије него што то урадите, г. Џос, мислим да поглавље 19, број 80 не, 89, да. Изјава, не преглед коју је г. Бјелица потписао 5. априла, мислим да је то.
ЗАПИСНИЧАР: То ће бити Д160, часни суде.
СУДИЈА: Хвала вам.
Г. ЏОС: Хвала, часни суде.
СУДИЈА: Да, да, наставите.
Г. ЏОС: Неки документи у овом свежњу су преведени а неки, нажалост још нису.
П: Отварајући поглавље 16, г. Бјелица, видимо документ који није преведен. Тачно је да сте имали потешкоћа да добијете ово увјерење које наводи да сте човјек који није осуђиван, наравно, бар не до 7. фебруара 2005.
О: Да. Ово је било 7.фебруара 2005. Покушао сам да се пријавим на одређена радна мјеста, али нисам успио да нађем посао. Тако сам добио Увјерење о некажњавању, имајући у виду да се против мене не води никакав кривични поступак.
И ово увјерење је извађено само у циљу запослења.
П: Ко је издао то увјерење? У чијој је то надлежности?
СУДИЈА: Г. Џос, само за информацију постоји ли икакав спор око тога да ли је г. Бјелица био судски гоњен или осуђиван?
Г. МАРЏЕТС: Не, часни суде.
СУДИЈА: Г. Џос, не знам чему тежимо, али ако је то питање, онда---
Г. ЏОС: То је, једноставно то, али јасно је да када одбрана доведе човјека из притвора у Суд, да је Дом свјестан да је он у притвору и то изгледа веома значајно за Суд.
СУДИЈА: Да, али....

Г. ЏОС: ----у овој прилици да покуша да пољуља његов кредибилитет.
СУДИЈА: Могли сте само размотрити то са г.ом МАРЏЕТСом. Порота може стећи утисак да, неко ко је у притвору има везе с криминалом, с обзиром на то овај Дом је свјестан онога што Тужилац има против те особе која је ту први пут. Зато, ми нисмо имали разлога да чак и помислимо на то, док је порота могла то да помисли.
Г. ЏОС: Под овим околностима----
СУДИЈА: Тај случај још није добио број, ископирано је већ----тако да је проблем само у томе што то треба да се преведе. Схватамо да је ово необично----
Г. ЏОС: Мислим да је послано на превођење. Ако није, ја га нећу излагати; ако јесте----послано је. Часни суде.
СУДИЈА: Још увијек се може опозвати. У сваком случају, не оспорава оно што свједок тврди - да је по први пут умијешан у било какву криминалну истрагу.
Г. ЏОС: Опозваћу документ.
СУДИЈА: Да,-----
Г. МАРЏЕТС: Часни суде----
СУДИЈА: Да.
Г. МАРЏЕТС: ---- То би у овој ситуацији могло да значи да је било одређених јавних прозивања од стране надлежних органа која се односе на притвор г.а Бјелице и то би могло довести до тога да овај документ постане важан. Али стварно питање суђења---
СУДИЈА: Ми нисмо свјесни тога или како год---- Мислим, документ, прихватам га, само одражава опсег криминалног досијеа.
Г. ЏОС: То је и моје схватање.
СУДИЈА: Шта год да јавност каже и шта год да мисле о г.у Бјелици---све док не доведете до неког доказа, људи ће рећи да је био оптуживан и осуђиван и раније и то није релевантно. Наставимо.
Г. ЏОС:
П: - Споразум о подјели власти у вашој општини, како је функционисао? Да ли је био ефикасан?
О: - Према међустраначком споразуму између три етничке партије СДА, СДС и ХДЗ, позиције су биле расподијељене на републичком нивоу, градском нивоу и општинском нивоу широм цијеле БиХ. У соколачкој општини----

П: - Прекинућу вас, из разлога што, Г. Бјелица, узимате предност, у неком смислу због тога што имате значајну количину доказа сачињену у писаној форми.
Зато, Дом је свјестан онога што говорите зато што смо прочитали документ који је испред вас у овом моменту. Моје питање је било јасно. Колико је био ефикасан споразум о подјели дужности у вашој општини? То је ту гдје сте ви радили, гдје сте живјели и били активни у политици.
О: - Споразум је постигнут и сви су били задовољни, и Срби и Муслимани. Хрвата није било у општини. Споразум је био потпуно извршен.
П: - Кад је почео да се раскида?
О: -Споразум је почео да се раскида у моменту када Срби нису прихватили референдум о независности БиХ. Претпостављам да ћете ме о томе питати мало касније . Муслимани су тражили од општине да организује овај референдум. Соколачка општина то није прихватила, јер референдум о независности није био подржан од стране Срба и тада је то урађено на недемократски и нелегалан начин. Консензус није испоштован. Ми нисмо стајали иза тог референдума. И у међувремену, српски посланици потписали су документ – њих 20, организованих у Одбор заштите националних интереса, једнакости и националних мањина у БиХ. Овај апел народних посланика из реда српског народа није прихваћен, те су Срби одлучили да не подрже референдум о независности БиХ. Муслимани нису били задовољни чињеницом да Срби не желе да организују референдум. Потом су јавно изјавили да ће они поставити своју власт у својој општини и да ће организовати сами свој референдум. Тако је референдум и био организован. Само су Муслимани неометано учествовали на референдуму, нико их није спријечио да гласају за оно што желе, није било инцидената за вријеме референдума. Дате су им дозволе за службене просторије предсједника СДА, Шемса Бећара и потпредсједника Хајрудина Смајића и мјесних заједница, да обаве референдум у организацији СДА.
СУДИЈА: Г. Бјелица, када кажете српски посланици, да ли се то односи на Општински одбор?
СВЈЕДОК: (превод) У општинском парламенту било је одборника и српског и муслиманског етницитета.

СУДИЈА: Да.
СВЈЕДОК: Да, било је српских одборника у Скупштини општине.
Г. ЏОС: Шта је са Хрватима?----
СУДИЈА: Још увијек није----- читајући посљедњи ред, није сасвим јасно. Када говорите о српским скупштинарима који су потписали документ, 20 њих, да ли сте мислили на 20 српских чланова Општинског одбора или сте мислили на 20 чланова било које друге општине?
СВЈЕДОК: 20 посланика у Народној скупштини БиХ, 20 српских посланика који настоје да заштите своје националне интересе преко одбора за заштиту једнакости националних мањина у БиХ. И све се ово дешавало у Народној скупштини БиХ.
СУДИЈА: Да. Наставите.
Г. ЏОС: Желио бих да вас питам какав је утицај имао рат у Хрватској на општинске односе?
О: - Када је почео рат у Хрватској, ми смо знали да се одређен број Муслимана добровољно пријавио у рат у Хрватској – као илегалне формације. Ове јединице су се звале ХОС јединице, МУП јединице, ЗНГ јединице. Срби у БиХ су жељели да бране Југославију, онакву каква је била и да штите ЈНА. Јавно смо подржавали ЈНА и позивали смо све оне који су били наклоњени Југославији да се одазову јединој легитимној војној институцији и сили у бившој Југославији, ЈНА и да извршавају наредбе претпостављених команданата. И тако је рађено. У Сокоцу смо, такође издали проглас да се грађани Сокоца радије одазову у ЈНА, него да се организују и подржавају неку паравојну групу. У Сокоцу је било неколико људи из тадашње 216. бригаде смјештене у Хан Пијеску који су отишли у рат у Хрватску по наређењу њиховог претпостављеног команданта.
П: Да ли је тачно да имате у свом посједу снимљен дио сахране у децембру 1991. човјека који је служио војску и погинуо у том рату?

Страна 22587

О: - Да. Вјерујем да један од свједока – читао сам негдје или пратио у медијима, а што је потврђено и од стране представника СДА у Сокоцу – да су добровољци који су послани из соколачке општине на ратиште у Хрватску, тамо гинули и да смо дочекивали њихова тијела као хероје и да смо их сахрањивали под фашистичким или четничким симболима, што није тачно. И ја тврдим пред овим судом да је само један млади војник у ЈНА ,који се звао Александар

Јоловић погинуо близу Осијека. 2-3 мјесеца, хрватске војне снаге, ЗНГ или МУП, нису дозвољавале ЈНА да извуку тијела настрадалих међу којима и тијело покојног Аца Јоловића. Када је извршена размјена, Ацо Јоловић је сахрањен у Сокоцу и ја имам снимак са сахране који ми је дао отац Александра Јоловића инсерт са сахране која је обиљежила крај 1991. и овдје можете видјети симболе бивше ЈНА, армије бивше Југославије, која је---
П: Хвала вам. Сада ћемо ----
СУДИЈА: Прије него што то погледамо, могу ли вам поставити једно јасно питање? У свом претходном одговору, рекли сте да сте позивали – мислим да сте тако рекли – своје грађане да се одазову позиву ЈНА. А затим сте рекли: "....радије, да се организују и подрже парамилитарну организацију."
Шта вас је натјерало да их позовете да се придруже парамилитарној организацији радије него регуларној војсци?
Да, Г.---

Страна 22588

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, нисам прочитао транскрипт на тај начин. Можда објашњење----
СУДИЈА: Па, можда је то мени нејасно. Ја сам само читао шта пише на мом екрану.
Г. ЏОС: Било је неких ствари од једне од---- г. Сладојевићу исто у вези с тим.
СУДИЈА: Па, да онда прво разјаснимо----
Г. ЏОС: Усуђујем се рећи да сам мислио на нешто друго. То треба разјаснити и био бих вам захвалан, часни суде.
СУДИЈА: Рекли сте да сте издали позив вашим људима да се одазову и можете ли молим вас----можда постоји проблем у преводу. Можете ли , молим вас поновити дио вашег одговора.
ПРЕВОДИЛАЦ: Вјерује да је рекао "радије него", а ријеч "радије" није била снимљена.
СВЈЕДОК: (превод) Скупштина општине Соколац и ја лично као њен представник, позвали смо грађане Сокоца да се придруже Југословенској народној армији, а не паравојним формацијама.
СУДИЈА: То је сад разјашњено и то је добро, јер сте могли оставити тотално погрешан утисак.
Г. ЏОС: Хвала, часни суде, у ствари, захваљујем.
СУДИЈА: Молим да наставите.

Г. ЏОС: Часни суде, релевантни ЦД је поприлично дуг. Намјеравамо да га убрзамо. Нема звука, и ја ћу једноставно да питам свједока да правилно идентификује разне говорнике поред гроба; два су од веће важности и да сумирамо оно што они кажу.

Страна 22589

СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: Били сте на овој сахрани, зар не г. Бјелица?
О: Помогао сам да се организује сахрана. Били смо сви укључени у организовање сахране јер је то била прва жртва. Он је био млади војник и Општина је прихватила на себе да помогне породици да се сахрана организује.
СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: Почећемо да емитујемо, а ја ћу вам давати инструкције када буде требало да се убрза.
СУДИЈА: Да, хвала.
Г. ЏОС: Ако бисмо могли убрзати до мјеста гробља, молим.
СВЈЕДОК: (превод) Ово је веома важно, ако ћете ми дозволити да прокоментаришем. Важно је да се види звијезда петокрака као знак распознавања. Нема других знакова, нигдје. Званични знак распознавања Југословенске народне армије је била звијезда петокрака.
Г. ЏОС: Да. Осјећајте се слободним да коментаришете у било које вријеме. Зато смо и пустили ову траку, г. Бјелица.
О: Да, добро. Овдје можете видјети официре ЈНА; пуковник Крсмановић и пуковник Вехбија Карић, који је касније био високи официр Армије БиХ и члан Патриотске лиге.

Страна 22590

Погледајте: на шљему можете видјети звијезду петокраку ,униформе су ЈНА. Ништа друго, никаквих других знакова. И застава са звијездом петокраком прекрива ковчег. Једини други знак који видимо је крст зато што је био вјерник, православац. А ово је одликовање које, постхумно његовој породици предаје представник Федералне Републике Југославије, Вехбија Карић, пуковник ЈНА, младићевом оцу. И тако је он убијен и сахрањен са знамењем ЈНА, а не као што смо чули, наводно, четничким знацима или слично.
Г. ЏОС: Убрзаћемо пуковника Карића, ако може.

СВЈЕДОК: Ево овдје, можете поново видјети звијезду петокраку. Погледајте, молим вас, на ковчегу заставу са петокраком, тробојна застава. Срби у Сокоцу су подржавали ЈНА и све легалне институције Федеративне Републике Југославије. То је било легално и није се могло довести у везу са илегалним радњама оних који су хтјели да на име ове сахране злоупотријебе ове догађаје. Видите петокраку, заставу, југословенску заставу, униформе и остало. Још једном, предсједник општине, г. Тупајић, изражава захвалност у име друштвено-политичких организација Сокоца, говори како се надао да се овако нешто неће догодити и како је он настрадао у одбрани Југославије. И ово су потврдили и други говорници који су држали говор, као и стриц Александра Јоловића, адвокат из Београда, који каже да је он свој живот дао за трећу Југославију, јер је Словенија већ била отцијепљена. То је човјек са шеширом. Он је син народног хероја Јанка Јоловића из Другог свјетског рата. И задњи говорник је био свештеник Милорад Љубинац, православни свештеник, уобичајено. И затим, г. Вехбија Карић, који га назива херојем нове Југославије који је дао свој живот, рекао је, за Југославију, своју земљу и одбрану своје земље.
Г. ЦОС: Ко то говори--- ми видимо само другог говорника овде. Ко је то?
О: То је професор Милорад Савић. Његов говор је био у славу младих људи и ученика соколачке општине, испред професора и ученика средње школе.
П: И да ли смо видјели пуковника Карића на видеу?
О: Да, он је био испред зграде Општине, и видјећете га опет како држи говор. Можете показати његов излазак да одржи говор. И он каже како Срби нису имали аверзију према официрима других етничких група, и да су Муслимани, који су били високи официри у то вријеме, дошли да одрже говор на овом мјесту и нико није имао ништа против тога зато што смо осјећали да он подржава ЈНА, као и то да ће се он борити за очување Југославије. Могли сте га видјети овдје прије минут. Гробље је поред цркве.

Страна 22592

И још једна значајна чињеница с тим у вези: Била је само једна жртва у Хрватској са соколачке општине. То се може видјети на снимку. То је Алекса Крсмановић, пуковник, и поред њега--- је стриц о коме сам причао, по занимању адвокат, који у свом говору

помиње Југославију и њено очување и да треба уложити све напоре да се очува држава, подсјећајући да су његови преци и у Првом и у Другом свјетском рату давали своје животе за Југославију и да су имали храбрих и заслужних из своје породице. То је био говор у име породице. Нико није споменуо ни Велику Србију, нити распиривао српски национализам или било шта слично. Овдје се опет може видјети знак распознавања ЈНА и одликовања ЈНА и став у складу с тим. Ово је почасни вод.
П. Ко је то? Зауставите ту. Молим вас, ко је то?
О. То је пуковник Вехбија Карић, пуковник ЈНА, а касније високи официр Армије БиХ, да ли и Патриотске лиге или не, то не бих знао. То је било на крају 1991.Тако је пуковник, који је био Муслиман одржао говор на овој сахрани, а не као што су многи жељели да прикажу,да је био неког другог ранга или слично. И тако све до посљедњег момента, покушавали смо да учинимо све што је у нашој моћи да дамо свој допринос колико год је то могуће у одбрани Југославије и Југословенске народне армије, која је била мултиетничка, што је доказано из свега овога што смо могли видјети. Хвала вам.

Страна 22593

Г. ЏОС: Да ли је потребно да се ово нумерише, часни суде?
СУДИЈА: Да, ја мислим да треба, г. записничаре.
ЗАПИСНИЧАР: То ће онда бити Д161, часни суде.
СУДИЈА: Г. Џос, можете ли нас упутити-----због тога што овај доказ противрјечи тврдњама да је ово била сахрана четничке врсте и демонстрира нам да то није било тако. Да ли се тачно сјећате, јер ја нисам сигуран, гдје смо чули овај доказ, да ли је то било---
Г. ЏОС: Немам те забиљешке овдје, али мислим да их имам у соби одбране.
СУДИЈА: Г. МАРЏЕТС можете ли нам помоћи да нађемо доказ, како би могли знати шта је контрадикторно? Или уопште није забиљежен?
Г. МАРЏЕТС: Часни суде, не могу да се сјетим у овом моменту доказа који се односе на ову сахрану.
СУДИЈА: Да.
Г. МАРЏЕТС: Али, било је и других скупова у региону у то вријеме гдје је било доказа.
СУДИЈА: Да, али невезано за ову сахрану?

Г. МАРЏЕТС: Не могу рећи да смо забиљежили доказ о---

Страна 22594

СУДИЈА: Можете ли, молим вас провјерити, јер ако постоји доказ помогао би нам да створимо другу слику. Међутим, ако нема доказа и ако свједок каже да је то било тад у штампи –питање четника---- мислим да то онда није дио доказа. Мислим да одбрана неће прихватити доказ који није супротан тужилаштву, него само оспорава оно што је било објављено у штампи у тадашње вријеме. Прихватам то као доказ да штампа није била непристрасна. Због тога, све је ово важно ако оспорава доказ и Дом се нада да одбрана не схвати да је њена дужност да се супротставља било чему што је тад објављено у штампи, јер ће нам онда требати наредних10 година.
Г.ЏОС: Хвала на упутству.
Г.МАРЏЕТС: Часни суде,
СУДИЈА: Да,
Г. МАРЏЕТС: У односу на доказ Д161, свједок нам је дао податак који прати оно што је речено. Имамо снимак сахране.
СУДИЈА: Да.
Г. МАРЏЕТС: А било би корисно кад би могли имати и аудио запис.
СУДИЈА: Да, схватам, али мислим да звучни запис није доступан, Г. Џос?
Г. ЏОС: Да питамо свједока.
СУДИЈА: Да, наравно.
СВЈЕДОК: Постоји звучни запис. Имам касету у својој соби са аудио записом. Није проблем могу да је обезбиједим. Можете да видите да је то био Вехбија Карић, и наш је циљ да докажемо да су и Муслимани присуствовали сахрани и да је то био мултиетнички догађај...

Страна 22595

СУДИЈА: Г. Бјелица, немате ви шта овдје да доказујете. Једина сврха вашег доласка овдје је да дате истините одговоре на постављена питања. Не оптерећујте се доказивањима.
Г. ЏОС: Часни суде.
СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: Могу да помогнем да се ово мало прошири---
СУДИЈА: Да.

Г. ЏОС: ----колико могу, јер имам ограничено учешће у овоме, да свједок за одбрану обезбиједи траку коју је суд управо видио. Речено нам је да није могуће приказати видео траку у овој судници. И колико то год звучало критизирајуће, ми стварно не желимо да то буде тако. Као и обично, техничари су били вољни да нам помогну и преснимили су видео траку на ЦД---
СУДИЈА: И изгубили звук.
Г. ЏОС: ----- а звук није био на ЦД-у, колико смо могли закључити.
СУДИЈА: Схватам да су ово технички проблеми, али у најмању руку било би добро да имамо и текст, барем ових одржаних говора, јер изгледају као прави говори---
Можда, Г. Бјелица, ако бисте могли прослиједити касету до Одјељења за жртве и свједоке и онда би вам је они вратили?

Страна 22596

Г. ЏОС: Па, покушаћу помоћи у томе.
СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: Јасно је да је то њима тешко. Он би вјероватно требало да је преда једном затворском чувару, а Одјељење за жртве и свједоке има тако мало тога да уради---
СУДИЈА: Онда нам требају посебна упутства за службенике.
Г. ЏОС: ----из очигледних разлога.
СУДИЈА: --- то би било да се ископира и да вам се врати оригинал, али можете ли, г. записничаре--- позивам вас да предузмете потребне мјере како ће Притворска јединица бити информисана о вашем предавању касете, да би ми могли чути и тонски запис, а не само гледати слике.
Ово је, г. Џос,--- значај овога још увијек зависи од доказа којег ћемо добити.
Г. ЏОС: Могу ли да дам двије кратке примједбе?
СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: Ми бисмо још увијек требали имати негдје видеокасету. Ниједан, од два господина која ми помажу данас, нису упућени о операцији преснимавања видео касете на ЦД. Моја друга примједба је ова: одбрана не намјерава да обезбиједи транскрипт са ове сахране.
Искрено, часни суде, ово је управо исти случај који смо имали са тузланским конвојем; немамо средстава то да урадимо. И зато ћемо оспособити траку за тужилаштво.

Оно што захтијева г. Марџетс није безразложно. Они ће сносити трошкове.
СУДИЈА: Прихватам, због тога што је свједок сада свједочио о садржају говора што би нам и аудио - запис то омогућио. Г. Марџетс, да потврдимо, базирајући се на аудио траку, постоји ли разлог да оспоримо свједочење свједока у погледу овога? Због тога, можете је прво преслушати уз помоћ преводиоца, а затим ако буде потребно записати и имати преведено и додати међу остале доказе.
Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде. А само у случају да ће мој колега разумјети да би оно што тражимо био најбољи доказ.
СУДИЈА: Да, мислим да---
Г. ЏОС: Не могу се жалити на то. Морам нагласити.
СУДИЈА: Да. Г. Марџетс, добићете или касету или копију касете; можете је разматрати како доликује. Молим да наставите.
Г. ЏОС: П: Желим да вас питам, да ли је ваша општина примила избјеглице из Хрватске ?
О: Током рата у Хрватској, кренуо је егзодус народа (Срба, Хрвата), био је и велики број мјешовитих бракова. Било је жена Хрватица, дјеце из Папука, Звечева и Подравске Слатине. Неколико хиљада лица стигло је на територију сарајевско-романијске регије, а самим тим и на Соколац, Пале итд. Један број тих породица смјештен је у хотел на Сокоцу, други дио прихватиле су породице са Сокоца у своје домове. Била је једна јединица која је водила бригу о расељеним лицима и избјеглицама које су стизале из ратом захваћених подручја.
П: Желио бих да вас питам знате ли нешто о наоружавању Муслимана на вашој општини прије избијања рата.
О: У Српској демократској странци, преко српског кадра у МУП-у, Територијалној одбрани и Министарству одбране, као и државној безбједности и у извјесним разговорима вођеним са становништвом соколачке општине, а што је случај и са другим општинама, сазнали смо да се Муслимани спремају за рат, да се наоружавају, окупљају у џамијама и кућама, и пропагирају декларацију Алије Изетбеговића објављену у сарајевским медијима, која је уливала страх међу српски народ широм БиХ, а не само ту гдје смо ми били.
П: Зауставићу вас ту, јер ако погледамо параграф 13 вашег исказа 89 (Ф), изнијели сте различите чињенице.

О: То само потврђује оно што сам малоприје рекао; све информације које смо имали,биле су тачне. Полиција, која је контролисала саобраћај возила, једном приликом је код једног вјерског званичника пронашла "калашњиков". Мислим да је био произведен 1980-их или 1990-их. То знам јер је објављено у јавности. Било је ту и доста муниције. Прилажем вам записник о одузимању нелегалног наоружања.

Страна 22599

У једној од низа редовних контрола саобраћаја и путника, у Подроманији је пронађено оружје код посланика у Народној скупштини БиХ, Хаџа Ефендића који је родом из Горажда.

П: Г. Бјелица, поменули сте параграф 13, чланак у Ослобођењу од 24. септембра 1992. Да ли имате тај чланак?

О: Нисам мислио да ћемо ово помињати, али 24. септембра 1992, у сарајевским дневним новинама "Ослобођење", што се може видјети на сајту Патриотске лиге и у дневним новинама "Ослобођење", Мевлудин Смајић који је био у командном Штабу Патриотске лиге, давао је изјаве о резултатима постигнутим у 1991. години, на организовању муслиманског становништва са територије општине Соколац за вођење рата, довозио оружје из Хрватске и како је сваког другог дана ишао у Витез по експлозив, да је једном приликом донио 120 кг експлозива. У јануару 1992. имао је 866 чланова Патриотске лиге, који су били добро обучени. Ми смо знали да иду на обуку, да се та обука организује у КуГ.овцу, и да су појединци ишли у Либију, такође. Имали смо информацију о томе прије рата, да је 40% чланова из Патриотске лиге било добро обучено. А ово је потврдио г. Исић, који је био замјеник министра одбране у БиХ. И у свом---

П: Г. Бјелица, поставио сам вам врло јасно питање. И очекивао сам да ће ваш одговор бити : НЕ, немам тај чланак, и онда бих вас ја питао: зашто, и онда бисмо шире образлагали. Морате покушати да одговорите на питање које вам поставим. Да ли је то јасно? Ја знам да бисте ви имали доста тога да кажете овом Дому, и они разумију то такође, али морате се потрудити да будете прецизни у својим одговорима.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, желио бих да примијетим, да у ово ситуацији, оно што ми имамо овдје, није само презентација једног чланка из штампе, него, уствари, ми имамо много мање. Имамо некога ко даје исказ на основу свог сјећања на новински чланак и

желио бих да примјетим и да питам Дом, да ли г. Џос жели да разматра доказ.
Г. ЏОС: Па, не знам шта вам то значи, часни суде---
СУДИЈА: Хајте да, г. Марџетс, односно г. Џос, почнемо са истраживањем тог чланка, да ли тај чланак уопште постоји? Ако не постоји, онда оно што смо прочитали у новинама није толико неважно и непоуздано, као ни невјероватно. Због тога, г. Џос, више сам забринут што је садржај свега овога пун детаља. Такође сам забринут, због тога, који би могли бити извори овог новинског чланка. Чули смо сад од обје стране, сто пута, да су извјештавања обично веома пристрасна – међутим, прихватамо нека од њих, углавном радије она која се односе на догађаје, него на тумачење догађаја. Допуштам вам да наставите.
Г. ЏОС: Прелазим са новинског чланка. Можемо ли погледати поглавље 20, молим? Часни суде, нећу ово критиковати, чак напротив, али ово је био документ који је одбрана скоро добила од свједока, објављивањем Правила 68, тако да није преведено, а сумњам и да је послано на превођење.
СУДИЈА: Прихватам, ако је тужилаштво било у стању да га идентификује као члан 68, онда ---- моменат г. Бјелица.
СВЈЕДОК: У реду.
СУДИЈА: Да је Тужилаштво приближно свјесно садржаја. Молим вас да наставите.
СВЈЕДОК: Ако бих могао само да кажем да је то објављено у "Ослобођењу", од стране Федерације, у Сарајеву, а не у "Ослобођењу" објављеном од стране Срба.
СУДИЈА: Да, Г. Бјелица, обратите пажњу на поглавље 20, и г. Џос ће вам поставити питање у вези с тим. Можемо ли, можда добити "омот списа", Г. Џос, што би, отприлике био увод у документ.
Г. ЏОС: П: Добили сте копију овога јуче, прилично касно, да будемо искрени, г. Бјелица, зар не?
О: Да.
П: Да ли сте имали прилику---
О: Да.
П: --- да прегледате ове документе?
О: Да. Знам за ово. Било је доста ових случајева који су----

Страна 22602

СУДИЈА: Г. Бјелица, опет, питање је било: Да ли сте имали прилику прегледати ове документе? Прихватам донде док нисте почели да коментаришете---
СВЈЕДОК: Да, да. У реду онда.

Страна 22603

О:
П: И уствари, ми ћемо се с овим сусретати и другом приликом током вођења овог случаја. Оно што имамо овдје су документи који се односе на овог човјека, г. Халиловића, а тичу се тужилаштва. Је ли тако?
О: Да.
Г. ЏОС: Часни суде, Дом има неку подршку. Ако погледате садржај---
СУДИЈА: Г. Џос, можда прво слово, овдје врло лако може доћи до неспоразума. То је Алиловић умјесто Халиловић, а пошто нам је име Халиловић врло добро познато, указујем вам на непрецизност у транскрипту, страна 37, ред 3.
Г. ЏОС: Да, хвала вам. Дакле, часни суде, ако је први у садржају документа---
П: Не ви, г. Бјелица, неће помоћи вама, али ће помоћи уваженим судијама.
Г. ЏОС: Овдје видимо садржај ових разних докумената, припремљен од стране одбране.
П: Сада—
О: Да.
П: У суштини, г. Бјелица, шта је г. Алиловић наводно урадио?
О: Г. Алиловић је оптужен за посједовање аутоматског оружја, стране марке, калашњиков и за посједовање веће количине илегалне муниције. Вјерујем да је то било у јануару, али не знам тачно ког. У сваком случају, било је то 1991. и ово је један од доказа који показује како су се Муслимани наоружавали.

Страна 22604

П: Можете ли окренути на три задње стране параграфа 20, документ под бројем 01398231, са датумом 15. фебруар 1996.
О: Мој датум је--- не, не, не у праву сте, то је датум тужилаштва. Имам тај документ, имам ту страницу испред себе.

П: Овдје видимо да смо на неки начин били прекинути пред крај процедуре, зар не?
О: Да, због законских ограничења у криминалном закону, позив није могао бити уручен. У међувремену, рат је почео, и према законском ограничењу које је тад било на снази судија је морао да затвори случај.
СУДИЈА: Да, г. Џос, прије свега ја ћу---- нећу вас питати да ли је ово погодно вријеме за затварање, али обично све моје паузе су испуњене састанцима, зато бих желио да направим паузу сада. Да ли бисте ви за вријеме паузе могли утврдити неколико нових реченица које су релевантне за овај случај, јер једина ријеч коју ћете ви схватити је "судија", што ја разумијем. Али, сав преостали дио још увијек није потпуно јасан колико год се расправљало о етницитетима или због чега су етницитети оптужени или бар осумњичени. То је, изгледа, одлука Републике Српске, то је бар оно што сам ја схватио од почетка. Можете ли покушати да идентификујете ове дијелове који нам, у недостатку превода, дају бољи начин разумијевања неких литерарних формација овог документа.

Страна 22605

СУДИЈА: Г. Џос, молим вас да наставите.
Г. ЏОС: Часни суде, да ли бих могао прије свега да се позабавим питањем видео - траке, и записничар, који је доста радио по овом питању током паузе ме је замолио да ово представимо. Нашли смо видео траку---
СУДИЈА: Значи, нема више потребе да---
Г. ЏОС: Предали смо је нашим искусним колегама. Нема потребе --- провјерили смо да ли звук ради. Изгледа да се може прегледати у судници, нисмо били свјесни тога и ја се извињавам ако сам тврдио супротно, и нема потребе, колико могу да видим, да тражимо копију од УНДУ јер је свједок има у свом посједу.
СУДИЈА: Да, г. Џос, препуштам вама да одлучите да ли желлите да испитате свједока о садржају говора, или да га преслушате, радије него да гледамо цијели видео поново. А видео - трака иде спорије него ДВД.
Г. МАРЏЕТС, исто важи и за вас. Ако мислите да је релевантно---- уз допуну оног што нам свједок каже да преслушамо садржај говора, ми ћемо их чути.
Г. ЏОС: Хвала вам.

СУДИЈА: Молим вас да наставите.
Г. ЏОС: Вратимо се на параграф 20, молим. Трећа страница параграфа 20 документа који датира--- не знам да ли је то све заједно јасно, изгледа да је то био август 1992, али носи број 1992 на врху, трећа страна-не, не та. Идите на прву страну поглавља 20, молим, г. Бјелица. Прва страна.
О: Да,да.
П: Овдје видимо да на средини странице пише: "дана 13/1/1992", стављено је под наводнике. Је ли тачно?
О: Само моменат. Не могу то да нађем. 13. јануар---да, да. Ово је у ствари изјава свједока, ово је изјава оптуженог. Не мислим да---
П: Покушајте да одговорите на моје питање, молим вас г. Бјелица. Оно што желим да урадите је да полако наглас прочитате тај параграф.
СУДИЈА: Г. Џос, више бих волио када би неко из вашег тима прочитао веће дијелове. Више су навикли на дуже говоре, и слично.
Г. ЏОС: Замолићу г. Мујановића да то уради, јер ми је он на овоме посебно помагао---
СУДИЈА: Да, г. Мујановић. Почињемо са "стоје" и затим "дана".
Г. МУЈАНОВИЋ: " 13 јануара 1992, у Сарајеву је, у непосредној близини градске Вијећнице, од непознате особе, на дозвољен начин купио аутоматску пушку, марке калашњиков, број С4БЈ4751, калибра 7,62мм и 4 оквира муниције и 101 комад метака за горе поменуту пушку, калибра 7,62мм. Наведено оружје и муниција су нађени на оптуженом у "аргентина 200" ауту -- аргента, извињавам се --- у Подроманији током редовне контроле припадника Станице јавне безбједности у Сокоцу. Другим ријечима, он је на неовлаштен начин купио ватрено оружје и муницију, којим је починио злочин незаконитог посједовања оружја или експлозива по члану 213, параграфа 1, кривичног закона Социјалистичке Републике БиХ".
СУДИЈА: Молим вас да наставите, г. Џос.
12.Г. ЏОС: П: И да употпунимо - нећу тражити од вас да прочитате на глас, ако окренете Г. Бјелица, сљедеће двије, три или четири стране, ми овдје имамо изјаву оптуженог, г. Алиловића. Да ли је то тачно?
О: Тачно је да је то оружје нађено код њега и да је он то признао, све је то тачно, али не мислим да је он то платио.

П: Г. Бјелица, ја знам и сигуран сам да и уважени судија то зна – ви се трудите да дате све од себе, али слушајте пажљиво питања која вам постављам. Ја нисам тражио од вас да дајете коментаре на те појединости; једноставно сам вас питао да потврдите једну или двије ствари. Морате схватити да имамо једну озбиљну сметњу – не вашом грешком, наравно – наиме, ми немамо ове документе на енглеском и то нам отежава ствар. Схватате ли шта хоћу да кажем?
О: Да.

Страна 22608

П: Моје питање је једноставно ово: документ у који ви сад гледате је изјава окривљеног човјека, г. Алиловића, у којем он објашњава како је дошао до овог ватреног оружја. Је ли тачно?
О: Да.
П: Можете ли ви помоћи овом Дому у погледу етницитета г. Алиловића?
О: Г. Алиловић је Муслиман, а садржај документа говори да је набавио оружје у Сарајеву. И ми једино желимо да докажемо да су се Муслимани наоружавали.
СУДИЈА: Г. Бјелица, г. Џос вас је лијепо замолио да се фокусирате на питање. Питање је било: "које је националности г. Алиловић." Наравно да вас је питао то у циљу да демонстрира Дому да су Муслимани посједовали оружје или бар били осумњичени за то. Немате разлога да се бринете како ћете допринијети томе осим да говорите истину. А питање је било фокусирано баш на оно што ви сада имате на уму, што је потпуно разумљиво, али препустимо то сад г. Џос. Одговорите на питање, а он ће вас упутити на детаље.
Г. ЏОС: Ја---
СУДИЈА: Мислим, чак сам тражио---
СВЈЕДОК: Извињавам се одбрани. Он је био Муслиман. Извињавам се, неће се поновити.
Г. ЏОС: На дну странице коју гледамо, могу се видјети друга два имена. Као прво, можете ли наглас прочитати великим словима наведено име г.а Предрага?

Страна 22609

О: "Изјава узета од...."
П: Које националности је био Ћајић Предраг, да ли знате?

4.О: Предраг Ћајић је Србин. У то вријеме је био криминалистички инспектор у Станици јавне безбједности Соколац.
П: Исто питање се односи и на г. Боровчанина, Љубиша Боровчанин. Шта је то што пише у наслову изнад његовог имена? Молим вас, прочитајте нам.
О: "Садашњи".
П: А које је националности г. Боровчанин?
О: Србин, запослен у станици Јавне безбједности. Био је, или замјеник команданта или шефа крим полиције. Не знам тачно шта је тада био.
П: А сада ми одговорите само ако знате дати одговор на ово питање. Ако окренемо на друге три странице, видимо документ који смо гледали раније, а који се тиче обуставе поступка, рекли сте због законских ограничења. Видимо да је тај документ насловљен са "Република Српска". Јесте ли у могућности да објасните како је Република Српска била умијешана у ове поступке који су почели прије него што је она и основана? Молим вас, одговорите само ако знате.
О: Датум је 15. фебруар 1996. Ово је било послије потписивања Дејтонског споразума, Основни суд у Сокоцу је био дио Министарства правде Републике Српске. Основни суд у Сокоцу је преузео све предмете који нису били ријешени у судовима у БиХ. И дошла је наредба од Министарства правде да се случај оконча, и због тога је Основни суд у Сокоцу ријешио овај случај.

Страна 22610

Г. ЏОС: Немам више питања везаних за овај документ, часни суде. Не знам да ли им је додијељен број. Ако су---
СУДИЈА: Колико сам схватио, није још. Прихватам да се цијели досије стави под један број, Г. записничаре.
ЗАПИСНИЧАР: То би било Д162, часни суде.
7. СУДИЈА: Хвала.
Г. ЏОС: П: А сада, г. Бјелица, гледамо у параграф 13 вашег 89(Ф). Можете ли окренути на пасус 19, параграфа 13.
О: Да. Нашао сам.
П: Видимо ту једно име неколико редова изнад параграфа 13 Атиф Шарићић и Конда Кармен.
О: Само тренутак, молим. Да.
П: Ви сте рекли да су они били ухапшени.

О: Да, били су приведени или ухапшени, ако ви тако кажете.
П: А шта сте ви мислили, који је био разлог због којег су они ухапшени?
О: Полиција је вјероватно имала информацију о г. Атифу Сарићу, који је био високи официр ЈНА и капетан корвете ЈНА. Напустио је ЈНА 1990. и укључио се у организацију Патриотске лиге БиХ. Обавјештајна служба и полиција су посједовале информације о његовом задужењу за операције на терену заједно са Кармен Кондом која је имала документе, али нико није знао њен прави идентитет, што се доказало током размјене.

Страна 22611

П: Видите ли ви моју руку. Разлог због којег сам је подигао је да ви морате мало да успорите. Као што сам вам већ рекао, ја увиђам да то није лако, али поједине дијелове ваших одговора морате да изговарате полако, како би преводиоци могли да буду у току с оним што ви говорите. Да ли сте разумјели, г. Бјелица?
О: Да, разумијем.
П: Можемо ли се вратити на задњи документ поглавља 13, који нажалост, још увијек није преведен, часни суде, мислим. Допустите да покушам дати кратак преглед тог документа. Ово је документ који је послао Велибор Остојић Црвеном крсту, 30.априла 2000. И ту стоји да је МУП РС држао у притвору наведене особе са вашег списка, па по својој прилици то је био списак којег је Црвени крст прибавио за Владу РС. Да ли ви тако разумијете овај документ?
О: Да.
П: И можемо видјети да су под бројем 11 и 12 двије особе које смо управо помињали.
О: Да, али под бројем 4 такође имамо ту особу. Тако да они који су тражили ту особу нису знали под којим именом ће се појавити, и тражили су под именом Каран Сарић, можете то испитати. Видите да је под бројем 4 иста особа, будући да је та особа ухапшена под именом Кармен Конда.

Страна 22612

П: То нам пуно помаже. Прочитајте, молим вас, цијели увод укључујући и ријечи стављене у заграде под бројем 4, само та два реда. Читајте наглас, полако.

О: " Каран, непознат, вјероватно је то случај Кармен Конда, а не Сарођић, као што је у списку под бројем 12." То значи да су тражили под другим именом, Каран Сарођић, с обзиром да овдје, испод, имамо Кармен Конда, која је била ухапшена. Овдје пише да је то, вјероватно, и био случај Кармен Конде, а не Сарођић, тако да је јасно да је то иста особа. То значи да је било нешто сумњиво и да никад нису могли установити идентитет особе која је под истрагом. И ја сам питао у полицијској станици за ту особу и касније се испоставило да су то били важни људи у организацији Патриотске лиге и њеним активностима у БиХ.
П: Да ли знате гдје су у Сокоцу ти људи били притворени?
О: У полицијској станици. Били су у притвору.
П: Колико дуго?
О: Не знам. Полиција је то одредила. Ми смо касније дознали ко су били ти људи и да су радили у обавјештајној служби, да су посјећивали одређене људе који су, касније, на основу тога дали изјаве полицији и да је то полиција послала Канцеларији за сарадњу са Хашким трибуналом посебно те изјаве и све што су сматрали да је релевантно за тај случај.
П: А имате ли икакву представу о томе када су они могли бити пуштени из затвора у Сокоцу?

Страна 22613

О: Па, одмах након захтјева Владе РС-а, предата су имена међународном Црвеном крсту --- предати су путем Међународног комитета Црвеног крста, тако да је то било након неколико дана.
П: Јесте ли ви обавијештени о томе да ли је њихов притвор на Сокоцу био легалан?
О: Да, мислим да су они имали досије, полицијски документ о овом случају као и о другима који су привођени. Ја не бих могао то баш тачно да знам, јер је то посао унутрашњих органа. Али, све је рађено легално.
П: А да ли бисте ви могли помоћи, као неко из Општине, ко би могао бити одговоран за везе са Владом РС у организацији трансфера ових људи и сличних ствари?
О: Па, то треба да ради Министарство унутрашњих послова. Предсједник соколачке општине би требао бити обавијештен и он би контактирао комисију у вези тога. Општина има своју комисију, као и свака друга општина, Комисију за тражење и размјену несталих

лица и заробљеника, и њен предсједник је био г. Драган Подинић. Ово је била процедура према правилима регулативе која је била на снази у то вријеме. Они су блиско сарађивали са сличним комисијама са других подручја, која су данас различитог ентитета, а и са ИЦРЦ, Међународним комитетом Црвеног крста.

Страна 22614

Г. ЏОС: Да ли би овај документ могао да добије број, молим.
ЗАПИСНИЧАР: То би било Д163, часни суде.
СУДИЈА: Хвала, г. записничаре.
Г. ЏОС: П: Питања која ћу да вам поставим, г. Бјелица, су по својој природи различита, тако да ћемо прећи на скроз другу тему, али још увијек у предратном периоду. Желим да вас замолим да погледате ово, молим.
Г. ЏОС: Ово је друга варијанта А и Б документа, часни суде.
П: Сада, свјесни сте постојања овог документа, зар не?
О: Чуо сам да се тај документ спомиње овдје на суђењима.
П: Доиста, бавили сте се питањем кореспонденције овог суда. Можемо ли окренути поглавље 18, молим.
О: Када су почела суђења у Хагу, сазнао сам за овај документ---
П: Прекинућу вас, г. Бјелица. Можете ли окренути поглавље 18, молим.
Г. ЏОС: Ово је Д9, часни суде.
СУДИЈА: Видим да пише на врху.
Г. ЏОС: П: Овај документ представља уводно писмо г. Блата, који је био замјеник тужиоца у канцеларији Тужилаштва, а затим, ту је и ваш одговор на његово испитивање. Видимо и одговор овдје. Раније се то обрађивало овдје на суду. Да ли је ваше гледиште по питању документа А и Б остало исто од почетка, у новембру 2001 ?

Страна 22615

О: Па, да. Ја сам то написао и послао. Ишао сам преко Министарства правде. Потпуно схватам ситуацију. Схватио сам то, и они су ме питали да ли још увијек имамо ове документе у архиви. Ја не знам шта ви желите, да ли да дам коментар на ово што сам написао овдје. Није ми потпуно јасно ваше питање. Које је ваше питање?
П: Па, у суштини, то је задњи параграф. Ту су двије реченице. Док се прва реченица тиче-----
О: Да, да.

П: Је ли то још увијек ваше гледиште?
О: Да, 100%. Ово питање није никад постављено, нити је икад ријешено, нити је прибављено сличних докумената, што је и садашња ситуација. Тако и сада на то гледам.
П: А шта је са другом реченицом у којој сте, обраћајући се Министарству правде, дали информацију о одређеном броју пензионисаних официра бивше ЈНА који су били одговорни за тај документ? Одакле вам та информација?
О: Па, сви ми у странци смо покушавали да сазнамо било шта везано за овај документ. Једном приликом сам питао генерала Суботића, бившег министра одбране у Влади РС, првог министра одбране, да ли он има икаква сазнања о овим документима и да ли су икад имали ишта слично у Министарству одбране, јер је СДС морао дати одговор на то питање. Он ми је рекао да не зна и да нема никаквих сазнања о томе да је неки орган усвојио такав документат. Ја сам њему рекао да и ја, као предсједник Странке, не знам ништа о постојању таквог документа. Једино што ми је тада рекао да су у појединим општинама гдје су Муслимани и Хрвати били у мањини, по његовим сазнањима, кружили документи кризних штабова Муслимана и Хрвата о дјеловању у ратним ситуацијама и да су ти документи дошли у посјед неких пензионисаних српских официра, те да су они самоиницијативно, на бази тих докумената, израдили Упутство за понашање српског народа у кризним ситуацијама у општинама гдје су Срби били у мањини и гдје им је пријетило истребљење.
Колико ја знам, документат ове врсте никад није стигао на Соколац и подручје Романије.
П: Можете ли да окренете на---
СУДИЈА: Г. Џос, можемо ли да питамо свједока:
Када вам је речено да су то били умировљени официри бивше ЈНА, да ли сте питали за имена и да ли су се имена негдје спомињала?
СВЈЕДОК: Не, зато што то није повезано са Српском демократском странком. Од нас никад није тражено да то истражимо. Ја сам рекао да сам се распитивао да ли неко нешто зна о томе. Можда то нисам требао радити, распитивати се, јер то није постојало ни у архивама, али желио сам да разјасним ту ситуацију, да ријешим то питање, јер је то било питање Хашког трибунала. Мислим да је то неко урадио са добрим намјерама, да помогне свом народу који је био угрожен.

Страна 22617

СУДИЈА: Да, могу ли вас питати да ли сте ви сазнали да ли је ово била тајна операција војних лица или тих официра или--- да ли сте сазнали ишта више осим тога да је то била група пензионисаних официра ЈНА?

СВЈЕДОК: Не, нисам урадио ништа посебно. Знам само да је било таквих официра на нашем подручју. То јест,пензионисаних официра. Они би долазили и нудили своје услуге и ми би их усмјеравали у команде јединица; а шта су они радили с њима, ја не знам.

СУДИЈА: Овај Дом је примио доказ који је у даљим напоменама упућивао на званичност овог документа. Мислим да су то били скупштински састанци, али можете ли ми објаснити зашто је такав документ, како ви кажете, само иницијатива неких ЈНА умировљених официра, или шта већ имате на уму. Зашто је био од толиког значаја у каснијем стадијуму на вашим скупштинским састанцима?

СВЈЕДОК: Не знам, оно што ја говорим је да никад нисам видио тај документ, никад до недавно. И немам информацију о томе да је тај документ био у скупштини, нити било гдје. Могуће, али ја то нисам никад видио. Никад није дошао ту гдје смо ми били на сједници.

Страна 22618

СУДИЈА: Да, наставите, Г. Џос.

Г. ЏОС: Можете ли окренути на поглавље 4, у индексу П835. Имали сте прилику да погледате овај разговор између вас и Радована Караџића, 27.децембра 1991. Као прво, да ли се можете присјетити, 15 и по година је прошло од тога?

О: Сјећам се да смо водили разговор. Ово ме подсјетило. Мислим да је ово потпуно тачно. Немам никаквих примједби. Да нисам ово прочитао, не бих се могао сјетити о чему смо разговарали, али кад сам ово видио, ово је, без икакве сумње, тачно преведено.

П: Напомена је дата на почетку исјечка од стране некога по имену Крајишник. На кога се односи та напомена?

О: Ово није послано, нисам потпуно сигуран да ли је то био Славо Крајишник или Мирко Крајишник. Нисам потпуно сигуран, јер смо водили телефонске разговоре са обојицом; никад се нисмо видјели. Мислим да ова понуда није прихваћена. Нисмо били у могућности да испунимо услове, тако да ова пословна трансакција није реализована.

Страна 22619

Прије рата, као директор Јавног предузећа "Романијапетрол", које се бавило прометом нафте и нафтних деривата, обраћао сам се руководству српског народа у БиХ са молбом да ми помогну у набавци нафте и нафтних деривата за потребе општине и њених виталних институција. Разлог мог обраћања и самом предсједнику Караџићу је у томе што су предузећа "Ина" и "Енергопетрол" из Сарајева блокирала испоруку ове робе Сокоцу. Предсједник Караџић ме је лично позвао телефоном (а ви тај разговор имате снимљен), и обавијестио ме је да могу набавити двије цистерне горива преко Рајка Дукића и Слава Крајишника по цијени од 48 динара по литру. Том приликом, упознао сам предсједника да смо добили понуду од "Југопетрола" из Београда, по цијени од 45 дин. по литру франко Соколац и да је понуда из Милића, у овом моменту, за нас неприхватљива. Предсједник даље није инсистирао да набавимо гориво из Милића, тако да ова понуда није реализована.

СУДИЈА: Г. Џос, под бројем 4, нашли смо, на крају текста, извјештај о истрази, која је приказана. Може ли се ово издвојити?

Г. МАРЏЕТС: Требало би то издвојити.

СУДИЈА: Г. Марџетс, могу ли вас позвати да ово узмете и уништите одмах, јер има тако много грешака.

Г. ЏОС: Хвала много, часни суде, што сте то уочили.

П. Поменули сте Слава Крајишника. Ко је заправо он?

О: Он је радио, колико се сјећам, са Бранком Остојићем и Рајком Дукићем у Милићима. Бавили су се, поред осталог, прометом нафте и нафтних деривата. Ја лично никога од ових особа нисам сретао у то вријеме. Једино сам се пар пута телефоном чуо са г. Славом Крајишником.

Страна 22620

Сигуран сам да Славо Крајишник нема никаквих родбинских веза са г. Момчилом Крајишником. Мислим да је он са подручја Бирча, а г. Момчило Крајишник из Сарајева.

П: Ако окренемо на енгл. трећу страну---

СУДИЈА: Могу ли да вас питам, да ли знате, да ли је било која трговина нафтом, у коју је био умијешан и Славо Крајишник, икада успјела?

СВЈЕДОК: Не знам да је икада било нешто слично. Ми смо директно ишли преко предузеће "Југопетрол", као што је овдје наведено, због

тога што су цијене рафинерије биле повољније и што није постојао посредник као добављач.
СУДИЈА: Али, у исто вријеме говорите да је то била цијена за 3 динара већа, како сам схватио, што је допринос Странци. Па, да ли бисте ви платили 3 динара "Југопетролу" да се пренесе на странку или--- због тога што, како рекосте, нема "посредника".
СВЈЕДОК: То је било неизводљиво, јер СДС није имао никаквих пословних аранжмана са "Југопетролом", а ми смо набавку робе вршили преко "Југопетрола" због повољније цијене по предузеће и крајње потрошаче. А, да смо вршили набавку преко Остојића или Дукића, ми би платили робу по њиховим цијенама. Да ли је била увећана цијена робе у предузећима г. Остојића и Дукића за неки проценат за потребе финансирања Странке ја не знам, јер тада нисам био члан Извршног одбора Српске демократске странке и не сјећам се да је постојао такав аранжман СДС-а и предузећа које су претходно поменути људи. На крају, иако је повећавана цијена због помоћи Странци, ту нема ништа противзаконито, јер су се, у то вријеме, политичке партије на тај начин финансирале.
СУДИЈА: Да ли је било икакве везе између Слава Крајишника и предузећа г. Дукића?

Страна 22621

СВЈЕДОК: Мислим да постоји веза, али не Дукић са Бранком Остојићем. Не сјећам се, то је било давно, морате то схватити. Посао није закључен, тако да се не могу тачно сјетити. Али била је прича, да ли са Остојићем или како било, ја тог човјека нисам никад упознао, и не мислим да је ту било нешто тајно. Све је било по закону. Све је било легално и предузећа су одвајала дио за финансирање Странке.
СУДИЈА: Да, а када сте рекли да нисте сигурни да ли је то био Славо Крајишник или Мирко Крајишник, објаснили сте нам да они нису ни у каквој вези са Момчилом Крајишником.
То је барем оно што сам ја закључио. Када сте поменули Мирка, да ли се то односило на брата Момчила Крајишника?---поменули сте то име.
СВЈЕДОК: Да, мислио сам на Мирка Крајишника, Момчиловог брата. Он је радио у предузећу Рајка Дукића; то није спорно. А онда, ту је и други човјек, Крајишник, који није био у родбинској вези с њима.

СУДИЈА: Молим вас да наставите г. Џос.
Г. ЏОС: Желио бих, г. Бјелица, да се вратимо на ову трећу страницу. На самом дну странице, у референци, видимо да г. Дукић плаћа, а да ће платити и г. Остојић такође. На шта се односи ова напомена?
О: Можете видјети да су њих двојица били сарадници, један Крајишник је радио са г.Дукићем, а други са г. Остојићем.
Српски народ у источном дијелу БиХ запао је у потпуну медијску блокаду. Информације које су допирале до нас долазиле су из Сарајева и биле цензурисане од стране СДА. Никаквих информација нисмо имали из главног града СФРЈ, због искључења предајника РТВ Београд. Блокаду информација које су долазиле изван Сарајева, спровели су кадрови СДА, запослени на телевизији у Сарајеву. Становништво Сокоца, као и цијеле романијске регије изражавало је незадовољство због оваквог понашања медијских кућа из Сарајева и вршило притисак на руководство СДС-а и Општине да ураде нешто по том питању. Ми смо тражили рјешење. Предсједник Општине, Милан Тупајић контактирао је лица од струке у Београду и добио понуду за инсталисање опреме на предајнику Пуховац изнад Сокоца, помоћу које би смо могли пратити сателитски програм из Београда. Понуда за тај пројекат је износила 26.000 њемачких марака, што смо ми одмах и прихватили. О овим активностима упознао сам г. Караџића, који је ове напоре похвалио и подржао.

Страна 22623

Предсједник Караџић ми је сугерисао да се види да ли би постојала могућност да се тај сигнал појача, како би и Срби у Сарајеву могли пратити београдски програм, као и да се појача сигнал Радио Романије. Ја сам рекао предсједнику да ми немамо средства за веће пројекте, а он ми је рекао да ће разговарати са Дукићем и Остојићем да нам они финансијски помогну. Али, као што сам рекао, тај посао није реализован, зато што нисмо имали потребна средства. Било је потребно да се изграде репетитор и предајник, а то је било веома скупо. Надан се да сам вам објаснио о чему је овдје била ријеч.
П: Вратите се назад, молим вас на ваш 89 (Ф), поглавље 19, желим да вас питам за параграф 15.
О: Да.
П: Како сте сазнали за засједе и убијања која сте поменули у овом параграфу?

О: Чим би се десило какво страдање, погибија, паљење, рушење објеката на територији општине Соколац, прво би био обавијештен центар за везе, а они би одмах обавјестили Општину и Кризни штаб. Ја сам био предсједник партије и члан Кризног штаба, па сам имао те информације. Тако сам сазнао и за убиство и масакр ове тројице људи.

Страна 22624

Злочин извршен над Богданом Боровчанином, Дарком Крсмановићем и Ненадом Табаковићем страшно је погодио њихове породице, пријатеље, комшије и цијелу општину. Они су, дубоко на територији на којој није било ратних дејстава, ликвидирани, потом опљачкани и запаљени од стране исламских фундаменталиста и терориста.

П: У параграфу, одмах изнад овога, другим ријечима то је параграф 14, причали сте да су се "појавили диверзантски и терористички напади". Зашто сте користили те ријечи?

О: Како би сте другачије то назвали осим тероризмом, ако неко постави експлозив на пут, убије особу која коси своју ливаду, или чобанина који чува своје стадо, када имате изјаву команданта Патриотске лиге да су они добили оружје и да је он лично обучавао људе како да рукују са експлозивом. Најмање 30%, према списку су људи који су били ангажовани у војсци и полицији на територији општине Соколац, чија је дужност била да брину о безбједности грађана општине Соколац. Како би одлазили у обилазак терена, у повратку би страдали од минских експлозивних средстава које су постављали терористи, припадници Патриотске лиге.

П: Уколико је параграф 16 важан, могу ли вас замолити да га погледате и затим окренете поглавље 7 документа испред вас?

О: Поглавље 7? Ја видим број 16 и сада поглавље 19.

П: Парграф 16 се односи на поглавље 7.

Страна 22625

О: Да.

П:Сад, кад сте прочитали параграф 19, окрените поглавље

Нажалост, сви ови документи су преведени. Могу ли вас питати, одакле сте добили документе из поглавља 7?

О: Документе из поглавља 7 сам добио из Станице јавне безбједности у Сокоцу или Центра службе безбједности у Источном

Сарајеву, у њиховом Одјељењу за документацију о ратним злочинима.
П: И, укратко, ако можете, објасните Дому зашто сте ви набавили ове документе?
О: Ја сам пратио ова суђења и запазио сам да су само муслиманске и не-српске жртве спомињане на територији општине Соколац. Нигдје нису помињане српске жртве, а код нас су гробља пуна погинулих. Па, нису се ваљда сами поубијали.
П: Сажимањем ових докумената, видимо да су вођене истраге о смрти г. Крсмановића. Могу ли вас питати које је он националности?
О: Покојни Крсмановић Софрен је био Србин.
П: Људи за које мислим да су били рањени---један од њих је био теже рањен а други лакше, Рајко Ерић и Миленко Крсмановић, су такође били Срби, зар не?
О: Да, да.
П: А ови документи описују вођену истрагу о смрти једног и нападу на другог. Постоји доста имена које је полиција осимњичила као починице.

Страна 22626

Пређимо на документ, негдје на средини, од датума 20.октобар,1992.
О: На истој страни?
3.П: Не. Сљедећих неколико страна. Само да избројим, укључујући и на енглеском, 13 страна напријед.
О: Да, нашао сам.
П: Видјећете да је особа која је саставила овај службени извјештај, вјеровала да од осумњичених може бити неко. Дозволите ми да вас замолим да прочитате имена. На дну странице су два имена.
О. Да, Изет Попара и Вахид Хајдаревић су Муслимани и комшије убијених Софрена и Ерића. Село осумњичених је било веома близу. Били су комшије.
П: Као што говори цијели овај документ и документи на самом крају, може се видјети да од 2000. год. нико није одговарао за ове злочине. Је ли тачно?
О: Тачно је. Званични извјештаји против непознатих починиоца нису успјели; У сваком случају, данас је утврђено ко су били починиоци. Али се ништа не предузима на њиховом процесуирању код надлежних судова.
П: Г. ЏОС: Може ли овај документ добити број, молим, часни суде.

СУДИЈА: Да.
ЗАПИСНИЧАР: Часни суде, сви ови документи ће бити под бројем Д164.
СУДИЈА: Да, тако. Имамо ли у опису документа, детаљну спецификацију. Само да провјерим. Да, имамо.

Страна 22627

Г. Џос, узгред речено, питали сте свједока да ли---- рекли сте: "Може се видјети да од 2000. "----не. Само да провјерим шта сте рекли.
СВЈЕДОК: До 2000, није пронађен кривац за ове злочине----овог злочина.
СУДИЈА: Да. Г. Џос, страна 60, ред 2. – и све више сам свјестан суштине текућег питања – позивање свједока да потврди --- да су, они што су саставили извјештај, били мишљења да су г. Хајдаревић и г. Попара могли бити ти починиоци. У исто вријеме, видим да је ово интервју г. Ерића и није ми сасвим јасно да ли је ово мишљење г. Чобовића и Војиновића или свједока који је----
Г. ЏОС: Као и обично, "са великим поштовањем, часни суде, али ја мислим да ово боде очи. То је моја грешка. Прочитаћу оно што је вриједно пажње", а то је мишљење свједока.
СУДИЈА: Тражите другачије---
Г. ЏОС: Водио сам свједока у погрешном правцу. Потпуно сам погријешио. И стварно тако мислим, захвалан сам вам, часни суде што сте то истакли.
СУДИЈА: Ја само покушавам да пратим доказ што је пажљивије, осим ако ви имате разлог што би нам свједок помогао да ово истакнемо ----
У супротном, оставићемо то онако како јесте.
Г. ЏОС: Немам. И збиља, да будем искрен, то није оно што сам нарочито желио да сугеришем да ове осумњичене ставим у положај против свједока.

Страна 22628

Једноставно сам желио да докажем, у ствари, да никад нико није био одговоран за ове наводе.
СУДИЈА: Не, то није тако релевантно. Не покушавам да вас прекорим ни на који начин. Што год да желите постићи, у ствари, инсистирам, као и увијек на прецизности.

Г. ЏОС: Могао сам да примијетим, наравно, шта произилази из текућих питања.
СУДИЈА: Да, г. Џос, моја прва реченица је била--- " Све више сам свјестан суштине текућег питања".
11.Г. ЏОС: П: Можемо ли се вратити, г. Бјелица, на ваш 89(Ф), поглавље 19, и можете ли погледати параграф 17. Само неколико реченица. Прочитајте их у себи. А кад то завршите, окрените на поглавље 6. Добили сте ове документе од локалне полиције, зар не?
О: Да.
П: Овом приликом, жртве ових злочина су Муслимани. Да ли је то тачно?
О: Да.
П: Суштина овога је да су они наводно убијени. И претпостављам да у вези с тим није ништа спорно. Ако се вратимо на 3 странице уназад, поглавља 6 – четврта је на енглеском – видјећемо извјештај доктора гдје он потврђује да су, нажалост, ове особе смртно страдале.

Страна 22629

О: Да.
П: Знате ли да ли су надлежни извели пред правду одговорне за ове злочине?
О: Не знам шта је суд урадио. Колико ја знам, нико није осуђен ни у случају Крсмановић, ни у другим случајевима. Још увијек је све у стању мировања.
Г. ЏОС: Могу ли ови документи добити број, молим, часни суде.
СУДИЈА: Г. записничаре.
ЗАПИСНИЧАР: То би било под бројем Д165, часни суде.
Г. ЏОС: П: А сада--- ја ћу наставити, часни суде.
СУДИЈА: Да, молим вас. Покушавам да прегледам дијелове овога.
Г. ЏОС: П: Часни суде, 89(Ф) није укључен, и ја не желим да вас критикујем због овога, јер је то била одлука одбране о било каквим примједбама на инцидент у Новосеоцима. Можда ћу се погрешно изразити. Н-о-в-о-с-е-о-ц-и. Ово је био масакр који се десио у љето 1992. на вашој општини.
О: Новосеоци.
П: Захваљујем. Ово је био масакр који се десио у љето 1992. на вашој општини; да ли је то тачно?

Страна 22630

О: Тачно је. Сада видим да је све тачно и заслужује осуду.

3. П: Жртве, 44, су биле муслиманског етницитета. Тачно?

О: Да.

5.П: Када сте сазнали за овај масакр?

О: У једном од разговора са г. Миланом Тупајићем, сазнао сам да су нека лица из Новосеоца неславно завршила. Колико се сјећам, он ми је рекао да нема никакве званичне информације, али да је о томе чуо од једног дијела бораца који су се налазили на допусту да би обезбиједили огрев за зиму за своје породице. Они су га обавјестили да су, сакупљајући дрва, наишли на један број мртвих особа и да претпостављају да су то становници Новосеоца. Није ми познато да је неко други одговоран за судбину дијела становника Новосеоца, осим генерала Крстића. Приликом посјете гробљу о Задушницама, срео сам се са једним човјеком који је стајао поред гроба свог сина и са њим сам се задржао у краћем разговору. Знао сам да му је син извршио самоубиство, што ми је и он у том разговору рекао. Кратко ми је испричао своју судбину и оно што га је задесило. Рекао ми је да је командант увукао дјецу у ово дјело у Новосеоцима и да су, послије тога, и он и друга двојица која су била ту имали страшних психичких проблема.

Страна 22631

И ово је, више-мање што сам сазнао од родитеља тог момка. Такође, он је поменуо и друге момке који су били заједно с њим и учествовали у том инциденту. Коначно сам сазнао број, када је мјесто било идентификовано и када су жртве пронађене, откривени и извршена аутопсија, постао сам свјестан онога што се десило.Послије демилитаризације Новосеоца, шириле су се приче о овим људима. Како су они, у ствари, на радној обавези. Тек касније се испоставило да то није тачно. Нико од државних органа није знао за то, ни предсједник општине Соколац г. Тупајић, који је био и предсједник Кризног штаба.

СУДИЈА: Г. Џос, свједок је рекао да му је то неко испричао: " Ово је велика несрећа, видите шта је Крстић урадио."

Г. ЏОС: Управо тако.

СУДИЈА: Хвала.

Г. ЏОС: П: Ишли сте на сахрану неколико година касније. Када је била сахрана на којој сте добили ове информације? Које године, можете ли се сјетити?
О: Не могу да се сјетим. Мислим да је то било на самом крају рата. И то није била сахрана. Овај момак је већ био сахрањен и споменик је био постављен.

Страна 22632

Пришао сам његовом оцу којег сам добро познавао. Знао сам да је његов син извршио самоубиство. Не знам зашто и који је био разлог. Нисам знао шта је његова породица преживјела и с којим проблемима су су суочавали.
Г. ЏОС: П: И тај човјек вам је рекао нешто у вези Крстића. Можете ли бити мало прецизнији.
О: Да.
8.П: ----Крстић?
О: То је оно што ми је он рекао. Он оптужује Крстића за смрт свог сина. Рекао је: "Види шта нам је Крстић урадио. Увукао је нашу дјецу у све то, у ствари које су се дешавале у Новосеоцима". Као резултат тога, његов покојни син је имао ноћне море, проблеме, и на крају је урадио то што је урадио. Ово је све што ми је он рекао и што сам ја чуо о томе.
П: Шта сте ви схватили да вам он говори везано за Крстића? Шта је он вама наговјештавао да је Крстић, уствари, урадио?
О: Вјероватно је Крстић био тај који је издао наредбу да се уради то што је урађено. Не видим ниједно друго објашњење.
Г. ЏОС: Кренућемо даље, часни суде, осим ако Судско вијеће нема више питања.
СУДИЈА: Да ли је то име Крстић, јединствено?

Страна 22633

Г. ЏОС: Не, то је генерал Крстић, зар не?
СУДИЈА: Генерал.
Г. ЏОС: Човјек који је оптужен за масакр у Сребреници.
П: Говоримо о истој особи, зар не?
О: Да, да.
П: Сљедећа ствар коју бих желио да вас питам, потпуно друга тема.
Г. ЏОС: Не знам да ли је ово погодан тренутак, часни суде,---
СУДИЈА: Да, ако прелазите на другу тему. Имаћемо још једну паузу,

Г. ЏОС: П: Оно што бих желио да испричате Дому, је у вези посјете, између осталих, Радована Караџића и Момчила Крајишника, Сокоцу 17. маја 1992. год. То нема у вашем 89(Ф), г. Бјелица. Поново, одлука одбране је да нам ви усмено испричате о том посебном догађају. Дозволите ми да вас мало уведем.
О: Добро.
23.П: Имали сте неке госте из Београда. Да ли је то тачно?
О: То нису били гости, могло би се тако рећи. То су људи који су поријеклом из Сокоца, а станују у Београду.

Страна 22634

Углавном, то су привредници и медицински радници, који су поријеклом са ових крајева, и хтјели су да дођу и посјете своје родно мјесто, јер је Соколац, у то вријеме, био окружен непријатељским снагама. Цијело подручје Романије је било у опасности од велике хуманитарне катастрофе.
П: Желио бих да наставим о овоме, а бићу прекинут само ако моје колеге буду имале приговора.
Г. МАРЏЕТС: Часни суде, ово се очигледно односи директно на оптуженог, било би боље да г. Џос то није истакао. Биће то веома осјетљиво.
Г. ЏОС: Само вас прекидам, зато што се нећу дотицати г. Крајишника. Једноставно, тренутно се бавим питањем ових гостију који су дошли из Београда.
СУДИЈА: Г. Џос, упозорење је ту и г. Марџетс такође зна колико је тема осјетљива. Дом га упозорава да свакако не буде превише осјетљив. Молим да наставите.
Г. ЏОС: Ја само желим да испитам о томе како су ови гости дошли из Београда. Тачно је, зар не, да је у Сокоцу била војна болница. Људи који су били рањени пребацивани су хеликоптером из те болнице у Београд, а одлучено је да се неки од тих повратника из Београда могу вратити назад хеликоптером, из Београда у Соколац?
О: Тачно је да је била војна болница у Сокоцу. Они који су били теже рањени, били би пребачени на ВМА у Београд.

Страна 22635

Сваки дан је било много рањеника, и сваки дан би хеликоптер превозио рањене и враћао се празан из Београда. Они који су хтјели доћи у Соколац били су привредници и доктори – а пут није био

сигуран. Био је блокиран пут близу Вишеграда, тако да се није могло доћи преко Међеђе у Рогатицу, ни преко Горажда у Фочу, гдје је пут такође био блокиран.
П: Прекидам вас, г. Бјелица, због тога сам хтио ово да испитам. Није спорно, сигуран сам, начин на који су ови људи дошли из Београда, зар не?
О: Хеликоптером, јер путеви нису били безбједни.
П: У реду.
О: Морали су да иду хеликоптером, јер да су одлучили да крену било којим другим путем постојала би опасност од напада муслиманских терориста.
П. Зашто сте ви, кад кажем "ви", општинске власти, такође позвали и бројне чланове руководства Републике Српске да присуствују овом догађају?
О: Организовали смо састанак представника извршних власти из Сокоца и оних који су дошли из Београда. Нисмо могли предочити нашим пријатељима општу ситуацију на региону у циљу потпуне информације о политичкој и економској ситуацији, па смо замолили предсједника Републике Српске, Радована Караџића, предсједника Народне скупштине, премијера Републике Српске и новоизабраног команданта Главног штаба и његове помоћнике да дођу и информишу наше госте о ситуацији, како би се они могли укључити у прикупљање хуманитарне помоћи народу. Знали су да смо ми у великој невољи; да су муслимански терористи прекинули пренос ел. енергије, наш главни далековод који је снабдијевао подручје Романије ел.енергијом. Били смо без струје и воде 6 мјесеци.
СУДИЈА: Г. Бјелица, јасно сте нам објаснили због чега сте позвали руководство РС-а, а затим сте наставили објашњавати, демонстрирајући нам у каквој сте грозној ситуацији били. Кога би требало за то окривити? Не кажем да то није у реду, то што ви кажете, али то није дио питања. Молим вас да наставите, г. Џос.
Г. ЏОС: П: Рекли сте нам, да су, између осталих , били присутни и др Караџић и г. Крајишник?
О: Да.
.П: Да ли су се они појавили? Гдје су они доведени? Посебно г. Крајишник? Шта се десило тог дана?
О: Нису они доведени, такорећи није им била указана никаква част. Они су сами дошли право са Пала на састанак у салу Скупштине Општине Соколац, и вратили се на Пале. Нису чак имали времена ни

за ручак, а ми смо остали на ручку с нашим пријатељима из Београда. Они су журили да се врате на Пале јер су имали заказане састанке са представницима међународне заједнице.

Страна 22637

Знам само да нису остали на ручку, да су одмах послије састанка кренули на Пале. Другим ријечима, све се своди на њихово присуство на састанку у сали зграде Скупштине Општине Соколац, ништа више.

П: Само, ако бисте могли дати прецизне одговоре Дому. Реците, какве сте договоре тог дана имали са г.Крајишником?

О: Ја нисам имао никаквих директних контаката са њим, јер тај састанак није био тако планиран. Није било појединачних контаката. Дошло је руководство, предсједник Републике, предсједник Народне скупштине. Дошли су, сјели у салу за састанке, нису имали појединачних сусрета ни са ким. Било је присутно око 70 људи, неколико бивших политичара из претходног система, неколико пензионисаних официра. Тако је било планирано. Када су кренули, можда су били заустављани од стране новинара. То је све.

П: То је, управо оно што сам хтио да вас питам. Контакт са новинарима, један или више новинара; да ли сте чули конверзацију коју су водили г. Крајишник или др Караџић са тим новинарима?

О: Не.

П: СУДИЈА: Г. Џос, једно или два јасна питања: да ли су се иједна од поменутих особа обратили присутнима на састанку?

Страна 22638

СВЈЕДОК: Да,да.

СУДИЈА: Поменули сте предсједника Републике. Да ли се он обратио на састанку?

СВЈЕДОК: Да.

СУДИЈА: Поменули сте и предсједника Скупштине. Да ли је он држао говор?

СВЈЕДОК: Да, сви су по нешто рекли. А то је првобитно био предсједник Републике и командант Главног штаба, генерал Младић, који су се први обратили присутнима. Затим је г. Крајишник узео ријеч, он и још неколико присутних. Међутим, предсједник Караџић и генерал Младић су водили главну ријеч на састанку. Они су били кључни говорници.

СУДИЈА: Да. Да ли су новинари били присутни када су поменуте три особе држале говор?
СВЈЕДОК: Мислим да јесу. Ништа није било скривено, и то нису биле само три особе. Око 10-так до 15 лица је држало говор, али су била два кључна говорника који су били задужени за информисање овог скупа о свему што је било актуелно. То је био предсједник Републике и шеф Главног штаба.
СУДИЈА: Хвала. Молим да наставите, г. Џос.
Г. ЏОС: П: Желио бих да пређем на другу тему. Можете ли окренути поглавље 12, молим.

Страна 22639

Овдје је друга скупина докумената које сте ви обезбиједили за одбрану. Да ли је то тачно, Г. Бјелица?
О: Да.
П: А ово су детаљи са војних суђења. Исправите ме ако гријешим у вези тога, или суђења члановима ВРС за почињене злочине. Је ли тачно?
О: Које?
8.П. Па,----
О: Овдје су укључени злочини. Срби су хтјели да против Срба покрену судске поступке. Кад год би неки извјештај био поднесен, завршио би на суду. Није било анархије. Полиција је радила свој посао у границама својих овлаштења. Ово је само подршка тезама да није било анархије, за разлику од неких који су говорили да су сви радили оно што су хтјели. Они који су били умијешани у злочине, били су приведени, без обзира на њихову етничку припадност.
П: Сада, у ствари, ја мислим, само---
СУДИЈА: Г. Џос,
Г. ЏОС: Да.
СУДИЈА: Мислим да нам прво треба број за ове документе.
ЗАПИСНИЧАР: То би било Д166, часни суде.
СУДИЈА: Хвала.
Г. ЏОС: П: Као што ја мислим да сте нам управо објаснили, рекли сте: "Срби су хтјели да позову на одговорност Србе, тако да у свим овим случајевима починиоци злочина су Срби, а и жртве су, такође, српског етницитета." Је ли тачно?

Страна 22640

О: Да, да.

СУДИЈА: Г. Бјелица, да разјаснимо једно питање. Рекли сте: "Без обзира на њихов етницитет, они су били умијешани у злочине, били су приведени". У то вријеме, колико Муслимана је отишло са општине?

СВЈЕДОК: Не знам. У Сокоцу није било много Муслимана, чак ни прије рата. Општина је имала 15 000 становника, а од тога 4000 су били Муслимани. У самом граду је било можда неколико десетина муслиманских породица и неки од њих су извршили замјену своје имовине са Србима са других подручја, чак и прије рата, тако да није било толико Муслимана у самом граду.

СУДИЈА: Да, рекли сте, 4000 на општини. Колико њих је било отишло, или приближно колико породица?

СВЈЕДОК: 1992., крајем, или у другој половини 1992., не могу тачно да се сјетим, само неколицина је отишла. 1990. године, у селима Врбарје, Бурати, или неким другим, остали су чак до 1993. или 1994. Остали су отишли након споразума у Кнежини са садашњим предсједником општине Олово, г.ом Џевадом Абазовићем, а преговоре је водио Милан Тупајић, предсједник општине Соколац.

Страна 22641

СУДИЈА: Да. Сада схватам да је било неколико десетина породица у граду, док ви немате информацију о броју оних који су остали на општини и колико их је још увијек било тамо.

СВЈЕДОК: Неколицина, врло мало. Можда 30 или 40 породица највише. Врло мало.

СУДИЈА: Наставите, г. Џос.

Г. ЏОС: Овдје је један документ у поглављу 12. Позивамо вас да посебно обратите пажњу на то. То је, нажалост, скоро у средини. Под датумом 18. новембар 1992. То је извјештај о признавању покушаја убиства од стране особе по имену Чедо Балабан.

О: Која је то страна?

Г. ЏОС: Само тренутак.

Вијеће одбране се савјетује)

Г. ЏОС: П: Не, то је моја грешка, г. Бјелица. Ја ћу да вас замолим да не гледате у то за тренутак. Желим да се вратим на питања која је поставио судија. То је оно што вас је предсједавајући судија питао;

да је ту било неколико породица у граду. Ви немате информацију о онима који су остали на општини, колико их је још било тамо?
СУДИЈА: Мислим, у ствари, г. Џос, да нисам рекао "прецизну информацију", тога нема у транскрипту, али ја стојим иза онога што сам рекао.

Страна 22642

Г. ТИЕГЕР: Тако сам ја чуо, часни суде, али---
СУДИЈА: Да, ако буде било потребе, можемо саслушати касету.
Г. ЏОС: Не, часни суде.
СУДИЈА: Наставите.
Г. ЏОС: П: Ваш одговор је био: "Врло мало, врло мало".
О: Неколико десетина кућа или породица, рекао сам.
П: Када сте користили ријечи "врло мало", на шта се то односило; само на град или на цијелу општину?
О: На цијелу општину. Ако је ту било 4.000 Муслимана прије рата, остало је неколико стотина, што је врло мало у односу на њихов број прије рата.
П: Сада, желим да окренете поглавље 15. Ту су два документа, нажалост нису преведени.
СУДИЈА: Једно питање, прије него што почнете.
Г. ЏОС: Да.
СУДИЈА: Д166, г. Џос, је о крађи плаве "ладе 1600". Прво сте рекли свједоку да пређе на други дио тог материјала. Затим сте рекли: "Не, немојте." Да ли то значи да то није сав материјал Д166, који желите да објавимо?
Г. ЏОС: Не, то не значи то. Ми би жељели да га цијелог објавимо.
СУДИЈА: Цијелог?

Страна 22643

Г. ЏОС: Постоји специфична ствар на коју бих желио да свједок обрати пажњу, али---
СУДИЈА: Да, у реду.
4. Г. ЏОС: ---- по инструкцијама, нема потребе.
СУДИЈА: Да. Урадите то. Молим вас да наставите.
Г. ЏОС: П: Прије него што ови документи добију број, Дом би, усуђујем се рећи, желио да зна одакле сте добили ове документе?
О: Углавном из Општине, од Борачке организације, јер су се они бавили питањима бораца, и у општинама и у болницама, гдје су били

хоспитализовани борци. Они су из разних институција, из болнице, из Општине или Борачке организације. Исти ови документи поредани су по реду и протоколисани, а ту има и неких увјерења о смрти.
П: Можете ли прочитати наслов првог документа.
О: "Особе које су биле рањене или су погинуле са територије општине Соколац".
П: И тачно је, зар не, да број 1 говори о Драгичевић Раду, који је погинуо у засједи, у октобру, 20. 1992.
О: Да, Раде Драгичевић, на планини Будета, територија општине Соколац, отац четворо дјеце. Сакупљао је дрва за огрев.

Страна 22644

П: Број 2 - је Илија Мачар, који је погинуо од нагазне мине?
О: Илија Мачар и његова жена, Слободанка Мачар Ћеранић, кренули су кући у село, са сахране њеног зета, нагазили су на мину и обоје били тешко рањени, подлегли су на путу до болнице. Муж и жена.
П: Кезуновић Лазо, број 3, такође погинуо у засједи?
О: Лазо Кезуновић и Максим Вуковић су убијени у засједи и били су спаљени. Од њих ништа није остало, осим неколико дијелова тијела и пепео.
П: Знате ли ишта о засједи у којој су погинули. Знате ли детаље?
О: Не знам ништа. Нису само њих двоје ту погинули. Неких 20 до 30 аута који су се тамо нашли, били су жртве несреће. Постоји информација о томе. Ја сам узео примјер само ове двије особе из Сокоца. Ту је било људи из Рогатице, нпр. Вељко Бојовић и његов брат, директор предузећа, они су ишли у набавку намирница. Тако су и браћа Бојовић погинули, и морам да се извиним што нисам поменуо и друге жртве, што сам узео за примјер само ове особе из Сокоца. Ово се догодило на дијелу пута између Сокоца и Зворника.
П: Други документ детаљно описује појединце који су погинули у близини својих имања?
Г. МАРЦЕТС: Часни суде,---- није нам сасвим јасан задњи одговор свједока, на шта би требало да се односе ови документи?

Страна 22645

То би било, када се свједок позива на изворе информација, али не и како су тачно сакупљени ови специфични документи.

СУДИЈА: Разумијем. Г. Џос, ви сте питали да ли их посједује, али није јасно како је дошао до њих.
Г. ЏОС: Не.
СУДИЈА: Посебно, посљедњи одговор свједока поставља нека питања у том погледу. Можете ли то мало проширити?
Г. ЏОС Да.
П: Г. Бјелица, да ли сте ви сачинили ове документе?
О: Ја сам их само разврстао. Сви ови документи су евидентирани у полицијској станици, а ови случајеви никад нису ријешени. Сви криминални извјештаји су обустављени због непознатих починилаца. Све је ово било у Полицијској станици Соколац, Хан-Пијесак, Рогатица и Вогошћа, сва ова имена и презимена. Тврдим, под пуном одговорношћу, да се сва ова имена могу наћи у станицама јавне безбједности: Соколац, Хан-Пијесак, Рогатица и Вогошћа, јер су оне припадале Станици јавне безбједности Зворник. И, мислим, да су Канцеларија за тражење несталих и Канцеларија за сарадњу са Трибуналом, предале ове документе тужилаштву, ОТП-у, или негдје друго, и да су они преведени.
Г. ЏОС: Кренућемо даље, часни суде. У рукама је суда да одлучи да ли ће се овим документима дати број.
СУДИЈА: Па, ако желите да их све објавите, у цјелости, све информације, изјаве свједока и опширније, треба вам превод.

Страна 22646

А из онога што сам ја закључио, сврха ових докумената је да се Дому предоче четири примјера о начину смрти у Сокоцу; као резултат засједа или постављених мина.
Г. ЏОС: Тачно.
СУДИЈА: Да. Мислим да нема потребе да се ово нумерише. Молим вас да наставите. Остављам то вама да одлучите. Ако инсистирате на томе, онда би требало да имате и превод.
Г. ЏОС: То је поново преведено. Можемо то и записати.
СУДИЈА: Ви не инсистирате на томе да се ово нумерише. Онда одустанимо од тога. Молим да наставите.
Г. ЏОС: П: Вратимо се , на кратко, на поаглавље 14. Ко је саставио овај списак?
О: Овај списак су саставили представници погинулих бораца, несталих и заробљених са подручја општине Пале. Предсједник Одбора је тада била гђа Цицовић.

П: Можете ли прочитати нешто из тог документа, молим.
О: "Списак погинулих бораца----", јер су ту пописани борци који су били чланови војске из Жепе.
И послије тога, можете ли окренути наредни списак. То је списак лица која су рањена током конфликта. Да ли је тачно?

Страна 22647

О: То није био конфликт. Податак о рањеним особама долази из Војне болнице Соколац, гдје су они примљени и гдје им је пружена медицинска помоћ. То је био договор команде у Жепи и Војске РС, да јединица треба да иде на Зловрх, гдје су се налазили предајници, да замијене младе војнике који су били тамо и допреме храну и гориво за агрегате. Нису очекивали да ће наићи на непријатељски сукоб. Јединица је кренула, и док су пролазили кроз кањон нису били спремни ни за какву борбу. Нису имали намјеру да учествују у било каквом окршају. Еекстремисти из Жепе су почели да пуцају из разног оружја и артиљерије, и десило се то што се десило.
П: У реду,----
СУДИЈА: Г. Џос, да ли се то односи на Жепу, или изгледа да то произилази из одговора свједока. Може ли свједок прочитати наслов другог документа. Можете ли то прочитати, г. Бјелица, само руком написан наслов. Да.
СВЈЕДОК: А, да. "Списак рањених бораца, Жепа 1992". Добио сам ово из Војне болнице Соколац,4. јуна 1992.
СУДИЈА: 4. јуни. По први пут сада добијамо информацију о Жепи, г. Џос. Да ли се ту нешто посебно односи на Соколац, мислим, или ви само хоћете да кажете: "Желим да Вијећу створим слику онога што се десило у том дијелу земље?"

Страна 22648

Г. ЏОС: Питање које бих желио да вам поставим је: Зашто сте ви прибавили ове информације, г. Бјелица?
О: Па тамо су били борци, људи из Сокоца и то се десило на граници између општина Соколац, Рогатица, Хан-Пијесак. Учесници тог догађаја су били људи са Сокоца, због тога сам о томе причао. А то је граница између двије општине и директно се односи на Соколац. То је иста бригада. А сада, да ли их је било више са Сокоца или са Пала у било којој јединици, то овдје није битно.

СУДИЈА: Да. То такође уводи нови елеменат, г. Џос, јер, иако свједок држи до свог става, није ми сасвим јасно поријекло спискова бораца, детаља и догађаја у које смо тренутно уведени, који нису, колико ја схватам, суштина овог случаја.
Г. ЏОС: Нећу да тражим број за ове документе.
СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: П: Док се бавимо питањем---
СУДИЈА: Да. Нисам завршио своје претходно излагање када сам рекао: да, иако свједок држи до свог става, извори ми нису сасвим јасни, требао бих наставити и више или мање порицати или бар ставити у питање да ли је било бораца, војника који нису били наоружани, итд.

Страна 22649

Не тражим од вас да проширите материјал, али сам прочитао транскрипт и дешава ми се, и сад, као и прије, да започнем реченицу а да је не довршим.
Г. ЏОС: Хвала, часни суде.
СУДИЈА: Молим да наставите.
Г. ЏОС: Часни суде, желио бих да упутим свједока на дио доказа који је најављен мом колеги. Он ће ме прекинути ако не буде задовољан----
СУДИЈА: Замолиће нас да вас прекинемо, Г. Џос.
Г. ЏОС: Наравно.
П: Тачно је да имате нека сазнања о нападу муслиманских снага на мјесто по имену Јабучко Седло, у августу 20. 1992? Да ли је одговор на то ДА?
О: Да, да.
П: И тачно је, као што схватате да је то била достава хуманитарне помоћи заједници Срба у Горажду, која је била у току.
О: Да.
П: ---- и петорица људи је убијено из засједе. И ви можете навести њихова имена ако бих вас ја питао. Зар не?
О: Да, да.
П: И одакле долази ова ваша информација о том нападу?
О: Исто као и остале; Војна болница Соколац је информисала општинско руководство о људима са општине, морали смо да обавијестимо породице и становништво.

Страна 22650

И нико није хтио то да уради, тако да је тај дио посла пребачен на Општину, да се обавијесте породице погинулих и рањених. То је била непријатна дужност коју смо морали да обавимо.

П: Како знате да је то био хуманитарни конвој, гдје су ти људи били умијешани?

О: Па, сигурно је да је тако, јер су Срби у Горажду, у Јабучком Седлу, били у веома тешком положају и била им је потребна помоћ. Били су одсјечени, нису могли отићи ни у Рогатицу. То би био најсигурнији начин повлачења, у сваком случају; јединица је одлучила да обезбиједи цивилна превозна средства из фирме "Романија" Соколац и искористи их за превоз хране. Не знам сада тачно име тог мјеста. У ствари, то је било између Месића и Јабучког Седла. Ту су они били заустављени--- упали су у засједу и били опљачкани. 5 или 6 људи било је убијено. Међу њима: Цуровић Предраг, Бјелаковић Радиша, Видовић Радомир, Срђан Ђерић, Јовановић Илија. Њихови остаци нису никад пронађени. Касније смо сазнали да су живи ухваћени, заробљени, ликвидирани у Горажду и бачени у ријеку Дрину. Њихова тијела нису никад пронађена. Зато се они воде као нестали.

СУДИЈА: Г. Џос, гледам у сат и питам се колико ће нам још времена требати.

Страна 22651

Г. ЏОС: Моја намјера је да искористим још само једно засједање.

Да. Онда, молим вас, да завршите овај дио, па ћемо размотрити---

Г. ЏОС: Завршио сам.

СУДИЈА: Завршили сте. Онда прво да позовемо г. Бјелицу да не иде у пратњи судског службеника. Г. Бјелица, настављамо сутра. Врло је вјероватно да ћемо почети мало касније, Г. Џос, јер ће бити церемонија полагања заклетве нових судија.

[Судски Дом и записничар се одјављују]

СУДИЈА: Имаћемо прилику. Прво ћемо замолити г.а Бјелицу да напусти судницу. Г. Бјелица, почињемо сутра око 9 и 9:30, у овој истој судници. Желио бих да вас упутим о томе да не треба ни са ким да причате у вези свједочења које сте дали или свједочења које ћете дати сутра. Да ли вам је то јасно?

СВЈЕДОК: Да, јасно ми је.

СУДИЈА: Може ли се свједок испратити из суднице. Можете ли, молим вас, слиједити службеника обезбјеђења.
СВЈЕДОК: Хвала, хоћу ли ово оставити овдје?
Г. ЏОС: Документе,да, молим вас Г. Бјелица.
[свједок се повлачи]
СУДИЈА: Г. Џос, наравно да сам вас питао, јер нас интересује да ли бисмо могли завршити са свједоком сутра. Г. Марџетс, да ли имате-----

Страна 22652

Г. ЏОС: Могу ли само да додам још нешто?
СУДИЈА: Да.
Г. ЏОС: Да. Он једва чека, као и сваки други свједок, што прије да се врати у своју земљу. Рекао ми је да има главни претрес о свом случају 14. априла. Што се прије врати, прије ће бити у могућности да се припреми са својим адвокатима.
СУДИЈА: Да, схватам. Г. Марџетс, већи дио доказа, вођен од стране одбране је имао значај који ја могу да замислим. Не знам која је тачно позиција тужилаштва, али ми смо овдје чули о неколико напада, неколико засједа и неке злочине почињене од стране непознатих починилаца и због тога им није суђено. Питао сам г.а Џос-а, на самом почетку, на шта треба да се фокусирамо, хоће ли то бити поткопано или оспоравано доказом вођеним од стране тужилаштва. Рекао је да ће радије бити то, него оспоравање.
Питам се, да ли да улазимо у сваки детаљ. Мислим, да ли је то била "лада 1600" и да ли је била плава или не. Не знам који је став Тужилаштва, али Дом може бити противан томе да се улази у сваки могући детаљ. Ко је поставио мине, у ком дијелу општине итд.
Зато се питам, да ли би се ово могло завршити сутра?

Страна 22653

Већ сам информисан од стране записничара, да, ако касно почнемо, касно ћемо и завршити, зато ћемо ми искористити наше пуно вријеме. То ће бити двије сједнице за тужилаштво. Хоће ли бити тако?
Г. МАРЏЕТС: Часни суде, очигледно је да се ми увијек нерадо обавезујемо.
СУДИЈА: Да, знам да сте ви против воље.

Г. МАРЏЕТС: Али у овим околностима, са коментарима часног суда које, ја мислим и ми сви дијелимо, можемо очекивати да се то заврши са два засједања.
СУДИЈА: Да. А, онда би могло бити доста питања од стране судија. Видјећемо. Али бар имамо шансу да наставимо иза 1:45, па ће нам, према томе, бити расположиво пуно радно вријеме. И поред тога, ја бих желио да почнемо сутра, што је могуће прије. Службено, церемонија заклетви по распореду траје око пола сата, па био бих веома захвалан ако бисмо били спремни до 9:30. Да одмах након тога почнемо.
Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде.
СУДИЈА: Г. Џос.
Г. ЏОС: Напоменућу вашег правног савјетника, ако часни судија најави једну сљедећу или значајну потешкоћу у распореду, можда ћемо остати до касно сутра по подне. Ја могу---
СУДИЈА: Не превише касно, у сваком случају. Имамо ограничено вријеме, јер ће се одржати главни претрес поподне али неће почети прије 1:45, као што и обично почињу засједања.

Страна 22655

Петак, 7. април 2006.
(Отвара се сједница)
(Оптужени улази у суд)
(Свједок улази у суд)
Почетак у 9:28 прије подне

СУДИЈА: Добро јутро свима. Г. записничаре, хоћете ли отворити предмет?
ЗАПИСНИЧАР: Добро јутро, часни суде. Ово је предмет ИТ-00-30-Т, тужилац против Момчила Крајишника. Хвала.
СУДИЈА: Хвала вам г. записничаре. Г. Бјелица, прије него што наставимо, хтио бих да вас подсјетим да сте још увијек под заклетвом коју сте дали на почетку вашег свједочења. Г. Џосе, молим да наставите
Г. Џос: Часни суде, једна мања административна ствар. Стигло је још неких превода. Не знам да ли су стављени на ваш сто.
СУДИЈА: Видим, 12А,12Б и 15---

Г. ЏОС: Да, 15 – зато што смо ми тако означили, али на крају није стављен број.

СУДИЈА: Да.

Г. ЏОС: Стварно, знатан дио броја 15, примијетио сам да је на латинском. Бојим се да---

СУДИЈА: Да, докторском латинском.

Г. ЏОС: Да, управо тако.

Страна 22656

Ако може да наставимо, г. Бјелица.

СВЈЕДОК: (одговара)

Испитивање г. Џоса се наставља)

Г. Бјелица, можете ли окренути поглавље 3, молим.

О: Да.

П: Добили сте овај извјештај, зар не?

О: Да.

П: А зашто сте набавили овај извјештај?

О: Овај извјештај говори о томе како су се Муслимани у БиХ припремали за отцјепљење БиХ од СФРЈ и како су се наоружавали. Показује све њихове планове, говори о почињеним злочинима и убијању српског свата. То је преглед догађаја из рата и периода непосредно пред рат.

СУДИЈА: Да, г. Марџетс---

Г. МАРЏЕТС: Претпостављам да ће г. Џос, наставити са испитивањем свједока о питањима везаним за претходни извјештај и његов садржај.

СУДИЈА: Да, прво питање је било: да ли је свједок добио извјештај; рекао је да јесте; идемо на сљедеће питање. Уједно, г. Марџетс, доћи ћемо досадржаја извјештаја у оквиру овог предмета. Молим да наставите г. Јоссе.

Страна 22657

Г. ЏОС: П: Да ли знате, ко је тачно био аутор или аутори овог извјештаја који потиче из СФРЈ?

О: Влада СФРЈ је основала Комисија за прикупљање података о ратним злочинима против хуманости и међународног права. Имам много информација о ратним злочинима почињеним над Србима и о догађајима у бившој Југославији. Овом приликом изнијећу сегменте који се односе на наше подручје. На знам тачно ко су били чланови комитета----

СУДИЈА: Г. Бјелица, мораћу да вас прекинем. Питање је било: ко је био аутор. Није на вама да нас водите кроз извјештај. Г. Јоссе ће вам постављати питања и ви ћете нам објаснити. Али, молим вас пажљиво слушајте питања која вам поставља г. Јоссе. Г. Јоссе, мислим да је дат одговор на прво питање, или желите да испитате ко је тачно из Владе израдио извјештај?

Г. ЏОС: П: Управо сте рекли да сте били заинтересовани о ономе што се тиче вашег локалитета. Шта сте под тим мислили?

О: Желим да информишем судско вијеће да нису само Срби одговорни за оно што се дешавало на просторима бивше СФРЈ. Покушаћу да докажем како су се Муслимани припремали за рат и које су злочине починили над српским народом;

Страна 22658

Посебно је интересантна Патриотска лига. То је паравојна формација основана годину дана прије почетка конфликта, а овај документ то јасно показује.

П: Дозволите да вас питам о једном посебном примјеру: у параграфу 2.6. видимо референцу која се односи на инцидент који је добро познат овом суду и о којем смо доста чули и сигуран сам да не морамо опет кроз све то да пролазимо. Схватам, да оно што ви знате о том инциденту је оно што сте прочитали и чули од других. Да ли је то тачно?

О: Тачно је.

П: Према информацији коју сте ви добили, што се вас тиче, да ли је ово тачна процјена онога што се десило?

О: То је тачно. Имао сам прилику да разговарам са свештеницима који су присуствовали вјенчању и са сином г. Гардовића, који је свештеник у Њемачкој. Они су посјетили војничко гробље и цркву

на Романији и тада сам разговарао са њима. Зато и тврдим да је ово потпуно тачно.

П: И док се референце овог документа, који сте не само прочитали, него и донијели у Хаг, односе на Патриотску лигу, да ли се слажу са оним што сте ви сазнали?

О: Да, потпуно се слажу.

СУДИЈА: Ваше питање се односи на цијели документ, г. Јоссе?

Г. ЏОС: Па, да---

СУДИЈА: Ми нисмо---

Г. ЏОС: Тај дио---

Страна 22659

СУДИЈА: Нисмо више на 2.6.

Г. ЏОС: Тачно, извињавам се. Тај дио се односи на муслиманску војску, часни суде.

СУДИЈА: Да.

Г. ЏОС: Часни суде, само бих тражио број.

СУДИЈА: Да.

ЗАПИСНИЧАР: То би био Д167, часни суде.

СУДИЈА: Д167. Судија Ханотеау би желио да вам постави питање.

СУДИЈА ХАНОТЕАУ: Да. Свједок је поменуо оснивање Патриотске лиге, годину прије конфликта. Може ли нам дати објашњење о овим индикацијама. Или ако стоји у документу, може ли нам само рећи гдје је тачно тај дио. Шта је речено у овом документу у погледу тог питања и шта он може на то да дода, уопштено о стању Патриотске лиге.

Г. ЏОС: Часни суде, могу ли само да додам. То је поглавље 1 документа који се бави питањем Патриотске лиге.

СУДИЈА ХАНОТЕАУ: Да, али свједок ће можда рећи оно што ми знамо.

Г. ЏОС: Наравно, ако могу с поштовањем да кажем да---

П: Можете ли уваженом судији да одговорите на питање, г. Бјелица. Имали сте прилику да прочитате поглавље 1. Већ сте рекли Дому да сте обезбиједили документ за одбрану. Шта знате о Патриотској лиги?

О: На нивоу општине Соколац, 1991. били смо свјесни чињенице да је формирана Патриотска лига

Страна 22660

Имали смо информације. Људи са терена су нас информисали о активностима припадника Патриотске лиге. Када је конфликт почео, неки чланови Патриотске лиге почели су јавно да говоре о томе, као што су г. Халиловић и г. Бисић, који је био замјеник министра одбране БиХ, који је рекао да су они прије конфликта, већ 1991. оформили 9 окружних одбора, 109 општинских одбора из 109 општина и да су већ имали 90000-100000 чланова Патриотске лиге. На приједлог Министарства рада и социјалне заштите БиХ, Влада ФБиХ усваја иницијативу да учесници рата који су били укључени у формирање Патриотске лиге 1991. и сви њени чланови, добију посебне бенефиције. То су објавили у «Ослобођењу» 10.маја 2003. Доставићу вам те новине. Овдје пише, између осталог, да је влада Федрације БиХ, прије два дана, препоручила Минисарству Одбране да одреди критеријуме за издавање цертификата, на којима је засновано----

П: Могу ли вас прекинути на минут, само да провјерим; то је поглавље 5, ми сви то имамо. Могу ли да вас питам, на шта се односи поглавље 5, г. Бјелица?

О: Не, то није иста ствар.

Страна 22661

Само тренутак, ово је званични документ о постојећим правима чланова Патриотске лиге 2003. У потпуности су легализовали ту чињеницу и влада БиХ стоји иза овог документа, чланак у новинама потврђује то што сам ја изјавио.

СУДИЈА: Г. Ушер, можете ли, молим вас, погледати да ли свједок има поглавље 5 испред себе и упутити га на сам крај Б/Ц/С.(босанско-хрватско-српс.)

СВЈЕДОК: Извињавам се, нисам видио.

СУДИЈА: То је ископирано и преведено, тако да---

Г. ЏОС: Можемо ли ово нумерисати, часни суде?

СУДИЈА: Да.

ЗАПИСНИЧАР: Д 168, часни суде.

СУДИЈА: Д 168.

Г. ЏОС: За информацију суда, моја намјера је да се упознам са дуплим материјалом на којем још радимо. Али сам задовољан што нас је свједок сам с тим упознао.
П: Имате ли још нешто да додате на питања постављена од стране уваженог судије и судије Ханотеауа?
О: Мислим да сам одговорио уваженом судији. Ако треба још нешто, на располагању сам вам.

Страна 22662

СУДАЦ ХАНОТЕАУ: Хвала.
Г. ЏОС: П: Желио бих да пређемо на другу тему г. Бјелица, а то је, на самом почетку вашег исказа, јуче у одговору на питање везано за ваш премјештај са вашег посла у Скупштину града Српско Сарајево, причали сте о вашој вези са Радованом Караџићем? Колико сте били блиски?
О: Не могу рећи да смо били блиски. Ја сам био члан СДС-а, а Радован Караџић је био њен предсједник. Наш однос се заснивао на страначким контактима. Нисам познавао г.а Караџића. Нисам имао прилику да га упознам све до августа 1990, када је дошао на Соколац на Оснивачку скупштину СДС-а. Након тога, видио сам га неколико пута прије почетка рата. Нисам био члан Главног одбора. Нисам у то вријеме био предсједник Општинског одбора и нисам имао засебне састанке са г. Караџићем.
П: А да ли сте се зближили од 1993 па до краја рата све до Дејтонског споразума?
О: Нисмо се више зближили. Када сам постао члан Извршног одбора СДС-а и када сам постао предсједник СДС-а у Сокоцу, имали смо чешће контакте. Али, све се одвијало на страначким састанцима.

Страна 22663

Размјењивали смо мишљења. То је оно како смо радили у Републици, тако да није било разлога да се више зближимо. Можда сам ја то желио, али то није било могуће. Нисмо иста генерација. Нисмо познавали један другог прије оснивања Странке. Наше породице никад се нису упознале. Ако се каже да сте с неким блиски, онда ваше породице треба да се друже, да заједно идете у биоскопе и позоришта. Ко год да је рекао да сам ја био близак с њим, то је обична глупост. Он је био предсједник Странке и као таквог

сам га поштовао, као и г. Буху, г. Калинића и г. Чавића. Ја сам страначки човјек и на то гледам само кроз странку.

Страна 22664

Надам се да сам био јасан. Као и Караџић. Сви предсједници СДС-а за мене су исти, ја сам у Странци због њеног програма, а не због лидера.

СУДИЈА: Дозволићу вам да завршите, само ако можете мало да успорите због преводилаца, такође и ви желите да се преведе свака ваша ријеч.

СВЈЕДОК: Извињавам се.

СУДИЈА: Молим да наставите, г. Јоссе.

Г. ЏОС: П: Јуче сте рекли да поричете било какве наводе да сте одговорни или укључени у акцију скривања г. Караџића у току његове оптужнице.

О: Рекао сам то. Г. Караџић се није скривао 1998. Сретао се са многима, како са домаћима тако и са страним званичницима. Г. Караџић је обавијестио своје сараднике приликом повлачења из јавног живота, да има постигнут споразум са америчком администрацијом (г. Холбрук), по којем треба да напусти политику и пренесе овлаштења која је имао у држави и странци на друга лица.

Страна 22665

Гђа Олбрајт је то потврдила тадашњој предсједници РС-а, Биљани Плавшић 1997. приликом посјете Бањалуци, што су медији пренијели. Гђа Олбрајт је рекла да г. Караџић треба да остане досљедан споразуму који је постигао са г. Холбруком. Не знам шта се послије дешавало. Од мене никад нико није тражио било какву помоћ др Радовану Караџићу.

П: Сад сам добио информацију, г. Бјелица, да говорите пребрзо, тако да Дом није запазио важне дијелове вашег исказа. Малопријe, у одговору који сте дали, када сте причали о пребацивању дужности г. Караџића на гђу Плавшић и г. Буху, описивали сте односе гђе Плавшић и г. Бухе са г.ом Караџићем? Молим вас да мало успорите.

О: Г. Караџић је пренио своје надлежности гђи Плавшић, коју је вјероватно сматрао најповјерљивијом особом; 1996. подржао ју је у њеној кандидатури за предсједника Републике. Он је био тај који је

њу поставио за предсједника. Тада је пренио сва своја страначка овлаштења на члана Главног одбора, проф. др Алексу Буху.

Страна 22666

То значи да је он функције које је вршио пренио на ово двоје људи. Овако је остало и послије избора 1996. Г. Буха је био предсједник Странке до јуна или јула 1998. а гђа Плавшић је дошла на мјесто предсједника 1996. и остала на тој позицији до 1998. Један број чланова Извршног одбора био је против њене кандидатуре за Предсједника републике. Они који су у гђи Плавшић видјели праву Српкињу, најекстремнијег члана руководства РС, су жељели да она постане предсједник РС-а. Г. Момчило Крајишник је кандидован за члана Предсједништва БиХ. Нико осим њега није прихватио кандидатуру за члана Предсједништва БиХ.

СУДИЈА: Г. Бјелица, то је само оно што су преводиоци превели, можете ли погледати у свој екран и видјећете да се текст помјера? Сачекајте док престане, јер ће тад текст бити преведен и затим ви можете да наставите.

Страна 22667

СВЈЕДОК: Хвала на савјету.

Г. ЏОС: П: Управо сте рекли да је г. Крајишник прихватио кандидатуру за предсједника Скупштине БиХ. Да ли сте то рекли? Јер као што ми знамо, он је у то вријеме био кандидат за Предсједништво БиХ.

О: То је грешка, рекао сам да је прихватио кандидатуру за члана---

П: Прекинућу вас. Имамо проблем са пребрзим говором. Морам да се вратим на 1991. Схватам да нисте били на централној позицији унутар СДС-а. Био је само Извршни одбор и друге позиције. Али, како сте ви схватили подјелу СДС-а између странке и државних органа 1991?

О: Главни одбор СДС-а је заузео став да се функционери СДС-а, како на општинском тако и на републичком нивоу не кандидују за државне функције. Г. Караџић је у то вријеме био предсједник Странке, и није имао никакву другу функцију.

Страна 22668

Г. Рајко Дукић је био предсједник Извршног одбора СДС-а. Ни он, такође, није обављао никакву државну функцију. На општинском нивоу, г. Мирко Маловић, је био предсједник Општинског одбора у Сокоцу, функцији коју сам касније ја обављао; нити он, нити ја нисмо имали никакве државне функције. На Палама је била иста ситуација. Прво је био г. Лучић, а затим г. Шарац и ниједан од њих није обављао било какву државну функцију. И у Рогатици је било тако. У великом броју општина су имплементиране одлуке Главног одбора СДС-а. Свако је имао право да каже оно што мисли и да изрази сваку врсту критике и све је могло ући у главну тему расправе. Одлуке су доношене већином и важиле су за све. Било је, наравно појединаца који нису имплементирали одлуку Главног одбора, што је била грешка. Чињеница је да они нису сносили посљедице.

П: Сада бих вам поставио специфична питања везана за г.а Крајишника. Укратко, тачно је да га нисте познавали током рата?

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, нема потребе да г. Јоссе води предмет у овом правцу.

Страна 22669

Г. ЏОС: Ако је спорно, часни суде---

СУДИЈА: Да, и ја бих поставио исто питање постоји ли икаква информација у тужилаштву да је г. Бјелица имао контакте са г. Крајишником у току рата?

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, постоји оправдана информација да је г. Бјелица био на таквом положају да је могао одржавати контакте. Био је умијешан у одређене трансакције за које бисмо рекли да је г. Крајишник био главни у њиховом управљању.

СУДИЈА: Разумијем да имате добре разлоге. Питање које вам је било упућено своди се на то --- када сте упознали г.а Крајишника?

СВЈЕДОК: Упознао сам га у Народној скупштини БиХ у његовом кабинету. Био сам члан општинске делегације са Сокоца.

СУДИЈА: Да, можете ли нам приближно рећи кад је то било ако се сјећате?

СВЈЕДОК: Не сјећам се, али сам тада био члан делегације. Не знам да ли ме је познавао у то вријеме.

Страна 22670

Сумњам да ме је познавао прије 1992, јер су г. Симић, народни посланик и предсједник Скупштине општине г. Тупајић, одржавали контакте са г. Крајишником. У сваком случају, прије рата ја нисам имао никакву потребу да контактирам с њим.

СУДИЈА: Да, само тренутак, рекли сте "сумњам да ме је познавао прије 1992". А, шта мислите, од кад је он вас знао?

СВЈЕДОК: Мислим да је то требало бити у вријеме кад је он дошао на Пале. Не могу се тачно сјетити. Могао би то бити мај. Једино сам сигуран да смо од те јесени, када је г. Крајишник био у Кикинди, имали чешће контакте.

СУДИЈА: Кад кажете јесен, јел' мислите на јесен 1992? То је прва година рата.

СВЈЕДОК: Да, да.

СУДИЈА: Г. Јоссе, сада боље увиђам супротности према вођењу поступка. Молим да наставите.

Г. ЏОС: П: Када сте први пут имали конверзацију са г. Крајишником?

О: Не сјећам се да сам уопште имао с њим разговор у четири ока. Не, нисам.

Страна 22671

П: Како сте ви оцијенили његову власт и надлежности у РС 1992?

О: Не зна на шта се тачно односи ваше питање, али шта год да је било потребно општини у то вријеме, била је тема наших контаката са предсједником Републике, Главним одбором и Владом. Све је ишло преко предсједника општине и предсједника Извршног одбора или бригада према Главном штабу. Милан Тупајић је једно вријеме био овлаштен од стране Општинског одбора СДС-а да успоставља контакте са Главним штабом, кад год би то било потребно, јер је он био предсједник општине Соколац. Хтјели смо да избјегнемо било какве злоупотребе политике. Нисмо имали неке посебне потребе да контактирамо с г. Крајишником. Неоспорно је да је г. Крајишник уживао поштовање свих чланова СДС-а (цијелог чланства).

П: А изван СДС-а?

О: И изван, такође. У другим политичким партијама, такође. Поштовале су га и друге заједнице, други људи. Многи су га

сматрали за флексибилног човјека који се бори за интересе свог народа, али поштује и интересе других заједница. И то је разлог због којег је он често био изложен критикама од стране појединих чланова СДС-а. Неки од њих су га критиковали да се превише зближио са представницима муслиманских и хрватских заједница у Скупштини, гдје је радио.

Страна 22672

У Скупштини је био обичај да се поштују вјерски празници и једних и других. Такав је био обичај у Народној скупштини БиХ. Вјерујем да је он стварно учинио све што је могао да спријечи уништење институција БиХ. Подржавао је принципе општег мишљења и компромисе, који би били постигнути, али би били одбачени од стране неког другог. Настојао је да спријечи представнике Муслимана и Хрвата да не пренагле у проглашавању референдума и независности БиХ. То је било због очувања мира у БиХ. Мислим да ни представници Муслимана и Хрвата нису могли изразити било какве критике на рачун г. Крајишника.

П: Да ли сте прихватили г. Крајишника као члана проширеног представништва 1992 ?

О: Нисам чуо за израз " проширено представништво". Сигурно је да је постојало предсједништво, које је успостављено на конституисању Републике Српске. Било је састављено од три члана: предсједника Републике, г. Караџића и два потпредсједника, гђе Плавшић и г. Николе Кољевића. Није било других чланова Предсједништва. Ово је било једино легално тијело поред Владе и Народне скупштине.

Страна 22673

Ми бисмо знали да је још неко био члан Предсједништва; значи, била су три члана: Караџић, Кољевић и Плавшић. Према томе, г. Крајишник није био члан Предсједништва.

Г. ЏОС: Часни суде, могу ли да питам уважене колеге? У задњем параграфу 6, 65, којег сам три пута послао, постоје неки докази који укључују г. Крајишника. Могу ли водити у том правцу? Питао сам то и јуче, и молим колегу да то потражи у својим папирима, извињавам се.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, захваљујем г. Џосу на томе. Кад нисам имао документ испред себе питао сам да он води доказ. Захваљујем

још једном ми даје могућност да поставим нашу позицију и да водимо предмет у правцу било чега што укључује г. Крајишника.

СУДИЈА: Г. Џосе, схватате да Дом не може одлучивати о овоме, уопште у оваквим условима.

Г. ЏОС: Не,не---

СУДИЈА: Схватам да ви у овом моменту покушавате да одредите шта бисте достигли оваквим вођењем. Ви то знате. Г. Маргетс се сигурно сјећа да сам га јуче замолио да не буде преосјетљив по том питању.

Г. ЏОС: Мислим да сам послао овај документ Дому, али не тражим да се донесе одлука. Прихватам то што су моје колеге управо рекле.

Страна 22674

П: Г. Бјелица, замолио бих вас да полако и јасно опишете непосредну везу муслиманске дјевојчице по имену Минка из Горажда, која је била у Војној болници Соколац.

О: Да, та дјевојчица се звала Минка, имала је неких здравствених проблема почетком 1992. и била је упућена у болницу Соколац, која је у то вријеме имала добре докторе, који су радили у Војној болници Сарајево, др Таушан и др Накаш, иначе Муслиман који је у току рата основао војну болницу у Сарајеву.

П: Полако, полако.

О: Ова мала дјевојчица се није могла вратити родитељима у Горажде, тако да је она ту остала од 1992 до 1993, и то вријеме провела са дјецом болничког особља која су ту живјела. Једном приликом, а о томе сам тек касније сазнао, отац од једног несталог момка, мислим да се звао Срђан Ђерић, а отац Добросав, је тражио свог сина и преко Црвеног крста и УНПРОФОРА и нигдје није могао добити никакву информацију о томе да ли је његов син жив или мртав. Неко му је рекао да има једно дијете у Војној болници из Горажда и он је инсистирао да се не пушта то дијете док он не сазна за судбину свог сина.

Страна 22 675

Међународни комитет Црвеног крста је замолио г. Крајишника да употријеби своја овлаштења и свој углед и да уради нешто по том питању. Он је тражио од министра унутрашњих послова да се овај

случај истражи, да се формира тим за размјену, сјећам се особе по имену Шево, који је био члан тог тима. Тако да се овај трансфер организовао и дјевојчица је враћена кући коју је напустила прије једну и по годину.

Г. ЏОС: С тим, ја завршавам своје испитивање, часни суде.

СУДИЈА: Хвала, г. Јоссе. Г. МАРЏЕТС, јесте ли спремни да почнемо са унакрсним испитивањем?

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, треба да ми стигну овдје документи, тако да бих био захвалан ако бисмо могли направити паузу.

СУДИЈА: Да, можемо. Прилично је рано с обзиром да смо почели пола сата касније, забринут сам да не упаднемо послије у неке потешкоће. Одржали смо тек 50 мин. сједнице, касније нам то може бити проблем. Колико вам треба времена да набавите материјал?

Г. МАРЏЕТС: 5 мин. часни суде.

Страна 22676

------ Наставак у 10:31 а.м.

СУДИЈА: Г. Бјелица, сада ћете бити унакрсно испитивани од стране г. Марџетса, савјетника тужилаштва. Могу ли да вам посебно скренем пажњу да пажљиво слушате питања, јер ви иначе тежите да кажете и више од онога што се од вас тражи. Г. Марџетс је ограничен с временом, тако да, ако ви наставите тим темпом, он ће вас можда прекидати, али ћу ја преузети контролу. Г. Маргетс.

Г. МАРЏЕТС: Хвала, часни суде.

[Унакрсно испитивање од стране г. Марџетса]

П: Добро јутро, г. Бјелица.

О: Добро јутро.

П: Г. Бјелица, јуче сте нам указали на један исјечак телефонског разговора између вас и г. Караџића у којем сте причали о трансакцији горива. На страни 52 јучерашњег транскрипта, ред 21 односи се на то-----

СУДИЈА: Г. Бјелица, не морате ви то да тражите, јер се то односи на јучерашњу сједницу, а вама то није доступно.

Страна 22677

То је само информација за судско вијеће како би знали гдје да нађу тај дио.

Г. МАРЏЕТС: Да.

СВЈЕДОК: Добро.

Г. МАРЏЕТС: Хвала, часни суде.

П: Рекли сте да трансакција није извршена и цитирам оно што сте рекли: "Мислим да из тога није ништа произашло, да то никад није реализовано. Требало је платити двије цистерне горива, а ми нисмо могли да испунимо те услове, тако да та пословна трансакција никад није реализована". Касније, на страни 53, ред 10, стоји да сте рекли: "Нисмо имали новац за то, тако да то није реализовано".

Сада, под оваквим околностима, часни суде, желио бих да подијелим ове документе и да укажем г. Бјелици на поглавље 36 овог документа.

СУДИЈА: Пошто немамо више свједока, Дом нема ништа против. Хвала.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, имаћу то на уму.

СУДИЈА: Г-ђо Ушер, да бисмо избјегли неке забуне, можете узети од г.а Бјелице тај свежањ докуманата, осим ако вам они г. Мргетс неће одмах затребати.

Г. МАРЏЕТС: Да, то је поглавље 36, на које се односи ово питање.

Страна 22678

П: Г. Бјелица, ово је обавјештење о новчаној пошиљци, равно здесна на дну пише Соколац и датум 30.12.1991. Трансфер је обавио "Боксит" Милићи, а сврха уплате је плаћање горива и мазива. Власник рачуна је соколачка фирма, а сума је 1100000 динара. У ствари, г. Бјелица, ви сте имали средства и ви сте платили то гориво, зар не?

О: Какве то везе има са мном? Извињавам се. Основна школа "Славиша Вајнер-Чича", у Сокоцу, је то платила, а не "Романија". Овдје пише, по налогу, да је власник рачуна Основна школа "Славиша Вајнер-Чича", Соколац и они су послали новац "Бокситу" у Милићима. Требао им је новац да плате нафту за гријање. То има везе само с њима, а то се може видјети и из овог налога.

П: Хвала, г. Бјелица. Постоји једно важно питање у вашем јучерашњем исказу које се односи на то - да ли је особа из тог исјечка тел. разговора била Мирко Крајишник или Славо Крајишник, који је радио са Бранком Остојићем? Чињеница је да је Мирко Крајишник имао канцеларију "Боксит", Милићи у Сарајеву, као посредник за "Романијапетрол", и понудио је вашој компанији знатне количине уља, зар не?

О: Не, у то сам сигуран. Ја не знам да је он ишта нама испоручио. Он је радио у тој компанији, али ми нисмо добили гориво ни од једне компаније. Ја се не сјећам.

Страна 22679

Никад нисам имао никакав договор са Мирком и не знам на основу чега сте ви донијели такав закључак. Можете ли ми објаснити зашто то говорите?

П: Као прво, г. Бјелица, морате пажљиво да слушате моја питања и да на њих јасно одговорите, а не да покушавате да их преформулишете својим ријечима. Умјесто тога, прво ми одговорите како је Мирко Крајишник набавио гориво и понудио га вашој компанији "Романијапетрол"? Он је то урадио, зар не?

СУДИЈА: Г. Бјелица, јесте ли уочили разлику?

СВЈЕДОК: Не, нисам.

СУДИЈА: Да. У вашем одговору стоји: "Никад гориво није испоручено на тај начин", када вас је г. Марџетс питао да ли вам је икад понуђено. Значи, да ли је коначна испорука обављена, да или не?

СВЈЕДОК: Не.

СУДИЈА: Добро. Молим да наставите г. Марџетс.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, ако могу да се позовем на поглавље 2 овог материјала.

СУДИЈА: Да, али мислим да још нисмо то нумерисали.

Страна 22680

Г. МАРЏЕТС: П: Сада, г. Бјелица, имате испред себе разговор са Мирком Крајишником и видите на другој страни да је он то потписао, "Боксит" Милићи, Сарајево. А на првој страни можете видјети да је он имао 420 000 литара горива припремљеног у

Зворнику 1.април 1992. и он каже: "Понудили смо купцима дио од садашње количине", а четврта компанија на листи је ваша - "Романијапетрол". Значи да вам је он понудио као једном од купаца, 33000 литара горива. Тако је било, зар не? Г. Крајишник је набављао гориво, а вас описује као једног од купаца.

О: Не. Може се рећи, из овог документа, да је г. Јавног предузећа "Боксит" из Милића, понудио гориво и да су били у позицији да понуде 193.000 л горива. "Синекопу" – 6.000, "Аутопревозу"- 66000 л, "Азбестпетролу" – 28000 л и "Романијапетролу" – 33000 литара.

Страна 22 681

То је била понуда, али ја не знам да ли је икад имплементирана, можда преко Зорана Пантића. Не знам да ли је то икад набављено, али је морало бити плаћено-----

П: Морам вас прекинути. Када смо вам представили овај документ, било је неких дискусија о разлици између понуде и испоруке. Суд и ја смо разјаснили да је било разлике. Сада нема користи да гледате у документ и да то понављамо. Зато немојте да ово доведемо до фарсе помоћу спорних ријечи и хајте само да одговарамо на постављена питања. Чињеница је да је овај документ тачан. Мирко Крајишник је вама понудио гориво и сматра вас својим купцем. Зар не?

О: Не, мене није сматрао као једног од купаца. Представљао сам државно предузеће по имену "Романијапетрол". Не сјећам се овог документа и ово је само понуда. А да ли је ово реализовано, ја не знам.

СУДИЈА: Мораћу да интервенишем овдје и пазићу како се изражавам. Ракао сам свједоку да сте га питали да ли му је то икада понуђено, а затим сам додао дио: "Да ли је извршена испорука, да или не, а затим је свједок рекао не. И то би се могло схватити као потврда да испорука није извршена.

Г. ЏОС: Жао ми је, часни суде. Можда ћемо морати чути превод питања часног суда. С поштовањем, часни суде, питање није било граматички тачно на енглеском. Жао ми је што морам то да кажем.

Страна 22 682

СУДИЈА: Проблем је у томе што то није било питање.

Г. ЏОС: Сјећам се када је часни судија рекао да размишља за себе: "То није потпуно јасно". Одлучио сам да га не прекидам---

СУДИЈА: Г. Џос, сугеришем, прије свега, да оно што сам рекао није било питање. То је било или "да" или "не". А затим је свједок огговорио са "не" што се може схватити као потврда да није било испоруке, без потврде да је била нека понуда. Не сматрам да је ово неповољно рјешење. Мислим да је то сасвим фер објашњење, и прије ће бити да је повољно него да није, како за свједока тако и за одбрану. Схватате ли шта ја мислим?

Г. ЏОС: Бојим се да не.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде,

СУДИЈА: Оно што хоћу да кажем је да сам схватио да је свједок одговорио "не"; на мом језику то не би био одговор на постављено питање, него мање више одраз на моју последњу реченицу везано за испоруку. Рекао сам – да ли – а требало је да кажем - да ли је испорука извршена.

Г. ЏОС: Мислим да је ваше питање било - да ли је испорука икад извршена?

СУДИЈА: Не, ја сам се само потрудио да објасним да понуда не захтијева и испоруку.

Страна 22683

Г. МАРЏЕТС: Часни суде.

СУДИЈА: Да.

Г. МАРЏЕТС: Могу ли.... уважено вијеће потцјењује оно што је-----

Имамо различите погледе и прилично смо задовољни са основама записа и могли бисмо кренути даље.

СУДИЈА: Да, допустите ми да----

СУДИЈА: Након консултовања са мојим колегама, Дом није схватио свједоков одговор "не" као "не" на питање: да ли је икад било понуде? Схваћено је као "не" на питање : да ли је икад било испоруке? Јесте ли задовољни?

Г. ЏОС: Не баш.

СУДИЈА: У реду. Онда ћу се држати по страни. Покушао сам то да разјасним, и нисам успио у томе. Остављам то странама у спору.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, мислим да ми не одговара ни то објашњење.

СУДИЈА: Добро, онда се ја нећу мијешати.

Г. МАРЏЕТС: Па----

СУДИЈА: Да, ја то боље схватам. Нисте сасвим задовољни, г. Маргетс.

Г. МАРЏЕТС: Само сам помислио да сте ви у објашњавању те реченице-----

Страна 22 684

СУДИЈА: Схватам вас---- можда сам требао----

Г. МАРЏЕТС:----- оспоравати претходна гледишта. Ако би часни судија могао поново погледати транскрипт; рекли сте да се то не односи на испоруку, него, у ствари, на понуду.

СУДИЈА: Да. Али, мислим да је ту било забуне.

Г. МАРЏЕТС: У реду, у реду. Хвала.

СУДИЈА: Молим да наставите.

Г. МАРЏЕТС: ----часни суде.

П: Питаћу вас ово, г. Бјелица: док сте тврдили, г. Бјелица, да гориво није испоручено, признали сте да овај документ Мирка Крајишника тачно показује да је он вама понудио гориво?

О: Ја овај документ никад раније нисам видио. Није адресирано на мене. Могуће је да је неко путем телефона понудио гориво, ако цијена није била прихватљива, није ни реализована. Ово је само писмо комерцијалног сектора "Боксит" ДД Милићи, које указује на то да су они посједовали одређену количину горива коју су понудили претходно поменутим компанијама. А било је познато да ове компаније набављају гориво.

У то вријеме сви су нудили нафту и ми смо је набављали од било које компаније која је била прописно регистрована, као што је била и ова и наравно по адекватној цијени. Да смо набавили гориво на основу ове понуде, то не би било ништа сумњиво.

Страна 22685

П: Хвала, г. Бјелица. Али ваш исказ овом суду је да ви, као директор "Романијапетрола", почетком априла 1992, када је Мирко Крајишник понудио вашој компанији 33000 л горива, нисте имали појма да се та понуда односи на вашу компанију. Да ли је то ваша изјава?

О: Да, потврђујем.

П: Г. Бјелица, желио бих да пређем на другу тему, а то је питање романијске аутономне покрајине. У параграфу 3 ваше изјаве, коју

сте ви потписали и која је презентована суду као доказ број Д160, стоји да је први састанак САО романијске Скупштине био у септембру 1991. и да више није било састанака тог тијела.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, ако бих се могао позвати на поглавље 15, овај доказ већ има свој број, а то је П64А, П529, поглавље 466.

П: Г. Бјелица, видите документ испред вас. То је сједница Скупштине САО Романије у децембру 1991. и чињеница је да се то тијело састало опет послије септембра 1991, зар не? Ако ће вам помоћи, можете видјети да сте тој сједници присуствовали и одржали говор. То је на крају 3.стране овог документа који стоји испред вас. Г. Бјелица, ако желите да прочитате, ваш дио је у напомени. Нема потребе да тражите по цијелом документу. Нећу вам постављати питања у вези с тим. Питање је врло јасно, а то је чињеница да се Скупштина одржала опет у децембру 1991. Да ли је то тачно?

Страна 22686

О: Сада видим да јесте. Ово није била скупштина;ово је био само састанак договарања проширене Владе САО Романије са представницима Власенице и Шековића, јер је то била иницијатива у то вријеме. Не знам, у ствари, ко је то покренуо.

П: Могу ли да вас прекинем, г. Бјелица, јер је ваш коментар био контрадикторан чињеницама из овог документа. Ако погледате параграф 1, прво питање дневног реда је одлука о састанку Владе САО Романије, тако да то није састанак Владе у проширеном саставу. Као што је у наслову овог документа, то је састанак скупштине и та скупштина заказује састанак владе, тај дан. Да ли је то тачно?

О: Рекао сам да је ово било разматрање, и овдје се види да су ту били представници општина Шековићи и Власеница. Ово је, можда била прва сједница на којој је заказан састанак владе, а моје је било само да питам за сврху састанка и ко је био тај ко је тражио да се овај састанак одржи.

П: Сачекајте, г. Бјелица----

О: Ја сам, можда напустио сједницу и прије њеног завршетка----

П: Г. Бјелица, прије него што сте почели давати исказ – као одговоре унакрсном испитивању, часни судија је рекао да ће вам бити

постављена специфична питања, и ја опет од вас тражим тачне одговора.

Страна 22 687

П: Поставићу вам једноставно питање: Да ли је ово састанак скупштине САО Романије којем сте ви присуствовали, да или не?
О: Да, да, Владе у проширеном саставу.
П: Г. Бјелица, не само----
О: Да.
П: ----- у изјави коју сте дали овом суду, да ли сте рекли да није било састанака Скупштине у септембру 1991? Али сте пропустили да поменете чињеницу да је била Влада САО Романије, и такође поставићу вам овдје два питања: Кризни штаб САО Романије се састао и функционисао је. То је тачно, зар не; та два тијела су се сатала 1992. и доносила одлуке?
О: Нико ме није ни питао за владу, да ли је успостављена или не.
СУДИЈА: Сада је питање – и заборавите на оно што је г. Маргетс рекао да сте пропустили да кажете – да ли је влада САО Романије основана и да ли је функционисала 1992?
О: Не могу се сјетити. Можда су се састали, али ја не знам. Могуће је да је било састанака, али ја нисам био члан владе и не сјећам се. Вјерујте ми, не могу се сјетити. Да ли је неко сматрао да је то био кризни штаб или неко друго тијело, ја не бих то знао.
СУДИЈА: Да. То је било друго питање, независно од владе: да ли је кризни штаб функционисао и одржавао састанке 1992?

Страна 22 688

СВЈЕДОК: Не сјећам се. Било је састанака руководства романијске регије, предсједника Странке, предсједника Извршног одбора, предсједника општина. Не знам како су се звали ти састанци и да ли су они себе сматрали кризним штабом. Постојао је Кризни штаб на нивоу општине, а да ли је било и других кризних штабова, ја стварно не знам.

СУДИЈА: Молим да наставите, г. Маргетс.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, ако могу да се позовем на поглавље 16 и ако бисмо могли нумерисати тај предмет?

ЗАПИСНИЧАР: Поглавље 16 би било П1153, часни суде.

СУДИЈА: Хвала, г. записничаре.

Г. МАРЏЕТС: П: А сада, г. Бјелица, упутио бих вас на чланак који стоји у десној колони документа испред вас, други одозго. Насловљен је као "Саопштење Кризног штаба САО Романије" и објављено је у листу "Глас", 5.марта 1992. Саопштење које је издао Кризни штаб је ово: "Српски народ је изгубио повјерење у могућност политичких споразума са муслиманским народом због њихових напада на невине Србе, чак и дјецу; муслимански борци су покидали све везе између два народа на најгрубљи начин".

Страна 22 689

То је у случају САО Романије, зар не, г. Бјелица, 5.марта 1992. Руководство САО Романије је изгубило повјерење у могућност било каквих споразума са Муслиманима?
О: Не могу се тога сјетити. Не знам ко је то објавио и потписао. Да ли је то био Драго Благојевић или Недељко Жугић, не знам. У сваком случају, о томе није разматрано ни на једном форуму. Ово је било неко лично обавјештење.
П: Жао ми је, г. Бјелица. Чули сте моје питање, а оно је било прецизно. Да ли је српски народ са територије САО Романије изгубио повјерење у могућност политичких споразума. Скините поглед са тог чланка , послушајте питање и покушајте одговорити. Изгубили су повјерење у могућност политичких споразума са Муслиманима, зар не?
О: Да.
П: А сада, г. Бјелица, ако бисмо могли да наставимо. Можете затворити документ испред себе. У параграфу 5 ваше изјаве коју сте потписали и предали суду, предмет Д 160, стоји да је Зоран Цвијетић постављен за министра САО Романије 30. марта 1992. у ствари, 20. марта 1992. Цвијетић је преузео команду полиције САО Романије и отпустио све Муслимане. Да ли је то речно?
24.О: Само тренутак, молим.
25.П: Не, г. Бјелица, оставите документе.

Страна 22690

СУДИЈА: Па, г. Бјелица, ако желите да се помогнете документима које сте донијели са собом, морате прво мени да се обратите. Реците

ми који документ желите да погледате и из ког разлога имате ту потребу прије него што одговорите на питање?
СВЈЕДОК: Нема потребе да гледам документ да бих одговорио на питање. Али, успостављање ове јединице у мјесецу марту желио сам само то да илуструјем примјером из чланка сарајевских новина.
СУДИЈА: Ми се, прије свега интересујемо за ваше свједочење, г. Бјелица, због тога што је овај Дом видио много публикација, од којих неке говоре истину, а неке не, тако да смо ми мало обазриви са документима. Прво бисмо жељели да чујемо ваш одговор на питање, јер ви сте ту да нам кажете оно што знате. Молим да наставите. Можда сте могли поновити питање, г. Марџетс, односно то су два питања.
Г. МАРЏЕТС: Часни суде, поставићу једно питање ако је тако згодније.
СУДИЈА: Да, молим вас.
Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, 20.марта 1992. Зоран Цвијетић је отпустио све Муслимане из полиције САО Романије, зар не ?
О: Не из полиције САО Романије, него из полицијске станице Соколац. Истина је то да су они отишли. Само што се тиче Сокоца, а не цијеле регије Романије.

Страна 22 691

П: Хвала.
СУДИЈА: Г. Бјелица, г. Марџетс ће вас опет питати да ли је г. Цвијетић њих отпустио, или који сте већ термин ви користили?
Г. МАРЏЕТС: "Отпустио", часни суде.
СУДИЈА: Отпустио, да. Да ли их је отпустио. Ви сте рекли: "Да, то је истина, они су отишли", што није исто. Да ли су они отишли због тога што су одлучили да више не желе да буду у тој полицији, или им је г. Цвијетић рекао да морају да иду? Знате ли ви то, реците нам, ако не----
СВЈЕДОК: Знам одговор на то питање. Истина је да је тих дана, не сјећам се тачно датума али то не би требао бити проблем, Муслиманима у полицијској станици Соколац, шеф станице безбједности, г. Цвијетић рекао да више не долазе на посао док се не ријеши статус Срба полицајаца у Старом Граду, Горажду и другим општинама, јер су и они отпуштени из полицијских станица. Тако да

су они отпуштени под тим околностима. Он им је рекао да не долазе на посао док се не ријеши то питање.

СУДИЈА: Да.

Г. МАРЏЕТС: П: Ако бих могао прећи на параграф 12 ове изјаве.

Страна 22692

Часни суде, прије него поменем ново питање, када ћемо имати паузу, ако смијем да питам?

СУДИЈА: Могао сам сам да најавим---- тако да ћемо паузу имати сада.

СУДИЈА: Г. Маргетс, можете да наставите.

Г. МАРЏЕТС: Хвала, часни суде.

П: Г. Бјелица, у изјави коју сте потписали и предали суду, у параграфу 12, стоји да СДС никад није имала свој кризни штаб. Ако вас могу упутити на поглавље 3 овог документа.

Страна 22700

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, то је предмет П805, поглавље 2 и П836.

П: А сада, г. Бјелица, видјећете да се у овим документима ради о састанку Кризног штаба општине Соколац, који је одржан 15. маја 1992. И желим да вас упутим на трећи параграф. Насловљен је са "ЗАПИСНИК", а затим је ту кратки дио о формалностима. Други параграф се бави питањем присутних на састанку. И ако можете прочитати прву реченицу у 3. параграфу која каже: "Прије увода у дневни ред, Драган Подинић ће информисати Кризни штаб о састанку општинског Одбора СДС-а Соколац, на којем је закључено да ће се Кризни штаб састојати од 11 чланова", и каже: "који су присутни данас, умјесто 16 чланова".

Тако је било, зар не г. Бјелица, да је Општински одбор конституисао Кризни штаб општине Соколац ?

О: Дијелом, да. Општински одбор СДС-а није имао свој штаб. Постојао је само један кризни штаб, Кризни штаб Скупштине општине Соколац. Тачно је то, да је Општински одбор тражио од г. Тупајића и постојећег кризног штаба да се повећа број чланова Кризног штаба.

П: Хвала, г. Бјелица. Ако бисмо могли наставити. Желио бих да вас упутим опет на вашу изјаву и исказ који сте јуче дали, по питању неких детаља.

Страна 22701

Гдје сте се ви, посебно позивали на серију напада на цивиле? У параграфу 18 ваше изјаве навели сте датум непријатељских напада од 30. јуна 1992. А у параграфу 19, ваше изјаве, рекли сте да је као резултат ових догађаја, напада на цивиле, ВРС започела ратна дејства. Тачно је то, зар не, г. Бјелица, да је од почетка јуна 1992. ВРС водила офанзивне војне операције дуж коридора Пале – Соколац – Власеница – Зворник?

О: Можете ли објаснити? Шта мислите кад кажете "коридор Пале-Соколац-Власеница-Зворник"? Није ми то јасно.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, најбољи начин је да упутимо г.а Бјелицу на три предмета. Прво бих желио да се позабавимо поглављем 6, и ако бисмо га могли нумерисати, молим.

ЗАПИСНИЧАР: То би било П1154, часни суде.

СУДИЈА: Хвала, г. записничаре.

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, ово је наредба Ратка Младића од датума 6.јуни 1992. Желио бих да вас упутим прво на параграф 4, а у вашој копији то је прва страна. А дио на који вас упућујем је уводни дио који почиње са ријечима: "Одлучио сам ", А затим, слиједи: "кориштењем једног дијела наших снага, спровести офанзивне акције у циљу чишћења територија од непријатељских група и појединаца који су остали, обезбиједити сигурну везу кроз територију РС, као и везу са ФРЈ".

Страна 22702

Сада окрените страну, желио бих вас упутити и на специфичне дужности Сарајевско-романијског корпуса. Овдје ћете видјети како су дефинисани задаци и како је дефинисан коридор. Код вас је то на трећој страни, параграф на средини странице. А дио на који вас упућујем је посљедња реченица. Ово су задаци које је одредио Младић у циљу да се достигне сврха наведена у параграфу 4. А задаци Сарајевско-романијског корпуса су ----

О: Само моменат, не могу то да нађем.

П: У реду, то је---

О: Тачка 4?

П: Прије свега, тачка 4, ако сте ме пратили, је дио који сам вам прочитао, а који је био на страни 1.

О: Да, ја сам на страни 1.

П: Сада вас упућујем на трећу страну и параграф у средини који почиње са ријечима: "Сарајевско-романијски корпус". И на задњу реченицу тог параграфа, гдје пише: "Прво деблокирати везу Сарајево, Трново и Пале, Златиште, обезбјеђењем пута Горажде-Рогатица-Жепа". А, затим пише ово: "Обезбиједити везу Сарајево-Соколац-Власеница. Ојачати везу са Источнобосанским корпусом". А наравно, корпус Источне Босне, њихово подручје дјеловања је било сјеверно, укључујући општине Шековићи, Братунац и Зворник на подручју Бирача.

Страна 22 703

Па, према томе, то је коридор који сам поменуо. Тај коридор почиње од Пала кроз Соколац, Хан-Пијесак, Власеницу до Зворника и према Дрини – коначно до ФРЈ, који је Младић одредио као подручје офанзивних војних дејстава. Да ли је то тачно?

О: Не знам да ли је то тако требало бити. Прије свега, Источно-босански корпус није покривао---мислим да су они били стационирани у Бијељини и требали бити повезани са Бирачем. То је у РС.

П: Потчињена бригада је била бирачка бригада. Тако ја кажем "Бирачка бригада".

О: У реду, мало сте ме збунили. Мислио сам да сте рекли Бихаћ.

П: Извињавам се. Поставићу питање: према овој наредби, вођене су офанзивне војне акције дуж овог коридора, ако бисте хтјели да се тако изразимо?

О: Не знам, нису вођене на нашем подручју, бар не до Коњевић Поља. Од Коњевић Поља прекинуте су везе према Братунцу и Зворнику. Исто тако, дио Илиџе је био одсјечен и многи дијелови Новог Сарајева, гдје су Срби били већинско становништво. Није било сигурно ићи преко Требевића па се ишло преко Тврдинића.

Страна 22 704

Вјероватно да се обезбиједе комуникацијске везе са дијеловима Сарајева гдје су Срби били већински дио становништва, укључујући

и Грбавицу, Нецариће, дио Илиџе, Ново Сарајево и Трново. Ова наредба је спроведена, колико се ја сјећам, на подручју Златишта и Осмица у циљу оспособљавања пролаза за цивиле, војску и опрему. Тако да ја мислим да је то био циљ те наредбе. Ја никад нисам видио ни један документ о том дјеловању. Говорим по сјећању, као особа која живи на том подручју. Знам да су везе након извјесног времена биле сигурније. И преко Требевића, јер је до тад кориштен само пут преко Тврдинића. То су били лоши путеви, у лошем стању. Чак и касније, пут није био сасвим сигуран због сталних снајперских напада. Гађано је и гранатама, а неколико људи из Сокоца је нестало на том подручју.

СУДИЈА: Г. Маргетс, јесте ли испитали ове детаље?

Г. МАРЏЕТС: Не, часни суде.

СУДИЈА: У реду, онда.

Г. МАРЏЕТС: Жао ми је----

СУДИЈА: Наравно, на вама је да искористите своје вријеме како најбоље знате. Молим да наставите.

Страна 22705

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, ја ћу се умијешати, као што сам то једном урадио, када сте ви почели износити детаље за које сам видио да нису саставни дио питања.

Сада, помоћи ћу вам са одређеним дјеловањима која су се водила на вашој општини. Овдје имам два документа, а то су поглавље 7 и 8, ако бисмо их могли нумерисати.

ЗАПИСНИЧАР: Поглавље 7 ће бити П1155, а поглавље 8, часни суде, ће бити П1156.

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, ако бисте прво окренули поглавље 7, то је наредба команде Сарајевско-романијског корпуса, а дио који ме интересује је у параграфу 2 на првој страни. Опет се односи на наредбу коју је издао Младић и поново истиче питање вођења ових истих операција. Задња реченица у параграфу 2: "Наставити са деблокирањем путева Сарајево-Трново и Пале-Златиште, и истовремено обезбиједити путеве Рогатица, Жепа и Горажде, као и Сарајево-Соколац-Власеница како би се успоставила чврста веза са Источнобосанским корпусом." Ако бисте погледали на врху

документа у заглављу стоји "Команда Сарајевског корпуса", пише: "Строго повјерљиво бр.10-74-44".
А сада, ако бисмо могли прећи на дати број П1156, а то је поглавље 8, видјећете наредбу команде Друге моторизоване бригаде, Соколац.

Страна 22706

Када погледамо увод ове наредбе, видјећемо да се први параграф односи на имплементацију наредбе 10-74-44, датум 7.јун 1992. А, ако погледате параграф 2 ове наредбе, још једном се Младићева наредба спомиње у смислу успостављања комуникације са Источнобосанским корпусом обезбјеђивањем пута Сарајево-Соколац-Власеница. Види се да је наредба издата од стране команде у Сокоцу, 8.јуна 1992.

Да ли сада поричете офанзивна дјеловања наређена од стране Главног штаба ВРС, почетком јуна 1992., која се односе на ту дионицу пута?

О: Колико ја могу да видим, ту је прво наредба Главног штаба која је издата команди Корпуса, а затим се наредба команде Корпуса односи на команду Друге моторизоване бригаде. Први пут видим овај документ. Да будем искрен, никад нисам имао прилику да видим неки документ ове врсте.

П: Да, г. Бјелица. Али сад, кад видите ове наредбе и кад видите да су оне спроведене, схватате да су се водиле војне акције којима је командовала ВРС на највећем нивоу и да су то биле офанзивне акције дуж коридора. Да ли сада схватате разлоге проучавања ових акција, о којима смо причали?

О: Указујем на моменат од малопријe када ме је предсједавајући судија упутио да објасним оно што сам знао по овом питању.

Страна 22 707

Једном приликом је команда Друге романијске бригаде информисала општинско руководство – говоримо о истом временском периоду – да је 7000 чланова муслиманских снага из Олова и Кладња дјеловало у правцу Сокоца и једном броју околних села и представљали су велику (блиску) опасност за Пале и Соколац, јер Соколац граничи са Сарајевом, Гораждем, Кладњом, Жепом и дјелимично са Сребреницом. Говорим о шумском подручју Батуре.

П: Нажалост, опет постоји одређен ниво детаљисања у вашем опхођењу према подузетим акцијама, а то није било моје питање. Нисте се фокусирали на моје питање. Причамо о вашој изјави гдје сте рекли да су биле подузете акције од стране ВРС. Оно што ја вама презентујем је серија наредби које су претходиле тим акцијама. Пошто смо видјели те наредбе, да ли вам је сада јасно зашто су предузете офанзивне војне акције почетком јуна 1992? Другим ријечима, видите да су вођене акције сходно овим наредбама, зар не?

О: Да, ја сам то објаснио у претходном одговору; да је обавјештајна служба оцијенила да су се ове снаге кретале. И то је разлог због којег су те активности настале.

П: Да, хвала, г. Бјелица. Ако бисмо могли прећи на другу тему, а то је питање разоружавања.

Страна 22708

У параграфу 14 ваше изјаве, стоји да је у љето 1992, ВРС издала проглас о разоружавању, али да се нико није одазвао на овај проглас. Ако вас могу упутити на поглавље 29.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, ако бисмо га могли нумерисати?

ЗАПИСНИЧАР: Поглавље 29, часни суде, ће бити П1157.

СУДИЈА: Хвала, г. записничаре.

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, ово је извјештај од 27. јула 1992. Зорана Марковића, команданта Друге романијске бригаде, у којем стоји да је 27. јула 1992. заплијењено оружје из села Новосеоци, од тога један дио ловачког оружја, један карабин и одређен број пиштоља. И ако могу да вас упутим на поглавље 12 које се односи на ово.

Г. МАРЏЕТС: Можемо ли ово нумерисати, молим.

СУДИЈА: Г. записничаре.

ЗАПИСНИЧАР: Поглавље 12 ће бити П1158.

Г. МАРЏЕТС: П: Овај документ у поглављу 12, г. Бјелица, представља извјештај Главном штабу од датума истог као и П1157. И ако погледате други дио или задњи параграф који се односи на Новосеоце у параграфу 1, обавјештава Главни штаб да су "оружје и друга војна средства предати Другој романијској бригади од стране

муслиманског становништва у селу Новосеоци", и прецизира мјесто гдје се то село налази. Пише да је "предаја извршена по плану"--- а вјеровало се да није предато сво оружје.

Страна 22709

У том погледу, г. Бјелица, имам још један документ који приказује цијелу слику те ситуације. И, нажалост, ако бих вас могао упутити на поглавље 44. Кажем "нажалост", јер се то налази мало даље од поглавља 12, било би нам корисно поглавље 44. Имате ли га?

Г. МАРЏЕТС: Ако би смо могли добити број за ово?

ЗАПИСНИЧАР: Поглавље 44 би било П1159.

СУДИЈА: Хвала.

Г. МАРЏЕТС: П: Ово је од датума 28. јули 1992. дан након предаје оружја. А то је извјештај Радислава Крстића, командира Друге романијске бригаде, упућен Корпусу. Указујем вам на задњи параграф овог извјештаја, гдје потпуковник – пуковник Крстић каже: "У оквиру територије села Мичиводе, Ракитница, Крамер Село и Новосеоци, постоји одређен број екстремиста који су, сад - засад, мирољубиви. Не праве проблеме српском становништву, али их држимо под контролом". Након читања овог документа, који описује предају оружја, можете видјети да су се, у ствари, мјештани села Новосеоци одазвали на захтјев ВРС о предаји оружја.

Г. ЏОС: Извињавам се што вас прекидам, часни суде. Ја сам врло брзо прегледао ове документе и мислим да би свједок морао у мом присуству прочитати ово у цјелости, прије него што одговори на питање.

Страна 22710

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, сматрамо да то није потребно. Питање је било веома прецизно у вези села Новосеоци. Остали дио документа не односи се на то. Ако мој уважени колега жели да упути на друга питања из документа, онда он то може урадити у поновном испитивању.

СУДИЈА: Дозволите ми само да погледам---

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица,---

СУДИЈА: Секунд само---

Г. МАРЏЕТС: Да, г. Бјелица је желио да ми да одговор. Можете ли мало сачекати, г. Бјелица?

СВЈЕДОК: Не знам да ли сте поставили питање. Није ми јасно на које питање треба да одговорим.

Ако можете само мало сачекати---

СВЈЕДОК: Молим вас да поновите питање.

Г. МАРЏЕТС: --- само моменат, поставићу питање поново.

СУДИЈА: Само тренутак, г. Бјелица. Мислим да је у реду да свједок прочита поглавље 44. Г. Бјелица, можете ли само прочитати документ из поглавља 44, како бисте могли створити слику о садржају.

СВЈЕДОК: Прочитао сам.

СУДИЈА: Г. Маргетс, молим вас да поставите свједоку питање. Упутили сте га у доста докумената, зато покушајте што јасније формулисати питање.

Страна 22711

Г. МАРЏЕТС: П: Да, г. Бјелица, прочитали сте овај задњи документ. Можда је мој колега хтио да вам постави питање са другог гледишта на овај документ, али моје питање се своди на задњи параграф и питање Новосеоца. Чињеница је да ова три документа која сте видјели, П1157, П1158 и П1159 демонстрирају, у ствари, супротност су онога што сте ви навели у вашој изјави - да се нико није одазвао на наредбу о предаји оружја. Супротно томе, Новосеоци су предали своје оружје, зар не?

О: Не, није тачно. С дужним поштовањем, ми овдје на крају крајева причамо о ловачком оружју. Нико није постављао питање о ловачком оружју. У сваком случају, војно оружје, аутоматске пушке, мине и експлозивне направе нису предате. За ловачко оружје људи су имали дозволе. А за војно нису и ништа није предато. Овдје се ради о минама, експлозивним направама и другим типовима војног оружја---- у крајњем случају то је била информација коју смо ми примили од команде бригаде. Истина је да су предате неке ловачке пушке, али то је све.

П: Хвала, г. Бјелица, на том разјашњењу. Желио бих сада да пређемо на догађаје који су се збили у Новосеоцима. Ви сте испричали

судском Дому о младићу који је починио самоубиство због ствари које су се десиле у Новосеоцима. И тачно је, зар не, да је он био војник под командом Радислава Крстића?

Страна 22712

О: Да.

П: Како сте ви схватили његовог оца, он је починио самоубиство зато што га је прогањало оно што му је наређено да уради у Новосеоцима тог дана?

О: Да.

П: Ако бих вас могао упутити на поглавље 28 тог материјала. И, г. Бјелица, упутићу вас на извјештај----

Г. МАРЏЕТС: Ако бих могао добити број предмета за----

ЗАПИСНИЧАР: То би било П1160, часни суде.

СУДИЈА: Хвала.

Г. МАРЏЕТС: П: Ово је извјештај од 22. септембра 1992. а то је дан када се поменута акција десила у Новосеоцима. И да вас упутим само, то је извјештај о детаљима који је командант Крстић упутио Главном штабу и команди Сарајевско-романијског корпуса. Указујем вам на параграф 1(Б), г. Бјелица, видјећете трећу реченицу одоздо на вашој првој страни, у којој стоји: "Радислав Крстић извјештава да је тог дана у Новосеоцима извршено чишћење".

Значи, ово је извјештај команданта Крстића о догађајима у Новосеоцима о којима смо причали. Је ли тачно?

О: Да. Видим да је упућено Главном штабу ВРС, тако да то није спорно.

П: Хвала, г. Бјелица. Можемо ли прећи сада на поглавље 45.

Страна 22 713

Г. МАРЏЕТС: Ако бих могао добити број за поглавље 45.

ЗАПИСНИЧАР: То би било П1161.

СУДИЈА: Хвала, г. записничаре.

Г. МАРЏЕТС: П: Ово је одобрење које је издао командант Крстић, којим се Драгомиру Божићу из Друге романијске моторизоване бригаде одобрава превоз разних материјалних добара из Новосеоца у Соколац. У другој реченици пише: "До куће коју је горе поменути

изабрао да у њој живи". Датум овог одобрења је 26.септембар 1992. Сада, г. Бјелица, тако је то било у овом случају. Да су се Срби након чишћења усељавали у напуштене куће у том селу?

О: Вјерујте ми, ја нисам никад био у Новосеоцима. Чуо сам да су нека имања уништена, а исто тако сам чуо да је било људи који су још увијек остали ту да живе. Не знам баш нешто пуно о томе, али сам чуо да су се неки људи уселили у неке од кућа. Ја не знам како је то могло бити урађено, како се некој особи по имену Божић могло дати такво одобрење. Ово ме стварно изненађује. Не разумијем како се то могло десити, а изгледа да је документ аутентичан (важећи). То је, једноставно, нешто о чему ја нисам никад раније чуо и ово је први пут да видим документ о том дјеловању.

Страна 22714

П: Могу ли само да потврдим моје схватање, да су према попису 1991. у Новосеоцима биле 144 особе и сви су били Муслимани. Сада, у овом случају, десило се да су сви Муслимани отишли, а људи које сте ви поменули су остали ту да живе након 22. септембра и то су били Срби. Да ли је то тачно?

О: Ако је ико тамо био, онда су то морали бити Срби. Када се то десило у Новосеоцима, колико се ја сјећам, жене, дјеца и старци су отишли за Сарајево. Са осталима знамо шта се десило. Муслимани нису остали. Ако је ко тамо остао да живи, онда су то Срби.

П: Хвала, г. Бјелица. Желио бих да пређемо на другу тему, а то је питање које је произашло из ваше јучерашње дискусије о притвору Карана Шарићића и Кармен Конде и процесу њиховог ослобађања. Сјећате се? Био је списак у дописима од Велибора Остојића, гдје су они поменути као особе које су размијењене. Ви сте рекли, само да вас подсјетим: "Општина Соколац има своју комисију, као и свака друга општина, за тражење и размјену несталих лица и ратних заробљеника, чији је предсједник био Драган Подинић. Ово је била усвојена процедура по правилима и регулативи који су тад били на снази".

Сада, прво питање: да ли је Драган Подинић био члан Кризног штаба?

О: Нисам сигуран. Не знам ко су били чланови Кризног штаба. Могуће је да је присуствовао састанцима Кризног штаба или је добијао инструкције од Кризног штаба.

Страна 22715

Нисам сигуран у вези тога, али сам сигуран да је присуствовао већини састанака, а могуће је да је био и члан Кризног штаба, у ствари, прије да је био члан, него предсједник. Не могу тачно да се сјетим. Сјећам се само да је присуствовао састанцима. Не знам која је била његова улога. Било је доста људи укључених у Кризни штаб. Од руководилаца, људи са разних позиција из различитих области и тако даље.

П: Г. Бјелица, моје питање је базирано на документима. Ми смо видјели документе у којима се његово име појављује у смислу члана. А ви сте рекли да је он био предсједник Комисије за размјену на општинском нивоу. То је тачно, зар не?

Да. Могло би бити да је он бо члан Кризног штаба и предсједник Комисије за размјену, што је, сигуран сам, и био у другој половини 1992.

П: Хвала. Ако бих вас могао сада упутити на поглавље 35.

СУДИЈА: Г. записничаре, мислим да ово још није нумерисано. Поглавље 35 би било----

ЗАПИСНИЧАР: П1162, часни суде.

СУДИЈА: Хвала.

Г. МАРЏЕТС: Хвала, часни суде.

СУДИЈА: Нема никаквог описа на вашем списку, само записник.

Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде, а вјерујем да нема ни превода у поглављу---

Страна 22716

СУДИЈА: Па, нема ни превода.

Г. МАРЏЕТС: --- Имамо превод овдје. То је допис соколачке општине од Комисије за размјену ратних заробљеника адресирано на Комитет за размјену ВРС и њеног предсједника Драгана Булајића.

СУДИЈА: да.

Г. МАРЏЕТС: П: Прво, г. Бјелица, ако бисте могли погледати документ који сам вам описао. То је саопштење соколачке Комисије за размјену војној Комисији за размјену од 9. новембра 1992. И ако бисте погледали задњу страну гдје се види да је потписао предсједник соколачке комисије Драган Подинић. Можете ли потврдити да се то на њега односи?

О: Да, Драган Подинић. Мислим да је друга особа била Зоран Марковић и шеф полиције Предраг Крсмановић. Њих тројица су били чланови комисије - војска, полиција и суд. Подинић је био предсједник Основног суда у Сокоцу, Зоран Марковић је, вјерујем, могао бити војни представник, радио је у органима безбједности. И трећа особа, трећи члан, Предраг Крсмановић, шеф полицијске станице Соколац. То су та три члана која су потписала овај документ.

П: Хвала, г. Бјелица. Ако бих вас могао упутити на прву страницу гдје се налази списак затвореника који су стављени на располагање овој војној комисији. Можете ли потврдити да је улога г. Подинића била да посједује ову листу затвореника у Сокоцу?

Страна 22717

О: Он је морао имати листу како би знао ко су били затвореници. Неко ко је задужен за нестала и заробљена лица, морао би прво да види списак, како би могао знати да ли је за њихов притвор задужена војна јединица или полиција.

П: Ми смо видјели различите изјаве лица са овог списка и друге изјаве које се њих тичу. Ови људи су притворени у касно љето 1992. у основној школи, као прво, а као друго, пребачени су у септембру 1992. у школу у селу Ћаварине. У једном периоду 1993. већина њих је пребачена у Вогошћу

О: У Ћаварине?

П: Ћаварине, да. Да ли се то подудара са вашим сазнањима о тим мјестима у којима су људи били притворени у Сокоцу?

О: Колико ја знам, одређен број лица, чија имена ја нисам никад знао био је задржан у основној школи у Сокоцу, Ћаваринама и Кнежини. И вјерујем да су ту били неко вријеме. То су били Муслимани, али то су били војни затвореници. Често су ту знали бити и Срби и Муслимани. Чак су и два српска командира била ту притворена због дисциплинског поступка. Они су одбили да се врате у своју јединицу или су дезертирали и због тога су приведени. Тако да ту нису били само Муслимани, него је било и Срба. Не кажем да ови људи нису били ту. Познавао сам неке Муслимане, не знам им имена, али сам сигуран да су били приведени и ту задржани у издвојеним објектима који су за то намијењени.

Страна 22718

И Срби и Муслимани и у вези тога није ништа спорно. Ово је потписано од стране Комисије за размјену и овај документ је важећи 100%.

П: Сада кажете: "И Срби и Муслимани". Ја не посједујем никакву информацију о притварању Срба. Али, без обзира на то што је ту било и Срба, ипак су већина били Муслимани.

О: Не кажем да није тако, али Срби нису могли бити на списку, јер њих нико није тражио, они нису требали бити размијењени. Они су са подручја Пала, Сокоца, Рогатице. Њихове породице су знале гдје се они налазе. Ништа не оспоравам, само кажем да је ту било доста више Срба због различитих дисциплинских мјера. Постоји информација о онима који су приведени и кажњени. То можете наћи у војним документима Министарства одбране и у другој архиви.

П: И г. Подинић је посједовао информацију о томе ко је приведен, под којим околностима и резултатима било ког испитивања које је вођено и о дужини притвора те одређене особе. Он је посједовао те информације, зар не?

О: Не, није он то посједовао, зато што су истраге водила војна истражна тијела. Подинић није могао имати ту информацију. Ако би неко тражио неку особу, онда би он послао захтјев команди бригаде да се види да ли постоји информација о траженој особи.

Страна 22719

И, ако би одговор био позитиван, а то је само питање добре воље да ли ће се потрудити да обезбиједе информацију за комисију, онда би Подинић информисао комисију на већем нивоу која је задужена за размјену те особе и њено лоцирање. Као и обавјештајна служба. Мислим да ни они нису имали информације о истрагама.

П: Информацију би могла имати истражна тијела; полиција и војска, зар не?

О: Ако говоримо о војним регрутима или официрима, онда би то могла бити само војна безбједност, а не полиција. То двоје је различито. Ако је тражена особа била ратни заробљеник, онда би они обавили разговор и у сваком случају информисали о томе. Не знам тачну процедуру. Није ми то повјерено, али знам да је постојала

процедура о мјесту и начину вођења истраге и информативних разговора.

П: Сада, према нашој информацији, већина лица са овог списка, тј. првих 18, били су цивили, а не војници. Да ли се то подудара са вашим сазнањима да је велики број цивила био притворен на овим мјестима?

О: Не знам зашто кажете да сам то ја рекао. Овдје пише да су то били ратни заробљеници---

П: У реду је, нисам тако мислио. Мора да је проблем у преводу.

Страна 22720

Г. ЏОС: Могу ли вас прекинути, часни суде. По мом мишљењу, г. Марџетс је користио једну неприкладну фразу два пута: "Према нашем мишљењу" Ако жели да изнесе свој став, у чему га ја подржавам, онда би требало да избјегава кориштење тог израза. Он свједоку треба да предочи случај.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, нисам сигуран да се слажем са колегом, али немам баш пуно времена, па бих ја да наставим.

СУДИЈА: У реду, молим да наставите.

Г. МАРЏЕТС: И ако бих могао позвати се на поглавље 40----- извињавам се, посебан документ у поглављу 46 и ако бисмо га могли нумерисати. Превод је раздијељен.

ЗАПИСНИЧАР: Поглавље 46, часни суде, би био П1163.

СУДИЈА: Хвала.

Г. МАРЏЕТС: П: А, сада, г. Бјелица, ако погледате број 8 на претходном документу у поглављу 35, видјећете да је то име жене која је ту била притворена, Селма Мујановић. Оно што желим да вам изнесем----

О: Коју страницу треба да погледам?

П: Прву страницу документа од 9. новембра 1992. који се налази у поглављу 35. постоји ту једно име на списку под бројем 8 и ради се о жени, Селми Мујановић.

Страна 22721

О: Не знам, вјерујте. Ја не знам ни да ли је њено име Селма, ни да је ријеч о жени. Не знам, све је могуће, али заиста не бих улазио у то---

П: То је разлог због којег сам вам представио овај документ, П1163. Видјећете да је то изјава дата од стране Селме Мујановић, у јануару 1993. гдје она описује---- прије свега, да је домаћица, рођена 5. маја 1930. у селу Кнежина, и према томе имала је 62 године у вријеме када се њено име нашло на списку за размјену. Она описује чињеницу да је одведена из села Шахбеговићи и да је била притворена у основној школи и износи и остале детаље. Разлог због којег сам вам ово презентовао је да бих вам поставио сљедеће питање: Муслимани који су били притворени у овим објектима, које смо описали, нису били PWO, него су били цивили, и гђа Селма Мујановић је примјер тога. Да ли је то тачно?

О: Вјерујте ми, не знам. Не могу то да потврдим. Никад нисам чуо за те људе, или бар већину њих. Не знам да ли су били наоружани. Не знам шта је у питању. Не могу о томе да судим.

П: Хвала, г. Бјелица.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, не знам кад ће бити пауза, ако бисмо могли сада узети паузу?

СУДИЈА: Узимамо још једну паузу, пошто смо касно почели. Можете ли ми рећи колико ће вам још времена требати? Значило би ми то да знам.

Страна 22722

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, зависно од одговора, можда око пола сата.

СУДИЈА: 30 мин.

Г. МАРЏЕТС: Ако је моогуће да сада још мало наставим, па ћемо видјети.

СУДИЈА: Да. Наставите још једно 20 мин, па ћемо знати на чему смо.

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, дали сте исказ у вези са Предсједништвом Републике Српске. Никад нисте присуствовали сједници Предсједништва, зар не?

О: Не.

П: Г. Бјелица, у вези са видео - траком са сахране у децембру 1991. коју сте показали овдје, поменули сте однос између органа ЈНА и српског становништва. И у том контексту, желио бих да вас упутим у поглавље 1, а то је исјечак разговора између вас и Радована Караџића, 13. децембра 1991.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, овдје имамо број предмета. То је П64А. То је разговор између г.а Караџића и г.а Бјелице, 13. децембра 1991.
П: Пошто је то кратак разговор, г. Бјелица, замолио бих вас да га прочитате.
О: у реду.

Страна 22723

П: Упутите нас у дио када он вама каже да разврстате снаге под командом Милошевића за борбу у Славонији, а ви њему кажете: "Ми тамо већ имамо двије јединице". А то су јединице које је формирала СДС. Да ли је то тачно?

О: Као прво, овај разговор се десио због тога што је г. Караџић хтио да разговара са предсједником општине, г. Тупајићем. Г. Тупајић је у том тренутку био са мном у канцеларији СДС-а. Г. Караџић је оставио поруку код секретарице да му се г. Тупајић јави. У ствари, ја сам био тај који је узвратио позив.

П: Моје питање је било једноставно, уствари, нама су важни сви детаљи који су се дешавали тог дана. Сама, да ли су те двије јединице биле формиране од стране СДС-а?

О: Не. СДС није формирала ниједну јединицу. То је била регуларна војска ЈНА и те јединице су биле под командом пуковника Драгомира Милошевића. А шеф штаба је био г. Асим Џамбасовић. Он је крајем 1991. одвео своју јединицу у Крајину----

П: Ту ћу вас прекинути, г. Бјелица. Суд је већ чуо изјаву г. Џамбасовића, тако да ме сљедећи детаљи не интересују.

Страна 22724

Интересује ме овај дио када г.а Караџић каже:"требал би да назовете Рајка Дукића да пребаци чету из Милића". А затим ви кажете: "Они су то већ урадили".

И то је био случај да је СДС у Милићима формирала јединицу, негдје око овог датума када је снимљен овај разговор. Неколико дана послије овог разговора имали су смотру у Милићима, гдје је било присутно око 400 људи и тада су славили формирање тих јединица. Да ли је то тачно?

О: Ја не знам да је то био СДС. То је организовала општина Милићи, а не СДС. Пошто је СДС тада била владајућа странка, онда се све приписује њој као политичкој организацији која је могла све да

постигне преко легалних институција. Али, СДС то није урадила. Овдје г. Караџић не каже мени: "Видите шта можете да урадите". Он овдје каже: "Прво видите на који начин бисте могли допунити јединице, јер је из војних одјељења било доста дезертирања". Територијална одбрана је била задужена за допуњавање јединица које су биле свугдје распоређене. Апел је био да се пошаљу регрути у циљу оспособљавања и формирања двију јединица. Ништа није рађено мимо закона и легитимних институција.

П: Да вам помогнем мало са детаљима. Желио бих да вам укажем на поглавље 31, које је већ нумерисано под бројем П64А и П259.

Страна 22725

И, такође бих да вам укажем на један разговор, поглавље 1, П64А, повез 5, фуснота 82. Видите, г. Бјелица, то је разговор који описује природу јединица које су формиране у Милићима. То су јединице које ви спомињете у разговору са г. Караџићем. Ово је разговор између Звонка Бајагића из Милића и Радована Караџића, док је с њим, у том тренутку био г. Никола Кољевић. У том разговору Бајагић обавјештава г. Караџића да су у року од два дана регрутовали око 600 добровољаца. И он каже: "Они су сви обучени и наоружани". То се налази на дну прве странице у енглеској верзији и на врху прве странице Б/Ц/С и на врху друге стране Б/Ц/С.

У овом случају, Бајагић и Дукић су формирали јединице, обучили их и наоружали. И то је била активност СДС-а, и због тога се извјештај подноси предсједнику Странке, Радовану Караџићу?

19.О: Батаљон који је био смјештен у Милићима је припадао 216-тој брдској бригади из Хан-Пијеска.Човјек који је био на челу тог батаљона је био мајор Грајић. Он је имао обавезу да оформи батаљон, јер је доста људи дезертирало. Причам о Муслиманима који су дезертирали из батаљона у Власеници. Сада, не знам зашто г. Бајагић то говори, али знам да је ово био легитимни батаљон који је ојачао 216-у планинску бригаду. Пуковник Милошевић је био директно задужен за успостављање ове јединице.

Страна 22 726

Можда је било оних који су хтјели да зараде политичке поене на томе, али сам сигуран у оно што говорим и сигуран сам да ће ваше

анализе то доказати, да је ово била легална и легитимна јединица 216-е брдске бригаде, чија је команда била у Хан-Пијеску.

П: Поменули сте легитимност у вашем одговору и јасно сте истакли, када смо прегледали видео траку сахране, да на сахрани није било националних симбола. Једина застава која је била истакнута је била југословенска застава и симболи ЈНА. Желио бих да вам скренем пажњу на објашњење г. Бајагића у којем он информише г. Караџића, да на смотри која ће бити одржана неће бити истакнута само југословенска застава. Он каже: "Сутра ћемо истаћи и српску заставу поред југословенске". И г. Караџић то одобрава.

Г. ЏОС: Дакле, прочитаћемо Караџићев одговор и оно што г. Бајагић каже након тога. То је такође важно.

СУДИЈА: Г. Марџетс, позвани сте да свједоку дате објашњење уз текст.

Г. МАРЏЕТС: Да.

П: Наћи ћете то, г. Бјелица, на трећој страни исјечка разговора. Ја ћу то наглас прочитати. Караџић---- причају о томе да ли ће представници странке бити присутни на овој смотри.

Страна 22727

Гдје Караџић каже: "Можда државни органи....."

СУДИЈА: То је трећа страна енглеске верзије или Б/Ц/С верзије?

Г. МАРЏЕТС: Друга страна на енглеском, извињавам се, часни суде. На дну друге стране енглеског примјерка, а на врху треће стране Б/Ц/С примјерка.

СУДИЈА: Ми овдје имамо проблем јер су све странице обиљежене 5 од 5, тако да не можемо да нађемо вашу страницу.

Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде. Ја се извињавам због те грешке.

СУДИЈА: Да, ево сад сам нашао. Молим вас да у потпуности прочитате свједоку тај дио.

Г. МАРЏЕТС: П: Караџић каже: "Можда државно тијело, али не би било добро да буде присутно и страначко тијело".

Бајагић каже: "Али војска то жели. Сутра ћемо истаћи и српску заставу".

Бајагић каже: "Тачно, војска не мари за симболе."

Караџић каже: "Ух-ух".

И Бајагић наставља оно што је говорио, гдје каже: "Ово је чисто српска патриотска војска. Ово није организовала ни ЈНА, нити било ко други."
По нашем мишљењу, на основу овог текста, Бајагић јасно даје до знања да је то српска патриотска војска, која не мари да се истакне и српска застава.

Страна 22728

И јасно стоји: "Ми ћемо истаћи српску заставу на овој смотри".
И тако је и било, зар не; да су ове јединице организоване од стране СДС-а и да су себе сматрале као српске патриотске јединице?
О: Не, то не могу прихватити. То није тачно. Те јединице је организовала ЈНА. Они су покушали да мотивишу народ и апелују на војно способне људе , јер су Муслимани одбили да се придруже ЈНА, која је у то вријеме била једина легална војска на просторима Србије, БиХ и Југославије уопште. А сада неки кажу да су то биле јединице СДС-а. Тачно је да је СДС подржала тај захтјев, јер се борила за Југославију. То се може видјети и из видео снимка од јуче. Само се спомињала Југославија, не ни Србија, ни Велика Србија, нити Српство. Тако да ми овдје причамо о регуларној јединици 216-е планинске бригаде која је припадала ЈНА.
Ви помињете Бајагића. Он није био члан ни једног извршног тијела, нити је имао било какву функцију. Не видим зашто је разговор с њим тако значајан. Не знам да је он имао икакву службену функцију у то вријеме.
П: Али случај је тај да --- ово формирање јединица и њихово развијање није законски посао СДС-а и њеног предсједника Радована Караџића, зар не ?
О: Не. Тачно је да су се официри ослонили на Караџића као вођу српског народа, јер је једино руководство СДС-а јавно објавило своје ставове, а то су : борба за опстанак Југославије и Југословенске народне армије.

Страна 22 729

Представници СДА и ХДЗ су позвали своје чланове да се не одазову позиву ЈНА. Тако да су једино, Караџић, Кољевић и Биљана Плавшић апеловали на Србе да се одазову позиву ЈНА, јер су Срби своју заштиту и спас видјели у њој.

Г. МАРЏЕТС: Часни суде, мени је преостало још око пет мин. испитивања. Ако би сте хтјели сад да узмемо паузу----
СУДИЈА: Мислим да би било боље да наставимо још и тих пет мин., ако могу преводиоци, а затим би направили паузу. Онда би г. Јоссе имао прилику за поновно испитивање, па ћемо видјети да ли два суца имају још додатних питања. Пошто смо касно почели, мало ћемо касније и завршити. Са овим ћемо надокнадити оних првих пола сата што смо каснили. Хвала.
Г. МАРЏЕТС: Хвала, часни суде.
П: Г. Бјелица, јуче сте нам у вашем одговору указали на документе по имену Варијанта А и Б који се односе на Владу Републике Српске. Предсједник суда вас је информисао о томе да је Дом добио исказ који се односи на званични документ, а поменуо је и Скупштину.

Страна 22730

Био је састанак, 14. фебруара 1992. у "Холидеј ину", који је сазвао Радован Караџић, о активирању другог нивоа инструкција Варијанте А и Б. Желио бих да вас упутим на поглавље 47. Превод је овдје код мене.
Г. МАРЏЕТС: Овај документ је дио П64А, и ја бих био мало прецизнији.
П: Упућујем вас, г. Бјелица, посебно на страницу која у врху има 8 симбола СА03016. Ово потврђује да је изасланик из Сокоца Марко Симић био присутан тог дана, 14. фебруара 1992. у "Холидеј ину". Сада, г. Бјелица, ово је случај, зар не, да су, у ствари, инструкције Варијанте А и Б, једноставно страначке инструкције и да је Марко Симић био ту присутан? Добио је упутство од предсједника странке како да се ове инструкције имплементирају и вратио се у Соколац. Информисао је водеће људе о начину спровођења ових инструкција.
О: Могу ли?
П: Па, да ли је то тачно или не ?
О: Не, то није тачно.
П: Ова вам питања могу бити постављена у поновном испитивању. Ако имате нешто врло кратко да изнесете сада, али нема никакве потребе за дужим одговором.
О: Немам ништа да кажем, јер Марко Симић ми није никад ништа дао, нити ми је нешто објашњавао.

Страна 22731

Никад нисам видио тај документ, нити га је икад ико из нашег окружења видио. Вјерујем да је Тупајић овдје свједочио, као и многи други и мислим да нико од њих није видио тај документ. Г. Тупајић је тај који је то требао добити, али ни он ни ја га нисмо добили. И никад нисам чуо за постојање тог документа; мислим на документ Варијанта А и Б. То је нешто сасвим ново за мене. Ни на једном састанку г. Симић ми није ништа дао. Тачно је да је он често путовао, на крају крајева био је посланик и вјероватно је пренећио у хотелу"Холидеј ин".

П: Да, г. Бјелица, ви сте то добили и што се нас тиче, писмо које сте написали као објашњење тог документа, нема никакву важност. И док ваше негирање овог документа може демонстрирати вашу лојалност према Странци, ви морате бити свјесни да поразни искази које сте видјели на разним свједочењима прије овог значе да порицања сада не могу помоћи вашој Странци. Да ли се слажете с тим?

О: Слажем се с тим, мислим да неће помоћи Странци, али ја стојим иза онога што сам рекао. Организација странке је била у рукама Извршног одбора и Главног одбора и сви су одсјели у"Холидеј ину". Ово питање, мислим, питање ових докумената никад није расправљано ни на једном састанку на било ком нивоу.

Страна 22732

И још једном, сви документи су објављени. Могу се наћи у архиви Министарства унутрашњих послова БиХ. Они су их све узели и објавили. Вјероватно би објавили и тај документ да је икад постојао.

П: Хвала, г. Бјелица. Документ у који вас упућујем, П64А, је признаница из хотела "Холидеј ин"која се односи на г. Симића, повез 11, фуснота 188.

СУДИЈА: Да, да. Видим да сте обезбједили превод. Вјерујем да је било лако преводиоцима, јер се фирма Холлидау Инн службено користи и енглеским језиком.

Био сам мало изненађен, чак и да нисте превели поново на енглески примјерак у Б/Ц/С, што би наравно било крајње перфекционистички.

Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде.

СУДИЈА: Један једини документ који није требало да се преводи, јер је бар донекле преведен. За њега је превод брзо обезбијеђен. Дом се пита да ли би и остали преводи могли бити тако брзо. Да ли имате даљих питања?

Г. МАРЏЕТС: Имам још једно питање, часни суде.

СУДИЈА: Једно питање. Онда је то и задње.

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, у исказу сте описивали тензије између етничких заједница у Босни. И чињеница је да сте ви подржали сепарацију између Срба и Муслимана, зар не?

Страна 22733

О: Не.

П: Ако вас могу упутити, г. Бјелица, на поглавље 21.

Г. МАРЏЕТС: И ако бисмо могли добити број овог предмета---

Г. ЏОС: Зар он није добио право да каже мало више од тога. Намјеравао је прије него што види документе.

Г. МАРЏЕТС: С поштовањем----

СУДИЈА: Не знам кад је хтио то да уради, али ја сам само чуо да је рекао "не" и ништа више. Али г. Бјелица, ако имате било шта да додате на ваш одговор да нисте подржавали сепаратизам, можете ли то урадити прије гледања документа. Ја схватам да не знате ко вам се обраћа. Можете ли објаснити. Ви сте рекли "не". Г. Џос----

СВЈЕДОК: Можете ли, молим вас поновити питање?

СУДИЈА: Питање је било: да ли сте подржавали или наставили да подржавате сепаратизам између Срба и Муслимана. Ви сте једноставно рекли »не«. Г. Џос је имао утисак да сте ви хтјели још нешто да кажете. Па, ако имате још нешто да додате----

СВЈЕДОК: Имам разлоге због којих сам то рекао. Ми смо се борили за Југославију. Ми смо жељели да БиХ остане у Југославији.

Страна 22 734

Кад смо схватили да то није прихваћено од стране представника друге двије заједнице, Муслимана и Хрвата, онда смо као компромис прихватили Дејтонски мировни споразум два ентитета у БиХ. Ако би Дејтонски споразум био доведен у питање и ако би се наставио притисак на РС, онда бисмо поново истакли то питање. У потпуности подржавам Дејтонски споразум, а то је БиХ која је састављена из два ентитета и у којој заједно живе три конститутивна

народа. То је то што сам ја прихватио и чега се не одричем. Ако бисмо се још једном укључили у гласање, имали бисмо опет исту ситуацију и подржавали бисмо независност Српске Републике. Ништа се не може десити у БиХ без пристанка оба ентитета и њена три конститутивна народа.

СУДИЈА: У исто вријеме, ако могу---- ви кажете: "Прихватамо Дејтонски споразум". А наравно да он укључује административне сепарције између РС и другог ентитета, али Дејтонски споразум не каже, колико ја знам, исправите ме ако погријешим, да се требају одвојити Муслимани од Срба и Хрвати од Муслимана. Не пише ништа о томе, зар не? Прије да иде у правцу пружања могућности повратка у своје раније мјесто пребивалишта.

СВЈЕДОК: Дејтонски Споразум је био прихватљив за све.

Страна 22 735

Ниједна народност не треба да се осјећа угрожено. Као што Срби имају права у Федерацији, тако и други имају у Републици Српској. Причам о два ентитета. Ја знам да је БиХ данас држава, то је тачно, али ми овдје причамо о административним јединицама у оквиру те државе: Федерацији и Републици Српској. И у потпуности поштујем и подржавам Дејтонски споразум.

СУДИЈА: Да, г. Марџетс----

Г. МАРЏЕТС: П: Г. Бјелица, лорд Ешдаун није препознао вашу подршку Дејтонског мировног споразума, зар не? Сматрао вас је за некога ко руши правила БиХ, представљајући себе као противника имплементације Дејтонског споразума, зар не?

О: Можете ли, молим вас, поновити питање, извињавам се?

Лорд Ешдаун---

СУДИЈА: Скратите то мало. Лорд Ешдаун каже да сте се противили успостављању Дејтонског споразума, да се нисте понашали у складу с тим. Имате ли неки коментар? Као прво, да ли знате да је то став лорда Ешдауна?

СВЈЕДОК: Знам да је то његово мишљење. У уводном дијелу поменуо сам разлоге, али они нису оправдани. Убијеђен сам да ће се то разјаснити у наредним дискусијама о сумњи која је бачена на мене, и не само на мене, него и бројне особе које су кажњене.

Страна 22736

Увјеравам вас да у томе нема ништа заједничко са истином и сигуран сам да ће будућност показати да сам био у праву. Овдје причамо о политичким поенима и политичким интересима одређених појединаца. Ја за то нисам одговоран. Ја сам и даље крајње пристрастан Дејтонском споразуму .

СУДИЈА: Г. Марџетс.

Г. МАРЏЕТС: Ово је моје задње питање, часни суде.

П: Замолио бих вас, г. Бјелица, да прочитате чланак испред вас, на страни 3---

СУДИЈА: Које поглавље?

ЗАПИСНИЧАР: 21.

Г. МАРЏЕТС: Ако би смо могли добити број за овај предмет, часни суде.

ЗАПИСНИЧАР: П1164

СУДИЈА: Хвала.

Г. МАРЏЕТС: П: П1164, је чланак објављен у "Вашингтон посту", написан од стране Данијела Вилијамса, и од датума је 26. јула 2004. и само бих желио г. Бјелица---

Г. МАРЏЕТС: Као прво, дио о ком говорим је на страни 3 од укупно 3 стране. Видјећете на средини странице параграф који почиње ријечју "лорд Ешдаун". У том параграфу постоји параграф који почиње са именом Бјелица, а затим и параграф који почиње са ријечима: "Срби су предали".

Страна 22737

То су та два параграфа на која мислим, један почиње са именом Бјелица, а један са "Срби су предали".

П: За вашу информацију, г. Бјелица, налази се на другој страници, гдје је овај чланак дјелимично преведен. Желио бих да прочитате други и трећи параграф. Први се односи на чињеницу да сте били у организацији проширења соколачког гробља гдје би се смјестила тијела Срба донесених из Сарајева. И ово сте рекли: " Хиљаде Срба је напустило тај град по завршетку рата". И рекли сте: "Жељели смо потпуно да се одвојимо од Муслимана. Нисмо жељели с њима да живимо и да будемо сахрањивани поред њих".

О: Ово је извађено из контекста. Снимљено је камером, тога се сјећам. Рекао сам, да после свега што се десило Срби нису жељели да живе заједно са Муслиманима. Ја нисам ширио гробље. Гробље је проширено због тих околности. Скупштина Српско Сарајево је усвојила декларацију да Срби остану у Сарајеву. Подржали су иницијативу да се Сарајево организује у дистрикт и да представља модел сличан Вашингтонском или Белгијском.

Страна 22738

Нису вјеровали властима Федерације БиХ и због тога су хиљаду својих, убијених у Сарајеву, превезли у Соколац. Чак су ископавали своје мртве који су умрли још годинама прије рата и превезли их у РС. Увјеравам вас да се то све дешавало од јануара до априла и касније, кад су температуре веома ниске, до минус 30. Нису могли бити заустављени. То је била одлука народа који је одбранио своја огњишта. Вођство РС-а је оптужено за предају и издају Сарајева.

ПРЕВОДИЛАЦ: Нисмо добили наслов који је свједок навео.

СВЈЕДОК: Ово је био емотивни разговор који се десио на војничком гробљу. Морате имати на уму контекст. Извињавам се што говорим детаљније, али морате знати контекст. То се десило на војничком гробљу у присуству мајки које су изгубиле своје синове и мужеве. Жена је говорила да је изгубила све своје и како не може више да живи с Муслиманима.

Страна 22739

Ово није требало искључити из контекста. То не утиче на оно што је наше вођство договорило у Вашингтону и шта год су три заједнице договориле, то је за мене непознато и ништа више.

П: Хвала,г. Бјелица.

Г. МАРЏЕТС: Хвала, часни суде и хвала вама г. Бјелица. Немам више питања.

СУДИЈА: Да, хвала вам г. Бјелица, имаћемо паузу. Можете ли испратити свједока из суднице, тако да можемо погледати колико нам је времена остало.

Г. Џос, колико мислите да вам треба времена за преиспитивање?

Г. ЏОС: 5 мин.

СУДИЈА: 5 мин. Да..... (судски Дом се договара)

СУДИЈА: Можемо имати паузу сад од 20 до 25 мин. и онда имати то петоминутно преиспитивање. Али тражим преводиоце и техничаре, такође и траке. Такође треба да видимо да ли се преиспитивање може извести одмах. Ако траје 5 мин, г. Марџетс, мислим да вам неће требати много времена после тога, поготово не након питања судија, јер судије немају више питања.

Страна 22740

Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде, то ми одговара.

СУДИЈА: Онда ---- не знам да ли је још увијек могуће вратити г.а Бјелицу у судницу овог момента.

Г. ЏОС: Док то.....

СУДИЈА: Као што сам рекао, изгледа ми да нису сви чули шта сам рекао.

Г. ЏОС: Часни суде, да ли треба да се сад позабавимо око процедуре која се односи на писмо?

СУДИЈА: Рећи ћу вам нешто о томе, трајаће 30 секунди. Обавијештени смо да се одређени дио новина појављује у писму које је писао г. Крајишник, тако да превод писма вам је сад доступан, г. Џос, због инспекције----- Барем је предложено да нема потребе за било какав додатни превод новинског чланка.

СУДИЈА: Преведено је у писму.

Г. ЏОС: Имаћете викенд да расправите о томе са г. Крајишником, хоћете ли?

СУДИЈА: Да. Прихватам да нећемо ништа подузимати прије викенда---

Г. ЏОС: Па, г. Крајишник наводи да му то одговара.

СУДИЈА: Онда, писмо ће вам бити враћено овог тренутка--- након ове сједнице----

Страна 22741

(судски Дом и записничар се договарају)

СУДИЈА: Писмо остаје у рукама г.а записничара. Добићете копију оригинала босанско-хрватско-српског и енглеског превода, г. Џос, и јавићете нам се сљедећег понедјељка.

Г. ЏОС: Хвала вам.

СУДИЈА: Г. Бјелица, г. Џос је изјавио да му треба само неколико минута за још више питања, одлучили смо да не правимо паузу и завршимо сад. Г. Џос, молим да наставите.

ПРЕИСПИТИВАЊЕ Г. ЏОСА:

П: Можете ли погледати поглавље 16, молим вас, П1153.

Г. ЏОС: Ово се односи на страну 34 данашњег транскрипта.

Г. МАРЏЕТС: Обавијештен сам о могућим референцама на доказе тужилаштва. Да ли је то тачно?

Г. ЏОС: Стварно јесте.

СУДИЈА: Госпођо Ушер, хајте да бар покушамо добити--- поглавље 16, материјал тужилаштва. Могу ли обавијестити стране да сам раније већ питао преводиоце и техничаре, да ли се они могу сложити с тим. Сад се испоставило да имамо само 6 минута.

Г. ЏОС: Погрешан материјал. Захвалан сам г. Марџетс. Погрешан материјал. Моја грешка. Није ми било јасно.

СУДИЈА: Бојим се да----- питао сам преводиоце и техничаре да ли ћемо моћи то завршити за 6 минута.

Страна 22742

Г. ЏОС: Одбрана ће хтјети да што раније напусти судницу, али ја не желим да то утиче на мене. Мислим да бисмо требали направити паузу.

СУДИЈА: Да. Због траке, јер нам истиче, затим немамо више ни транскрипта за сједницу. Слажете ли се, онда, да направимо паузу?

Г. ЏОС: Ако је могуће кратку, молим вас.

СУДИЈА: То значи да ћемо поново почети у 2:00 и да нећемо остати дуже од 10-12 минута. Да, ми се одјављујемо.

СУДИЈА: Г. Џос, молим да наставите. Извињење од Дома јер знамо да желите да почнете што прије.

Г. ЏОС: Па, у ствари, остварили смо своје планове тако да више нисмо у великој журби.

СУДИЈА: Ох.

Г. ЏОС: Али, часни суде, нећу дуго. Увјеравам вас у то.

П: Г. Бјелица, желим да погледате поглавље 16 материјала тужилаштва, П1153. Пошто сам већ навео ваш исказ, што се тиче овога на страни 34---, то се не односи на вас. Само та страница је за вас, г. Бјелица

О: Ја је немам.

Страна 22743

П: Да, имате. Да ли је то страница која је испред вас, чланак из новина "Глас Српске". То је на енглеском, ја желим да видите оригинал. Да ли се сјећате, то је чланак у доњем десном углу или одмах изнад тога који каже: "4. март" и то је --- имате ли то?

О: Да.

П: Питали су вас за документ. Питали су вас о његовом садржају и ви сте рекли: "Не сјећам се тога". Затим су вас питали да ли су Срби са САО Романије изгубили повјерење у политички договор са Муслиманима и ви сте рекли : "Да". На основу чега сте ви тако одговорили?

О: Након убиства г. Гардовића, српског свата, и насилног понашања муслиманских посланика у Народној скупштини, нису послали одговор Вијећу за заштиту националних интереса Босне и Херцеговине. Након што је организован референдум за независност Босне и Херцеговине, шта су још Срби могли урадити? Срби нису могли урадити ништа више. Никакав одговор, никакав захтјев Срба није узет у обзир. На дан референдума, овај човјек је убијен на свадби. Спалили су српску заставу. Шта се могло очекивати под оваквом владом г. Изетбеговића и њему сличнима?

П: Да, хвала вам. Идемо даље.

Пред крај преиспитивања, мој уважени колега, г. Марџетс, вам је поставио питање о етничкој подјели.

Страна 22 744

Док сте били предсједник, шта је СО Срба у Сарајеву рекла становницима Старог Града у Сарајеву о томе да ли треба да напусте тај дио града?

О: У исто вријеме, ова Скупштина је усвојила декларацију. Према тој декларацији, Срби су могли остати у Сарајеву. Наши политичари, укључујући и предсједника Народне скупштине, г. Крајишника, упутили су апел Србима у Сарајеву да не треба да иду из Сарајева, него да граде своје Сарајево. То су биле искрене поруке. У сваком случају, нико није могао убиједити Србе из Вогошће, Илиџе, Рајловца, Хаџића, Илијаша, Грбавице и других дијелова Сарајева, гдје су Срби били већинско становништво, да остану у дијелу

Федерације БиХ, јер нико није вјеровао Изетбеговићу и екстремистима из СДА. Другим ријечима, Скупштина града је усвојила декларацију, објавила је и послала становништву ових општина апелујући на њих да остану да живе у Сарајеву.

Г. ЏОС: Ја више немам питања, часни суде.

СУДИЈА: Хвала, г. Џосе. Г. Марџетс?

Г. МАРЏЕТС: Немам више питања, часни суде.

СУДИЈА: Г. Бјелица, пошто Дом нема више питања за вас, овим се закључује ваше свједочење на овом суду.

Страна 22745

Желио бих да вам захвалим што сте дошли у Хаг, у околностима које нису баш угодне за вас, али кад је већ таква ситуација. И поред тога, хвала вам што сте дошли и што сте одговарали на питања обје стране судског вијећа и пожелио бих вам сретан пут назад кући, а пошто имате пратњу, ваша безбједност је загарантована, г. Бјелица.

СВЈЕДОК: Хвала. Немам ниједан приговор с обзиром на ситуацију у којој сам се нашао. И захваљујем се на коректној сарадњи. Хвала још једном.

СУДИЈА: Драго ми је да то чујем. Хвала. Можете ли испратити свједока из суднице.

свједок одлази)

СУДИЈА: Као прво, нећемо се сад позабавити питањем предмета---

Г. ЏОС: Могу ли вам помоћи?

СУДИЈА: Да.

Г. ЏОС: Док говоримо о томе, што се тиче доказа тужилаштва, нема ни један који бих сачувао осим предмета П1163, који ћу да браним што јаче будем могао, и одговара ми било које вријеме сљедеће седмице.

СУДИЈА: Добро, то је записано; али не само јако да браните, већ и објективно.

Страна 22 746

Г. ЏОС: Да, безусловно, часни суде. Ако би ме мој колега могао увјерити да ће и он бити објективан. Био бих захвалан.

Г. МАРЏЕТС: Да, часни суде.

СУДИЈА: То је у реду. Сада имамо доказе тужилаштва број 1149 и 1152 и 1164, који се односе на 1163. Доказ одбране 162 укључујући и

Д168, неки описи морају још да се дораде. У сваком случају, ја сад нећу ништа да закључим јер ће нам свакако требати још времена. Све доказе морају провјерити прво записничар и преводиоци, тако да ћемо наставити сљедећи понедјељак или уторак. Сада се одјављујемо до сљедећег понедјељка у 9 часова у судници 1.

Експозе предсједника Општинског одбора СДС Соколац, изнесен на Скупштини, 11.01.2002.

Поштовани чланови Скупштине, уважени гости

Ово је трећа Скупштина општинске организације Српске демократске странке од завршетка рата до данас, а непуне су четири године од када је одржана последња Скупштина. Данас анализирамо и оцјењујемо политички рад у времену које је иза нас. На самом почетку желим подсјетити на хронологију политичких догађаја из које ће се видјети у каквом смо времену дјеловали и на каквим смо искушењима били и уопште како смо опстали упркос свима који су жељели наш крај и нестанак. Наши политички противници окупљени у коалицији "Слога" подржани странкама из Федерације почињу да врше терор над чланством Српске демократске странке. У јулу мјесецу 1998. године смјењују протузаконито већи број директора и одговорних уредника локалних медија, а међу њимаидиректора и главног и одговорног уредника радио „Романије“ Елез Велемира, како би информативно потпуно изоловали нашу Странку на овом подручју. Почетком августа тачније 5. августа без икаквих аргумената хапсе директора Републичког Изборног штаба, који је уједнио и предсједник Општинског одбора СДС Соколац, са мном хапсе још неколико чланова и симпатизера наше странке. У потпуној медијској блокади и под огромним политичким притисцима пред којима жмире представници Међународне заједнице наша странка побјеђује на Општим изборима у јесен 1998. године. Нажалост ова побједа није била довољна да се СДС врати на политичку сцену. Крајем 1998. године Република Српска добива предсједника Републике, али су СДС и СРС онемогућене да изаберу руководство Народне Скупштине и новог мандатара. У марту 1999. године високи представник смјењује предсједника Републике Српске због тога што не подлијеже притисцима да повјери мандат за састав нове Владе Милораду Додику. У међувремену одгођени су локални избори, предвиђени за новембар 1999. године, јер је процјена да ће СДС на овим изборима однијети убједљиву побједу.

Почетком 2000. године због забране ОХР-а не успијева покушај потпредсједника Републике Српске да на основу Устава

преузме предсједничке дужности и овлаштења како би се створили услови за промјену Владе која игнорише вољу народа и Скупштине. Тако се уочи локалних избора у априлу продубљује уставна и политичка криза у Републици Српској. На овим изборима народ је одговорио са додјелом око 260.000 гласова СДС, што је резултирало побједом преко 50 општина у Републици Српској. Општински одбор СДС Соколац и његови кандидати за одборнике у општинској Скупштини извојевали су убјдљиву побједу освојивши 57% Српских гласова и поред веома тешке и некоректне, а у више наврата и приземне политичке кампање од стране наших противника који су се били ујединили у борби против СДС. Послије избора заједно са Општинским одборима Социјалистичке партије и Партије Демократског програса формирали смо власт на Општинском нивоу и добили цертификат од ОСЦЕ-а. У овој расподјели СДС је предложио кандидата за начелника општине, предсједника Скупштине општине и начелника Одјељења за привреду буџет и финансије. Са истим политичким партијама формирали смо и власт на нивоу Скупштине Града Српско Сарајево. Ја сам изабран за предсједника Скупштине Града, а госпођа Снежана Бјелаковић члан Општинског одбора СДС Соколац за начелника Одјељења за инспекцијске послове у Скупштини Града Српско Сарајево, а Нађо Ђуровић за директора Градског фонда за спорт и физичку културу. Овакав успјех на локалном нивоу створио је предпоставке за успјех на Општим изборима до којих је дошло шест мјесеци послије. Побједа на Општим изборима 2000-те године означила је дефинитиван повратак наше Странке на политичку сцену Републике Српске. Са 31 послаником у Народној Скупштини, 6 посланика у Парламенту БиХ, освојеним предсједничким и потпредсједничким функцијама, мјестом предсједника Народне Скупштине, те снажним учешћем у извршној власти на свим нивоима и то на преко 700 различитих мјеста, уз 5 амбасадора, враћена је народу, нашим бирачима, симпатизерима и нашем чланству вјера да ће мо прије свега због Републике Српске и оних које су своје најбоље дали за њу, знати да чувамо и јачамо позиције које сада имамо. Кандидат нашег Општинског одбора за Народног посланика у Народној Скупштини РС господин Милан Тупајић добио је огромну већину гласова чиме је верификован његов мандат. Ми изражавамо задовољство и захвалност Предсједништву СДС што је указало нашем посланику повјерење да обавља и дужност предсједника Клуба посланика СДС

у Народној Скупштини, исто тако смо захвални што је члановима нашег одбора господи Подинић Драгану указано повјерење да обавља дужност замјеника министра за локалну управу у Влади РС, Сави Крунићу дужност генералног директора "Српских шума" и Драгану Тупајићу дужност директора Републичке управе цивилне заштите. Учвршћене су позиције директору "Романијапутева", директору ПТТ саобраћаја "Романија" Соколац, директору транзитног центра Српско Сарајево у "Телекому" РС, секретару секретаријата Министарства одбране, руководиоцима подручних центара финансијске полиције, управе прихода, геодетске управе, као и још једном броју извршилаца у извршној власти. Именован је већи број наших чланова у Управне и Надзорне одборе установа и предузећа. Послије оваквих изборних резултата на општинском, градском и републичком нивоу Општински одбор СДС Соколац заузео је око 200 различитих позиција. Састав данашње Скупштине броји 150 чланова, Градске скупштине 20 чланова, Омладинска организација броји прко 200 чланова, а мјесни одбори и општински одбори броје око 300 чланова. Тако да наша општинска организација броји око 4.000 чланова. У овако великој Општинској организацији никада нисмо имали подјела нездравих персоналних ривалитета, отимања о функције, сплетки, роварења интересних група и слично чиме се неможе похвалити више ни једна друга Странка на просторима бивше Југославије и због свега овога у наредном периоду очување Странке је веома висок приоритет. Вријеме у којем смо били опозиција једно је од најтежих кроз које су прошли наше чланство и Странка у цјелини. Опстали смо упркос бројним недаћама проузрокованим реваншизмом једне осионе недемократске власти која је за кратко вријеме владања под плаштом демократских промјена и борбе против Државног криминала смјенила преко 6.000 наших људи на различитим нивоима и поништила комплетно до тадашње законодавство. Овај талас смјена или њихових покушаја није заобишао ни нашу општину. Сјетимо се покушаја смјена у „Шумарству“, „Телекому“, „Романијапутевима“, пошти и великог броја припадника Министарства унутрашњих послова, судства и других институција, као и насилне смјене и погубне за предузеће ДД „Романија“ дотадашњих чланова Управног одбора у коме су била два посланика из Народне Скупштине РС и један представник Шумарства, послије чега директору предузећа господину Самарџија Ненаду није преостало ништа друго него да поднесе оставку.

Мислим да ће доста времена проћи и мораће се уложити доста труда свих фактора да би се поправило стање у АД „Романији“ укључујући помоћ Владе РС и „Српских шума“ РС. У горе поменутим предузећима и институцијама није дошло до промјена због јединства и снаге СДС, као и одлучности људи који су били на челу ових предузећа. Они су доказали приврженост идеји не осврћући се за своје личне и материјалне интересе.

Поштовани чланови Скупштине,

Желим да се истакнем највећи дио онога што је урадила општинска власт уз помоћ једног броја предузећа, Скупштине Града Српско Сарајево и Народног посланика.

1. Успостављена добра сарадња са представницима Међународне заједнице, што је имало за резултат добијање високе оцјене од стране господина Шварцшилинга, како за општину тако и за начелника општине господина Љубомира Ерића. У међувремену се појавио већи број донатора на нашој општини који су извршили адаптацију Основне школе у Сокоцу као и подручних школа, обданишта, спортске сале, ветеринарске станице, Центра за културу, Дома здравља, изградњу водовода у Врапцима , пута Одовића гробље - Кусаче и низ других мањих програма, адаптацију једног броја кућа за повратнике Српске националности које су биле оштећене услед ратних дејстава. Добивен је веома повољан кредит за „Врело Биоштице" да се изврши реконструкција главног водовода од извора Биоштице до Сокоца чиме је у великој мјери побољшано водо-снабдијаевање Града.

2. Велика пажња је посвећена селу да би се побољшали услови живљења, изграђено и поправљено на десетине километара локалне путне мреже (као напримјер Јакшин до, Неправдићи, Павичићи, Тонице, Шенковићи, Сијерци, Долови, Јасик, Калиманићи, Подсикира, Берег, Грбићи,Точионик, Селишта, Дужи, Драпнићи, Крушевци, Скорлин, Пањеви, Костреша, Врховина, Згона, Пораткак, Жунови, Цврчићи, Милетине, Заграђе и Кошутица).

3. У сва села општине Соколац доведени су телефони.

4. У једном броју села извршена је реконструкција постојећих водовода и итвршена изградња нових (Сијерци, Маргетићи, Баре, Јасик, Долови, на подручју мјесне зједнице Каљина, Вражићи ...).

5. У више наврата због тешке социјалне ситуације и услед елементарних непогода града, мраза и суше) одборници Скупштине општине су вршили ослобађање плаћања пореза на пољопривредно земљиште.

6. У мјесним заједницама Каљина и Кнежина обновљен је рад Текстилне и кожне индустрије, успостављена одјељења полиције и канцеларија мјесне заједнице, поште и шумских управа. Сва лица која су изразила жељу да се баве приватним бизнисом благовремено су добила потребна одобрења за рад. У мјесној заједници Кнежина изграђено је Српско војничко гробље и у фази је додјела земљишта за индивидуалну стамбену изградњу.

7. На равној Романији изградили смо спомен Храм (груби грађевински радови) и успоставили Сабор код Цркве Светог Великомученика Георгија, 11. августа који ће се обиљежавати сваке године, и ове године планирамо извршити освећење Крстова и звона на Храму. Земљиште за овај Храм Српској Православној Цркви даровао је наш активиста и отац погинулог борца господин Петко Томић. Морам посебно истаћи привредника са Равне Романије Драгана Лопатића који је значајно помогао градњу овога Храма и који успјешно води и развија своје предузеће. Кад сам код Равне Романије немогу а да не поменем угледног домаћина и пољопривредног произвођача господина Драгу Лиздека који је исто дао велики допринос овоме нашем пројекту, захваљујем се свим мјештанима Равне Романије који су у границама својих могућности помогли.

б. Мјесне заједнице Подроманија и Бјелосављевићи се убрзано развијају поред предузећа "Романијапутеви", "Шамот" "Инжињеринг" Зворник ту су приватна предузћа која запошљавају велики број радника и тоо Д.О." Подроманија", "Чајевић-комерц", предузеће Драгана Којића, "Јан-комерц", предузеће Славка Добриловића, предузеће "Караван", Индустрија меса "Чоловић", "БМТ-Трифуновић", "Средње-транс" Саице, "Крем-комерц" и већи број СЗР , СТР,СУР, као и "Нирс петрол" Српско Сарајево.

9. Мјесна заједница Ћаварине прошле године је добила асфалт, а у наредном периоду треба уложити додатне напоре да се рјеши питање воде.

1О. Мјесна заједница Маргетићи поред изградње неколико водовода добила је и једну дионицу асфалта од Лубурић Поља кроз Кусаче до скретања за Јасик и. Долове, и у овој мјесној заједници имамо неколико приватних предузећа као што су "Пит-комерц", "Ринемарк", "Боржуно", "Вемис" и један број самосталних дјелатности.

11. У мјесним заједницама Соколовићи и Жљебови поред радних јединица "Шумарства" и "Српских шума" егзистира и неколико приватних предузећа, што морам издвојити предузеће "Жарсон" Мађари, предузеће Сава Тошића које гради бензинску пумпу на том простору, као и један значајан број самосталних занатских и трговинских радњи. Сви ови подаци указују на једно позитивно кретање када је у питању опстанак ових подручја и ове податке сам изнио управо из разлога да докажемо да се један значајан број наших становника одлучио да остане у овим подручјима и да дају подстрека другима да их следе.

Када је у питању сам Град општинска власт је доста урадила, узимајући у обзир укупно стање у привреди и РС које је веома тешко. Наш Град се мало теже може препознати у односу на предходне године. Соколац је велико градилиште. СО Соколац и Скупштина Града Српско Сарајево кроз додјелу локација, грађевинских дозвола и грађевинског материјала омогућили изградњу стамбених објеката како у индивидуалној, тако и у колективној стамбеној изградњи. Највећи број ових објеката граде породице избјеглог и расељеног становништва, породице погинулих бораца, ратних војних инвалида и породице бораца. Све ово што се ради не може да задовољи потребе, али у односу на друге средине овдје је много урађено. СО Соколац изградила је готово сву потребну инфра структуру за ново успостављена насеља, рјешила је стамбено питање једном броју кадрова првенствено здравствене струке, стипендира један број ученика и студената, помаже спортске клубове, центар за културу, финансира већину потреба борачке организације и дргих буџетских корисника, успоставила је спомен собу, изградила централно спомен обиљежје погинулим борцима из овог рата у парку испред општине, у границама својих могућности помаже изградњу великог Вјерског објекта у близини Цркве Романијска Лазарица. Заједно са Скупштином града наставила радове на спортској дворани, уз помоћ Дирекције за путеве,

предузећа „Романијапутеви“, Скупштине града асфалтирала Соколачке њиве, улицу Симе Дрљаче, дионицу испред Општине до Дома здравља, пут до школе, дионицу до Војне болнице дио улице Цара Лазара и већи број улица на подручју мјесног одбора Брдо 1. и Брдо 2. У веома тешким условима производњу одржавају "Романинка-спринд", "Фатес", "Фаминекс", "Мљекара", 33, Пољопривредни институт, Хотел, "Романијски божур" и врело "Биоштице". У самом Граду имамо један број приватних предузћа која, успјешно послују и запошљавају значајан број радника то су "Мат Вердер“, "Дуга-комерц", "С-систем", Д.О.О. "Девис", Д.О.О. "Дамјановић", "Агроком зис", "Оногошт" и низ других СТР, СУР и СЗР. Образовање, здравствена заштита, ветеринарске услуге, одржавање чистоће у Граду, централно гријање, ватрогасна служба, службна безбједности професионално и на задовољавајући начин извршавају своје обавезе. Приградски превоз није на задовољавајућем нивоу и поред чињенице да сви корисници не извршавају своје обавезе према даваоцу услуга и дотрајалог возног парка нема оправдања да наше становништво из удаљених села нема бар два пута превоз до Града. Морам посебно нагласити подршку СО Соколац вишој пословној школи из Београда и факултету за физичку културу које су биле оспораване од стране не добронамјерних особа успјели смо овај поблем превазићи захваљујући великој пожртвованости господина Мачар Зорана и разумијевању директора средње школе госпође Стаке Боровчанин. Ових дана водимо активности око рјешавања статуса Војне болнице и надам се да ће то питање на задовољство грађана Сокоца и Романијске регије ово питање бити ријешено. Спортски и културни радници остварили су значајне резултате, како на домаћем тако и на међународној сцени. Овој области у наредном периоду треба посветити још већу пажњу. Сарадња са Српском Православном Црквом је веома добра, као и са удружењима бораца, пензионера колом Српских сестара. Тренутно је обустављен рад радио "Романије", те предлажем да надлежне институције учине све да се одобри рад радија, јер сви знамо шта радио "Романија" значи за народ Романије.

Поштовани чланови Скупштине,

И поред свих ових резултата који су постигнути у предходном периоду несмијемо застати ми као најстарија и најјача политичка партија у РС морамо се припремити за нове изазове. Сваки потез који повучемо данас и у наредним мјесецима одредиће нашу судбину на следећим, сигурно најтежим изборима до сада. Улог је огроман јер нам апсолутно не може бити свеједно ко ће владати РС у наредне четири године. Овом приликом посебно да нагласим да болан процес у који улазимо није битка само за наредне изборе, већ за идућих 50 година. Промјене трбају припремити терен људима који ће природним током ствари доћи послије нас да се у много лакшим условима изборе за национални интерес. Ове промјене ће им омогућити да из дана у дан не живе као ми сада на оштрици ножа. Озбиљна Странака се за будуће догађаје припрема на вријема без фрустрација, сасвим мирно и систематично. Ако би данас били избори у РС, СДС би имала подршку око 46% бирача. Овај податак је изнијела једна Канадска агенција која је вршила анкету за потрбне ОСЦЕ-а . Треба знати да никада нећемо пристати на добровољно да идемо испод оног степена аутономности који је РС гарантован Дејтоном. Када би то неко покушао на силу без наше сагласности мимо важећих Устава тада би наступиле потпуно нове околности у којима би наша Странка с обзиром на своју несумњиву снагу и историјску одговорност, морала потражити за наш народ друге демократске алтернативне одговоре.

Управо је садашње руководство СДС учинило све да се потпише споразум о Специјалним и паралелним везама са СРЈ. С тим циљем наша Странка је у прошлој години склопила Споразуме о политичкој сарадњи са Демократском странком Србије и Српском Народном странком из Црне Горе.

Бирачи и симпатизери СДС без обзира на висок постотак подршке нашој Странци нису увјерени да овог тренутка пружамо најбоље што можемо у рјешавању економских и социјалних питања. Ми смо потпуно увјерени да имамо потенцијале, људске прије свега, који ће и сада, док су у структурама власти, и када се буде стварао наш економски и социјални програм бити у стању да промјене ово увјерење наших бирача. За нашу Странку овог тренутка је највиши приоритет.

Треба такође знати да неће бити стабилне и јединствене РС ако власт не обезбједи равномјеран регионални развој на цијелом подручју. Неће бити ни социјалне стабилности све док се, онима који су дали највише за РС, борци, избјеглице, пензионери не буде пружило највише што се може како би им се и у овим условима осигурао живот достојан човјека.

Као Странка која је најзаслужнија за стварање РС, успјели да заштитимо интересе нашег народа у преломним историјским тренуцима увјерен да ће мо успјети сачувати и РС. РС никада неће постати категорија историјске прошлости. Она јесте и биће категорија садашњости и наше будућности како рече Предсједник наше Странке.

Нека живи Српска демократска странка, нека живи Република Српска.

На једном од предизборних митинга СДС-а

Уважени и часни оци наше Цркве, драга браћо и сестре

Ево нас гдје славимо у сред Сокоца, и ево Сокоца у сред Романије, и ево Романије у сред српске државе, Републике Српске!

У српској држави били су последњи пут прије петсто година, у вријеме Немањића, Цара Душана и Котроманића. Од тада до наших дана, Српство на Романији и Сокоцу крило се и хајдуковало, чувајући пламичак српске националне свијести, да би трајало и претекло до наших дана. Ми смо та срећна српска генерација, којој је пало у дио да дочека тај пламичак, да га разбукти у буктињу, и да границу српске државе помјери и учврсти тамо гдје Вожд Карађорђе није стигао. Вожда Карађорђа су судбина и прилике зауставиле код Добруна. Изгледа да није било суђено, нити би свјетски моћници дозволили, да неки Вожд Карађорђе дође са оне стране Дрине и да нас ослободи. Изгледа да нико никога, па чак и најдражи брат брата, не може ослободити, док се сам не потруди и ослободи. Изгледа да је судбина била да се вожди Карађорђи нађу у нашим крајевима, да би повели народ. Романија је увијек била пуна карађорђа током неколико вијекова робовања.

Тако је било и у овом судбинском тренутку. Четничка Романија и Партизанска Романија постале су јединствена Српска Романија. Измирили смо се за сва времена, и неће нас поколебати покушаји да се поново завадимо по било којој основи.

За то измирење највеће заслуге има Српска демократска странка. Али, она те заслуге дијели подједнако са четничким и са партизанским породицама, подједнако са бившим члановима Савеза комуниста који су у Дураковићу препознали антисрбина, и напустили ту идеологију, као и са онима који нису никад били у тој партији. Те заслуге Српска демократска странка дијели са сваким Србином, који је схватио да му је Српство важније од ситних или крупних калкулација, дирикторских мјеста, па и од самога живота. Зато је Српска демократска странка захвална свима који су учествовали у великом помирењу романијских Срба. Због те захвалности ми смо прихватили највећи дио такозваних

"старих кадрова", и у полицији, и у војсци, и у привреди. Нисмо допустили нове подјеле. Данас видимо да клицу подјела заливају сви наши непријатељи. Али ми се нећемо дати.

Рат смо провели, народ спасили од геноцида, успоставили границе, остварили епохално дјело стварања државе, што није успјело десетинама других народа, а да за то вријеме није Србин ни у шали окренуо оружје на Србина.

Одбранили смо и прехранили народ, водили одбрамбени рат у условима санкција. Нисмо имали великих покоља, као 1941., нисмо имали епидемија, као у свим досадашњим ратовима, нисмо имали збјегова, јер смо имали територију на коју смо могли да примимо све наше избјегле испод геноцидног ножа. Од почетка кризе смо се изборили за равноправно мјесто за столом, и за статус равноправне стране у разговорима.

Тада смо се изборили за Лисабонски споразум, који је представљао тријумф политике и дипломатије Српске демократске странке.

Подсјећам вас све на тај споразум, јер је тада ударен темељ Републике Српске, коју смо морали и оружјем да одбранимо. Али, никоме нисмо дозвољавали да нас претвори у побуњенике, иако су неки медији, па и медијатори то покушавали. Задржали смо до краја рата положај равноправне стране у сукобу, а затим и у разговорима, само што смо дио својих овлашћења пренијели на предсједника Србије. Пошто је Дејтонски споразум врло сличан Лисабонском, слободно се може рећи, мада нисмо добили све што смо хтјели, да је закључивање мира и признавање Републике Српске не само тријумф једне мудре и изнад свега храбре и одважне националне политике СДС-а, него и епохално остварење цијелог Српства.

Нисмо ми били крути, како нам политички противници приговарају, него смо били флексибилни, мијењали смо тактику, али никад нисмо одустали од свог стратешког циља, а он је био: или да останемо у саставу Југославије, са Србијом и Црном Гором, или, ако се Босна насилно издваја из Југославије, тада наш стратешки циљ јесте наша државна јединица, са свим сувереним правима. И ту сувереност смо добили, иако нисмо добили потпуну независност. Пошто над нашом Скупштином нема другог законодавног органа, имамо суверену законодавну власт.

Пошто над нашим Врховним судом нема другог надређеног суда, имамо суверену судску власт. Пошто над нашом Владом и Предсједником републике нема, то јесте не би требало да има, и можемо постићи да нема икакве друге надређене власти, имамо и суверену извршну власт. Имамо ограничени суверенитет, али то имају све земље европске уније.

Таквим постигнућима не може да се похвали ни једна српска странка у историји, а од личности, наш подвиг стаје одмах уз подвиг Карађорђа.

Циљеви су постигнути, али треба нешто рећи и о средствима. Ми смо средства пажљиво бирали, и нисмо били немилосрдни, арогантни, макијавелисти којима циљ оправдава свако средство, као што сад имамо прилику да гледамо.

На самом почетку рата ми смо замрзли рад Српске демократске странке, и читаву годину дана водили рат без уплитања странке у рад државних органа. За то вијеме формиране су неколике опозиционе странке, што нико на свијету не би дозволио да се дешава у рату. Али, не само да смо дозволили, него нисмо никад забранили ни једну странку, ни једну страначку активност, ни једну новину или радио и ТВ станицу, иако их је било и дивљих, и у сред рата окренутих против нас. Крај рата смо дочекали са деветнаест опозиционих странака, које нико није ометао ни у ком погледу.

У читавој Републици влас Српске демократске странке је према свом народу била блага и толерантна, а према непријатељу чврста и непопустљива. Изгледа да се садашња власт понаша сасвим обрнуто: према своме народу је груба, арогантна, застрашујућа, а према странцима, па и према противницима српског народа и државе попустљива и понизна.

Ми смо уздигли српски национални дух, који нас је одржао у политичкој и војној борби против сила далеко бројнијих од нас.

Ми смо започели економски опоравак земље и народа, ослободили иницијативу сваког појединца и породице да може да се снађе, да може да купи и прода, да га држава не омета разним папирима и дозволама. Сточни фонд се био током рата умножио, а кад је требало допустили смо слободу да људи могу и продати своју стоку, јер је тако народ долазио до неопходног новца за даље напредовање. И кад не би ништа више урадила, Српска демократска странка је освојила не само златно, него платинско и дијамантско

мјесто у историји српског народа. Али, ова прослављена Странка је неопходна свом народу још увијек, јер посао није завршен. Многи од нас се никад не би бавили политиком, да није угрожен народ. Пошто та угроженост још траје, и појачава се, морамо остати активни и спасити народ и државу.

Сада више не морамо да се спасавамо пушкама и од онога непријатеља, него од перфидних игара, које наши непријатељи проводе, користећи се нашим заблудјелим људима на свим нивоима, као својим пионима.

Свега тога не би било, да се поштује демократска воља овога народа. Али, она се не поштује, а побједник прошлих избора, Српска демократска странка, која има највише посланичких мјеста, не само да није добила мандатара, него је истиснута из Владе понижавајућим понудама неважних неколкико министарстава. И није се десило само то, него је наступио покољ и погрон најбољих кадрова, који имају везе са нашом Странком, па чак и који нису наши чланови, а које ми нисмо дирали.

Атмосфера погрона, терора и тираније, која је створена у Републици Српској потпуно је логична посљедица покушаја мањине да влада над већином. Сваки покушај мањине да влада над већином је недемократски покушај терора, и мора завршити у још већем терору и тиранији. То није демократија, нити је демократија кад се народом влада драстичним средствима, умјесто да се служи народу. Народ је врховна власт, и изнад народа нема никога, осим Бога. Ми смо слуге народа, онако како је наш Господ Исус Христос рекао својим ученицима: "онај међу вама који хоће да буде први, треба да вам служи".

То је јеванђеоска идеја водиља свих наших досадашњих вођа, и свих чланова Српске демократске странке. Зато нас наш народ и ове године препознаје као своје најоданије слуге, онако како нас је препознао 1990. године, кад је преко 90% Срба гласало за нас. Тако, или слично, биће и ове године, и свих година, све док се ми држимо нашега "Вјерују", да је "Воља Српске демократске странке - воља народа" и да је "Глас народа - глас Бога".

Желим вам сваку срећу, и на многаја љета!

Након једномјесечног притвора, Милован Бјелица, бивши предсједник

ПОМОГЛА МИ ЈЕ СВЕТА ПЕТКА

Бивши предсједник Скупштине града Српско Сарајево Милован Бјелица, након тридесет и једног дана проведеног у једној од база мировних снага, нашао се на слободи. Бјелица је ухапшен 14. маја, под сумњом да пружа помоћ оптуженим за ратне злочине, а ослобођен 14. јуна.

Данас, у кругу своје породице, "прелистава" затворске дане, опоравља се од мучних доживљаја, који разбијају сан, али, како каже, још више убијеђен да су СФОР-ове снаге дубоко погријешиле када су му ставиле лисице на руке. У затвору је, како истиче, уз несаницу и тешке мисли, доживио и неку врсту прочишћења, својеврсну катарзу, јер су се и они који су упорно и непрекидно постављали тешка питања, увјерили колико су њихови доушници и помагачи били неуморни у достављању лажних оптужби и монструозних подметања. Каже да ће истина сићи на "лице дана", да ће се, због лажи, срамити они што, зарад новца и нечасног трагања за бољим позицијама, изгубише образ.

Телефон у дому Бјелице непрекидно звони - зову познаници, пријатељи, интересују се за здравље. Смјењују се посјете. Супруга Драгана, под утиском море минулих дана, је поред електричног штедњака на коме "дежура" топла вода за кафу, уз коју теку разговори.

Бјелица је и нас примио са осмијехом у коме још има трагова умора и непроспаваних затворских ноћи. Питања није било тешко поставити. Одговори су, као и увијек, били тежи од питања.

● ***Господине Бјелица, да ли сте могли претпоставити да може доћи до хапшења, да ли су вам о томе нешто говорила ваша сазнања и оно што се око вас дешавало?***

- Од моје смјене са мјеста предсједника Скупштине града Српско Сарајево и стављања на "црну листу" САД и Европске уније, као и медијске хајке, очекивао сам хапшење.

Примијетио сам да сам под сталном присмотром. Увијек ме је неко пратио. У ноћним часовима, позивали су телефоном. Када би неко од чланова моје породице подигао слушалицу, друга страна је ћутала и прекидала везу. У посљедњих годину дана примијетио сам на Сокоцу групу непознатих лица и одгонетнуо њихов задатак. Они су изнајмили и двије куће гдје су боравили. Били су често у мојој близини, у ресторану, кафани и на другим мјестима куда сам се кретао. Нисам се превише нелагодно осјећао због те упорне пратње незнанаца, јер сам био убијеђен да нисам крив за минула ратна дешавања, нити сам умијешан у мрежу помагача оптуженима за ратне злочине.

Пријатељи су ми савјетовали да се склоним, да напустим Соколац, али ја то нисам желио. Никада то не бих учинио. Мирно сам посматрао покрете СФОР-ових снага, непрестани хеликоптерски надзор над градом у коме живим и из кога нећу да одем. Због чега да се скривам? Ја хоћу да живим са својим народом. Никада нисам тражио пратњу, тјелохранитеље. Не бих могао поднијети да неко због мене дође у иоле непријатну ситуацију, а камоли у животну опасност. Сам сам се кретао кроз град, нисам возио аутомобил и могли су ме, кад год су хтјели, ухапсити.

● ***Имали сте контакте са међународном заједницом? Одазивали сте се, како знамо, уредно на те позиве?***

- Увијек сам се одазивао на позиве међународних званичника. Разговарао сам са бројним представницима међународних организација, са високим званичницима СФОР-а, амбасадорима, истражитељима Хашког суда и другим. Сви ти разговори су уредно регистровани. Никада нисам разговарао у "четири ока", већ јавно, отворено, на јавном мјесту, уз присуство медија.

● ***Да се вратимо на дан вашег лишавања слободе. Ти тренуци ће, вјерујем, вјечно остати као ружно сјећање?***

- Пошао сам, тог 14. маја, у посјету мајци на село. Тамо се градио пут

и хтио сам, по нашем старом обичају, градитељима однијети нешто јела и пића. У ресторану гдје сам тог јутра попио кафу, примијетио сам своје сталне пратиоце. Замолио сам пријатеља да ме одвезе колима. Када смо кренули из ресторана, пратиоци су кренули за нама. Нисам се обазирао због тога, јер су то били свакодневни призори. Када сам навратио у једну трговину, нисам ни успио изговорити оно што је требало да купим, чуо сам повике, галаму.

"преда мном се нашао човјек са упереним пиштољем. До њега је била једна дјевојка. Говорили су вичући: "СФОР, предајте се!" Ја сам дигао руке. Након тога, оборили су ме на земљу и ставили лисице. Око мене било је више униформисаних људи са дугим цијевима. "Оклопили" су ми очИ непрозирним наочалима, а на уши ставили слушалице. Нестало је свјетлости, нисам могао чути ни звуке, само сам осјећао како се возило тресе на макадаму. Кратко смо се

возили асфалтом, а потом макадамским путем до базе. Путовали смо око три сата.

● ***Сусрет са онима који су вас очекивали у бази мировних снага?***

- Ни дан-данас, не могу одгонетнути гдје сам боравио, који је то простор. Увели су ме у неку просторију, гдје је било четворо-петоро лица за столом. Један од њих ми је рекао да сам пријетња стабилности у БиХ и миру на овим просторима и да сам због тога приведен. Изговорио је и неке параграфе који су "дали зелено свјетло" за моје хапшење. Нисам то добро регистровао.

Љекар ме је прегледао, измјерили су ми тежину, скинули моју гардеробу и добио сам затворску одјећу. Смјестили у ћелију до које није допирало ништа. Нисам знао када је дан, а када ноћ. Вјечита свјетлост и црне мисли.

Нико ме није физички малтретирао. Људи који су били непрестано поред мене коректно су радили свој посао, али све је било исцрпљујуће, тешко подношљиво. Имао сам редовни љекарски надзор, услове за одржавање личне хигијене, довољно хране. Међутим, брига за породицу и остало нису ми дали да једем. И здравље се пореметило. Несаница убила нерве, тако да сам дошао у ситуацију да уз помоћ обезбјеђења идем у тоалет. Никоме, па ни онима који су радили против мене достављајући мировним снагама лажне оптужбе, не бих пожелио да прође оно што сам ја прошао.

● ***Било је тешких питања, данонoћног испитивања од стране истражитеља? Која су питања доминирала?***

- Од 31 дан 29 су ме испитивали. Свако питање било је поновљено најмање по три пута. Неколико истражитеља се мијењало. Примијетио сам да су били, поред њих, присутни и њихови аналитичари, стручни људи за поједине области. Курири су непрекидно доносили папире са новим питањима. На свако сам, тврдим одговорно, одговорио у потпуном стању свијести. Посебне, незаконске присиле, није било и утицања на моје психичко стање.

Очигледно, био сам интересантан и, у појединим тренуцима, осјећао сам се као човјек без кога се ништа није могло важно одлучити у Републици Српској.

Било је питања у вези са ратним периодом и мојим сазнањима о поје-

диним догађајима. Нису много инсистирали на томе, али тражили су прецизније одговоре на питања о умијешаности у организовани криминал, злоупотребу средстава у моћним фирмама и институцијама у Републици Српској, као што су Електропривреда, Телеком и друга предузећа. Схватио сам због чега су се претходно десили они силни претреси, контрола пословања. Рекао сам да са тим немам никакве везе и да људи који воде те фирме немају ништа са оним што им се ставља на терет. Некоме је било стало да те лажи пласира, да оне добију потребну тежину, да би се домогли бољих положаја, да би елиминисали људе који се налазе на челу добро стојећих предузећа. Дакле, радиле су то "ситне" душе, каријеристи и морално унакажени људи. То је плод наше несретне српске зависти и љубоморе. Мислим да те безочне лажи долазе и од оних који желе да се нађу на што бољем мјесту у заједничким органима БиХ. Те неистине су им, по њиховом мишљењу, "улазница" на удобнију фотељу. Неки то раде да би прикрили ратну прошлост и везе са криминалним радњама, а неки под уцјеном или због новчане користи.

Да ли је било питања у вези са вашом, како се истицало у медијима и на неким званичним скуповима, подршком оптуженима за ратне злочине?

- Наравно, било је. Питали су ме да ли ће се Радован Караџић и остали оптужени предати, да ли ће престати да ради Хашки суд и много тога другог. Казао сам да сам и раније о томе разговарао са представницима међународних организација, да им на таква питања не могу одговорити, јер, логично је, да ја те одговоре не знам. Доносили су ми и разне фотографије на којима су, поред мене, пријатељи, сарадници, познаници, представници међународне заједнице. Питали за сваки лик. Листали подсјетнице, међу којима је било највише оних који су у име међународних организација са мном разговоре водили. Било је и питања - зашто се граде цркве, одакле средства за ту изградњу, о финансирању Српске демократске странке и да ли Српска православна црква помаже оптужене за ратне злочине. Наравно да би била ноторна лаж да сам рекао како црква јатакује оптуженим и издваја средства за њихово скривање. Када је ријеч о СДС-у, биле су контроле пословања и све је јасно.

Колико су истражитељи били задовољни вашим исказима и одговорима на питања?

- Да ли су задовољни или нису, не могу о томе говорити, али ја нисам могао ићи против себе, измишљати одговоре који би задовољили оне који су питања постављали. Говорио сам истину, нисам желио ни по коју цијену изрећи лаж на неког другог, да бих себи обезбиједио слободу. То би било крајње огавно и неморално. И сами су се истражитељи увјерили колико је било паушалних оцјена, измишљених оптужби, подметања, лажи. То су и признали у стању потпуне искрености. Међу њима су били експерти за разне области и сасвим је јасно да су све одговоре извагали и донијели одлуку о мом пуштању на слободу.

Како се то десило?

- На дан прије него што ће ме ослободити, рекао ми је један од истражитеља да бих у наредних 24 часа могао бити са својом породицом. Брзо се десило. Када су ми рекли да идем на купање и бријање, то ми је дало наде. Око 12 часова и 20 минута, 14. јуна, добио сам гардеробу и све одузете личне ствари. Кренули смо поново макадамом, опет на очима и ушима "оклоп", да не бих открио мјесто гдје сам боравио. Око 15 часова и 20 минута стигли смо до Полицијске станице на Сокоцу. Речено ми је: "Господине Бјелица, ми са вама немамо ништа. Ви сте на слободи!".

Шта даље? Да ли ће неко одговарати због вашег хапшења и оног што сте доживјели?

- Ја нисам добио никакав папир о хапшењу, као и о пуштању на слободу. Можда да се неко сјети и да ми достави документе о томе. Сигурно је да су ми била ускраћена елементарна људска права - контакти са адвокатима и породицом. Сигурно је да ће се посрамити они који су ме лажно оптуживали.

Желим да се захвалим свима који су били уз моју породицу и давали мени подршку. Хвала и адвокатима Вељку Ћивши и Крстану Симићу за њихов труд, као и адвокатским коморама у БиХ и Републици Српској. Морам рећи и да сам срећан због односа неких медија према овом случају. То су, прије свега, "Глас Српске", РТВ БН, ОСМ, Радио Српско Сарајево, Ново Ослобођење, Патриот, Блиц, Новости. Хвала и медијима у Федерацији БиХ који су, након изношења лажи и ликовања, ућутали. Тако су признали своју нечасну работу и непоштовање основних кодекса једне часне професије.

Хвала и представницима Међународног Црвеног крста, који су ме два пута посјетили и преко којих сам добијао писма од своје породице. Своје одлуке би сада требало да преиспита и високи представник и сви други који су изрицали санкције према мени и осталим који су смијењени и којима је одузето право на рад. Правда стиже споро, али неумитно долази.

Разговарао:
Велимир ЕЛЕЗ

КРАЈ ПРОГОНА

■ Суд БиХ одбацио је све оптужбе јер је преко мене вршен удар на странку којој је једини интерес очување Српске, истиче Бјелица после ослобађајуће пресуде у случају Привредна банка Српско Сарајево

Разговарала:
Александра Пандуревић

После ослобађајуће пресуде у случају Привредна банка Српско Сарајево, један од оптужених Милован - Цицко Бјелица каже да је веровао да ће процес баш тако да буде завршен, али и да је постојала доза страха да се неће поштовати право и правда и да ће се због неке друге позадине бити донета политичка, а не одлука заснована на праву. У разговору за "Вести" он истиче да је увек био војник СДС-а, да је прогањан и хапшен у склопу удара на странку чији је једини програм очување онога што је и створила - очување Српске.

- Сфор Вас је два пута хапсио због сумње да наводно финансирате скривање Радована Караџића. Верујете ли да је ова ослобађајућа пресуда крај хапшењима и прогањањима?

- Ово је тачка на све што се до сада дешавало јер тако мора да буде. Суд БиХ водио је истраге по свим питањима због којих сам оптуживан, па и оног због чега ме високи представник сменио. Одбачене су све оптужбе, од оне за помоћ хашким оптуженицима до оне за организовани криминал јер нису имале везе с истином. Суд БиХ, на челу са председавајућим судског већа Салемом Мисом, коректно је водио поступак у овом процесу и одлука је донета на основу права и правде, а не политике. Годинама носим велики терет на својим леђима због разних оптужби да сам радио противзаконито и против Дејтонског споразума јер се преко мене ударало на СДС.

- Тужилаштво БиХ Вас је теретило да сте као овлашћено лице "Спекте" узимали кредите од Привредне банке Српско Сарајево који нису враћени и који су коришћени за финансирање СДС-а, али чак и њихов кључни сведок, привремени управник и садашњи ликвидатор банке Тоби Робинсон изјавила је да нисте били овлашћено лице фирме.

- На крају су се све оптужбе свеле на то да сам као овлашћено лице "Спекте" потписао уговоре о динарским кредитима, који нису никада до краја реализовани и које банка није потраживала дужи временски период, иако су на њеном челу били људи из коалиције Слога (Биљана Плавшић и Милорад Додик, оп. аутора), а не СДС-а. Они су на суду потврдили да нису вршили потраживања ни од предузећа ни од оснивача, као и да све то нема никакве везе са мном.

- Је ли Вам после свих ових хапшења и прогањања долазило да кажете да Вам је доста свега и да Вас политика више неће видети?

- Ја сам војник СДС-а од првог дана и све што сам радио радио сам у најбољој намери. Видећу да ли ћу се вратити у политику. Прво морам да разговарам са пријатељима и страначким колегама, а потом заједно са породицом донесем одлуку.

- Из добојског затвора сте пребацивани и у Шевенинген као сведок одбране Момчила Крајишника.

- Никада нисам бежао од тога да дам одговоре, па ни у Хагу где сам крајем марта и почетком априла био сведок одбране Момчила Крајишника. Како сам тада био у притвору у Добоју, отишао сам као затвореник и дане провео у затвору у Шевенингену, заједно са осталим притвореницима Хашког трибунала.

- Поменули сте Крајишника. Као неко ко га добро познаје и ко је био његов сарадник, како сте доживели пресуду коју је добио?

- Сматрам да је добио превисоку казну и да је требало да буде ослобођен јер је био само један од 83 равноправна посланика који је давао реч и предлагао дневни ред и закључке, у име свих њих потписивао законе. Током припреме сведочења, Крајишник и ја провели смо неколико дана заједно. На крају ми је рекао: "Миловане, ми овде не бранимо ни ја себе ни ти себе, него морамо да докажемо истину о ономе што се дешавало." Његов је циљ био да се одбрани оптужби за геноцид, јер би се оне рефлектовале и на српски народ и на Републику Српску, и у томе је успео.

- Где је горе - у Шевенингену или Добоју?

- У Добоју, јер је тај затвор чувен по суровим условима живота у њему.

- Какав је био однос према Вама у добојском затвору, да ли сте били информисани о оном што се дешава напољу?

- Сви су били коректни и понашали су се у складу с кућним редом казнено-поправних установа. Сваки дан сам читао сву штампу тако да сам био информисан, а у Шевенингену сам читао "Вести".

- Онда сте вероватно прочитали и да су током предизборне кампање из СНСД-а оптуживали председника РС и председника СДС-а Драгана Чавића да Вас је послао у затвор. Има ли лидер СДС-а везе с Вашим хапшењем?

- Читао сам нешто о томе. Мене Драган Чавић није могао да пошаље у затвор. Он је веровао у нас и нашу невиност и често је у јавности говорио да се ради о политичком процесу, позивајући институције да нас пусте да се бранимо са слободе, а да на крају донесу одлуку онакву какву мисле да треба. Мени су његова подршка и ставови значили много.

- Како сте, као један од оснивача странке, доживели лош изборни резултат?

- Због тешке позиције СДС-а, дугогодишњих притисака, великог броја смењених и претње забраном рада, очекивао сам лошији изборни резултат, али сам очекивао да ће у борби за председника РС победити Чавић због реалне политике коју је водио. Нисам оптерећен чињеницом да је СНСД добио изборе јер их је добио на изборном програму СДС-а, очувању Републике Српске и дејтонске БиХ. Представници СНСД-а јасно су рекли који ће бити одговор на покушај уништења Српске.

- Дуго сте у политици и познати су Вам изворни ставови СНСД-а. Да ли заиста верујете да је прича о референдуму била искрена и да није била само део предизборне реторике?

- То ће се видети брзо. Знам само да се СДС никада није борио за власт по сваку цену. То само доказали и тиме што је Чавић дао мандат Додику, а све зарад мира у кући, интереса РС и српског народа. Наш једини циљ је био и остао очување политичког јединства по кључним националним питањима.

- Да ли је тријумф премијера Додика у ствари победа међународне заједнице над СДС-ом?

- Додик је вероватно добио "зелено светло" да ради то што ради јер да су његову реторику користили представници СДС-а сигурно је да би били скинути са листи и можда би СДС био забрањен, али све ће се врло брзо видети. Готово све странке из РС су преузеле наш програм и кажу да је то најбољи програм, па се питам зашто онда нису у СДС-у. Све то отвара оправдану сумњу да прича великог дела њих није искрена и да се пласира само због бољих позиција. Некима је политика бизнис, а изворним члановима СДС-а она је живот.

? - Празник Сета Петка је посебан празник у Вашем животу

Ново рођење

- Када ме Сфор први пут привео, 14. маја 2004. на дан св. Јеремије, рођендан моје супруге, заспао сам негде иза поноћи и на сан ми је дошла Света Петка. Рекла ми је да не бринем да ће све бити у реду, да је дошла да ми пружи родитељску пажњу и помиловала ме по коси. То ми је дало снагу. Одмах после тога, на празник св. Марије Магдалене добио сам унуку, а годину дана касније на дан св. Јована Богослова и унука. Ове године, на Свету Петку, ослобођен сам свих оптужби. То је моје ново рођење, као и моје породице и доброг дела мојих пријатеља који су ме све време подржавали.

PREŽIVEO SAM 31 DAN TORTURE U AMERIČKOJ BAZI

- **Amerikanci su me mesec dana držali zatvorenog u kontejneru, u nekoj njihovoj vojnoj bazi u Bosni.** Saslušavali su me svakog dana po četiri sata. U zatvoru su mi neprestano puštali muziku, da ne bih mogao da spavam i odmaram se. **Očekivali su da ću od premora da popustim i priznam gde se nalazi Radovan Karadžić. Nisam odao Radovana jer i ne znam gde moj prijatelj danas boravi.**

Milovan Bjelica Cisko jedan je od 150 Srba iz BiH koje je SFOR proglasio za jatake Radovana Karadžića i stavio na crnu listu, i jedan od desetak žitelja Republike Srpske koje je SFOR poslednjih meseci hapsio i saslušavao u nameri da otkrije skrovište Radovana Karadžića.

Cisko je prošao najgore od svih Srba koje su oficiri SFOR hapsili, a agenti CIA saslušavali.

Ovo je ispovest čoveka kojeg su njegovi sunarodnici Srbi „prodali" agentima SFOR za, kako sam reče, 100.000 dolara:

- Sva moja građanska prava su bez ikakve sudske presude i zakonskog pokrića ukinuta. **Agenti CIA i obaveštajci SFOR tajno prisluškuju, snimaju i prate mene i sve članove moje porodice, bez sudske odluke, samo po volji Džordža Buša i Pedija Ešdauna, koji su me stavili na svoj spisak državnih neprijatelja SAD** - tvrdi Bjelica.

100 američkih doušnika

- CIA u Bosni ima oko stotinu doušnika. **Najviše ih je među Srbima, kojima obećavaju stotine hiljada dolara za sigurnu informaciju gde se nalazi Radovan Karadžić.** Jedan Srbin je agentima CIA pokazao prstom na mene kao na čoveka koji može da otkrije imena ljudi koji obezbeđuju Karadžića. Za tu uslugu dobio je 100.000 dolara. To mi je ovaj doušnik lično i rekao. **Prvi put me je ocinkario početkom marta prošle godine. Pedi Ešdaun me je zato 7. marta 2003. smenio sa funkcije predsednika Skupštine grada Srpsko Sarajevo. Potom sam ostao i bez posla, jer sam stalno praćen i pušten je glas da mi je firma propala, da su mi računi blokirani.** Kada sam okrivljen da pomažem optužene za ratne zločine, morao sam da se povučem i sa svih funkcija u Srpskoj demokratskoj stranci.

- U međuvremenu, **neko me je svakog dana i noći zvao telefonom, a kad bi moja žena Dragana podigla slušalicu, prekidao vezu. U blizini moje kuće u Sokocu doselila se grupa meni nepoznatih ljudi koja je osmatrala naše prozore, dvorište i pratila nas.** Nisam obraćao pažnju na njih jer mi je savest čista i nemam razloga da se skrivam. Prijatelji su mi savetovali da odem iz Sokoca, ali ih nisam slušao. Mirno sam podnosio da helikopteri SFOR nadleću moju kuću i odazivao se na sve pozive predstavnika međunarodne zajednice u BiH. **Primio sam i islednike Tribunala u Hagu, jer ja sam svedok u slučaju Momčila Krajišnika, ali nikad nisam pomislio da će me SFOR jednostavno kidnapovati usred grada.**

- **Uhvaćen sam 14. maja ove godine, u Sokocu.** Primetio sam i tog dana da me

SRBI DOUŠNICI

– Jedan Srbin je agentima CIA pokazao prstom na mene kao na čoveka koji može da otkrije imena ljudi koji obezbeđuju Karadžića. Za tu uslugu dobio je 100.000 USD. To mi je ovaj doušnik lično i rekao

Svakog dana me ispitivao agent CIA

prate, ali nisam obraćao pažnju. Pošao sam kod majke u selo i svratio u prodavnicu da joj kupim nešto za kuću. **Dok sam bio u prodavnici, jedan od agenata CIA mi je prislonio pištolj na čelo i rekao: „SFOR! Predaj se!" Iza njega je stajao još jedan muškarac naoružan pištoljem i jedna žena. Rekao sam im: „U redu, nema problema." Žena špijun mi je uzela torbicu i mobilni telefon. Izašli smo napolje, a na vratima su me dočekali uniformisani pripadnici Stabilizacionih snaga: „SFOR je, lezi!" Legao sam na trotoar.** Svezali su mi ruke, stavili mi neprovidne naočare i štitnike na uši. Ubacili su me u džip i vozili oko tri sata po makadamskom putu. **Kasnije sam saznao da je SFOR tog dana blokirao čitav Sokolac, čak i put i kuću moje majke u selu, jer su procenili da sam toliko moćan da mogu da izazovem oružanu pobunu zbog hapšenja.**

- Ne znam gde su me odvezli, pretpostavljam u neku njihovu vojnu bazu. Sada se priča da sam bio u američkoj bazi u blizini Tuzle. Tamo me je prihvatila druga grupa pripadnika SFOR. Agent **CIA u civilu, koji je predstavio kao Rik, rekao mi je da sam uhapšen prema nekom članu nekog zakona po kome sam ja „prijetnja stabilnosti i miru na prostorima BiH". Nikakvo sudsko rešenje o hapšenju nije doneto, nikakav papir nisam dobio...** Dakle, sve je bilo ilegalno - kaže Bjelica.

Iscrpljujuća saslušanja

- Smešten sam u jedan od vojničkih kontejnera, u sobu od deset kvadrata, sa krevetom i klozetom. Dežurni lekar u bazi detaljno me je pregledao, a potom mi je inspektor Rik uzeo lične i podatke o članovima moje porodice. **Naredili su mi da se skinem go. Dali su mi njihovu robijašku garderobu: veš, kombinezon, čizme i čarape. Prve večeri, 14. maja, bio sam sam u ćeliji. Ležao sam na poljskom krevetu. Na rukama i nogama imao sam lisice.** Pokušao sam da malo prilegnem, koliko je to moguće sa lisicama, jer me je umor savladao. Nisam mogao da zaspim.

- **U tom zatvoru bio sam zatočen tačno 31 dan i tri sata. Imao sam veštačko svetlo i nisam znao kad je dan, a kad noć.** To su radili da bih izgubio orijentaciju u vremenu i prostoru. Doduše, nikakvog fizičkog zlostavljanja nije bilo, ali su me saslušavali svakog dana po četiri sata. **Svako pitanje su ponavljali tri puta, da bi videli moje reakcije. Ispitivanje, koje je vodio taj agent Rik, sa prevodiocom, bilo je strašno iscrpljujuće.** U zatvoru nisam mogao da spavam. Puštali su mi muziku i danju i noću, vršili psihičku torturu.

- **Očekivao sam da će prvo pitanje islednika biti: „Gde je Radovan Karadžić?" Međutim, Rik me je pitao za određena ratna dešavanja, funkcionisanje vlasti RS u toku rata, organizovani kriminal, za finansiranje Radovana Karadžića. Da li Srpska demokratska stranka stoji iza obezbeđivanja sredstava za skrivanje i obezbeđenje bivšeg predsednika RS? Da li SDS još pomaže Karadžića? Da li Srpska pravoslavna crkva pomaže osumnjičene za ratne zločince?** Kada me je agent napokon upitao gde se u ovom trenutku nalazi Radovan Karadžić i kad sam poslednji put kontaktiro sa njim, rekao sam mu da sam Karadžića poslednji put video 1998. i da više godina nemam nikakvih kontakata s njim. Niti znam, niti želim da znam gde se nalazi.

- Agent me je pitao da li bi se Radovan

„U zatvoru SFOR nisam mogao da spavam. Puštali su mi muziku i danju i noću i vršili psihičku torturu"

Karadžić predao i pod kojim uslovima. Pokazivao mi je moje fotografije sa čelnicima Republike Srpske, ali i članovima međunarodnih delegacija, i pitao za svako lice na tim fotosima. **Tražio je da mu objasnim ko je ko na vizitkartama koje su našli u mojoj kancelariji.**

Sumnjive im crkve i groblja

- Primetio sam tokom isleđivanja **da agenti CIA u BiH dobijaju informacije o Karadžiću sa više strana: prvo od pojedinaca, doušnika, potom preko državnih institucija BiH i RS, preko obaveštajnih službi, medija i, napokon, preko anonimnih dojava, uglavnom srpskih izdajnika, koji žele da zarade pet miliona dolara.** Tešilo me saznanje da su informacije koje SFOR i CIA imaju o Karadžiću, rekao bih, opšteg karaktera. Jer, inspektor Rik mi je rekao da oni, znači CIA i SFOR, imaju podatke **da se Karadžić skriva u Srbinju, Višegradu i na Palama, da je bio u Budvi i Nikšiću, a i da povremeno odlazi u Srbiju - u Beograd, Novi Sad i Suboticu.**

- **Dok me saslušavao, osetio sam da u prostoriji do moje ćelije ima nekih lica, suflera, zaštićenih svedoka, koji su ga snabdevali dodatnim informacijama. Najviše su insistirali na priči da neke srpske firme iz Srbije i RS podižu i po deset miliona dolara sa računa i šalju Radovanu Karadžiću.** Objasnio sam da u Bosni, a i u Srbiji, ne smeš da podigneš s računa više od 10.000 dolara dok ne dobiješ dozvolu državnih finansijskih institucija. Inspektor me je direktno pitao da li ja vodim organizaciju koja obezbeđuje i štiti Karadžića. Rekao sam mu da mi je Radovan prijatelj, i da on nije moj, već problem nekih institucija međunarodne zajednice. **Podsetio sam agenta da je Karadžić posle Dejtona postigao dogovor sa američkom administracijom, koju je predstavljao Ričard Holbruk, da se povuče sa vlasti i ne pojavljuje u javnosti. I da je taj dogovor poštovala i Medlin Olbrajt, kad je bila državni sekretar, jer je preko predsednice Biljane Plavšić 1997. godine poručila Radovanu da napusti RS i pređe u Srbiju, Grčku ili Rusiju, da ne bi pravio političke probleme RS i BiH. Mi, lokalni političari, a ja sam bio generalni sekretar i predsednik u SDS, u tome nismo učestvovali.**

- Od svih konstrukcija koje je islednik Rik iznosio na moj račun najteže me pogodila **optužba da sam zajedno sa srpkim sveštenicima i vladikama jatak Radovana Karadžića. Naime, agent me je pitao zašto mi Srbi, a ja posebno, podižemo crkve i groblja širom Bosne. Rekao sam mu da smo groblje u Sokocu podigli za 1.500 mladih ljudi ubijenih u Sarajevu, koje su njihovi najbliži, kad su izbegli iz glavnog grada BiH, poneli sa sobom.** Podigli smo i hram, da se molimo za duše tih stradalnika, a i Bogu za blagoslov. To agent CIA nije prihvatio, on smatra da su sve naše crkve tajna skloništa za ratne zločince. **Pomenuo mi je manastire Ostrog i Morača kao mesta gde se skriva Rado-**

van, a otvoreno je sumnjao da ima zemunicu i na groblju u Sokocu. Pitao me za hram svete Bogorodice u Trebinju, koji je podigao Branko Tupanjac iz Amerike - zašto je podignut i da li se u njemu skriva Karadžić? Bio sam zaprepašćen činjenicom da su srpski doušnici takvu priču „prodali" Amerikancima i da oni u nju veruju. Zato se nisam previše ni trudio da uverim islednika da naše crkve nisu tajna skloništa za ljude koje CIA i SFOR progone - kaže Milovan Bjelica.

Nisam izdao Radovana!

- U međuvremenu, **vojnici i obaveštajci SFOR detaljno su pretresli moju kuću i poslovne prostorije. Odneli su svaki papirić koji sam imao i sve fotografije. U zatvoru mi nisu dozvolili da telefoniram. Bio sam totalno izolovan 29 dana.** Tek potom dobio sam pismo od kćerke i supruge.

- **Kako je vreme prolazilo, tako je moj islednik bivao sve nervozniji. U jednom momentu sam osetio da ubrzava saslušanje. Video sam da je i on pod pritiskom, jer je u međunarodnu javnost doprla vest da su me na nezakonit način uhapsili i da sam ozbiljno bolestan.** Advokat kojeg je angažovala moja porodica tražio je od Amerikanaca da me oslobode, i tek nakon toga mi je rečeno da će me posetiti žena i kćerka. To je za mene bio najbolji znak da ću se uskoro naći na slobodi.

- **Šesnaestog juna sam dobio brijač i naređenje da se okupam i obrijem. Potom su mi dali moju garderobu.** Obaveštajci SFOR su me vratili u Sokolac, istim putem kojim su me i odveli, jer sam opet putovao tri sata po makadamskom drumu. **U selu Margetići, kod Sokoca, premestili su me iz džipa u drugo vozilo i odvezli do stanice policije. Vođa puta mi je rekao: „Gospodine Bjelica, mi sa vama više nemamo ništa. Na slobodi ste." A komandiru sokolačke policije rekli su da su završili svoj posao, pa da me Ministarstvo unutrašnjih poslova RS preuzme.** Odatle sam pušten kući.

Nova taktika CIA: uceniti Karadžića DA SE PREDA

Amerikanci su do danas protiv Karadžića izveli osam neuspešnih akcija. Na potragu za Radovanom utrošili su oko 50 miliona dolara i zato su postali jako nervozni. Sadašnja akcija je pokrenuta, čini mi se, i s namerom da donese nove političke poene Džordžu Bušu u predsedničkoj kampanji. Moje hapšenje deo je nove taktike u hvatanju Radovana Karadžića, koja se svodi na to da nas, ugledne Srbe, drže pod totalnom kontrolom. Da uhapse i nas i sve članove porodice Karadžić, i tako ucene bivšeg predsednika RS da se preda - tvrdi Milovan Bjelica.

DA LI BI SE RADOVAN PREDAO?

– Tajni agent Rik me je pitao da li bi se Radovan Karadžić predao i pod kojim uslovima. Pokazivao mi je moje fotografije sa čelnicima Republike Srpske, ali i sa članovima međunarodnih delegacija, i pitao me za svako lice na tim fotosima

- Od SFOR nisam dobio nikakav dokument o hapšenju, zatočeništvu i saslušanju. **Može se zato dogoditi da se negde pojavi neko moje svedočenje u kome piše da sam izdao Karadžića. Zato jasno i glasno kažem - nisam izdao Radovana!** - poručuje na kraju Milovan Bjelica.

Marko Lopušina
Foto: Zoran Tatar

Елиминисан још један Калинићев противник

пише: ***Екипа "Патриота"***

Ја Радована Караџића подржавам онолико колико и већина грађана РС. Што се тиче оптужби, одговорно тврдим да су све оне неосноване и да је ријеч о монтираним лажима против мене... Спреман сам да се суочим са свим оптужбама на мој рачун. Милован Бјелица се неће склањати – он ће живјети у својој кући, кретати се и дружити са пријатељима као и до сада." Овако је у марту прошле године за *Патриот* говорио Милован-Цицко Бјелица, кога су у петак ујутро на Сокоцу ухапсили припадници Сфора због сумње да финансира скривање бившег предсједника Републике Српске (РС) Радована Караџића. Високи представник у БиХ Педи Ешдаун 7. марта прошле године Бјелицу је смијенио са функције предсједника Скупштине града Српско Сарајево, оптужујући га да припада мрежи подршке хашким оптуженицима и да крши Дејтонски мировни споразум. Бјелица се тада повукао и са свих функција у Српској демократској странци (СДС), али се није склонио – наставио је да живи у својој кући на Сокоцу, да се креће и дружи с пријатељима. Међутим, цијелу прошлу годину, као и претходних година, био је под сталном присмотром припадника Сфора, који су га последњих мјесец дана интензивно пратили.

Нови приступ Сфора

Више је него јасно да је Сфорова акција хапшења Цицка Бјелице била добро осмишљена и прорачуната. Осим што су Сфорови људи у цивилу протекли мјесец дана пратили сваки корак Цицка Бјелице, Стабилизационе снаге су на Сокоцу у последње вријеме извршиле неколико ненајављених упада у просторије Телекома Српске и тамошњи ПТТ, наводно трагајући за активностима које би биле супротне Дејтонском мировном споразуму. Више од ишчитавања Бјеличиних телефонских позива, Сфор је честим акцијама на Сокоцу желио да психолошки утиче на становнике тог мјеста, у којем Бјелица, и поред тога што га је Ешдаун елиминисао из политичког живота, слови као један од најутицајнијих људи.

За разлику од претходних хапшења Душана-Бате Тешића, Жељка Јанковића Луне и генерала Богдана Суботића, које је Сфор такође оптужио да помажу хашким оптуженицима, приликом хапшења Цицка Бјелице изостала је велика демонтрација силе (оклопни транспортери, до зуба наоружани војници са панцирима), какву је до сада обично

практиковао Сфор, него су припадници Мултинационалних снага на место хапшења стигли у цивилним возилима, а што је најинтересантније – сам чин хапшења извеле су жене. Уз све то, Бјелица је смишљено ухапшен испред трговинске радње која се налази на локацији која није претерано прометна и у близини које се не окупља већи број људи. Све то указује да Сфор у својим операцијама ове врсте примењује нову тактику, како би свео на минимум могућност било какве реакције лица које се хапси и тиме смањио ризик да неко, а пре свега његови припадници, буду повређени. Осим тога, након акције на Палама у којој су војници Сфора демонстрирали невиђену бруталност и скоро убили свештеника Јеремију Старовлаха и његовог сина Александра, очито је да је команда Стабилизационих снага одлучила да све наредне акције изводи уз што мање физичке силе како не би даље изазивали бес и незадовољство јавности у Републици Српској, а тиме умањили и могућност било какве реакције локалног становништва према војницима Сфора.

Оно од чега Сфор ни за јоту није одустао јесте чињеница да је Бјелица ухапшен без постојања било каквог судског налога, било да је тај налог стигао од правосудних институција у РС или БиХ или из Хашког трибунала, те да цела та прича нема никакве везе са оним што о мандату Сфора пише у Дејтонском мировном споразуму.

Политичко хапшење

Иако нема много везе са правном процедуром, Бјеличино хапшење и те како је инспирисано политички. Прво, Сфор на овај начин шаље јасну поруку, подједнако домаћој и међународној јавности, да је одлучан да разоткрије мрежу подршке лицима са хашких оптужница, да пронађе оне које потражује Карла дел Понте и депортује их у Хаг. Са друге стране, хапшење Милована-Цицка Бјелице је очит притисак на Српску демократску странку, у којој је Бјелица и након што га је Ешдаун демисионирао из политичког и јавног живота, словио као веома утицајна личност, ако не у целом СДС-у, оно на подручју Сарајевско-романијске регије. Бјелица за Сфор представља "капиталца" и зато што је општепознато да је током рата био један од најближих сарадника Радована Караџића и да своје раније пријатељство са бившим председником РС није крио ни након што је Караџић постао најтраженији хашки оптуженик.

За Бјелицу се тврдило да је и након Караџићевог повлачења остао један од његових најповерљивијих људи, што је он у више наврата демантовао. Међутим, те спекулације нису биле заустављене, што је искористио први човек СДС-а Драган Калинић, који је своју претерану кооперативност са међународном заједницом желио купити продајом свих људи из те странке који су се успротивили његовим личним политичким маневрима, чији је циљ био спасавање властите коже и по цену уништења и СДС-а и саме Републике Српске. Милован Бјелица се показао као идеалан за такву врсту трговања са међународном заједни-

цом. Сам Бјелица је незванично тврдио да поседује непобитне доказе који сведоче – "да ми је Калинић смјестио".

Због тога се он месецима налазио у отвореном сукобу са Калинићем, сматрајући не само да овај води погубну политику која ће разорити ткиво СДС-а и рејтинг те странке у народу него тврдећи да је "црвени доктор" највише заслужан што се његово име нашло на црним листама САД и Европске уније. У каквим су односима били њих двојица, највише говори и то што Калинићу након Ешдаунове одлуке да смени Бјелицу није пало на памет да се јави Бјелици и његовим сарадницима, тако да су ови били у великом "искушењу" да шефу странке упуте званичан допис о промени СДС-ових кадрова на подручју Сарајевско-романијске регије. Познаваоци прилика у СДС-у тврде да Калинић на Сокоцу није био радо виђен гост, те да формални председник СДС-а своје упориште у том месту више није могао тражити у Бјелици и њему оданим људима. Додуше, једино упориште међу СДС-овцима на Сокоцу остало му је у Милану Тупајићу, који своју кожу хашког уцењеника покушава искупити тако што у улози шефа посланичког клуба СДС-а у Народној скупштини РС покорно извршава сва Калинићева наређења на дезавуисању Парламента РС, а још више српских националних интереса.

Дан пре него што је ухапшен, Бјелица је новинару *Патриота* рекао да у СДС-у влада огромно огорчење због Калинићеве политике, те да ће промене у тој странци, које су, према његовим речима, неминовне, довести и до битних промена укупне политике власти Републике Српске.

"Могу ови из опозиције причати шта хоће. Они немају снаге да ишта промијене. Највеће незадовољство укупним стањем влада у СДС-у и само је питање дана када ће наше чланство то и јавно исказати. Оног дана када се то догоди, а то није далеко, ова политика ће доживјети свој крај", рекао је тада Бјелица.

Калинић би требало да је задовољан, јер је још један од његових противника елиминисан из игре. То на одређен начин потврђује уобичајно импотентно саопштење СДС-а према којем је та странка "изненађена и жали због привођења Бјелице" и у којем Калинић, про форме, од власти РС и БиХ тражи да се Бјелици "осигурају адвокат и легални судски поступак". Међутим, случај "Бјелица" трајаће дуже и имаће другачије конотације од случајева "Тешић", "Јанковић" и "Суботић". За разлику од свих њих, Милован-Цицко Бјелица је био политички значајан фактор унутар Српске демократске странке, за којег су се везивале многе, никада доказане, криминалне афере, тако да ће истражиоци Сфора од њега тражити не само информације о Радовану Караџићу него и о финансијским токовима и пословању СДС-а и фирми за које се сматра да су деловале под патронатом те странке. А то су ствари због којих Калинића и те како боли глава и што време буде одмицало, главобоља ће бити све јача. ■

СДС НАЈОШТРИЈЕ ОСУДИЛА АКЦИЈУ СФОРА НА СОКОЦУ И ХАПШЕЊЕ МИЛОВАНА БЈЕЛИЦЕ

СФОР ПРЕТРЕСАО И ОПШТИНУ СОКОЛАЦ

Припадници међународних мировних снага су 14. маја извршили претраживање зграде општине Соколац, а потом и куће Милована Бјелице, бившег предсједника Скупштине града Српско Сарајево, који је претходно ухапшен.

Према ријечима очевидаца, Бјелица је ухапшен у драгстору „Бранес" чим је крочио у продавницу, а за њим је ушло шест људи у цивилу са упереним пушкама, који су се довезли у четири возила без икаквих ознака и претпоставља се да су пратили Бјелицу, који се до продавнице довезао својим аутомобилом.

Бјелица, према причи очевидаца, није пружао отпор, а тек послије хапшења, на возила су стављене наљепнице „СФОР", која су се потом упутила према Хан Пијеску. Сфор је саопштио да је Бјелица ухапшен због сумњи да помаже мрежу оптужених за ратне злочине.

Претрес зграде општине Соколац

У Центру јавне безбједности Српско Сарајево речено је да његови припадници нису учествовали у хапшењу, нити је Центар о било чему био обавјештен, док је соколачка полиција обавила увиђај на лицу мјеста хапшења.

Хапшење Милована Бјелице изазвало је узнемиреност међу грађанима Сокоца и Српског Сарајева, посебно због тога што се Бјелица није скривао и био је доступан истражним органима.

Предсједник Скупштине града Српско Сарајево Драгомир Косорић изјавио је да га је као грађанина Сокоца и Српског Сарајева погодило и повриједило хапшење Милована Бјелице, посебно начин на који је оно изведено.

„Не могу се отети утиску да се оваквим поступцима ствара атмосфера у којој се сваки наш грађанин може препознати у ситуацији како га хапсе, без икаквог доказа и објашњења, било гдје и у било које вријеме", рекао је Косорић.

Милован Бјелица је био предсједник Скупштине града Српског Сарајева до 7. марта 2003. године, када га је смјенио високи представник Педи Ешдаун. Бјелица је смијењен и са мјеста предсједника соколачког Општинског одбора, члана Главног одбора и Предсједништва Српске демократске странке.

До данас нису јавно саопштени никакви докази који би поткријепили оптужбе изнесене на његов рачун.

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ОДБОРА СДС-а

Главни одбор Српске демократске странке осуђује хапшење Милована Бјелице, бившег Предсједника Скупштине Града Српског Сарајева и члана наше странке, смењеног са свих политичких и страначких функција због наводне подршке мрежи лица осумњичених за ратне злочине.

С обзиром на то да ни након пуних седам дана од хапшења СФОР није саопштио породици гдје се господин Бјелица налази, нити је дозволио адвокату било какав контакт са његовим штићеником. Главни одбор СДС-а сматра да је ријеч о драстичном кршењу људских и Уставом грантованих права господина Бјелице, као и кршење свих познатих Међународних конвенција које се односе на ову област.

Ово тим прије што СФОР још увијек није саопштио било какав ваљани доказ да је господин Бјелица учинио оно за шта се терети.

Напротив, господин Бјелица, након што је смјењен одлуком Високог представника, уопште није имао намјеру да се крије или да на било који начин одбије да се пред надлежним институцијама, суочи са оптужбама које му се приписују.

Главни одбор СДС-а сматра забрињавајућим чињеницу да званичне институције власти у Републици Српској и БиХ нису реаговале на адекватан начин и поново им упућује позив да се ангажују на овом случају и господину Бјелици омогуће сву потребну правну заштиту, право на легални поступак, као и право на контакт са породицом.

Široka akcija Sjedinjenih Američkih Država i Kancelarije visokog predstavnika u BiH protiv osumnjičenih za pomaganje najtraženijeg begunca

SAD jure novac Karadžića

Zbog verodostojnih informacija da su Momčilo Mandić i Milovan Bjelica finansijski pomagali Radovana Karadžića i učestvovali u sprečavanju hapšenja njega i ostalih optuženih za ratne zločine, SAD su odlučile da blokiraju njihovu imovinu i njihovih preduzeća „Manko oil kompani" i Privredna banka Srpsko Sarajevo koja se nalazi u SAD - saopštio je juče Kliford Bond, američki ambasador u BiH. Merama SAD protiv Mandića i Bjelice pridružila se i Kancelarija visokog predstavnika međunarodne zajednice u BiH (OHR). Pedi Ešdaun, visoki predstavnik, rekao je da su Momčilo Mandić, kog je nazvao „ratnim profiterom", i Milovan-Cicko Bjelica, predsednik Skupštine Srpskog Sarajeva, „od juče u finansijskom karantinu". Svi njihovi bankovni računi su zamrznuti i prebačeni u Centralnu banku BiH. Neće moći da otvore nove račune, niti da provode bilo kakve finansijske transakcije ili vode lične poslove, a biće sprečeno i da to drugi rade u njihovo ime. Bjelica, za koga je Ešdaun rekao da je „glasnik Radovana Karadžića", biće smenjen sa funkcije, a neće moći da obavlja ni bilo kakvu stranačku funkciju u SDS, u kojoj je sada član Glavnog odbora.

Za firme „Manko oil kompani" i Privredna banka Srpsko Sarajevo, Ešdaun je kazao da će moći da nastave legalan rad ukoliko budu sarađivale sa specijalnim timom OHR i bankarskih revizora i pruže svu traženu dokumentaciju i informacije. Ešdaun je potvrdio da je i Sfor uključen u akciju u koordinaciji sa OHR. U toku su, dodao je Ešdaun, i kontakti sa odgovornima u Beogradu u vezi sa sredstvima Mandića i firme „Manko oil", ali i sa drugim zemljama gde bi mogle postojati finansijske veze sa mrežom koja štiti Karadžića.

Bond je juče naglasio da je svim američkim građanima, bez obzira na to gde se nalaze, zabranjeno provođenje bilo kakvih finansijskih transakcija sa Mandićem i Bjelicom i pomenutim firmama.

- U skladu sa predsedničkim ukazom od 27. juna 2001. godine, suspendovan je ulazak u SAD svim licima, pa i Mandiću i Bjelici, zbog odgovornosti za akcije koje ugrožavaju napore međunarodne zajednice u stabilizaciji prilika u regionu - dodao je američki ambasador. Momčilo Mandić je izjavio za „Blic" da trpi nepravedne pritiske i ogovaranja da je pomagač Radovana Karadžića u njegovom bežanju od Haga.

- Ako je ova akcija u opravdanoj potrazi za Karadžićem dobronamerna, onda ću im pružiti na uvid svu dokumentaciju i sve račune. Ali ako je ovo zlonamerno i na osnovu informacija pojedinih propalih političara i udbaša, onda ću tražiti javno izvinjenje. Od 1995. godine, kada me je smenio sa mesta direktora Biroa Vlade RS, sa Karadžićem nisam stupio u kontakt. Jesam prijatelj sa Momčilom Krajišnikom, ali nisam prijatelj Karadžiću i on nikada nije imao poverenje u mene - rekao je Mandić.

On je dodao kako mu se čini da njegovo ćutanje i izbegavanje javnih konflikata navodi neke ljude da ga označe kao čoveka koji ekonomski pomaže Karadžića.

- Spreman sam da idem na sva moguća ispitivanja u Sarajevo, čak i u SAD ako je potrebno, samo da konačno skinem sa sebe klevetu da pomažem Karadžiću - izjavio je Mandić.

Milovan Bjelica, predsednik Skupštine grada Srpsko Sarajevo, rekao je juče na Palama da će prihvatiti odluku međunarodnog predstavnika u BiH i povući se sa svih funkcija u Skupštini, upravnim odborima i SDS, te da neće bežati od mogućih budućih mera. Pedi Ešdaun je Bjelicu lično telefonom obavestio o smeni, navodeći kao razlog kršenje Dejtonskog sporazuma. - Optužbe koje mi se stavljaju na teret su besmislene, ne postoji ništa što bi me povezivalo sa narušavanjem Dejtonskog sporazuma. Od 1998. godine nisam imao kontakte sa Karadžićem. Ne znam gde je, niti znam ljude koji su od tada imali kontakte s njim - izjavio je Bjelica.

MILOVAN BJELICA, PREDSJEDNIK SKUPŠTINE GRADA SRPSKO SARAJEVO

Uhićenje Karadžića dovest će do velikih nereda

PALE — Uhićenje Radovana Karadžića moglo bi rezultirati velikim neredima i demonstracijama u Republici Srpskoj. Ustvrdio je to u srijedu za Slobodnu Dalmaciju na Palama **Milovan Bjelica**, predsjednik Skupštine grada Srpsko Sarajevo.

Takva je reakcija došla dan nakon izjave Mladena Ivanića, premijera Republike Srpske, koji je istaknuo spremnost tamošnjih vlasti da uhite najpoznatijeg bjegunca s potjernice Haaškog suda za ratne zločine.

- Pitanje je prvo kako bi reagiralo 200.000 članova boračkih organizacija, a članova SDS-a ima još i više – kazao je Bjelica koji je i sam član SDS-a. On tvrdi kako poštuje suradnju s Međunarodnim sudom u Haagu, ali se poziva na navodni dogovor s Amerikancima iz 1996. godine. Prema **Bjelici,** "nediranje Karadžića" jamčio je Richard Holbrook.

- Holbrook je tada vodeći američku delegaciju i obećao kako Karadžića neće ni dirati ni tražiti pristane li na uvjet da se povuče iz javnog života. Te 1996. godine Karadžić je ulogu lidera bosanskih Srba prepustio Biljani Plavšić, a napustio je i mjesto predsjednika SDS-a. Nakon toga, nije se više pojavljivao u javnosti i, prema tome, Karadžić se pridržavao dogovora, ali ne i međunarodna zajednica – govori **Milovan Bjelica** u svome uredu na Palama, ne želeći precizirati o kakvim bi se neredima moglo raditi nakon eventualnog uhićenja Radovana Karadžića za čije je otkrivanje ponuđena nagrada od pet milijuna dolara**. Bjelica** je dodao kako nije važno bi li i on podržao demonstracije, tvrdeći kako samo prenosi "raspoloženje naroda".

U međuvremenu, s terena tijekom srijede nisu stizale vijesti o novim akcijama Sfora.

Ivo ŠĆEPANOVIĆ

НОВИНСКИ ИЗВЈЕШТАЈИ О УБИСТВУ НАЧЕЛНИКА ЦЈБ СРПСКО САРАЈЕВО ЖЕЉКА МАРКОВИЋА

Биографија

Жељко Марковић рођен је 1966. године у селу Маргетићи општини Соколац. Факултет политичких наука, Одсјек за одбрану и заштиту, завршио је у Сарајеву. Од 1994 године ради у МУП-у РС, прво као инспектор у ЦЈБ у Бијељини, а потом и као командир полицијске станице за контролу преласка државне границе. Од марта 2001. обавља дужност начелника ЦЈБ Српско Сарајево.

Живио је спортским животом. Никада није пио нити пушио. Живио је са супругом Сњежаном и кћерком Аном, која је на дан његове сахране напунила три године.

НАЧЕЛНИК ПОЛИЦИЈЕ УБИЈЕН НА КУЋНИМ ВРАТИМА

СОКОЛАЦ - Начелник Центра јавне безбједности Српско Сарајево Жељко Марковић (36) убијен је претпрошле ноћи, у 2.30 часова, испред куће у улици Борка и Ратка Радовића у Соколцу.

Убица - или више њих - сачекао је Марковића, по свој прилици, испред улазних врата. У своју жртву пуцао је из непосредне близине, по свој прилици из „калашњикова". Злочинац није Марковићу оставио ни најмању шансу да преживи.

- Испред улаза у кућу пронађено је пет чаура аутоматске пушке калибра 7,62 милиметра. Убица је испалио рафал у груди, главу и стомак, тако да је Марковић на мјесту остао мртав - рекао је судија Окружног суда Српско Сарајево **Лука Боровчанин,** који је вршио увиђај.

У вријеме убиства у кући су биле Марковићева супруга Сњежана и трогодишња кћерка Ана.

На мјесту злочина, током увиђаја, био је и вјештак балистичар **Секула Мићић,** а обдукцију је извршио вјештак судске медицине из Сарајева **Илијас Добрача.**

Убица је, очигледно, Жељку, који се вратио кући службеним џипом марке „тојота", припремио озлоглашену „сачекушу".

Улица Борка и Ратка Радовића налази се у насељу Соколачке њиве, које је, иначе, густо насељено. Починилац злочина скривао се у мраку кишовите ноћи.

До убијеног Жељка прва је стигла супруга Сњежана, која је била у кући са трогодишњом кћерком Аном. Рафал је пробудио и првог комшију **Бошка Мијатовића.**

- Вјероватно од пуцњева, прорадио је и аларм Жељковог аутомобила, паркираног испред куће. Сњежана је већ била поред Жељка. Покушао сам да му помогнем, али све је већ било касно. Са балкона се чуо плач Жељкове кћерке Ане. Одмах сам обавијестио полицију - каже Бошко.

- Убица или више њих су, највјероватније, пјешке дошли пред кућу Жељковог таста, у којој је живио са породицом - рекао је портпарол ЦЈБ Српско Сарајево **Мирослав Попара.**

Он истиче да је покојни **„Жељко био смирен човјек, омиљен код колега".** Марковић је био професионалац у послу; политички се није опредјељивао, а његов рад високо су оцјењивали и представници међународних организација.

Ко је могао починити ово злодјело, питају се грађани Сокоца. Жељко је био радо виђен међу својим суграђанима. Био је активан и у соколачким спортским клубовима.

- Жељко је трећи руководилац ЦЈБ Српско Сарајево који је убијен. Прије њега убијен је Зоран Цвијетић. Осим њих двојице, из засједе је 1998. у Палама убијен замјеник начелника ЦЈБ Српско Сарајево Срђан Кнежевић - подсјетио је Попара.

Марковић је рођен 1966. године у Сокоцу. Смјер одбране дипломирао *је на Факултету политичких наука* у Београду. У полицији је радио од 1992. године, најприје као инспектор, а затим као командир неколико станица граничне полиције.

За начелника ЦЈБ Српско Сарајево постављен је у марту прошле године, а до тада је био командир Станице граничне полиције у Бијељини.

Послије злочина у улици Борка и Ратка Радовића полиција је блокирала путеве који воде из Сокоца, настојећи да злочинцу или злочинцима онемогући излазак са овог подручја.

Комеморативна сједница, поводом смрти Жељка Марковића, одржаће се данас у Соколцу у 11.30 часова, а сахрана ће бити такође данас, у 14 часова, на гробљу у селу Маргетићи. ■ **Б. Г. - Н. З.**

Слободана Марковића, двије године након убиства његовог сина непрестано мучи исто питање

Ко је убио Жељка

СОКОЛАЦ - Ни након двије године од убиства Жељка Марковића, начелника Центра јавне безбједности Српско Сарајево, није откривен починилац овог злочина. Подсјећамо, Марковић је убијен 24. септембра 2002. године у Сокоцу. Покошен је рафалом на свом кућном прагу.

Болна је истина, која највише мучи Жељкову породицу, да још нема резултата истраге.

- За ове двије године није прошао ниједан дан да о томе не мислимо. Туга је неизрецива. Како вријеме пролази све нам је теже што се још не зна ко је убио Жељка. Нестало нам га је зато што је био поштен. Некоме је сметао, стао је на пут неком криминалу, кроз сузе говори Жељков отац Слободан Марковић.

Слободан је имао сусрете са највишим функционерима Републике Српске, министром унутрашњих послова и његовим сарадницима, који су му, како каже, тврдо обећали да ће истрајати на проналажењу злочинаца.

- Прошле године, кад смо откривали споменик, долазили су код мене предсједник Републике Српске Драган Чавић, бивши предсједник Скупштине РС Драган Калинић и министар унутрашњих послова Зоран Ђерић и шеф криминалистичке службе Јелисавац. Ја и мој син Ненад ишли смо у Бању Луку. Добили смо обећања да се неће стати док се не открије убица. Говорило се да је то на неком трагу и да неће потрајати. Међутим, 24. септембра су двије године од убиства, а ништа се учинило није. Ја покушавам да нешто сазнам о истрази. Зовем телефоном новог начелника Криминалистичке службе господина Милошевића. И он ми је обећао да ће ме подсјетити и да ће имати шта да ми каже. Рачунам да је мислио на то да има неких помака. Међутим, још није дошао. Боли ме то што сви обећавају, а ништа не чине, каже Слободан.

Са највишег нивоа у Републици Српској, а и од стране Жељкових колега, након убиства је речено да се ради о дјелу криминалаца који желе да живе лагодно отимајући другима муком стечено. Како вријеме пролази, а убица остаје неоткривен, Слободана све више мучи и сумња да је, како каже, неко из виших органа повезан с тим.

- Зашто једном не кажу неку истину која би ми олакшала бол? Ја то прије свега очекујем од Министарства унутрашњих послова.

Његове колеге, али и сви други, знају да је мој Жељко био човјек од ријечи, истине, поштења и карактера. Зато сам увјерен да не само ја и остали чланови Жељкове породице, него и сви други људи добре воље желе да сазнају праву истину о овом трагичном догађају, истиче Слободан.

Он се, послије најновијих Ешдаунових смјена, како каже, нашао у ситуацији да не зна коме да се више обрати.

- Питам се може ли ми сада било ко рећи нешто ново. Осјећам се беспомоћно. У посљедње двије године ријетко сам гледао телевизију. Једино, понекад, погледам неку информативну емисију. Стекао сам утисак да овом догађају није поклањана дужна пажња ни у средствима информисања. Не знам зашто је то тако. Понекад ми се чини да то што се десило никога више и не занима. То ме много боли, каже Слободан.

Подсјећање на трагични догађај у Сокоцу од прије двије године опет је, нажалост, неодвојиво од питања: „Зашто нема информација о току и резултатима истраге о убиству Жељка Марковића?" Оца Слободана, мајку Милену, супругу Сњежану, кћерку Ану и брата Ненада то питање мучи највише, али не може бити само њихова брига. Истрага није била брза и ефикасна, како су обећале Жељкове колеге након убиства, али не смије ни да је прекрива ћутање. Зато ова годишњица није само повод за подсјећање на то да је убијен један честити човјек и изузетан професионалац, него и обавеза да се упозоре надлежни за овај случај да се не смије стати у тражењу починилаца убиства Жељка Марковића.

Б. Гајевић

ПРИЧА О МИЛАНКУ СТАНИШИЋУ („СИН“, ЈАНУАР 2003)

Због поштења на робију

Постоје људи који необичном снагом поштења прођу кроз овоземаљски живот. Као да су и генетски одређени да буду на путу поштења, успјешно избјегавају замке, пресретања, сплеткарења и свакојака подметања злих људи. Један од њих је свакако Сокочанин Миланко Станишић, човјек који је скоро заокружио осму деценију, а успио је остати чиста образа и кадар сваком директно у очи погледати.

У младићким данима, са свог, како каже Поовца, соколачке Авале, гледао је како се у низини, с тешком муком, рађа језгро будућег града. Играо клиса, труле кобиле и друге, сада заборављене игре, са рођацима Вељком и Славком, слушао како се са запада, иза стијења романијског, примичу ратни бубњеви њемачке солдатеске и Павелићеве „ендехазије". Доживио тешке тренутке – погибију брата Миладина. Удар грома био је једног јунског дана 1940. године кобан за младића који се спремао за женидбу. Миланко је био на истом мјесту, али су га стријеле небеске, ко зна којим чудом, заобишле. То му је, говори сада, промијенило живот, посебно у младим данима. Родитељи су, након трагедије, омекшали строгу, постали попустљивији и „кремен-дјечак" то је користио. Ипак, све су то били несташлуци, нешто убичајено што младост у себи носи.

Знао је од провјерених шверцера херцеговачком шкијом, купити који килограм и знатно скупље продати балтићким сељацима, свердлом пробуразити спремиште за жито у свом домаћинству, а потом натоварен пуном врећом, посјетити неки од соколачких дућана. Соколац је у то вријеме прије почетка Другог свјетског рата имао три дућана – Арса Копривице, Боја Мијатовића и Љубише Живковића. У исто вријеме, и у Подроманији било их је исти број: Петра Павића, Стојана Пенгића и Јована Шобића. Јован је, каже Миланко, знао да чува тајну, да га не ода када из свог амбара украде жито и њему га прода.

Рауб, ањц и поклапа, били су често забава младића у Балтићима. Још живи старина Благоје који је неуке учио како се карте играју, а да то остане само игра која не води у порок.

Други свјетски рат у црно је завио Романију. Погибије најближих, посебно његових рођака – вршњака, прекинуле су радовање, постало је јасно да живот треба мудрошћу сачувати, да и судбина савојој мрежу плате, али да и у тим мутним временима треба остати човјек.

– Када су ратне хорде запосјеле Соколац, планина Копито била нам је кућа. Вратили су се на згаришта, оплакивали најрођеније. Међутим, ја сам постао војник Шесте пролетерске бригаде, а потом чувене Романијске бригаде. Уз срећу и Божије чување, стигао сам до слободе и одлучио да будем активни војник. Завршио сам подофицирску школу, службовао у Тузли и Бањој Луци, постао командир вода, а након тога добио чин официра. Обучио сам и три класе регрута. Путеви напредовања у војној служби били су отворени, али мени је недостајала Романија, мој завичај, коме сам желио да се вратим, казује ми Миланко, а по изразу лица није се могло примијетити кајање због одлуке да се врати својим Балтићима, остави војничку униформу и прекине напредовање у војном позиву.

У Соколу Миланка чека први посао – мјесто матичара. Била је то 1947. година. Прво вјенчање остало је у сјећању. У његовом присуству револуционар и народни херој Грујо Новаковић вјенчао се са својом Даницом. Посао матичара траје кратко – само два-три мјесеца. Послије тога младост троши на радним акцијама. Чак седам их је преко својих руку претурио, обављао и одговорне дужности, дружио се с крампом и лопатом.

Калио се као човјек и руководилац, вјеровао у братски живот, у долазак времена безгрешних и поштених, био опчињен, као и његови вршњаци, идеалима.

Све су то биле припреме за позив који ће га потпуно освојити. Имао је јарку жељу да учествује у изградњи Сокоца, родног града. Она је у њему просто кипјела, попут вулканске лаве. Право мјесто на коме може показати колико је кадар за озбиљна дјела било је мјесто управника Среске управе за изградњу задружних домова. Соколачки општински простор 1947. и 1948. године био је велико градилиште. Започела је изградња седам здружених домова, у Соколу, Бјелосављевићима, Ђаваринама, Соколовићима, Кошутици, Кнежини и Шахбеговићима.

– Путовао сам до Мостара, Љубушког, Имотског, Читлука и Широког Бријега да би обезбиједио мајсторе. Дошло их је 70, оних правих што су знали тајну како камен и дрво претворити у јединствену цјелину, у грађевину која ће трајати. На изградњи домова у Соколовићима и Соколу, радили су мајстори Малешевићи из Сребренице, наставља своје казивање Миланко, уз изношење прецизних детаља о току изградње и завршетку грађевина у којима се одвијао културни, забавни, школски и други живот деценијама.

Из своје кућне архиве вади фотографије које свједоче о новим градитељским подвизима у 1954. години, изградњи објеката основних школа у Заграђу, Кальини, Озерковићима и Кусачама, те о оправци школских објеката у Цимријама, изградњи зграде Ветеринарске станице на Соколу, реконструкцији водовода „Геруша", изградњи телефонске линије на релацији Соколац – Кнежина и Соколац – Соколовићи, путева у центру општине, хидроцентрале на Биоштици...

И 1955. година је вријеме ударништва. Проширена је зграда соколачке гимназије, изграђена школа на Равној Романији, довршена изградња школа чији су темељи никли прије годину дана, грађени су у сеоским просторима водоопскрбни објекти, да би се угасила жеђ у безводним просторима.

Опет је Миланко био у центру тих

догађаја, спреман на данонoћно ангажовање.

Стигла су и времена када се почињу формирати предузећа. У 1961. години рођена је „Слога", прво занатско-комунално предузеће на Сокоцу. Потом „Слога" добија ново име „Девети мај". Био је први директор у оба предузећа. Фанатично се везао за посао. Користио одмор једини у предузећу када стане изградња и Романију притисну сњегови. Вјеровао да у тим временима мора бити тако и да ће му такав однос према обавезама донијети срећу и испунити га задовољством, да ће, због тога, бити срећан и његов завичај. Нису му се жеље испуниле.

– Чини ми се, гледајући са ове временске међе, да је моје страдање почело изградњом водовода „Биоштица", објекта који је требао да ријеши проблеме пијаће воде у Сокоцу, грађевине без које није могао град да расте и развија се. Сјећам се, било је то 1967. године, када је моје предузеће конкурисало за извођача радова. Многи су били песимисти, нису мојим неимарима и мени вјеровали. Били смо у понуди јефтинији чак за гадашњих 80 милиона динара од осталих. Инвеститор је била општина, а ми смо свој дио посла обавили у договореном року. Вода је стигла у Соколац и гада своје путовање, закваљујући „Деветом мају", завршила у Подромановији. И познати Нисим Албахари говорио је на Пазама, приликом отварања водовода. Сви су аплаудирали, па и склони невјерици и критизерству, говори с поносом и сјетом јунак ове приче.

Миланко Станишић

Кажу да су познати Романијци Саво Преља и Грујо Новаковић, који су живјели у Београду, размишљали да га награде куповином аутомобила, популарног Заставиног „фиће", али није се то десило. Даљи путеви су водили према зеничком затвору.

– Посао иде „ко по лоју", ништа нам се не може отети, радници су уз мене. Са њима сам и када треба крамп и лопату узети. И баш тада, у јеку пуног радног елана и успјеха, зове ме предсједник општине Мимић и каже: „Станишићу, вријеме је да напустиш предузеће и прећеш на нови посао у Народну одбрану. Наредили одозго!" То ме погоди равно у душу. Желим да дознам да ли су, заиста, ти „одозго" тако мислили. И они ми тако рекоше, али, веле: „Тренутно немамо никог да доведемо на твоје радно мјесто, па можеш још остати", с дубоким и дугим уздахом наставља казивање Миланко.

Када му због поштења и ревносног односа према послу нису могли ништа, ваљало је смислити нову тактику за обарање, пронаћи неког у предузећу који ће покренути хајку. Најлакше је пронаћи гријехе у то вријеме, ако неког повежеш са кршењем самоуправљања. То ти моћни нису могли опростити. Ту су ти, увијек, могли да намјесте игру у којој обавезно губиш.

– Нашло се неколико нерадника у нашем предузећу, људи који су имали довољно времена да смишљају замке. У 1970. години били су избори за органе управљања. Донијели смо на вријеме одлуку, али су у општини мислили другачије, вјровали онима који нису мислили добро предузећу. Тако се поред наше одлуке о провођењу избора, нашла и одлука предсједника општине, коју је, као појединац, написао, што је, наравно, било против закона. Ја сам наредио да је скину. Нисам је поцијепао, како су ми касније стављали као терет. Зборовало се, партијало, често и без мог присуства. Припремала се ломача, на којој сам требао бити потпаљен. Избачен сам из партије. Драгутин Житњак, тадашњи судија за прекршаје, добро је обавио нечасни задатак. Уосталом, њему су више вјеровали, него мени који би за свој град дао живот. Покренуте су и тужбе нерадника против мене, наводно што сам то у лице рекао. Међутим, нисам ни то учинио. Требало је исплести челичну мрежу из које се не могу извући. Лаж је надвладала истину и чињенице, говори у даху, пун узбуђења, мој саговорник.

Све тужбе се комплетирају, додају нове, смишљају нове оптужбе. Халабука стиже и до новина. Формира се истина само једне стране и сарајевске „Вечерње новине", 27. јануара 1971. године, у рубрици, вјеровали или не, „Тема дана", одговарају на питања шта се то дешава у Предузећу „9. мај" на Сокоцу. Испод текста се потписује Шефко Хоџић. Станишићу подмећу неистине да сам поправља цркву соколачку, а то је неопростив гријех. Међутим, директор, у складу са законским нормама и својим овлаштењем, склапа уговор са Парохијом соколачком о извођењу радова на светом храму. Радови предузећу доносе паре као и у сваком другом послу, али појединци су хуљењем на Бога и цркву зарађивали завидан број партијских поена. „Вечерње новине", након што је соколачки страдалник разговарао са аутором првог текста, у истој рубрици, демантовале су раније објављену причу, у тексту који је насловљен: ШТА ХОЋЕ БУНТОВНИЦИ.

Пуне двије године јавни тужилац у Рогатици Нурија Сијерчић, тужбе је држао у ладици и тек, након разговора са оптуженим, ријешио да предмет иде даље.

– Тужна је и комична фигура у том процесу био судија Општинског суда у Сокоцу Милан Пековић. Пресуду је донио у мом одсуству. Нико ми позив није послао. Знали су смутљивци и режисери тог срамног чина да тог 6. априла 1973. године морам да заступам фирму на Трећем београдском суду и баш тад прочитали пресуду. Добио сам десет мјесеци робије. Након Бутмира и сарајевског централног затвора, нашао сам се у Зеници. Осуђени су и радници мог предузећа Миланко Маричић и Бранко Боровчанин, наводно због сарадње са директором у ометању избора. Први на три, а други на један мјесец затвора.

Како су у Закону о избору органа управљања могли наћи упориште за кривично дјело, то само знају актери састављања такве оптужбе. И сам се судија Пековић зацрвенио када му је Станишић, приликом привођења из затвора зеничког када је доказивао да се није оглушио о законске норме и то доказао, у случају враћања једног суспендованог радника на посао, поставио питања везана за доношење пресуде у његовом одсуству. Црвенилом и ћутањем признао је да је учествовао у монтираном процесу.

Знали су поштени Сокочани да је Миланко невин доспио у затвор. Дешавало се да и по осамдесет његових пријатеља, међу којима је највише било радника предузећа на чијем челу је био, дође у посјету. То је силно збуњивало управу затвора и говорило најбоље о кривици његовој. То му је давало снагу да истраје, али и налогодвце натјерало да донесу одлуку о привременом пуштању на слободу. Десило се то 26. априла 1974. године. Робијао је четири мјесеца.

Дошао на Соколац, а у породичну кућу стигао комплетан раднички савјет „9. маја" у намјери да га наговори да се врати у фирму, на исто мјесто. Дирнуло га је то, дохватило до срца, али чврсто је ријешио да то не учини. Знао је, како рече, да ће га опет затворити и због тога је отишао у пензију, ријешен да кроз обнову поступака, судски докаже да је неправедно осуђен. Два пута су одобрили захтјеву за обнављањем поступка, али неко моћан је то спријечио. Иначе, пет пута је подносио такве захтјеве. Посљедњи 1989. године и најновији рат је ту борбу за доказивање истине прекинуо.

Био је једини пензионер који је школовао дјецу – три кћерке Јесенку, Споменку и Огњенку. Дјеца стигла до хљеба, живе у Београду. Миланко са својом супругом Даном, која га је вјерно пратила, па и често патила због неправди, живи у Балтићима у скромном дому сграђеном далеке 1951. године. Живе за доласке својих кћери и унука Филипа и Игора, који ће баки и дједу стићи ових дана, да проведу дио распуста.

У тренутцима када приводимсмо разговор крају, Миланко се сјети свог сусрета са мокранским трговцем, добрим човјеком Ђорђом Вучићевићем, који је соколачким градитељима често набављао цемент из сплитске цементаре. Било је то након изласка из затвора. Отишао да посјети свог пријатеља, а он га на вратима дочекао питањем: „Знаш ли, побратиме, због чега си робијао?" Миланко је ћутао, а Ђорђе није чекао његов одговор, само је мирно додао: „Неком су сметали твоји успјеси и успјеси твог предузећа".

В. ЕЛЕЗ

ФОТОГРАФИЈЕ 1990 - 2008

КОЛАЦ

СОКОЛА

ТЕБИ ГОРО РОМАНИЈО

ВИДОВДАН

VI дио

ПОГИНУЛИ БОРЦИ ОПШТИНЕ СОКОЛАЦ

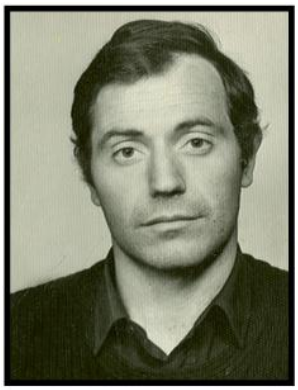

Абазовић Радиша

Андрић (Раде) Милорад

Антонић (Божо) Раде

Арбиња (Лука) Марко

Арбиња (Радован) Сретен

Бартула (Ненад) Александар

Бартула (Славко) Драгомир

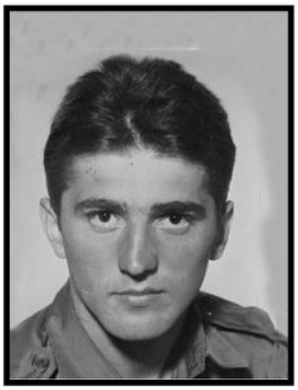

Бартула (Бошко) Обрад

Бартула (Ранко) Перо

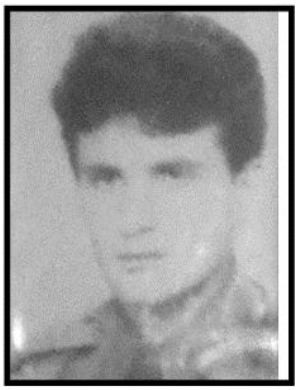

Беатовић (Милош) Срђан

Биљић (Илија) Славиша

Бјелаковић (Милован) Радиша

Бојовић (Обрад) Драган

Бојовић (Љубан) Срђан

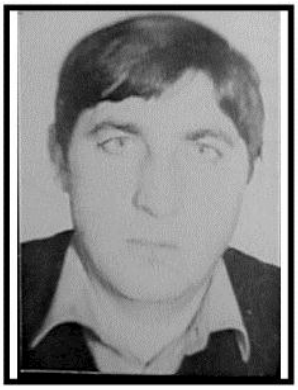

Боровчанин Богдан

Боровчанин (Миладин) Будиша

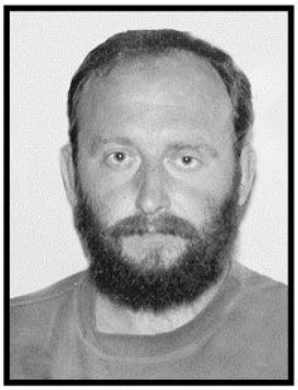

Боровчанин (Јанко) Драган

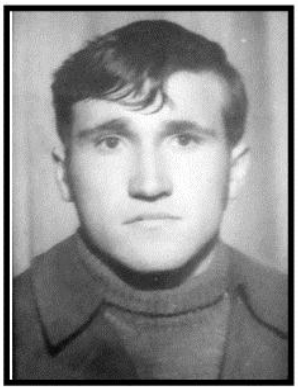

Боровчанин (Бранислав) Драгомир

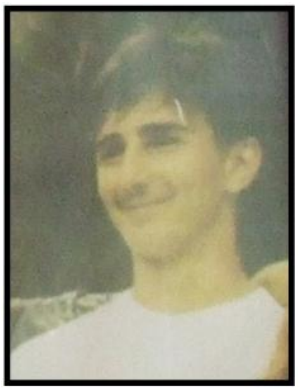

Боровчанин (Момир) Милан

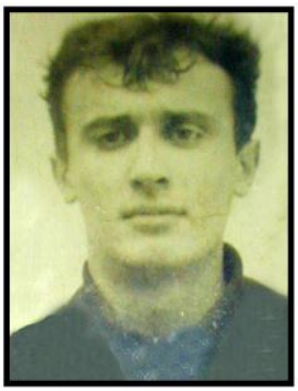

Боровчанин (Ранко) Милан

Боровчанин (Саво) Милорад

Боровчанин (Милан) Велемир

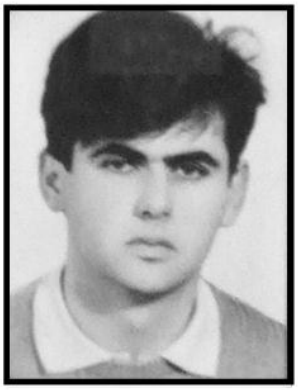

Боровчанин (Саво) Жељко

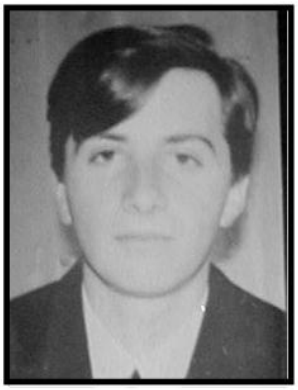

Бошковић (Ђоко) Сретен

Божић (Драгомир) Срђан

Булајић (Саво) Милан

Булајић (Млађен) Миленко

Булајић (Милинко) Пејо

Булајић (Никола) Радослав

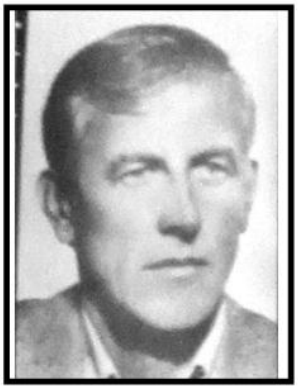

Бунијевац (Секула) Рељa

Васић (Данило) Митар

Вишњић (Раде) Стеван

Витомир Млађен

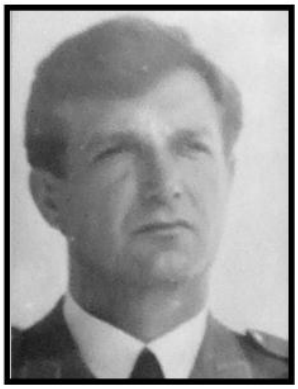

Витомир (Раде) Томислав

Витомир (Здравко) Боро

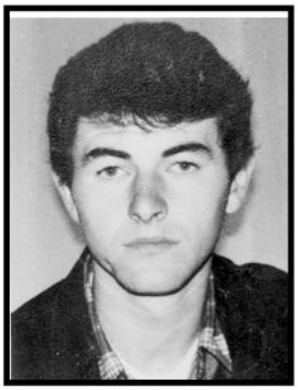

Вучетић (Деливоје) Александар

Вујичић (Бранко) Милан

Вујчић (Милорад) Мирослав

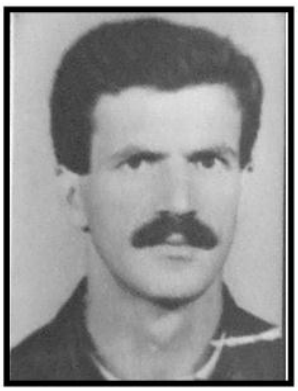

Вукојчић (Бранко) Рато

Вукојчић (Лазар) Душан

Вуковић (Милорад) Раде

Гајевић (Миле) Ратомир

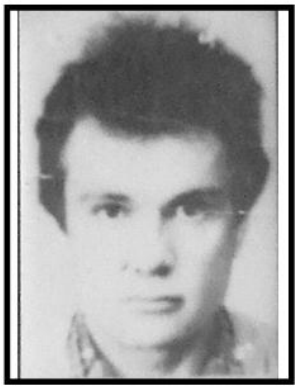

Глишић (Милош) Васо

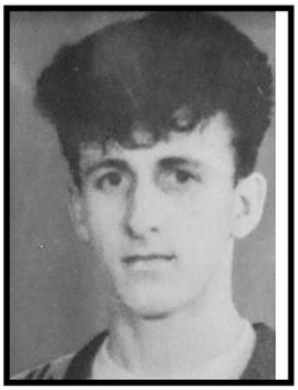

Глишић (Нећо) Свето

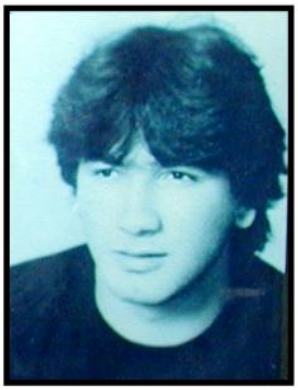

Глишић (Стојан) Горан

Голијанин (Обрен) Васо

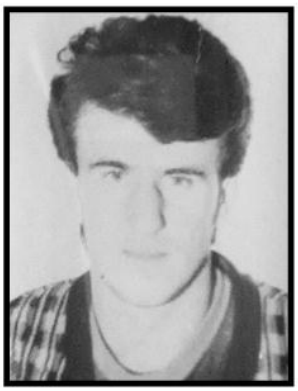

Голијан (Војко) Лука

Грујић (Богдан) Радислав

Грујић (Миле) Раско

Грујић (Милош) Ратко

Грујић (Павле) Радомир

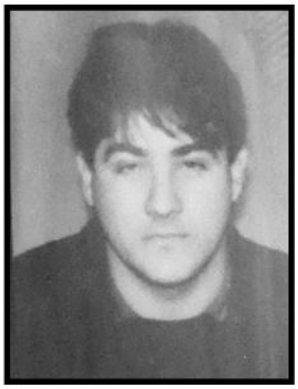

Грујић (Ратко) Милоје

Грујић (Властимир) Будимир

Дебелногић (Милан) Славко

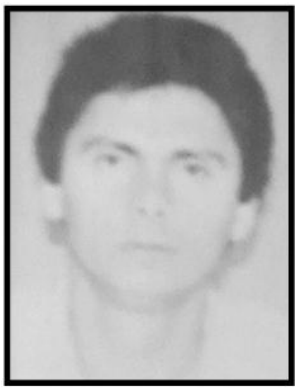

Делић (Данило) Велемир

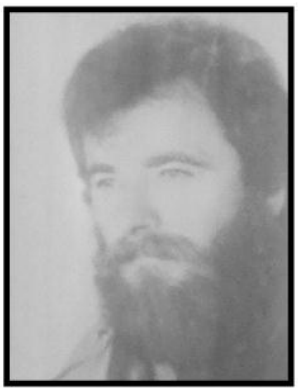

Делић (Крсман) Славиша

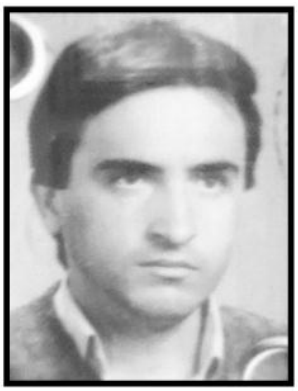

Делић (Слободан) Ненад

Деспот (Драго) Јово

Драгичевић (Перо) Раде

Ђерић (Алекса) Лазар

Ђерић (Доброслав) Срђан

Ђерић Миланко

Ђерић (Петар) Радомир

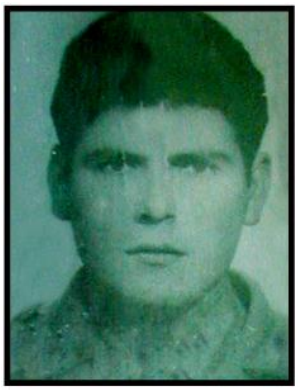

Ђерић (Војин) Милорад

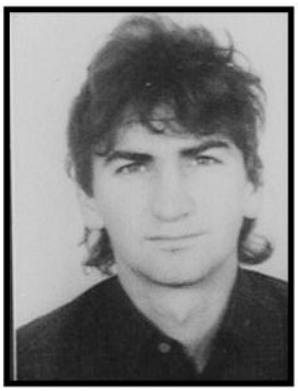

Ђорђевић (Рајко) Здравко

Ђукић (Милорад) Ненад

Ђуричић (Борко) Миломир

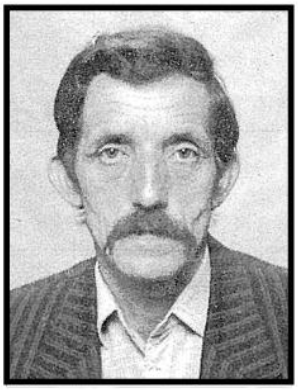

Ђуричић (Милош) Борко

Ђуричић (Борко) Милан

Ђуревић (Симо) Драган

Ђуровић (Миодраг) Жељко

Ђуровић Миодраг

Ерић (Милан) Младен

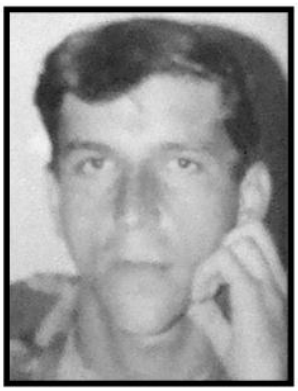

Жугић (Александар) Данило

Жугић (Миле) Радојко

Жугић (Милорад) Љубиша

Зечевић (Драгиша) Александар

Инђић (Младен) Милан

Јокић (Никола) Петар

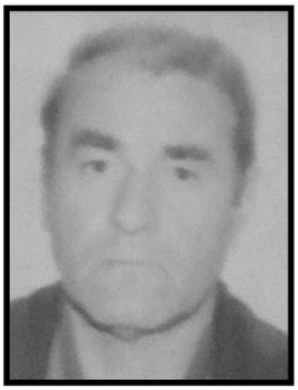

Јоловић (Милоје) Драго

Јоловић (Вељко) Александар

Јовановић (Марко) Предраг

Јовановић (Миленко) Јован

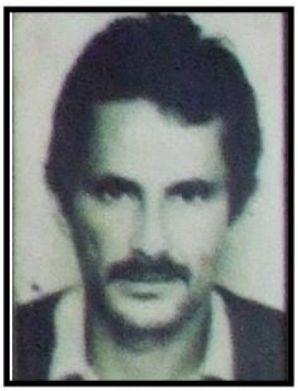

Јовановић (Милош) Илија

Јовановић (Тодор) Нећељко

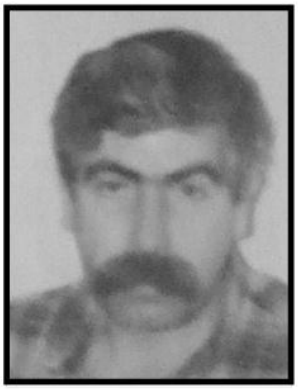

Калајџић (Лука) Десимир

Каностревац (Јован) Миланко

Каностревац (Војо) Саво

Караџић Тошо

Кнежевић (Лазар) Вук

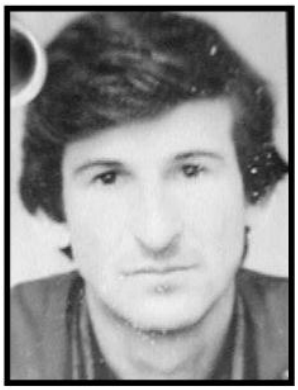

Кнежевић (Новица) Мирко

Кошарац (Нико) Миломир

Кошарац (Нико) Спасимир

Којић (Богдан) Здравко

Којић (Стеван) Драгомир

Косановић (Гојко) Павле

Косорић (Максим) Горан

Косорић (Максим) Здравко

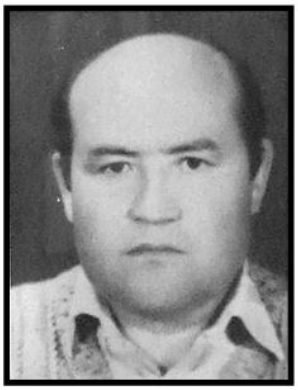

Ковачевић (Гојко) Милош

Крчо (Српко) Ново

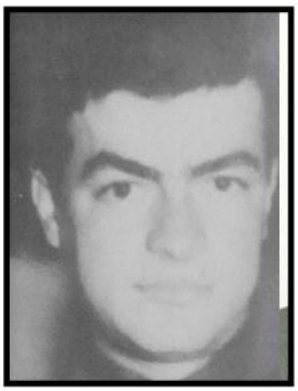

Крајишник (Крсто) Миленко

Крсмановић (Крсман) Рајко

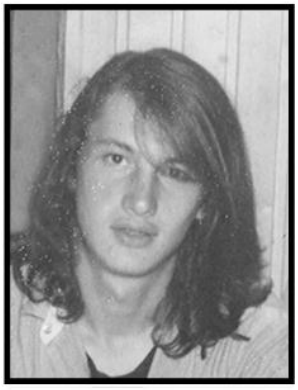

Крсмановић (Жарко) Дарко

Крсмановић (Алекса) Дарко

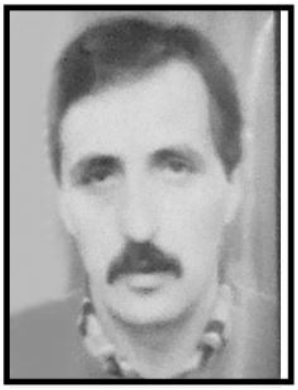

Крсмановић (Ристо) Митар

Крсмановић (Софрен) Радивоје

ЛазаревићЖарко

Лубарда (Милорад) Милан

Мачар (Милорад) Драгољуб

Маловић (Павле) Тимош

Маловић (Ратко) Душко

Марић (Драго) Радомир

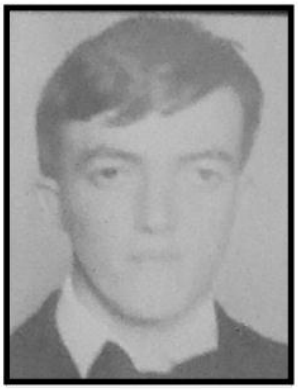

Марић (Милорад) Милан

Марић (Митар) Драгослав

Марић (Петар) Саво

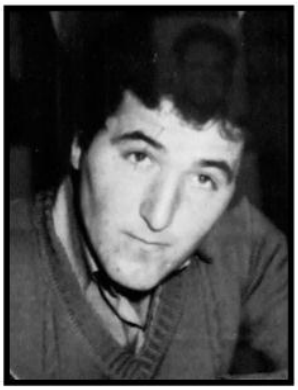

Марјановић (Бранко) Жарко

Марковић (Јован) Срђан

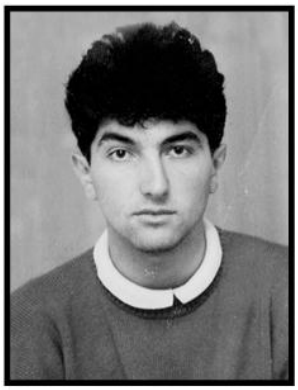

Марковић (Вељко) Славенко

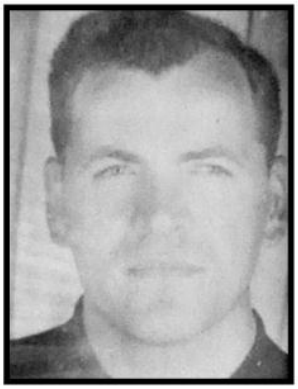

Миличевић (Вукан) Срето

Мирковић (Ранко) Крсто

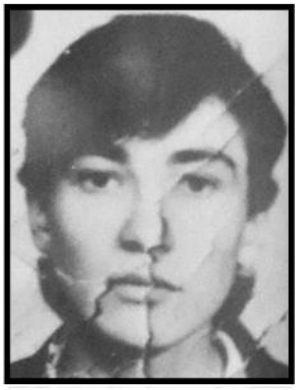

Мирковић (Вељко) Илија

Митровић (Борислав) Милутин

Мухаремовић (Спасоје) Новак

Мумовић (Драго) Саво

Нешковић Горан

Нешковић (Маријан) Крсто

Подинић(Стево) Крсто

Нешковић (Лука) Ратко

Нешковић (Марко) Новица

Нађић (Милорад) Момир

Нинковић (Томо) Недељко

Орашанин Жељко

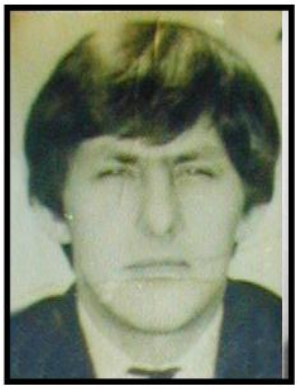

Орашанин (Душан) Драгомир

Остојић (Тодор) Трифко

Пајић (Миладин) Миле

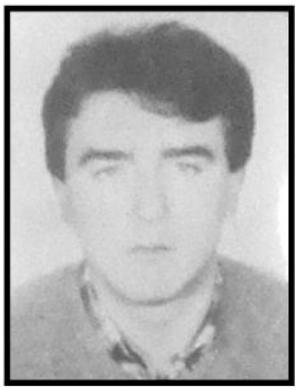

Пајић (Раде) Владан

Пандуревић (Гојко) Здравко

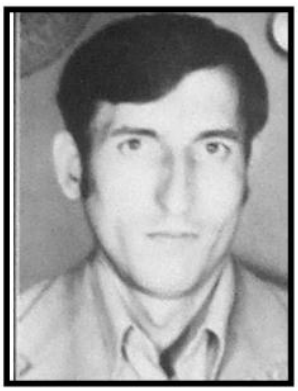

Пантић (Петар) Раде

Парлић (Душан) Ранко

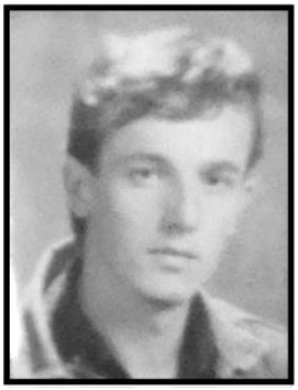

Парлић (Маринко) Дражен

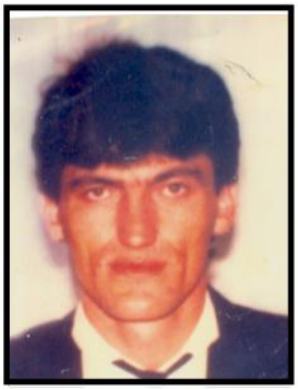

Парлић (Рајко) Станко

Петровић Перо

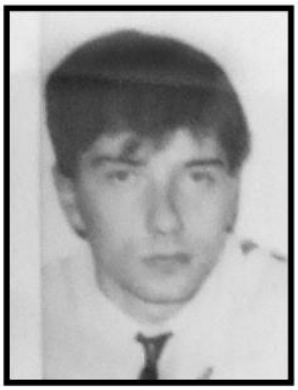

Плакаловић (Милован) Милош

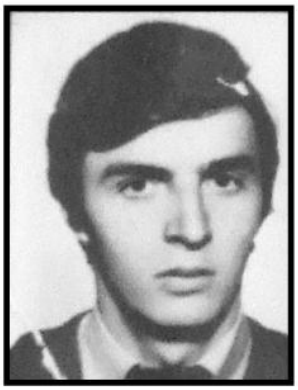

Плакаловић (Петар) Влајко

Рајић (Слободан) Мирослав

Путник (Стјепан) Мирослав

Радијељац (Радиша) Радомир

Радовић (Радислав) Милан

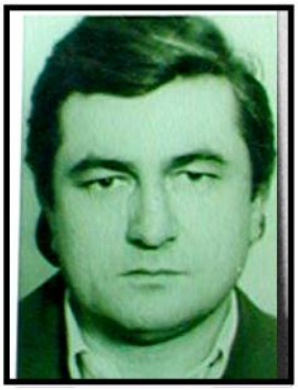

Рајић (Жарко) Миланко

Рајић (Ђуро) Раско

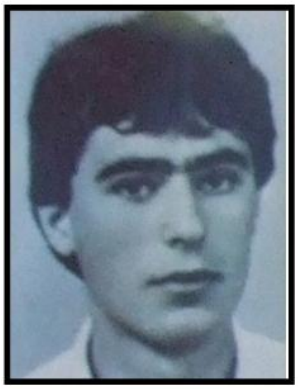

Рајић (Грујо) Драгоје

Рајић Војко

Рајић Војко

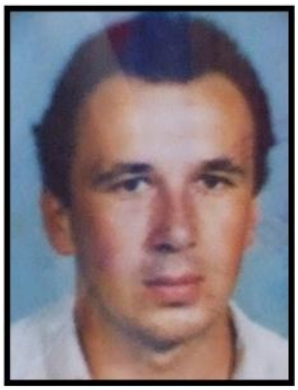

Раковић (Рајко) Зоран

Рундић (Рајко) Снежан

Сарић (Митар) Ненад

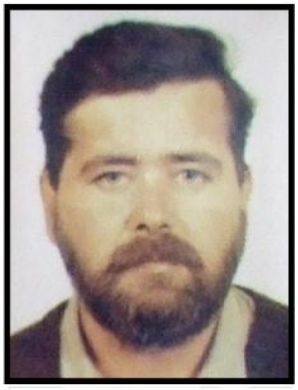

Савчић (Рајко) Славиша

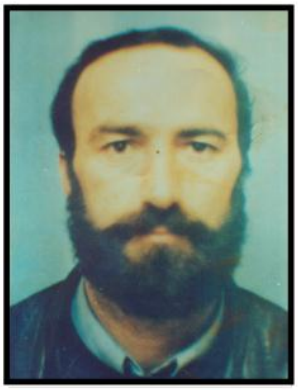

Секулић (Секула) Вељко

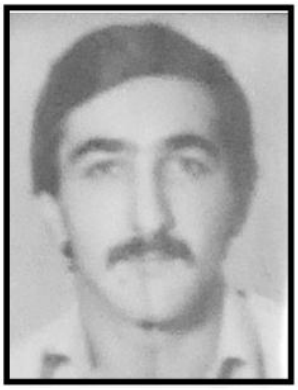

Симић (Богдан) Раденко

Симић (Душан) Драго

Скоко (Стеван) Миладин

Соколовић (Душан) Свеомир